

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ
GENEL TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

TİMURLU DEVLETİ İLE KARAKOYUNLU DEVLETİ ARASINDAKİ MÜNASEBETLER (1380-1469)

Hazırlayan
İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA

Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2024, KAYSERİ

T.C.

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ

GENEL TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

TİMURLU DEVLETİ İLE KARAKOYUNLU DEVLETİ ARASINDAKİ MÜNASEBETLER (1380-1469)

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan

İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA

Şubat 2024, KAYSERİ

..

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL

İmza

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrenci No	: 403063013
Anabilim Dalı	: Tarih/Genel Türk Tarihi
Program Adı	: Yüksek Lisans
Tez Başlığı	:Timurlu Devleti İle Karakoyunlu Devleti Arasındaki Münasebetler (1380-1469)

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 127 sayfalık kısmına ilişkin 26/02/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % **14**' dür.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 26/02/2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA
İmza

Öğrenci: İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL
İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

"Timurlu Devleti İle Karakoyunlu Devleti Arasındaki Münasebetler (1380-1469)" başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan	**Danışman**
İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL	Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA
İmza	İmza

Tarih Bölümü ABD Başkanı

Prof. Dr. Hasan Ali ŞAHİN

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA danışmanlığında **İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL** tarafından hazırlanan **"Timurlu Devleti İle Karakoyunlu Devleti Arasındaki Münasebetler (1380-1469)"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tarih Ana Bilim** Dalı'nda **Yüksek Lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

05/02/2024

JÜRİ:

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Aybuke GÜZAY

Üye: Dr. Öğr. Üyesi A. Afşin ÜNAL

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun …. /…./…… tarih ve …….. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

……. /…..…../ ……..…

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Timurlu Devleti İle Karakoyunlu Devleti Arasındaki Münasebetler (1380-1469) isimli araştırmamızda iki Devletin kendi aralarındaki mücadeleler hakkında detaylı bilgiler içermektedir. 1370 yılında Emir Timur'un eski Çağatay ulusu topraklarında Devletinin temellerini atarak Semerkant'a hâkim olmasıyla Timurlu Devleti kurulmuştur. Timurlu Devletinin birçok araştırma konusu olmasına rağmen Ön Asya coğrafyasına düzenlediği seferler süreçte Karakoyunlular ile münasebetler hakkında araştırma yapılmamıştır. 1380 yılında Bayram Hoca Erciş merkezli Karakoyunlu Devletinin temelini atmıştır. Karakoyunluların Doğu Anadolu, Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem coğrafyasında söz sahibi olmasıyla birlikte Timurlular ile sınır komşusu olmuştur. Sınır komşu olması ile Timurlular ile münasebetlerin başlamasına neden olmuştur.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümlerde Timurlu ve Karakoyunlu Devleti'nin ilk siyasi ilişkilerinin başladığı tarihe kadarki süreçleri incelenmiştir. Bu bölümlerin içerisinde belirtilen Devletlerin kökenleri, bulundukları coğrafya, ortaya çıktıkları süreç ve siyasi tarihleri anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Timurlu-Karakoyunlu Devletlerinin münasebetlerinin başladığı süreç ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise Emir Timur'un vefatı sonrası haleflerinin Karakoyunlular ile münasebetler ele alınmıştır. Araştırmanın amacı, Timurluların neden Ön Asya'ya kadar geldiğini devamında Karakoyunlular ile sınır komşusu olmasının doğuracağı çatışmaların sebeplerin cevabı aranmaktadır.

Tez çalışmamızda kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Kaynaklar kullanırken birinci el kaynaklardan yararlanılmıştır. Birinci el kaynaklara bakıldığında Timurlu, Osmanlı, Akkoyunlu ve Memlüklü kaynaklarının vermiş olduğu bilgiler çerçevesinde olaylar anlatılmıştır. Olaylar anlatılırken karşılaştırma yapılarak tarafsız bir bakış açısıyla anlatılmıştır.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca desteğini benden esirgemeyen tez çalışmamın her safhasında yanımda olan ve hiçbir desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA'ya teşekkür ederim.

İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL

Kayseri, 2024

TİMURLU DEVLETİ İLE KARAKOYUNLU DEVLETİ ARASINDAKİ MÜNASEBETLER (1380-1469)

İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2024
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erhan YOSKA

ÖZET

Bu çalışmada Emir Timur'un Asya topraklarından gelerek Ön Asya coğrafyasında bulunan Karakoyunlular ile münasebetler hakkında bilgiler verilmiştir. Yayılma sahası Azerbaycan, Irak-ı Arap, Irak-ı Acem ve Ortadoğu coğrafyası olmasıyla birlikte Karakoyunlularla münasebetler hız kazanmıştır. Emir Timur'un Ön Asya coğrafyasına düzenlediği üç yıllık, beş yıllık ve yedi yıllık seferler neticesinde Karakoyunlular ile sınır komşusu olmuşlardır. Timurlular ile Karakoyunlular yayılma sahası Ön Asya coğrafyası olması nedeniyle çatışmalar yaşanmıştır. İki devletin mücadelesi ile birlikte Orta çağın XIII. ile XIV. Yüzyılları arasında bloklaşma siyaseti yaşanmıştır. Bloklaşma 1402 yılında Ankara Savaşı ile son bulmuştur. Emir Timur'un 18 Şubat 1405 yılında ölümü sonrasında Karakoyunlularla münasebetler devam etmiştir. Timurlu tahtında iç çekişmeler yaşanmıştır. Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf bu durumu fırsata çevirerek Doğu Anadolu ve Azerbaycan coğrafyasında kaybettikleri toprakları geri almıştır. Mirza Ebu Bekir'i Serdrud savaşında mağlubiyete uğratmıştır. Şahruh'un 1409 yılında Semerkant'ta iktidara gelmesiyle iç mücadele son bulmuştur. Şahruh döneminde Karakoyunlular üzerine Azerbaycan seferleri düzenlemiştir. Asıl neden olan babasının kaybettiği toprakları Karakoyunluların elinden geri almaktı. I. Azerbaycan Seferi Eleşkirt meydan savaşında Karakoyunluların yenilmesiyle sonuçlanmıştır. II. Azerbaycan Seferi Tebriz'in yakınlarında Salmas Ovası savaşında Karakoyunlu hükümdarı İskender Mirza'nın ağır mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır. III. Azerbaycan Seferinin sebebi İskender Mirza intikam almak için Timurlulara saldırmıştır. Yapılan mücadeleler sonunda İskender Mirza, Osmanlı topraklarına kaçarak dönemin Osmanlı hükümdarı II. Murad'a sığınmıştır. Sonuç itibariyle Şahruh döneminde Karakoyunlular itaat altına alınmıştır.Timurlu tahtına 1451 yılında Ebu Sait'in geçmesiyle birlikte bu dönemde Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah ile mücadele ederek Karakoyunlularla münasebetler son bulacaktır. 1469 yılında Karakoyunlular zayıflayarak yıkılma sürecine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Timurlular, Karakoyunlular, Emir Timur, Kara Yusuf, Azerbaycan Seferleri

RELATIONS BETWEEN TİMURİD-KARAKOYUNLU STATES (1380-1469)

İbrahim ÇAĞLITALASLIGİL

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, February 2024

Supervisor: Asst. Prof. Erhan YOSKA

ABSTRACT

In this study, information is given about Emir Timur's relations with the Karakoyunlu people, who came from Asian lands and lived in the Asia Minor geography. With its expansion area being Azerbaijan, Iraq-i Arab, Iraq-i Persian and the Middle East geography, relations with the Karakoyunlu gained momentum. As a result of Emir Timur's three-year, five-year and seven-year expeditions to the Asia Minor geography, they became border neighbors with the Karakoyunlu. There were conflicts between the Timurids and the Karakoyunlu because their area of expansion was the Near East geography. With the struggle of the two states, the Middle Ages began in the 13th century. with XIV. There was a policy of blocism between the centuries. The blockade ended with the Battle of Ankara in 1402. After the death of Emir Timur on February 18, 1405, relations with the Karakoyunlu continued. There were internal conflicts on the Timurid throne. Kara Yusuf, the ruler of Karakoyunlu, turned this situation into an opportunity and took back the lands they lost in Eastern Anatolia and Azerbaijan. He defeated Mirza Abu Bakr in the Battle of Serdrud. The internal struggle ended when Shah Ruh came to power in Samarkand in 1409. During the reign of Shah Ruh, he organized Azerbaijani expeditions against the Karakoyunlu. The real reason was to take back the lands lost by his father from the Karakoyunlu. The First Azerbaijan Campaign ended with the defeat of the Karakoyunlu in the Eleşkirt battle. II. The Azerbaijan Campaign ended with the heavy defeat of the Karakoyunlu ruler Iskender Mirza in the battle of Salmas Plain near Tabriz. III. The reason for the Azerbaijan Expedition was that Iskender Mirza attacked the Timurids to take revenge. At the end of the struggles, Iskender Mirza escaped to Ottoman lands and met with the Ottoman ruler of the period, II. He took refuge in Murad. As a result, during the reign of Shah Ruh, the Karakoyunlu people were subjugated. With the accession of Abu Said to the Timurid throne in 1451, relations with the Karakoyunlus would come to an end, as he struggled with the Karakoyunlu ruler Cihanşah. In 1469, the Karakoyunlu Empire weakened and entered the process of collapse.

Keywords : Timurids, Karakoyunids, Order Timur, Black Yusuf, Azerbaijan Campaig

İÇİNDEKİLER

TİMURLU-KARAKOYUNLU DEVLETLERİ ARASINDAKİ MÜNASEBETLER (1380-1469)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ..... **i**
TEZ ÖZGÜNKÜK SAYFASI ..... **ii**
KILAVUZA UYGUNLUK ..... **iii**
KABUL VE ONAY TUTANAĞI ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
TİMUR DEVLETİ EMİR TİMUR'UN ORTAYA ÇIKIŞI VE TİMURLU DEVLETİ'NİN KURULUŞU

1.1. Emir Timur'un Ortaya Çıkışından Önce Batı Türkistan'daki Durum 3
1.1.1. Çağatay Hanlığı (1226-1347) 3
1.2. Timur Devleti'nin Kuruluşu ve İlk Faaliyetleri 8
1.2.1. Maveraünnehir'in Hakimiyeti Altına Alınması 8
1.2.2. Çamur Savaşı 13
1.2.3. Emir Timur İle Emir Hüseyin'in Aralarının Bozulması 15
1.3. Emir Timur'un Yapmış Olduğu Seferlerin Sebepleri 19
1.3.1. Cihanşümul Hakimiyeti Anlayışı 19
1.3.2. Han-ı Kürekan Unvanının Verilmesi 21
1.3.3. İpek ve Baharat Yolu Ticaret Merkezlerine Hâkim Olmak 22
1.4. Batı Türkistan'da Tuğluk Timur Hakimiyetine Son Verilmesi 24
1.5. Harezm Seferleri 28
1.6. Emir Timur'un Horasan Üzerine Seferleri 33

İKİNCİ BÖLÜM

KARAKOYUNLU DEVLETİ KURULUŞ DÖNEMİNDE KARAKOYUNLULAR

2.1. Türk Tarihinde Kara Kelimesinin Anlamı 39
2.2. Karakoyunlu Adı 44
2.3. Karakoyunluların Kökeni 45
2.4. Karakoyunlu Ulusunu Oluşturan Oymaklar 50
2.4.1. Ağaç Eri 50
2.4.2. Sad'lu 54
2.4.3. Baharlu 55
2.4.4. Duharlu 56
2.4.5. Karamanlu 56
2.4.6. Alpağut 57
2.4.7. Çakırlu 57
2.4.8.Ayinlü 58
2.4.9. Hacılu 58
2.4.10. Döğerlü 59
2.4.11. Bayramlu 59
2.4.12. Karakoyunlu 60
2.4.13. Baranlu 60
2.4.14. Mamuşlu 61
2.4.15. Kara Ulus 61
2.5. Karakoyunluların Anadolu'ya Gelmesi ve Bayram Hoca'nın Faaliyetleri 62
2.5.1. Bayram Hoca Döneminde Karakoyunlu-Celayirli İlişkileri 64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMİR TİMUR DÖNEMİNDE KARAKOYUNLU MÜNASEBETLERİ

3.1. Emir Timur Öncesi Ortadoğu Coğrafyasının Siyasi Durumu 68
3.2. Emir Timur'un Üç Yıllık Seferleri 72
3.2.1. Çapakçur Savaşı 73
3.2.2. Üç Yıllık Seferin Sona Ermesi 74
3.3. Emir Timur'un Beş Yıllık Seferleri 76
3.3.1. Avnik Kalesi'nin Ele Geçirilmesi 79

3.3.2. Emir Timur'un Toktamış Seferindeyken Kara Yusuf'un Faaliyetleri 82
3.4. Emir Timur'un Yedi Yıllık Seferleri 84
3.4.1. Kara Yusuf İle Celayirli Ahmet'in Osmanlı Devleti'ne İltica Etmesi 85
3.4.2. Ankara Savaşında Kara Yusuf'un Rolü 89
3.4.3. Kara Yusuf'un Memlük Devletine İltica Etmesi 98
3.5. Emir Timur'un Çin Seferi ve Vefat Etmesi 102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMİR TİMUR SONRASI TİMURLU-KARAKOYUNLU MÜNASEBETLERİ

4.1. Emir Timur'un Vefat Etmesiyle Birlikte Timurlu Tahtında İç Çekişmeler 105
4.1.1. Maveraünnehir ve Horasan Bölgesinde Mücadeleler 107
4.1.2. Azerbaycan Irak-ı Arap Irak-ı Acem Bölgelerinde Mücadeleler 115
4.1.2.1. Mirza Ebu Bekir İle Kara Yusuf Arasında Mücadeleler 117
4.2. Şahruh Döneminde Timurlu-Karakoyunlu Münasebetleri 125
4.2.1. I. Azerbaycan Seferi (Eleşkirt Meydan Savaşı) 125
4.2.2. III. Azerbaycan Seferi 136
4.3. Ebu Sait Döneminde Timurlu-Karakoyunlu Münasebetleri 140
4.3.1. Herat Şehrinin Karakoyunlulardan Geri Alınması 140
SONUÇ 147
KAYNAKÇA 149
EKLER 157
EK 1: Emir Timur'un 1405'teki Devlet Sınırları 157
EK 2: Karakoyunlu Devleti'nin Kurucusu Bayram Hoca Döneminde Karakoyunluların Siyasi Sınırları 158
EK 3: Emir Timur'un Fethettiği Ülkeler 159
EK 4: XV. Yüzyılın Başında Orta ve Ön Asya 159
EK 5: İpek Yolu ve Timur İmparatorluğu'nun Hakimiyet Alanı 160
EK 6: Karakoyunlu Devleti'nin Hakimiyet Alanı 161
EK 7: Ankara Savaşı Öncesi Osmanlı Devleti'nin Sınırları 161
EK 8: Ankara Savaşı Sonrası Timurluların Sınırları 162

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

AÜDTCF **:** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Bknz. **:** Bakınız

C. **:** Cilt

Çev. **:** Çeviren

Ed. **:** Editör

GTTAD **:** Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi

Haz. **:** Hazırlayan

İÜEF **:** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

MEB **:**Milli Eğitim Bakanlığı

TDK **:** Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Trc. : Tercüman

TTK **:** Türk Tarih Kurumu

YKY : Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Timurlu Devleti İle Karakoyunlu Devleti Arasındaki Münasebetler (1380-1469) isimli araştırma konumuzda yaşanan olaylar Ön Asya coğrafyasında yaşanmıştır. Yaşanan gelişmeler Emir Timur'un Türkistan'ı ele geçirdikten sonra yönünü Ön Asya coğrafyasına çevirmesiyle başlamıştır. Ön Asya coğrafyasına üç yıllık, beş yıllık ve yedi yıllık seferler sonucunda Irak-ı Arap ile Irak-ı Acem bölgelerini ele geçirmiştir. Böylece Karakoyunlular ile sınır komşusu olmuşlardır. Sınır çatışmalarının yaşanması tezimizin asıl konusunu oluşturmuştur. Karakoyunluların yıkılışına kadar sınır çatışmaları devam etmiştir.

O dönemin çağdaş devletlerine bakıldığında öncelikle Emir Timur'un doğduğu coğrafya Türkistan'da bulunan devletlerin başında Çağatay Devleti gelmektedir. 1358 yılında Çağatay Devleti'nin hükümdarı Kazagan Han'ın öldürülmesiyle birlikte dağılmıştır. Maveraünnehir bölgesinde siyasi boşluktan yararlanan bazı Beyler ayaklanarak bağımsızlığını ilan etmişlerdir. İsyan eden Beyler; Emir Bayan Süldüz ile Emir Hacı Barlas Maveraünnehir bölgesini, Emir Beyazıd Hocend bölgesini, Emir Hüseyin Belh bölgesini, Mehmet Hacı Apardı Şpurgan bölgesini, Olcaytu ile Keyhüsrev Katlan ve Erhenk bölgesinde bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Diğer taraftan Batı Türkistan'ın hükümdarı Tuğluk Timur Maveraünnehir'e hâkim olmak için harekete geçmiştir. Emir Timur ise Şehri Sebz bölgesinde küçük bir beylik kurmuştur. Bu siyasi parçalanmış bir ortamda Emir Timur'un tüm Türkistan coğrafyasına hâkim olması zor olmamıştır. 1360-1370 yılları arasında Türkistan coğrafyasını Emir Timur ele geçirmiştir. Horasan üzerinden Ön Asya coğrafyasına kadar genişlemiştir.

Ön Asya coğrafyasının siyasi durumuna bakıldığında Edirne merkezli Osmanlı Devleti hükümdarı Yıldırım Beyazıd, Sivas merkezli Kadı Burhaneddin Devleti hükümdarı Kadı Burhaneddin, Diyarbakır merkezli Akkoyunlu Devleti hükümdarı Kara Yülük Osman Bey, Van merkezli Karakoyunlu Devleti hükümdarı Kara Yusuf, Erzincan

merkezli Erzincan Beyliği hükümdarı Mutaharten ve devamında Anadolu beyliklerinden olan Karaman Beyliği, Germiyan Beyliği, Lâdik Beyliği, Eşref Beyliği, Hamit Beyliği gibi Beylikler bulunmaktaydı. Diğer taraftan ise Kahire merkezli Memlük Devleti hükümdarı Sultan Berkuk iktidardaydı. Emir Timur'un Ön Asya'ya gelmeden öncesinde Karakoyunlu, Akkoyunlu, Osmanlı, Memlüklü ve Kadı Burhaneddin Devleti mücadele içerisindeydi. Emir Timur'un Ön Asya'ya gelmesiyle adı geçen devletlerden Osmanlı Devleti hükümdarı Yıldırım Beyazıd, Kadı Burhaneddin Devleti hükümdarı Kadı Burhaneddin ve Memlük Devleti hükümdarı BerkukTimurlulara karşı ittifak arayışında bulunmuşlardır. Emir Timur'un müttefikleri ise Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey, Erzincan Beyliği Mutaharten ve Anadolu Beylikleri olmuştur. Timur tehlikesine karşı oluşabilecek ittifak yaşanan birtakım nedenlerden dolayı gerçekleşememiştir. Osmanlı Devleti ile Timur Devleti arasında 28 Temmuz 1402 yılında Ankara Savaşı neticesinde ittifak yapılamamıştır. Emir Timur'un Ankara Savaşından sonra geri çekilmesiyle birlikte Karakoyunlu Kara Yusuf'un harekete geçmesi Timurlu-Karakoyunlu çatışmalarına neden olacaktır. Bu çatışmalar Timurlu tahtına Şahruh'un iktidara gelmesiyle devam ederek Ebu Said'in iktidarında son bulmuştur.

Tezimizin amacı Ön Asya'da yaşanan sınır çatışmalarını dönemin kaynaklarından olan İbni Arabşah, Şerefüddin Ali Yezdi, Devletşah ve Hoca Sadeddin gibi önemli kaynaklardan yararlanılmıştır. Emir Timur'un Türkistan coğrafyasından gelerek Ön Asya coğrafyasında Karakoyunlular ile münasebetler ele alınmıştır. İki devletin arasında yaşanan çatışmalar neticesinde ortaya çıkan sonuçlar detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Tezin yöntemi dönemin Timur, Memlük, Arap ve Osmanlı kaynaklarını tarafsız bir bakış açısıyla incelenerek olaylar anlatılmıştır. Literatürdeki diğer araştırma eserler incelendiğinde iki devletinde anlaşmazlıklar yaşadığını anlatılsa da detaylı bir çalışma yapılamamıştır. Bu çalışmanın literatüre katkısı ise daha önce herhangi bir çalışma yapılmayan bu konunun literatüre katkı sağlanmak istenmiştir.

Sonuç itibariyle Timurlu Devleti İle Karakoyunlu Devleti Arasındaki Münasebetler (1380-1469) isimli araştırma eseriyle 1380-1469 yıllarında Türkistan coğrafyası ve Ön Asya coğrafyasındaki yaşanan gelişmelerin aydınlatılması için önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TİMUR DEVLETİ EMİR TİMUR'UN ORTAYA ÇIKIŞI VE TİMURLU DEVLETİ'NİN KURULUŞU

1.1. Emir Timur'un Ortaya Çıkışından Önce Batı Türkistan'daki Durum

1.1.1. Çağatay Hanlığı (1226-1347)

Moğol imparatorluğunun kurucusu Cengiz Han, ölmeden önce ülke topraklarını çocukları arasında paylaştırmıştı[1]. Eşi Börte'den doğan Cuci, Çağatay, Öğeday ve Tuliydi. İkinci oğlu Çağatay'a doğuda Beşbalık bölgesini, batıda Ceyhun ırmağı, kuzeyde İli nehri havzasını kapsayacak şekilde Yedisu bölgesi, güneyde ise sonradan dahil olan bölgeler Afganistan'ın Bedehşan, Gazne ve Belh topraklarıdır[2]. Kısacası Çağatay'a verilen topraklar; Yedisu, Beş balık, Çungarya, Maveraünnehir, Amu Derya, Kaşkarya, Afganistan'ın Pencap, Belh, Gazne, Bedehşan ile Sind şehirleri, İrtiş ili, Talas Nehirleri ve Balkaş Gölü bölgeleri verilmiştir[3]. Kışlık konağı İli vadisinde Maravsik-ila'da yazlık konağı ise Yedisu havzasında Almalık yakınında Kuyaş(Kayalık) şehrinde bulunmaktaydı[4]. Cengiz Han'ın 1227 yılında vefatı sonrasında Moğol İmparatorluğu'nda çıkan taht kavgalarına son vermek için Kerulen ırmağında bulunan Kode'u adasında yapılan kurultayda babalarının vasiyeti gereği Öğeday Han iktidara geçmiştir. Öğeday Han, iktidarında Çağatay Han'a babası döneminde verilen toprakları yeniden yönetmesi için yetki vermiştir. Böylece Çağatay Han (1127-1242)

---

1 Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020), 19-20.

2 Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş* C.I (İstanbul: Enderun Yayınları, 1981), 62.

3 Jean Paul Roux, *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl,* Trc. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan Özcan (İstanbul: Dergâh Yayınları,2020), 278. Mustafa Kafalı, *Çağatay Hanlığı (1227-1345)* (Ankara: Berikan Yayınları, 2005), 34-35.

4 Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu Attila, Cengiz Han, Timur*, çev. M. Reşat Uzmen (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2006), 313. Alan, *Bozkırdan Cennet,* 20.

Batı Türkistan'da kendi Hanlığını ilan etmiştir[5]. Çağatay Han, babası döneminde Moğolların Cengiz yasalarını uygulanıp uygulanmadığı kontrol etmekle görevlendirilmiştir. Çin ve Harzemşah seferinde önemli görevlerde bulunmuştur. Kendisine verilen görevi layıkıyla yapmakla beraber idari ve askeri kısımda deneyim kazanarak kendi devletini en iyi şekilde yönetmiştir. Onun bu başarılı politikaları sayesinde ilerleyen zamanlarda Batı Türkistan'daki yaşayan insanların konuştuğu lehçeye Çağatay lehçesi denilmiştir[6].Çağatay ve halefleri Moğol İmparatorluğu'nun merkezi Karakurum'a bağlı hareket etmişlerdir. Harzemşahların yıkılmasıyla birlikte başkent Gürgenç olmak üzere Otrar ve Kenced gibi şehirleri de kendi topraklarına katmıştır. Cengiz Han, Batı Türkistan'ı idare edilmesi için Mahmut Yalavaç ve oğlu Mesud Yalavaç'ı vali olarak atamıştır. Vergilerin toplanmasında Karakurum'a sevk idaresinde önemli başarılarından dolayı Çin valiliğine atanmıştır. Öğeday'ın ölümüne kadar görevinde kalmıştır[7]. Öğeday Han'ın Mahmut Yalavaç ve oğlu Mesud Yalavaç'ıBatı Türkistan valiliğine ataması kardeşi Çağatay Han'ın bağımsız hareket etmesine engel olmuştur. Öğeday Han'ın amacı Çağatay Han'ın bağımsız hareket ederek kendisine rakip olmasına engel olmak istemiştir.

Çağatay Han'ın iktidarda olduğu dönemde Cengiz Han yasalarını çok iyi uygulamıştır. İktidarının ilk yıllarında bazen kardeşi Öğeday'ın yaşadığı Karakurum'da bazen ise İli ırmağı havzasında bulunan Almalık şehrinin yakında Kuvas isimli yerleşim yerinde Çağatay Hanlığını yönetmiştir. Kuyas şehrinde kurultaylar düzenleyerek Moğol törelerini tatbik etmiştir. Kurultay'a katılanlara bakıldığında Cengiz Han döneminde Çağatay Han'ın emrine vermiş olduğu dört binbaşı ve birlikleri katılmıştır[8]. Moğolların Gizli Tarihi isimli eserde bu dört binbaşının isimleri ve kabilelerine bakıldığında Müngge Celayir kabilesinden, Haraçar Barlas kabilesinden, Kokoços Baarin kabilesinden ve İdohuday ise kabilesinin ismi bilinmemektedir. Çağatay Han, döneminde kurultayları düzenleyen kişi müşavir Kokoços binbaşıydı. Yanından hiç

5 *Moğolların Gizli Tarihi*, çev. Ahmet Temir (Ankara: TTK Yayınları, 2019), 190-191.
6 Sabri Hizmetli, *"Çağatay Devleti", Türkler* C.VIII (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 581.
7 Mustafa Kafalı*," Çağatay Hanlığı", Türkler,* C.VIII (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 562.
8 Kafalı, *Çağatay,* 80-82.

ayrılmadığı çok güvendiği Otrarlı Kutbeddin Habeş Amid isimli Veziri de kurultaylarda yer almıştır[9].

Çağatay Han, iktidarda olduğu dönemde kardeşi Öğeday Han ile çatışmaktan kaçınmıştır. Onun bu politikası sayesinde Çağatay Hanlığı zarar görmeden ayakta kalmıştır. İktidarının son dönemlerinde 1238-1239 yılları arasında çıkan Tarabi isyanı Çağatay Hanlığını zor duruma düşürse de kardeşi Öğeday'ın yardımıyla bertaraf edilmiştir[10]. Çağatay Han'ın Cengiz Han'ın yasalarını uygulamada sert bir tutum içerisinde olması Batı Türkistan'da yaşayan Müslümanları isyan ettirmiştir. Müslümanların kurban kesmesini ve ırmaklara girmeyi yasak etmesi onun Müslümanlar arasında sevilmemesine neden olmuştur. Bu durumun Çağatay Han'ın İslam'a karşı olduğu yorumu yapılmıştır[11].

Çağatay'ın ölümü ile ilgili iki rivayet vardır. İlk rivayet kardeşi Öğeday Han'ın 11 Aralık 1241 yılında vefat etmesinden önce 1241 yılının mayıs veya haziran ayında vefat etmiştir. İkinci rivayet ise Öğeday Han'ın vefatından sonra 1242 yılının ocak veya şubat ayında vefat etmiştir[12]. Çağatay Han'ın ölüm tarihi farklılık gösterse de 1242 yılında öldüğü konusunda kaynaklar hem fikirdir. Çağatay Han'ın vefatı Batı Türkistan'ın siyasi tarihini etkilemiştir. Batı Türkistan'da artık Çağatay Hanlığı söz sahibi olmuştur.Kendi topraklarında çok farklı etnik unsurlar barınmıştır. Çağataylılar XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kültürel etkileşimin etkisiyle hızlı bir şekilde Türkleşme sürecine girmişlerdir[13].

Çağatay Han sonrası Çağatay Hanlığına geçen torunu Kara Hülagü (1242-1246) Vezir Habeş Amid ve Çağatay Hanlığı hanedan mensuplarının yardımıyla tahta geçmiştir. Bu dönemde Karakurumda Kiyuk iktidardaydı. Ona göre Çağatay Han'ın oğlu hayattayken torunu tahta olamaz diyerek Çağatay Han'ın hayatta kalan diğer oğlu Yisun Müngge Han (1246-1251) yapılan kurultayla birlikte yeni Han ilan edilmiştir. Yisun Müngge

9 Temir, *Moğolların Gizli Tarihi*, 55.
10 Kafalı, *Çağatay*, 84-85.
11 İsmail Aka, *Timurlular Orta Asya'nın Parlak Devri* (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 1.
12 V.V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan,* haz. Hakkı Dursun Yıldız (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 489. Kafalı, *Çağatay,* 87.
13 Osman G. Özgüdenli, *Ortaçağ'da Türkler, Moğollar, İranlılar (Kaynaklar ve Araştırmalar)* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020), 241.

Han, sarhoş gezip avlanma ile uğraşarak Çağatay Hanlığını eşi Tayşi Hatun'a emanet etmiştir. Bu durum ise Çağatay Hanlığında huzursuzluklara neden olmuş yerine Organa Hatun (1251-1261) tahta geçmiştir. Organa Hatun, Cengiz Kağan'ın kızı Çiçakin Hattun ile Oryat emirlerinden Turalçi Küregen'in kızıydı. Ayrıca Kara Hülagü'nün eşi de olduğu için Çağatay Hanlığında önemli bir nüfuzu vardı. On yıllık iktidarında barış içinde yönetim sergileyerek oğlu Mübarek Şah adına Çağatay Hanlığını yönetmiştir. İktidara Algu Han (1261-1266) Arık Boğa'nın desteğini alarak tahta geçmiştir. Algu, Çağatay Han'ın altıncı oğlu Baydar'ın oğludur. Algu 1266 yılında vefat edince yerine Kara Hülagü'nün oğlu Mübarek Şah Han (Mart 1266- Eylül 1266) tahta geçmiştir. Mübarek Şah Han, iktidarda olduğu dönemde Müslüman olmuştur. Çağatay Hanlığına ilk kez Müslüman bir Han tahta geçmesi açısından önemlidir. Mübarek Şah Han, Çağatay Hanlığında itibar görmemiş ve yerine Çağatay Han'ın oğlu Mu-Tekin'in torunu Barak Han (1266-1271) iktidara geçmiştir. Barak Han'ın vefat etmesiyle Çağatay Han tahtına Çağatay Han'ın oğlu Sarban'ın oğlu Nikbay Han (1271-1274) geçmiştir. Nikbay Han'ın 1274 yılında vefat etmesiyle yerine Buka Timur Han (1274-1277) tahta geçmiştir. Saç kıran hastalığı nedeniyle vefat ederek yerine Barak Han'ın ikinci oğlu Duva Han (1277-1307) tahta geçmiştir. Duva Han'ın 1307 yılında vefat etmesiyle yerine oğlu Küncük Han (1307-1308) tahta geçmiştir. Taligu Han (1308-1309) Küncük Han'ın yerine geçmiştir. Kardeşi Kebek Han tarafından öldürülmesiyle tahta İsen Buğa Han (1309-1319) geçmiştir. Onun 1319 yılında vefat etmesiyle yerine Kebek Han (1319-1326) iktidara geçmiştir. Onun en önemli özelliği Çağatay Hanlığında ilk kez para basan Han olması sebebiyle önemlidir. Kebek Han'ın yerine İlçiday Han (1326-1326) iktidara gelmiştir. Çağatay Hanlığına Duva Han'ın oğlu Alaeddin Tarmaşirin Han (1326-1335) tahta geçmiştir. Tarmaşirin Han, İslamiyet'i kabul ederek Çağatay ulusunda İslamiyet'in hızla yayılmasını sağlamıştır. Tarmaşirin Han'dan sonra Çağatay Hanlığı hızla çöküş dönemine girerek Emir Timur'un Çağatay topraklarını hakimiyeti altına kadar siyasi istikrarsızlık devam etmiştir. Bu dönemde kabile reisleri isyan ederek bağımsızlığını ilan etmiştir[14].

[14] Çağatay Devletinin hükümdarları hakkında geniş bilgiler için bknz. Kafalı, *Çağatay*, 73-140. Nizamüddin Şami, *Zafername*, çev. Necati Lugal (Ankara: TTK Yayınları, 1987), 15. Şerefüddin Ali Yezdi, *Emir Timur(Zafername)*, çev. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2019), 24-35.

Emir Timur, 8 Nisan 1336 yılında Özbekistan'da Semerkant'ın güneyinde günümüzde Şehr-i Sebz olan Keş şehrinin Hoca Ilgar köyünde dünyaya gelmiştir[15]. Bu dönemde Emir Timur'un doğduğu topraklarda Çağatay Hanlığı hüküm sürmekteydi. Çağatay Hanlığı ise Emir Timur'un dünyaya geldiği bu sırada taht kavgaları ile zayıflamıştı. Çağatay Hanlığı, siyasi parçalanmışlık içinde oluğu için ikiye bölünmüştür. Batıda Maveraünnehir bölgesinde Çağataylılar, doğuda Çete (Moğol) olarak ikiye ayrılmıştı. Batıda yaşayan halkın çoğunluğu Müslümandı. Yerleşik hayatı benimsemişlerdi. Doğu da yaşayanlar ise eski Moğol inancına inanıyorlardı. Konar göçer yaşam tarzına sahiptiler. Çağataylılar, Moğolları vahşi insan olduklarını hatta eşkıya olarak tanımlamıştır. Moğollar ise Çağataylıları eski benliklerini kaybederek kimliklerini unuttuklarını ve Müslüman olarak atalarının dinini terk edip atalarına saygısızlık yaptıkları için suçlu olarak görmüşlerdir[16].

Emir Timur'un çocukluk yıllarındayken Çağatay Hanlığına Kazan Han (1240-1245) iktidara gelmiştir. Onun dindar bir kişiliğe sahip olması Müslüman halkın rahat bir nefes almasını sağlamıştır. İktidarını merkeziyetçi bir yönetim anlayışı için Karşı sarayının batısında Zincir Saray inşa ettirmiştir. Çağatay Hanlarının son bağımsız Hanı Kazan Han olmuştur. Kendi adına para bastırması bu duruma bir delil olmuştur[17]. Kazan Han'ın Çağatay Hanlığını toparlama teşebbüsüne rağmen, Moğol boy Beylerinin ayaklanması ile Kazan Han iktidardan uzaklaştırılarak yerine Emir Kazagan Han (1245-1258) iktidara gelmiştir. Bu sırada Doğuda yaşayan Moğollar ise Duğlat Kabilesi reisi Tuğluk Timur Han (1347-1362) önderliğinde yönetimi ele geçirmiştir. Emir Kazagan'ın vefat etmesiyle halefi oğlu Emir Abdullah Han (1258-1259) iktidara gelmiştir. Başkenti Semerkant'a taşıma isteği iç karışıklığa neden olduğu için öldürülmüştür. Emir

---

15 Babası ünlü Barlas kabilesinin reisi Taragay (Turagay) annesi Tekina (Tekine) Hatundur. Annesinin bazı kaynaklarda Begüm veya Mahbegüm babasının ise Çağatay Devleti'nin komutanı olduğu için Emir Taragay unvanı verilmiştir. Dedesi Abagataydır. İsminin anlamı Demir anlamında olup Timur ismi verilmiştir. Dünyaya geldiğinde ellerinde kanla doğduğunu bu durumun ise dünyaya hükmedeceği yorumu yapılmıştır. Emir Timur, dünyaya gelişini ve ataları hakkında bknz. Yezdi, *Zafername*, 25. Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 386. Marozzi, *Timurlenk*, 31. Wilhelm Barthold, *Uluğ Beg ve Zamanı,* çev. İsmail Aka (Ankara: TTK Yayınları, 1997), 14. İbni Arabşah, *Acaibu'l Makdur,* çev. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2012), 31-33.

16 Ahat Andican, *Emir Timur Tarih, Siyaset, Miras* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2019), 132-133.

17 Aka, *Timurlular*, 2-6.

Kazagan'ın torunu Emir Hüseyin (1259-1270) yönetimi ele geçirerek iktidara gelmiştir[18].

Emir Timur'un ortaya çıkmasında Çağatay Hanlığı içerisinde Batıda Çağatay Hanlığı Emir Hüseyin Han ile Doğuda Duğlat kabile reisi Tuğluk Timur yönetimi vardı. Çağatay Hanlığı topraklarında siyasi bölünmüşlük ile beraberinde iç karışıklığa neden olmuştur. Maveraünnehir'de yaşayan kabileler; Barlaslar, Celayirliler, Süldüzlüler, Arlatlılar, Karaunaslılar, Yesurililer, Apardililer ve Hatlanlılar gibi farklı kabileler yaşıyordu. Emir Timur'un soyu Barlas kabilesine mensuptu. Kabileler arasında da yaşanan çatışmalar Emir Timur'un tarih sahnesine çıkmasında son derece etkili olmuştur[19].

Emir Timur'un siyasi sahneye çıkışında Çağatay Devleti'nin zayıflaması etkili olmuştur. Emir Timur'un Tuğluk Timurlular ve Emir Hüseyin ile yapılan mücadeleler sonucunda Çağatay Hanlığı toprağını hakimiyeti alması hakkında bilgiler aşağıda anlatılacaktır.

1.2.Timur Devleti'nin Kuruluşu ve İlk Faaliyetleri

1.2.1. Maveraünnehir'in Hakimiyeti Altına Alınması

Emir Timur'un siyasi tarihe çıkışında Maveraünnehirde (Maveraünnehr) siyasi durum Kazagan Han'ın öldürülmesiyle değişmiştir. Nizameddin Şami'ye göre Kazagan Han adaletden, şeriatdan ve doğruluktan asla vazgeçmemiş mazlumun yanında yer almıştır. Alimlere değer vererek bilime önem vermiştir. Kışı Salı Sarayında yazları ise Karanur'da yaylaya çıkar ve yaz, güz aylarında Munk şehrinde geçirirdi[20]. Avlanmayı severdi. Bir gün on beş bin kişiyle birlikte Sali Sarayından yola çıkarak Arhang'a

---

18 Kafalı, *Çağatay Hanlığı*, 570-572.

19 Justin Marozzi, *Timurlenk İslamın Kılıcı Cihan Fatihi*, çev. Hülya Kocaoluk (İstanbul: YKY, 2006), 45.

20 Sali Sarayı, Amu derya boyunda Tirmiz'in yukarı tarafında küçük bir şehirdir. Günümüzde Surhan derya şehrine bağlı Saray denilen köydür. Bknz. Yezdi, Zafername, 27. Karanur, Surhan vadisinde bir yerin adıdır. Bknz. Yezdi, *Zafername,*32. Munk şehri, Orta asırda Huttelan'da Küçük Surhab nehri kenarında büyük bir şehirdir. Günümüzde Tacikistan sınırları içerinde yer alan Balcuvan şehri bulunmaktadır. Bknz. Yezdi, *Zafername,* 32.

avlanmak için gelmiştir. Tuğluk Hanedanından[21] Hakanı Emil Hoca'nın oğlu Kutluk Timur pusuda beklemekteydi. 1358 yılında av sırasında Kutluk Timur tarafından öldürülerek ortadan kaldırılmıştır. Kunduz bölgesine kaçarak canını zor kurtarmıştır. Cenazesi Salı Sarayına defnedilmiştir. Yerine oğlu Abdullah Semerkant'a gelerek tahta geçmiştir. Maveraünnehirde ortaya çıkan kargaşa nedeniyle bazı beyler ayaklanarak bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Emir Bayan Süldüz ve Emir Hacı Barlas Maveraünnehir'e hâkim oldular[22]. Emir Timur ve Emir Hacı Barlas Şehr-i Sebz ve Keş bölgesini, Emir Beyazıd Hocend bölgesini, Emir Hüseyin Belh bölgesini, Mehmet Hacı Apardı Şpurgan bölgesini, Olcay Boğa Sulduz bazı vilayetleri, Olcaytu ve Keyhüsrev Katlan ve Erhenk bölgelerini yönetiyordu.Bedehşan Şahları dağlarda isyan halindeydi. Tuğluk Timur Maveranünnehirde parçalanmış durumdan faydalanarak Batı Çağatay topraklarına sefer düzenlemiştir[23].

Tuğluk Timur Ocak 1360 yılında ordusuyla birlikte Doğu Türkistan'dan sefere çıkmıştır. Sır derya yakınlarında bulunan Çanak Bulak'ta ordusuyla birlikte yerleşerek Maveraünnehr'e Kerait kabilesinden Uluğ Timur, Arkanut Kabilesinden Hacı Bey Kanklı Kabilesinden Bekkicik'in öncü kuvvet olarak gönderilmesine karar verildi. Sonrasında Celayirli Bayezid Çete ordusuna katılmıştır. Keş bölgesinde Barlas kabilesinden Emir Hacı Barlas Çete ordusuna karşı yenileceğini anlayınca ailesiyle birlikte Horasan'a doğru kaçmıştır[24]. Bu dönemde Barlas kabilesinden Emir Timur yirmi beş yaşını geçmemiş delikanlı bir gençti. Bu arada babası Emir Turagay vefat etmişti. Çocukluk yılları ile ilgili Şerefeddün Yezdi bilgi vermiştir[25].

Emir Timur, Çete ordusunu takip etmeyerek Horasan'a değil Keş'e dönmeyi halkına karşı birlikte olmayı istemiştir. Dönerken Çete ordusu Hacı Muhammed Şah Yesuri ile karşılaştı. Emir Timur, arabuluculuk yapabileceğini kan dökülmemesi için elinden

---

21 Sırderya'nın doğuda İrtiş nehri ve Lobnor gölüne kadar uzanan topraklara Cete bölgesi veya Moğolistan ismi de verilirdi. Cete sözcüğünün nereden verildiği konusunda net bir bilgi yoktur. Bazı Batılı tarihçiler Doğu Avrupa'da yaşayan Geta Kabilesiyle ilişkisi olabileceğini öne sürmüşlerdir. Barthold'a göre eşkıya anlamında kullanmıştır. Balkanlarda Çete anlamında kullanılmıştır. Bknz. Yezdi,*Zafername*, 35.

22 Şami, *Zafername*, 17-18.

23 Yezdi,*Zafername* , 32.

24 Şami, *Zafername*, 18.

25 Yezdi, *Zafername* , 35-37.

geleni yapacağını söylemiştir. Halkın önden gelenleri ile görüşerek barış yapılması konusunda anlaşmaya hazır olduklarını iletti. Keş bölgesi savaşsız Tuğluk Timurlulara bağlanmıştır[26]. Kazagan Han'ın torunu Emir Hüseyin Maveraünnehir'de söz sahibi olabilmek için Südüz kabilesi reisi Bayan Süldüz'e karşı sefer düzenlemek için Emir Timur, Celayirli Bayezid ve Emir Hızır Yesuri'den yardım istemiştir. Yapılan mücadelelerde Bayan Süldüz ve Badahşan hâkimi Şah Baauddin itaat altına alınmıştır. Emir Timur'un, Emir Hüseyin'e yardım etmesiyle nüfuzu artmıştır[27].

Maveraünehirde kargaşa devam etmekteydi. Emir Timur, Hızır Yesuri ile ittifak yaparak Barlas kabilesinden Hacı Barlas'a karşı sefere çıktılar. İki ordu Adana'nın Akyar bölgesinde karşı karşıya gelerek Hacı Barlas'ı yenilgiye uğratmışlardır. Emir Timur'un ordusu ihanet ederek Hacı Barlas'a kaçtılar. Emir Timur'un, Hızır Yesuri'nin kötülük yapacağı düşüncesi nedeniyle arası açıldı. Emir Timur eski dostu Hacı Barlas'a sığınmıştır. Hızır Yesuri'den intikamını almak için sefere çıkmıştır. Şanlıurfa'nın Suruç mevkisinde iki ordu karşılaştı. Emir Timur galip ayrılmıştır[28]. Sık sık saf değiştirme Maveraünnehirde istikrar bir türlü sağlanamamıştır. Bu durum ise Tuğluk Timur'un Maveraünnehr'e sefer düzenlemesini teşvik etmiştir[29].

Tuğluk Timur 1361 yılının mart ayında ikinci Maveraünnehir seferine çıktı. Bayan Süldüz ve Celayirli Bayezid saf değiştirerek Çete Han'ına katıldılar. Hatta Hacı Barlas da itaat edecek iken Tuğluk Timur, Celayirli Bayezid'i yasaka yetkürülmesini[30] emrederek ortadan kaldırmıştır. Hacı Barlas endişelenerek kararından vazgeçip Keş bölgesine geri dönmüştür. Çete ordusu peşine düştü. Ani bir baskınla Hacı Barlas ve kardeşi İduku Barlas öldürülmüştür. Çete ordusunda görevli olan Hamit Bey, Emir Timur'un sadakatli iyi biri olduğunu söylemiştir[31]. Emir Timur'a Keş bölgesinin yöneticiliğine getirilmiştir. Emir Hüseyin ile savaşmak için yola çıkarak Vahş nehrine kadar ulaşmıştır. Keyhüsrev Hettelani, Emir Hüseyin'i kötüleyerekCete Han'ın hizmetine girmiştir. Emir Hüseyin yenileceğini anlayınca kaçmıştır. Kuzey

26 Yezdi, *Zafername*, 38.
27 Şami, *Zafername*, 19.
28 Yezdi, *Zafername*, 40-41.
29 Şami, *Zafername*, 20-21.
30 Yasaka Yetkürmek, Cengiz Han Yasasından gelen idam cezasına çarptırılmasıdır. Bknz. Şami, *Zafername*, 41.
31 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 387.

Afganistan'da bulunan Kunduz şehrine kadar takip etmiştir. Emir Hüseyin'i yakalayacağı düşüncesiyle kışı Kunduz'da geçirmiştir[32]. Emir Hüseyin, Semerkant'a geri dönünce şüphelendiği herkesi idam ettirmiştir. Maveraünnehir'i oğlu İlyas Hoca Oğlan'a vererek yanında emirlerden oluşan orduyu da hizmetine vermiştir. Emirlerin başına Bekkicik'i atamış, asayişi sağlaması için de Emir Timur'u görevlendirmiştir. Emir Timur'un Tuğluk Timur'un hizmetine girmesiyle Maveraünnehirde barış ortamı olmuştur[33].

Emir Timur kısa bir süre sonra İlyas Hoca Oğlan ile yollarını ayırarak kayınbiraderi[34] Emir Hüseyin'in yanına gelmiştir. Bekkicik'in halka zulmederek baskı yapmasını ileri sürerek çölün ortasında hayatta kalabilmek için Türkmenlerle çatışmalar yaşanmıştır[35].Geçimini birkaç yıl eşkıyalık ve yan kesicilik faaliyetlerinde bulunarak Asya'nın yukarısında zor şartlarda yaşamıştır[36]. Hatta bazı emirlerin para karşılığında ordusunda görev almıştır[37]. Emir Timur ve Emir Hüseyin nerede zulüm haksızlık var ise yardıma gideceğine dair kendilerine söz vermiştir. Sicistan Darugası Emir Fahreddin[38] düşmanı tarafından tehdit ediliyordu. Emir Timur ve Emir Hüseyin'den yardım isteyerek düşmanına haddini bildirmek istiyordu. Düşmanını yenmesi halinde istedikleri kadar kumaş ve mücevher vereceğinin sözünü verdi. Sicistan Darugası'nın düşmanı bertaraf edilmiştir. Fakat Sicistan Darugası vaat ettiği hediyeleri vermeyerek sözünde durmadı. Emir Timur ve kayınbiraderi geri dönerken Mekran'da yolları kesilerek savaşmak zorunda kaldılar. Yapılan savaşta Emir Timur elinden yaralanmıştır[39]. Emir Timur'un elinden yaralanma olayını Nizameddin Şami'ye göre Sistan(Sicistan)

---

32 Şami, *Zafername*, 20-22.

33 Yezdi, *Zafername*, 41-42.

34 Emir Hüseyin Karakunas soyuna mensup olup kız kardeşi Olcay Türkan Ağa ile evlenerek akrabalık bağı güçlenmiştir. Böylece Emir Kazagan'ın varisi olarak faaliyetlerde bulunmuştur. Bknz. Andican, *Emir Timur*, 150. Marozzi, *Timurlenk*, 53.

35 Yezdi, *Emir Timur*, 42-46.

36 Marozzi, *Timurlenk*, 53.

37 Şami, *Zafername*, 22-25.

38 Farsça metinlerde geçen Daruga(Daruha, Darugaçi, Darugaçin) Moğolca "Basmak, Sıkmak, Daraltmak" mecazi anlamda "Mühürlemek" dır. Daruhu kelimesinden türemiştir. Terim olarak Türkçe'de yargan, baskak, Arapça ve Farsçada ise hâkim ve şahne ile aynı anlamda kullanılmıştır. Daruga Cengiz Han döneminde Moğolların valilerine verilen unvandı. Bknz. Abdülkadir Yuvalı, "Daruga", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8: 506. Temir, *Moğolların*, 242.

39 Yezdi, *Zafername*, 47.

hakiminin düşmanı olduğunu söylemiştir. Düşmanını yendiğini fakat Sistan hâkimi verdiği sözleri tutmamıştır. Sistan'dan geri dönerken yolunu kestiler. Yolunu kesenler Sekizliler (Naymanlar) olup kalabalık orduları vardı. Çatışma esnasında Emir Timur elinden yaralanmıştır. Şirtu denilen yere gelerek burada eli iyileşmiştir[40]. Justin Marozzi'nin Timurlenk isimli eserinde geçen bilgilere göre, Afganistan'ın güneybatısında bulunan Deşt-i Mergi (Ölüm Çölü) bölgesinde Sistan Han'ına paralı askerlik yaparken çatışma sırasında yaralandığını söylemiştir[41]. İbni Arabşah'a göre Sicistan valisi isyan etmiş Sicistan'ın hükümdarı ise Emir Timur'un isteği doğrultusunda valiye karşı sefere çıkmasına izin vermiştir. Emir Timur, Sicistan valisini cezalandırmıştı. Sicistan'dan giderken yağma yaparak Maveraünnehir'e gitmiştir. Emir Timur, Sicistan'da bulunan çobanın koyunlarını çalarken iki ok isabet ederek biri uyluğuna diğeri ise omzundan yaralanmıştır[42]. Tarihte "Timurlenk"[43] unvanı ile bilinmesi bu olay neticesinde denilmiştir.

1363 yılında Çete hükümdarı Tuğluk Timur vefat ederek yerine oğlu İlyas Hoca tahta geçmiştir. Emir Timur ve Emir Hüseyin, Çete iktidarına muhalif olan emirlerle birlikte hareket ederek, ortak sefer yapmak için anlaşmışlardır. Orduyu ikiye ayırarak sağ kanadı Emir Hüseyin, sol kanadı Emir Timur komuta ederek Çete seferine çıkmışlardır. Halka zulmeden Bekkicik'ten intikam almak isteyenler bu ikilinin öncülüğünde yola çıkmışlardır. Karşı tarafının ordusu Taşarık bölgesinde ikiye ayrılmıştır. Sağ kanadında İlyas Hoca ve Hamit Bey, sol kanadında ise Tuğ Timur ve Bekkicik bulunmaktaydı[44]. Iki ordu Kubbe-i Metin (Kebay-i Metin)[45] yaniŞehr-i Sebz bölgesi yakınlarında karşılaştı. Savaşda Cete hükümdarı İlyas Hoca ağır kayıp vermiştir. Tuğ Timur ve Bekkicik'in kardeşi Devletşah yapılan mücadelede hayatını kaybetti. İlyas Hoca,

40 Şami, *Zafername*, 25-26.

41 Marozzi, *Timurlenk*, 53-54.

42 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 40-41.

43 Timurlenk Farsça kelime olup Türkçesi Aksak Timurdur. Çoban tarafından yaralandığını tarih de ise Aksak Timur ya da Timurlenk olarak bilinmesine sebep olmuştur. Emir Timur'un, bir diğer unvanı ise Timurlenk olmuştur. Sultaniyeli Johannes, eserinde Fransızların topal ve aksak anlamında lakap olarak "Tamurlan" ile Emir Timur'u tanıtmaktadır. Bknz. Andican, *Emir Timur*, 151-152. Sultaniyeli Johannes, *Timur'un Sarayında*, çev. Ahmet Deniz Altunbaş, (İstanbul: Kronik Yayınları, 2020), 50.

44 Yezdi, *Zafername*, 55.

45 Şehr-i sebz bölgesinde bir yerdir. Şerefüddin Ali Yezdi'ye göre Kubbe-i Metin, Nizameddin Şami'ye göre ise Kebay-i Metin olarak kaynaklarda geçmektedir. Bknz. Yezdi, *Zafername*, 55. Şami, *Zafername*, 31.

Bekkicik, İskender Oğlan, Hamit Bey ve Yusuf Hoca esir olarak ele geçirilmiştir. Şerefüddin Ali Yezdi'nin verdiği bilgiye göre İlyas Hoca ve Bekkiciği tanıyan Cete taraftarı bazı kişiler atlara bindirerek kaçmasını sağlamıştır. Emir Timur durumdan haberdar olunca yardım eden kişileri cezalandırmıştır. Takip etmesi içinŞir Behram'ı görevlendirmiştir[46]. Nizameddin Şami'nin verdiği bilgilerde ise İlyas Hoca ve Bekkicik savaş sırasında kaçtığı takip etmesi için Şir Behram görevlendirilmiştir[47]. 26 Eylül 1364 yılında yapılan savaşta Emir Timur ve Emir Hüseyin mutlak galip ayrılmıştır. Çınas bölgesinde günlerce eğlence düzenleyerek kutlamalar yapmışlardır. Daha fazla kalmalarının tehlikeli olduğunu düşündükleri için Semerkant'a geri dönmüşlerdir[48].

Maveraünnehir'e dönen ikili halkın büyük coşkusuyla karşılandı. Maveraünnehir Çete esaretinden kurtarıldığı için halk mutlu olmuştu. Mecliste toplanan Maveraünnehir'in ileri gelenleri arasında yapılan toplantıdan çıkan karara göre kendilerini lider olabilecek birisi olması gerektiğini söylediler. Sonuç olarak Durci b. Elçikday b. Duva Han'ın oğlu Kabul şah'ı yeni hükümdar ilan ettiler. Yapılan şölen ile birlikte kutlama yapmışlardır[49]. Amaçları Han soyundan gelen birini kendilerinin Han'ı olarak ilan ederek Moğol yasasına bağlı kalmak istemişlerdir. Kabul Şah Cengiz Han neslinden kukla bir Han olup başrolde ise Emir Timur ve Emir Hüseyin yer almaktaydı[50].

1.2.2. Çamur Savaşı

İlyas Hoca, Maveraünnehir'de ağır mağlubiyetin intikamını almak için 1365 yılında sefer hazırlıklarına başlamıştır. Emir Timur, Çete ordusunun geleceği haberini alınca Emir Hüseyin'e haber vererek hazırlıklarını yapmasını istemiştir. O da Melik Bahadır ve Pulad Boğa isimli beyleri Emir Timur'a gönderdi. Çınas menziline gelerek hayvanlarının dinlenmesi ve otlaması için birkaç gün burada konaklamıştır. Hocend bölgesine gelerek burada Emir Hüseyin'in gelmesini beklediler. Emir Hüseyin de yola çıkarak Çete ordusunu yeniden yenebilecekleri ümit ediyordu. Emir Timur'un ordusu Taşkent ile Çınas arasındaki nehirde Çete ordusunu bekliyordu. İlyas Hoca da büyük bir

46 Yezdi, *Zafername*, 56.
47 Şami, *Zafername*, 28-32.
48 Andican, *Emir Timur*, 152.
49 Yezdi, *Zafername*, 57.
50 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 388.

heyecanla Sırderya nehrini geçerek savaş düzeni almıştır. Emir Hüseyin ordunun sağ kanadında yer alarak yanında Olcaytu Apardı, Melik Bahadır, Pulad Boğa, Şir Behram ve Ferhat gibi değerli komutanlar görevlendirilmiştir. Emir Timur ise sol kanadında Emir Caku, Emir Hacı Seyfettin, Abbas Bahadır ve Murat Barlas gibi komutanlarla birlikte Cete ordusuna karşı savaşmışlardır. Şerefüddin Ali Yezdi Zafername'sinde geçen ifadeye göre İlyas Hoca'nın yenileceğini anlayınca savaş sırasında hileye başvurarak Yada Taşı[51] sayesinde savaşı kazanmıştır. Savaşın ortasındaki durumu daha da aydınlatmak için Şerefüddin Ali Yezdi'de "*O kadar çok yağmur yağdı ki, atlar yerlerinden kımıldayamıyor, atlar ve yayalar hareket dahi edemiyorlardı. Şaşkın vaziyette yağmurdan korunmak için başları üzerinde kepenekle beklerken, düşman askerleri onlara saldırınca kepenekleri indirip savaşmaya başladılar."* ifadeleri geçmektedir[52]. Nizameddin Şami ise" *Bu sırada birdenbire hava fenalaştı. Yağmur başladı öyle şiddetli yağdı ki oklar yaylar bozuldu. Düşmana atılacak bir ok kalmadı; esvaplar, çizmeler, suya battı ve sarıklar öyle ıslandı ki başlarda taşınmaz bir hale geldi. Çamur ve bataklıktı atlar batıp kaldılar. Düşman askerleri yünden esvap giyinmişlerdi. Onlara bir şey olmadı. Oldukları yerde rahat ettiler, hareket etmediler."* ifadeleri geçmektedir[53].

Emir Timur ordunun sol kanadında ani bir manevra ile Hamit Bey'in kardeşi Şingum Noyan'ı yenerek kaçmasını sağlamıştır. Çete ordusunun sol kanadında görev alan Şirapul ve Hacı Bey, Emir Hüseyin tarafına doğru hücuma geçerek sağ kanadı çözülerek dağılmıştır. Pulad Boğa ve Şir Behram kahramanca dirense de fayda etmemiştir. Daha fazla zahiyat vermemek için geri çekilmişlerdir. Ertesi gün hücuma geçmişlerdir. Emir Timur ve Emir Hüseyin Çete ordusunu bozguna uğratacakken Çete ordusunda görev alan Şemsettin Bey tarafından Çete ordusunu toparlayarak hücuma geçmiştir[54]. Emir Hüseyin ne olduğunu anlamadan ordusunun geri kaçtığını görmüştür. Şiddetli yağan yağmur nedeniyle Emir Hüseyin'in komutasındaki ordusu çamura

---

51 Türk kültür Tarihinde Yada Taşı ile isimlendirilen bir taşla inanışa göre sihir kâhin yoluyla yağmur veya kar yağdırmasıdır. Tahminlere göre İlyas Hoca yenileceğini anlayınca Yada Taşı ile yağmur yağmasını sağlayarak savaşın seyrini kendi lehine çevirmiştir. Yada Taşı hakkında Bknz. Ahmet Öğreten,'Türk Kültüründe" Yada Taşı" ve XVIII. Yüzyıl Sonu Osmanlı-Rus Savaşlarında Kullanılması*", Belleten,* 64/141:(2000): 863.

52 Yezdi, *Zafername,* 58-59.

53 Şami, *Zafername,* 34.

54 Yezdi, *Zafername,* 60-61.

batarak on bin kişilik askerini kaybetmiştir. Emir Hüseyin Salı Sarayına gelerek Çete ordusundan canını zor kurtarmıştır[55]. Çete ordusunun takip etmesine karşılık Hindistan'a doğru çekileceğini düşünmüştür. Emir Timur ise Elçi Bugay Süldüz'üÇete ordusunu takip etmesi için göndermiştir. Savaşda yenilmenin faturasını Timur Hoca Oğlan'a keserek cezalandırmıştır. Sonuç itibariyle[56].Tarihi kaynaklarda 22 Mayıs 1365 yılında Taşkent Çinaz bölgesi arasında gerçekleşen savaşa "Çamur Savaşı" olarak[57].

1.2.3. Emir Timur İle Emir Hüseyin'in Aralarının Bozulması

İki arkadaşın aralarının nasıl bozulduğu hakkında farklı nedenleri vardır. Taraflar arasındaki birinci sebep, hakimiyetin paylaşılamamasıdır. Emir Hüseyin'in dedesi Kazagan Han'ın bırakmış olduğu mirası terk ederek despotik yönetim anlayışı ile devletini yönetmesi halk tarafından hoş karşılanmıyordu. Son olarak Çamur Savaşında mağlubiyet alınmasında sorumlu kişi Emir Hüseyin'di. Bu arada 1366 yılında Eşi Olcay Terken Ağa'nın vefat etmesi iplerin kopmasına sebep olacaktı. Akrabalık bağı böylece biterek ikilinin arası yavaş yavaş bozulacaktı[58].

Emir Timur eski dostuna haddini bildirmek için 1366 yılında sefere çıktı. Öncü birlik olarak Seyfettin Bey'i görevlendirmiştir. Emir Hüseyin, Şir Behram'ı kendi safına çekmeyi başarmıştır[59]. Melik Bahadır ve İbadullah Bahadır'ı elçi olarak görevlendirmiştir. Elçilerin teklifi fitnenin artık son bulması barışın yapılmasını Emir Timur'a iletmişlerdir. Emir Timur bu teklifi reddetmiştir[60].

Emir Timur Karşı şehrini ele geçirmek için sefer düzenlemiştir. Karşı şehrinin yöneticisi Emir Musa kaçarak Emir Hüseyin'e sığınmıştır. Emir Musa'nın teşvikleriyle Emir Timur'a sefere çıkılmıştır. Emir Olcaytu, Pulad Boğa, Taygu oğlu Cihanşah, Apardi ve Karaunas kabilesinden on bin kişi ile Salı Saray'ından yola çıkılmıştır[61].

---

55 Şami, *Zafername*, 34-38.
56 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 388.
57 Andican, *Emir Timur*, 153. Marozzi, *Timurlenk*, 62-63.
58 Yezdi, *Zafername*, 65-66.
59 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 389.
60 Şami, *Zafername*, 41-43.
61 Yezdi, *Zafername*, 74-75.

Kahlaga'yı geçerek Çakçak Boğazında beklemeye başlamışlardır. Gece ani baskı yapmak için casuslar gönderip Emir Hüseyin'in ordusu hakkında bilgiler [62]. Kesin zafer kazanmak için doğru zamanının şimdi olmadığını adamlarına söyleyerek geri çekilerek Buhara'ya doğru gitmişlerdir[63].

Emir Timur, Emir Hüseyin'e karşı ittifak arayışlarında bulunmuştur. Neticesinde Herat hükümdarı Melik Hüseyin'e Mübarek Senceri ve oğlu Cihangir Mirza'yı elçi olarak göndermiştir. Niyetinin Herat'ı ele geçirmek olmadığı oğlunu hizmetine verdiği ailesini güvenli bölgeye bırakmak için Herat'ı seçtiğini söylemiştir[64]. Herat bölgesini Emir Hüseyin'e karşı yapacağı seferlerde üst bölge olarak kullanmayı planlıyordu[65].

İki taraf arasında yaşanan mücadeleler uzun soluklu sürmüştür. Sonucunda Emir Hüseyin barış talebinde bulunmuştur. Emir Timur'un amacı Çete ordusuyla ittifak yapmak istemiştir. Emir Timur, Çete ordusuyla Emir Hüseyin'in üzerine gelseydi yeneceğini çok iyi biliyordu. Dönemin ünlü Âlim ve Ulemadan oluşan insanlar bir araya girerek iki taraf arasında Müslüman kanının dökülmemesi için barış yapılması konusunda hem fikirlerdi. Yapılan görüşmeye göre Taşkent ve Hocend Âlimleri Emir Timur'a mektup yollayarak Müslümanlar arasında küslüğün bitmesini kan dökülmesine son verilmesini istemişlerdir. Eskisi gibi abi kardeş İslam'ın kılıcı olmayı İslam düşmanlarına karşı ortak hareket etmelerini dile getirmişlerdir. Eğer barış yapılmaz ise sonucunda Müslümanlar perişan olacaklarını bir an önce barış yapılmasını temenni etmişlerdir. Emir Timur Cete ordusundan yardımın geleceğini ümidini keserek Pencşenbe isimli emirini Emir Hüseyin'e göndermiştir. Emir Hüseyin'in huzura çıkarak durumu anlatmıştır. O da memnuniyetle karşılamıştır. Yanına Turanşah isimli adamıyla birlikte Emir Timur'a geri göndermiştir. Emir Timur, Abbas Bahadır'ı Turanşah ile birlikte yeniden Emir Hüseyin'in huzuruna göndermiştir. Artık barış dönemine geçilerek çatışmalara son verilmiştir[66].

---

62 Şami, *Zafername*, 49-52.
63 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 42-43.
64 Yezdi, *Zafername*, 77.
65 Şami, *Zafername*, 52.
66 Yezdi, *Zafername*, 84-87.

Emir Hüseyin'in Emir Timur ile iktidar mücadelesine giriştiğini, artık ona güvenemeyeceğini, niyetinin iyi olmadığı ve ilerde pişman olmamak için ortadan kaldırılması gerektiği kanaati oluşmuştur. Yanına Emir Musa, Sarı Boğa, Caku Bey, Seyfettin Bey, Abbas Bahadır, Davut Bey, Ak Boğa Bahadır, Elçi Boğa Bahadır, Uygur Devletşah ve Şeyh Ali Bahadır gibi kişiler Emir Timur'a hizmetine gireceklerine dair yemin etmişlerdir[67].

Emir Timur, Emir Hüseyin'in ortadan kaldırılması için sefer hazırlıklarına başlamıştır. Emir Musa'yı ordunun komutanı olarak tayin etmiştir. Fakat verdiği sözlerinden vazgeçerek Semerkant'a kaçmıştır. Emir Timur orduya müdahale ederek bizzat kendisi ordunun başına geçmiştir. Suyurgatmış Oğlan ile yanında Hüseyin Barlas ve Müeyyet Bey komutasında orduyu önden göndermiştir. Tirmiz'e gelmişlerdir. Emir Hüseyin'in ordusunda görev alan Halil Apardı ve Hinduşah korkuya kapılarak Belh'e kaçmışlardır. Tirmiz'in kuzeyinde bulunan Bive mevkiinde karargahını kurdular. Tam bu sırada Tirmiz'in Mekke Şeriflerinden olan Seyyit Bereket, Emir Timur'a saltanat alameti olan davul vererek kendisinin dünya hükümdarı olacağının müjdesini vermiştir[68]. Amu Derya geçidine gelince, destek için Kunduz hâkimi ve Badahşan hâkimi de katılmışlardır. Korkudan Huttelan hâkimi Keyhusrev de Emir Timur'un ordusuna katılmıştır. Daragiz kenarında ordu karargahını kurmuşlardır. Bu arada Cengiz Han'ın soyundan gelen Suyurgatmış'ı Han tayin ederek Belh'e göndermiştir. Kendisine "Uluğ Emir" unvanını vermiştir. Emir Timur'un ordusu dört koldan Hinduvan kalenin önüne gelmiştir. İki ordu şiddetli mücadeleye girişmiştir. Ertesi gün de devam eden mücadeleler sonucunda Emir Hüseyin'in ordusu ağır mağlubiyet almıştır. Emir Hüseyin affedilmesini istemiştir. Serbest bırakılarak nereye gitmek isterse oraya gitmesine izin verilmiştir[69].

Emir Hüseyin gece karanlığında nereye gideceğini bilemeyerek şehir merkezine gitmiştir. Korkudan Camiinin minaresine saklanmıştır. Camii de onu tanıyan birisi Emir Timur'a yerini söylemiştir. Minarede gizlenmeye başarsa da Camiinin içerinde bulunan delikte saklanırken elbisesinin bir ucunu görenler yakalamıştır. Emir Timur'un

67 Yezdi, *Zafername*, 93.
68 Yezdi, *Zafername*, 92-97.
69 Şami, *Zafername*, 66-72.

huzuruna getirilerek Keyhusrev ve Müeyyet Bey Emir Hüseyin'i öldürmüşlerdir[70]. Sonuç itibariyle Emir Hüseyin öldürülerek cenazesi Hoca Akaşa köyüne defnedilmiştir[71].

Emir Timur, Hinduvan kalesini ele geçirerek Emir Hüseyin'in oğulları Sait Han ile Turur Sultan öldürmüştür. Diğer oğulları Halil Sultan ile Cihanşah Melik Hindistan'a kaçarak canlarını kurtarmış fakat bir müddet sonra orada vefat etmişlerdir[72]. İbni Arabşah, Emir Hüseyin'in oğullarını gözü önünde acımadan öldürdüğünü ifade ederek Emir Timur'un acımasız olduğunu belirtmiştir[73]. Emir Timur, Emir Hüseyin'in hanımlarından Kazan Han'ın kızı Saray Mülk Hanım, Hızır Yesuri'nin kızı İslam Ağa ile Tagay Türkan Hatun ve Bayan Süldüz'ün kızı Ulus Ağa'yı kendi haremine göndermiştir. Saray Mülk Hanım'ın Çağatay soyundan gelmesi sebebiyle kendi adına bastırılan paralarda, Cuma hutbelerinde ve törenlerde sık sık "Han-ı Gürkan" ismiyle anılmıştır[74].

Behram Celayir'e, Tarmmaşirin'in kızı Emir Hüseyin'in en büyük Hanımı Sevinç Kutluk Ağa'yı, Zinde Çeşm'e Dilşah Ağa'yı, Emir Caku'ya ve Huttelani hâkimi Keykubat'ın kızı Adil Melike'ye vermiştir. Kale yeniden tamir edilerek restore edilmiştir[75]. Fakat İbni Arabşah, Emir Timur halka zulmettiğini kalede katliam yaptığını her önüne gelip geçeni kesip biçtiğini ifade ederek soykırım yaptığını ifade etmek istemiştir. Devamında Çağatay ulusuna mensup devlet adamları ve beyler Emir Timur'un hizmetine girdiğini söylemiştir[76].

Emir Hüseyin ortadan kaldırılmasından sonra Maveraünnehir'in kontrolü artık Emir Timur'a geçmiştir. 1370 yılına gelindiğinde otuz dört yaşına girmiştir. 9 Nisan 1370 yılında Belh'te yapılan kurultay ile taç giyerek Emir Timur, Han-ı Gürkan unvanıyla Timur Devleti'nin temelini atmıştır[77]. Türklerin ve Müslümanların Bey'i ve Emir'i gibi

---

70 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 50.
71 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 390.
72 Yezdi, *Zafername*, 97-98.
73 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 47.
74 Marozzi, *Timurlenk*, 63-64.
75 Marozzi, *Timurlenk*, 64-66.
76 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 48.
77 Marozzi, *Timurlenk*, 67-69.

unvanları kullanmasına rağmen asla Hanlık iddiasında bulunmamıştır. Çağatay ulusunun mirasçısı damadı olarak devletini idare ederek sınırlarını genişleterek ilerleyecektir[78]. İlerde dünyayı titretecek Asya'dan gelen yıldızlara hükmeden Hükümdar'ın macerası başlamıştır[79].

1.3. Emir Timur'un Yapmış Olduğu Seferlerin Sebepleri

1.3.1. Cihanşümul Hakimiyeti Anlayışı

Türk toplumu İslamiyet'i kabul etmeden önce ve kabul ettikten sonra Orta Asya, Irak-ı Arap Irak-ı Acem, Ön Asya, Anadolu, Balkanlar ve Orta Avrupa'ya kadar yayılmışlardır. Türklerin iki binlik tarihlerinde bu kadar geniş topraklara hâkim olmasının altında yatan neden ise bağımsızlık ruhuna sahip olmasıdır. Türkler bağımsızlık ve özgürlük kavramlarını içselleştirerek benimsemişlerdir. Hâkim oldukları topraklarda hiçbir Devletin boyunduruğu altında yaşamamıştır. Türklerin bu özelliği ile Cihan hakimiyeti kavramı ortaya çıkmıştır[80]. Bu kavramın ortaya çıkmasıyla İslamiyet'ten önce yeryüzünde adaleti sağlamak ve Türklüğün en uzak bölgelere yayılmasını amaç edinmişlerdir. Türkler Müslüman olduktan sonra ise İslamiyet'i yaymak amacıyla gaza ve cihat anlayışına dönüşmüştür. Müslüman olmayan topraklara İslam'ı anlatmak ve yaymak için fetihler gerçekleştirmişlerdir. Fetihlerin yapılmasıyla Nizam-ı Alem yani dünyaya düzeni adaleti getirmişlerdir. Fethettikleri topraklarda yaşayan dil, ırk ve mezhep ayırt etmeksizin halka adaletli bir yönetim anlayışla serbestçe ibadet özgürlüğünü teminat altına alarak yaşamalarına izin vermişlerdir[81]. Dolayısıyla Türk Cihan Hakimiyeti kavramı Cihanşümul kelimesi ile özleşmiştir. Cihanşümul kelime anlamı olarak dünyayı kaplayan birleştiren anlamında olup Farsça bir kelimedir. Cihanşümul devlet anlayışı kısacası dünya veya evren hakimiyeti olarak tanımlanmaktadır [82].

---

78 Gürsoy Solmaz," Timur ve Seferleri", Türkler C. VIII (Ankara: *Yeni Türkiye Yayınları*, 2002), 906-907.

79 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 391.

80 Saadettin Yağmur Gömeç ve Ayşe Gül Fidan, "Türk Devletinin Mesuliyet Anlayışı", *Türk Dünyası Araştırmaları,* 125/247 (2020): 332-333.

81 Vâris Abrurrahman Çakan, "Batur Tanrıkut'tan (Mete'den) Atatürk'e Türklük Üzerine", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 0/8 (2016): 119-120.

82 Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2014), 355.

Türklerde Cihan Hakimiyeti kurma düşüncesi Kızılelma ülküsü ile sembol haline gelmiştir. Kızılelma kelime anlamı erişilmek istenen ülkü ve elde edilmek istenen yer anlamında kullanılmıştır. Türk tarihinde bu kavramın nereden geldiği bilinmemektedir. Türk tarihinde Osmanlı Devleti Kızılelma kavramını Evliya Çelebi ve İbrahim Peçevi eserlerinde kullanmıştır. Günümüzde ise Ziya Gökalp, Türklerdeki Kızılelma ülküsünü Turan yurdunu yeniden inşa ederek tüm Türklerin yeniden bir araya getirilmesi olarak tanımlamıştır. Ona göre Kızılelma, Türklerin Turan ülkesinin sınırlarının en son noktasını fethetme duygusu içerisinde olduğunu söylemiştir. Turan ülkesinin Ötüken merkez olmak üzere bütün Türklerin yeniden bir araya gelmesini Kızılelma ülküsü ile mümkün olabileceğini devamında söylemiştir[83].

Cihanşümul hakimiyet anlayışı diğer bir ismi ise Universal Devlet Anlayışıdır. Türkler İslam'ın sancaktarlığını yaparak Müslümanların yer yüzündeki koruyucusu olmuşlardır[84].

Emir Timur'un amacı cihanın tek hâkimi bir hükümdar olmaktı. Şerafüddin Ali Yezdi'de geçen ifadeye göre "*Dünya iki hükümdarın sahip olacağı kadar değerli ve büyük değildir. Tanrı nasıl bir ise Sultanda bir tane olmalıdır."* geçmektedir[85]. Kısacası onun düşüncesi yeryüzünü hükmetmek gibi amacı vardı.

Yapmış olduğu 36 yıllık seferlerde Asya'dan başlayarak Avrupa'nın içlerine kadar fethetmeyi planlamıştır. Önüne çıkan tüm hükümdarları yenerek Dünya tarihinde "Yenilmez Komutan" unvanı ile anılmaktadır[86]. Cihanşümul hakimiyet anlayışını benimseyerek katıldığı savaşlarda bunu dile getirmektedir. Bu düşüncenin temelindeki İslamlaştırma politikası ile fethettiği bölgelerin İslam toprakları olduğunu göstermiştir [87].

---

83 Ziya Gökalp, *Kızılelma*, haz. Halil İbrahim Şahin, (Ankara: Ötüken Yayınları, 2015), 12-13. Necati Gültepe, *Kızılelma'nın İzinde* (Ankara: Ötüken Yayınları, 2019), 13-14.

84 Bahaeddin Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016), 31-50.

85 Musa Şamil Yüksel," Arap Kaynaklarına Göre Timur ve Din", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 23/1 (2008): 240.

86 Yusuf Ziya Özer," Timur'un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış", *Belleten*, 9/36 (1945): 447.

87 Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti*, 348.

İbni Arabşah, Emir Timur'u anlatırken günahsız insanları öldüren birisi olduğunu koyun çalarak yol kesip eşkiyalık yaptığını söyleyerek Emir Timur'a hakaretlerde bulunmuştur[88]. Gerçekte böyle bir durumun olmadığını Timurlular ülkesinde adalet ve barış hâkim olmuştur. Çıkmış olduğu seferlerde Cihan Hakimiyeti anlayışı felsefesi ile seferlerini düzenlemiştir. Bu anlayış seferlerinin nedenini oluşturmuştur. Ordusu ve halkı da Cihanşümul hakimiyetini benimsetmiş fethettiği topraklardaki halklara da bu anlayışı benimseterek imparatorluk kurma yolunda hedefine ulaşmıştır[89].

1.3.2. Han-ı Kürekan Unvanının Verilmesi

Emir Timur'un ortaya çıktığı dönemde doğduğu coğrafyaya Cengiz Han'ın oğullarından Çağatay'ın oğulları hükmetmekteydi. Hatta babası Barlas kabilesinin reisi Turagay, Çağatay Han'ın sarayında görevliydi. 1241 yılında Çağatay Han'ın ölümü sonrasında Batı Türkistan ve Maveraünnehir bölgesine halefleri hükmetmeye başlamışlardır[90].

Emir Timur, siyasi faaliyetleri gerçekleştirdiği sırada meşruiyetini Cengiz Han'a dayandırmak için çeşitli politikalar gerçekleştirmiştir. O dönemde Asya coğrafyasında soylarını Cengiz Han'a dayandırmak gelenekti. Aynı şekilde Anadolu coğrafyasında ise hükümdarlar meşruiyetini soylarının Oğuz Kağan'dan geldiklerini söylemişlerdir. İşte Emir Timur meşruiyetini Cengiz Han'a dayandırmak istiyordu. Fakat tek sorun soyunun Cengiz Han'a ait olmadığıdır. Bu sorunu çözmek için dahiyane fikir aklına gelmiştir. Çağatay Han'ın soyundan gelen hatunlar ile evlenerek Cengiz Han'ın mirasçısı olduğunu ilan etmiştir. Çağatay Devleti'nin hükümdarı Emir Kazagan Han'ın kızı Emir Hüseyin'in kız kardeşi Olcay Türkan Ağa ve Emir Hüseyin'in hanımı Saray Mülk Hatun ile evlenerek kendisini Han-ı Kürekan (Han-ı Gürkan) yani Han damadı unvanı alarak Cengiz Han'ın damadı sıfatıyla meşruiyet sorununu ortadan kaldırmıştır[91]. Hutbelerde ve bastırdığı paralarda Han-ı Kürekan ismiyle anılmaya başlanmıştır[92]. Cengiz İmparatorluğu ile Çağatay Hanlığının devamı olarak Timur Devletini kurmuştur.

---

88 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 33-34.

89 Musa Şamil Yüksel," Arap Kaynaklarında Timur", Bilig- *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 0/31 (2004): 107.

90 Roux, *Türklerin Tarihi*, 283.

91 Yezdi, *Zafername*, 97.

92 Marozzi, *Timurlenk*, 367.

Cengiz Han'a saygısından Emir unvanı ile yetinerek Han, Sultan gibi unvanları kullanmamıştır[93].

İbni Arabşah, Cengiz Han'ın kabilesini Türklerin Kureyş kabilesine benzetmiştir. Bu benzetme İbn Arabşah'ın Türkler ile Moğolların kökenleri hakkında net bir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Devamında Türklerin en üstün en mertebeli soyun Cengiz Han'ın olduğunu ifade etmiştir. Ona göre Timur'un soyu küçük sıradan eşkiyalık yapan çete reisinden gelmekteydi. Soyunu yüceltmek için Cengiz Han gibi asil bir soydan gelmek istediğini söylese de zaten Emir Timur'un soyu yabana atılacak bir soy olmayacağı Barlas kabilesi de Çağatay Devleti içerisinde söz sahibi olan bir kabileydi[94].

Emir Timur, Cengiz Han'ın izinden giderek mirasçısı olarak Asya, Dest-i Kıpçak, Afganistan, Irak-ı Arap, Irak-ı Acem ve Anadolu coğrafyasını yeniden Moğol İmparatorluğu'na katmak gibi amacı vardı. Seferlere çıkmadan önce göndermiş olduğu mektuplarda kendisinin Cengiz Devleti'nin damadı olarak nitelendirmesiyle bu topraklarda hak talebinde bulunmuştur. Dolayısıyla Emir Timur savaşların nedenini evlendiği eşlerinin soyunun Cengiz Han'a dayandığını gerekçe göstermiştir. Bu durum mücadelelerin fitilini ateşlemiştir. Emir Timur'un ölümüyle birlikte türbesinde soy ağacının torunu Uluğ Bey tarafından yaptırılması Timurluların soyuna ne kadar önem verdiğinin göstergesi olmuştur[95].

1.3.3. İpek ve Baharat Yolu Ticaret Merkezlerine Hâkim Olmak

İpek yolu tarih boyunca önemli ticaret yollarından birisi olmuştur. İpek yolu ismi ile anılmasının nedeni ipek ticaretinin yapılmasıdır. Bir diğer neden ise MÖ. II. Yüzyılda Çinlilerin, Asya Hunların saldırılarından korunmak amacıyla Çin Seddini inşa etmiştir. Çinliler, Asya Hunlardan korunmak için İpek yolu güzergahında yer alan devletlerden yardım istemişlerdir. Çinlilerin İpek yolu kavramı karşımıza güvenlik gerekçesiyle

---

93 Beatrice Forbes Manz, "Timur ve Hâkimiyeti Sembolü", çev. Musa Şamil Yüksel, *Tarih İncelemeleri Dergisi,* 15/1 (2000): 260.

94 Arabşah*, Acaibu'l Makdur*, 50.

95 A.A. Semedov, ""Gur-i Emir" Türbesinde Timur'un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri, çev. Abdülkadir İnan, *Belleten,* 24/93 (1960): 139.

çıkmıştır[96].XIX. Yüzyılında Alman coğrafyacısı Ferdinand von Richthofen bu ticaret yoluna "İpek Yolu" ismini vermiştir[97]. Ticaretin Çin'den ipek kumaşının taşınmasının yanında değerli yer altı madenleri ve değerli porselen taşları, Hindistan'ın baharat ve tekstil ürünleri, fildişi, evcil ve gösteri hayvanları, egzotik kürkler, kaşmir yünü, işlenmiş pamuk, ıspanak, sandal kerestesi ve diğer egzotik ağaçlar, palmiye yağı, şekerkamışı şekeri, parfümler, yakut, safir ve kök boyalar, bu yolun geçtiği diğer ülkelerdenOrta Asya ve Doğu Akdeniz'den deve, üzüm tohumu, yün eşyalar, halı, kilim, battaniye goblen veüretilen kürk, tahıl, yağ, şarap, bal gibi diğer ürünler, Horasan'dan pamuk, İsfahan'dan halılar, Halep'ten Cam madeni, Avrupa'ya bu yolla ulaştırılmıştır[98].

İpek yolu güzergâhı geçtiği bölgelere bakıldığında Changan (Çang'an), Anxi, Urumçi, Almaata, Hoten, Kaşgar, Semerkant, Merv, Kabil, Tahran, Tebriz, Bağdat, Halep, Şam ve Anadolu şehirlerinin bulunduğu güzergâha Rusya, Hindistan, Arap Yarımadası, Afrika da eklendiğinde geniş coğrafyalara kadar uzanmaktadır. İpek yolunun geçmiş olduğu yollar; Kuzey yolu, Güney yolu ve Orta yol olarak üçe ayrılmaktadır. Kuzey yolu, Çin'in Changan şehrinden başlayarak Turfan, Yining, Balasagun, Taşkent, Otrar, Hive, Ürgenç'e ulaşan, Ürgenç'den, Hazar Denizi'nin kuzeyinde bulunan Astrahan'a, buradan da Volga Irmağı kıyılarına ve Karadeniz'de Kırım'a kadar ulaşan kısacası Çin ile Avrupa arasında ticaretin yapıldığı güzergâh Kuzey yolunu oluşturmaktadır[99]. Güney yolu, Kuzey yolunu takip ederek Taklamakan Çölü geçerek Kaşgar, Semerkant, Merv, Buhara, Nişabur, Rey, Kazvin, Hemedan, Bağdat, Doğu Anadolu, Mezopotamya, Kabil Kandehar ve Herat'a ulaşarak Çin-İran-Hindistan güzergahını oluşturmaktadır[100]. Orta yol ise Kuzey yolunu devam ederek Urumçi'nin güneyinden Bosten Gölü'nün kuzeyinden ilerler ve sırası ile Tiemen Geçidi, Bayingöl, Korla, Kuqa, Toksu, Aksu,

---

96 Taner Sabancı, "Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı Çalışmaların Kısa Bir Değerlendirmesi", *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2018): 83.

97 Nebi Bozkurt, "İpek Yolu", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2000), 28: 369.

98 Hüseyin Çınar, Mehmet Bulut ve İlker Yiğit, "Tarihi İpek Yolu'nun Kuzey Anadolu Güzergahı", içinde Medeniyetler Güzergahı İpek Yolu'nun Yeniden Doğuşu, ed. Mehmet Bulut, (İstanbul: *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları*, 2018), 124. Esra Yılmaz, "İpek Yolu Hakkında Kısa Bir Değerlendirme", *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 2/28 (2017): 680.

99 Tahir Erdoğan Şahin, "İpek Yolu: Tarihsel Geçmişi, Kültürü ve Türk Dünyası İçin Önemi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39/67 (2020): 77-78. Yılmaz, "İpek Yolu", 675-677.

100 Çınar, Bulut ve Yiğit, "Tarihi İpek Yolu'nun", 378. Yılmaz, "İpek Yolu", 678.

Atuş ve Kızılsu şehirleri üzerinden Taklamakan Çölü'nün batısında Karakurum Dağları'nın kuzey eteğinden Kaşgar şehrine ulaşmaktadır[101].

Harezm, Semerkant, Buhara ve Bağdat gibi İpek yolu güzergahında bulunan ticaret merkezleri o dönemin en zengin şehirleri arasındaydı. Emir Timur, İpek yolu güzergahının ticaret merkezini ele geçirmek için Harezm seferleri, Ön Asya'da üç yıllık seferler, beş yıllık seferler yedi yıllık seferler ve Çin seferleri düzenlemiştir.

1.4. Batı Türkistan'da Tuğluk Timur Hakimiyetine Son Verilmesi

Emir Timur, Maveraünnehir'de asayişi sağlayarak komşusu Çete topraklarına gözünü dikmişti. Batı Türkistan'ı ele geçirmek için altı sefer gerçekleştirmiştir. Seferlerin nedeni Maveraünnehir'i göçebelerin sürekli istilalarından korumak, ülkeyi muhafaza altına almak gayesini güdüyordu[102].

İlk seferini 1371 yılında gerçekleştirmiştir. Bu sırada Tuğluk Timur hanedanında taht değişikliği yaşanmıştır. 1365 yılında İlyas Hoca, muhalif Bulacı'nın kardeşi Emir Kamerüddin Duğlat tarafından öldürülmüştür. Cete topraklarında böylece yeni hükümdarı Emir Kamerüddin olmuştur. Sefere çıkarken yolda Kumaz ve Ornak Timur halkı hizmetine girmiştir. Yönetici olarak da Kebek Timur'u tayin etmiştir. Fakat ihanet ederek isyan etmiştir. Asayişi sağlamak için de Abbas Bey, Şeyh Ali Bahadır, Hitay Bahadır ve Behram Celayir'i göndermiştir. İki ordu savaş düzenini alırken Behram Bahadır'ın düşmanı olduğu Tizekçi isimli yüzbaşı ile eskiden gelen husumet nedeniyle barış yapılarak ordu geri çekilerek Emir Timur'un huzuruna gelmiştir. Emir Timur, kazanılacak savaşın bırakılıp barış yapıldığı için çok öfkelenmiştir[103]. İlk seferin sonucunda Maveraünnehir'de güvenlik koridoru oluşturulmuş olup ganimetler elde edilmiştir[104].

İkinci seferi 1372 yılında gerçekleşmiştir. Nedeni düşman ile anlaşma yapılmasına öfkelendiği için sefere çıkmıştır. Emir Timur'un sefere çıktığını haberini alan Zinde

---

101 Taşkın Deniz, "Yeni Umutların Işığında Tarihi İpek Yolu Coğrafyası*", Marmara Coğrafya Dergisi*, 0/34 (2016): 197.

102 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 397.

103 Yezdi, *Zafername*, 102-103.

104 Andican, *Emir Timur*, 158.

Çeşm, Emir Musa, Hızır Yesuri'nin oğlu İshak Bey ve Şeyh Ebu'l Leys arasında yapılan toplantı sonucunda Emir Timur'un Otrar yakınlarında bulunan Kara Seman mevkiinde ava çıkarken hazırlıksız yakalayarak işini bitirmek için anlaşmışlardır. Kendisini öldüreceklerini haber alınca huzuruna davet etmiştir. İkinci seferi yarı da keserek kendisine muhaliflerin meselesini çözmek için geri dönmüştür. Huzuruna geldiklerinde doğru olup olmadığını sormuştur. Hep bir ağızdan doğru olduğunu söylemiştir[105].

Emir Musa, eşi Saray Mülk Hatun ablasının kızıydı. Emir Timur onu küçük kızı Tagayşah Aka Hatun izdivaç gerçekleştirmiştir. Akraba olması nedeniyle affetmiştir. Şeyh Ebu'l Leys, ehl-i beyt soyundan gelmekteydi. Ehl-i beyte saygısından dolayı affettiğini yanında kalmasının doğru olmadığını söyleyerek Mekke'ye göndermiştir. Hızır Yesuri, Seyfeddin Bey'in kayınbiraderiydi. Seyfeddin Bey araya girerek Emir Timur'dan affetmesi için rica etmiştir. Zinde Çeşm ise Semerkant'a tutuklanarak hapise atılmasını emretmiştir. Şıburgan vilayetinin yöneticiliği görevinden azlederek yerine Ak Boğa'nın oğlu Bayan Timur'u görevlendirmiştir[106].

Üçüncü seferini 1375 yılında gerçekleştirmiştir. 5 Ocak 1375'te sefere çıkarak Katavanda karargahını kurmuştur. Şerefüddin Ali Yezdi'nin eserinde ordudaki askerlerin elini bile çıkaramadığını, atlarının yem verilmesine dahi dışarı çıkılamadığı ve birçok askerin öldüğü ifade edilmiştir. Hava şartları olumsuz etkileyeceği endişesiyle iki ay Semerkant'a geri çekilerek soğuğun geçmesini bekleyeceklerdi. 20 Mart 1375'te tekrardan yola çıkılarak yarım kalan seferi tamamlayacaklardı. Şehzade Cihangir, Şeyh Muhammed Bayan Süldüz ve Celayirli Behram'ın oğlu Adilşah önderliğinde öncü kuvvet olarak görevlendirilmiştir. Çarun mevkiine gelerek Çete ordusundan birini yakalayarak bilgi almıştır. Duğlat kabilesi hâkimi Kamerüddin Bereke Guriyan denilen bölgeye kaçmıştır. Şehzade Cihangir ile mücadeleye giriştiler. Gece karanlığına kadar süren mücadelede Kamerüddin kaçmıştır. Emir Timur gün ağarınca Kamerüddin'i takip edilmesi için Kara Bahadır, Hüseyin Bey ve Davut Bey'i görevlendirmiştir. Issık Gölünden geçerken Hüseyin Bey boğularak vefat etmiştir.[107]. Çete ordusunda

105 Yezdi, *Zafername,* 103.
106 Yezdi, *Zafername,* 104.
107 Yezdi, *Zafername,* 109-111.

bulunan bazı askerler saf değiştirerek Şehzade Cihangir'e katılmıştır. Birçok ganimet ele geçirilmiştir. Kamerüddin ise dağa kaçarak canını zor kurtarmıştır. Seyfeddin Bey'in hanımı Buyan Ağa ve kızı Dilşat Ağa esir olarak ele geçirilmiştir. Küçük yaşta büyük bir galibiyet alan Şehzade Cihangir babasını mutlu etmişti. Fergana'dan Hocent'e[108].

Bu sefer sonrasında Emir Timur, Duğlat kabilesi ile akrabalık kurmak için esir ele geçirilen Dilşah Ağa ile evlenmiştir. Böylece Duğlat kabilesinin damat sıfatını almıştır. Asıl amacı Batı Türkistan'da mirasçı olarak toprak talebinde bulunmaktır[109].

Emir Timur, dördüncü seferini 1376 yılında Sarı Boğa, Elçi Bahadır, Celayirli Adilşah ve Hitay Bahadır komutasında otuz bin kişilik orduyla Kamerüddin'in ortadan kaldırması için göndermiştir. Celayirli Dilşah ve Sarı Boğa Duğlat hükümdarının huzuruna gelmişlerdir. İki Komutan saf değiştirerek Kamerüddin'in hizmetine girmişlerdir. Hitay Bahadır ve Elçi Bahadır'ı Kamerüddin'in hizmetine girmediği için tutuklayıp hapse attırmışlardır. Emir Timur bu dönemde üçüncü Harezm seferindeydi. Durumdan istifade etmek için Kamerüddin'i ikna ederek Andican bölgesine saldırmışlardır. Andican bölgesinin valisi Şehzade Ömerşeyh, kaçarak canını zor kurtarmıştı. Emir Timur'a durumu ihbar ederek yardım istemiştir. Kamerüddinailesiyle birlikte dört bin kişilik ordusuyla kimsenin bilmediği bir yere gelmiştir. Emir Timur, Kamerüddin'in yanına geldiğini fark edememiştir. Yanına iki yüz askeri bırakarak beş bin kişilik ordusunu Kamerüddin'i takip etmesi için görevlendirmişti. Kamerüddin gizlendiği yerden Emir Timur'a saldırmıştır[110].

Emir Timur'un başarılı oğlu Şehzade Cihangir hastaydı. Durumunu öğrenmek için Yol Kutluk'u Semerkant'a gönderdi. Sekiz Yıgaç mevkiinde Kamerüddin ile karşı karşıya gelmişlerdir. Kamerüddin kaçmıştır. Peşine Üç Karabek Bey düşmüştür. Sekiz kişiyle mücadeleye girişsede kaçarak kurtulmuştur[111].

İsyan eden Celayirli Adilşah, Andican şehrinden Otrar şehrinin yakınlarında bulunan Karaçuk dağına kaçarak yağma talan hareketlerinde bulunmuştur. Celayirli Adilşah'a

---

108 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 397-398.
109 Yezdi, *Zafername*, 111-112.
110 Yezdi, *Zafername*, 113.
111 Yezdi, *Zafername*, 115.

haddini bildirmek için Kokaltaş, Elçi Boğa ve Berat Hoca on beş bin kişilik orduyla birlikte görevlendirilmiştir. Çimkent'in doğusunda yer alan Aksu denilen yerleşim yerinde yakalanarak öldürülmüştür. Diğer bir konu da Kamerüddin meselesi durumu olmuştur. Onu da etkisiz hale getirmek için Şehzade Ömer Şeyh ve Hitay Bahadır görevlendirilmiştir.Taraflar Kara Tübe denilen bölgede karşılaşmışlardır. Kamerüddin yine yenilerek kaçmıştır. 1376-1383 yılına kadar çatışma yaşanmamıştır. Emir Timur, 1383 yılında Batı Türkistan'ı tam hakimiyeti altına almak için Abbas Bahadır, Ak Timur Bahadır ve Emir Musa'nın oğlu Muhammed Bey komutasında orduyla göndermiştir. Böylece beşinci seferine çıkılmıştır. Issık gölünün batısında yer alan Bugam deresinde Çete ordusuyla karşılaştılar. Kamerüddin bu arada mücadeleye girişmeden önce su toplaması hastalığına yakalanmıştır. Savaş sırasında ata binmeye hali bile yoktu. Sonuçta yenilerek kaçmıştır. Birçok ganimet elde edilerek başkent Semerkant'a geri dönülmüştür[112].

Çağatay ulusunun damadı 1389 yılında altıncı seferine çıkmıştır. Altıncı seferin olmasında en önemli neden Tuğluk Timur'un oğlu Hızır Hoca, Kamerüddin'in yerine Çete hükümdarı olmuştur. Kendisi Çağatay topraklarının mirasçısı olduğunu öne sürerek Emir Timur'a kafa tutmaya başlamıştır. Hızır Hoca'nın bir an önce bertaraf edilmesi için altıncı Çete seferine çıkmasına mecbur kalmıştır. Al Kşun bölgesinden hazırlıklarını yaparak sefere çıkmıştır. Orduyu düşmanı daha hızlı yakalayacağını düşünerek ikiye bölmüştür. Ömerşeyh Mirza, Hamit Bey'in oğlu Celaleddin'i yolda rehber etmesi için görevlendirmiştir[113]. Kendisi de günümüzde Kazakistan'ın Yedipalatin bölgesinden yola çıkarak devam etmiştir[114]. Ömerşeyh'in ordusu düşmanı dağıtarak galip gelmiştir. Fakat kesin bir netice alınamamıştır. Emir Timur almış olduğu karar ile nerede Moğol (Cete bölgesinde yaşayan halk), varsa öldürülmesini emretmiştir. Nerede Moğol varsa karış karış arayarak öldürmüşlerdir. Hızır Hoca canını zor kurtarmıştır. Gobi çölüne kaçmıştır. Emir Timur'u yenemeyeceğini anlayınca kızı Tevekkül isimli bir Hatun'u göndererek evlenmesini isteyerek barış yapmayı kabul

112 Yezdi, *Zafername*, 116-117.
113 Yezdi, *Zafername*, 176-181.
114 Andican, *Emir Timur*, 161.

etmiştir. Hızır Hoca artık Emir Timur'un vassalı olduğunu kabul ederek tehlikeli olması engellenmiştir[115].

Moğolistan (Batı Türkistan) bölgesine altı sefer düzenleyerek topraklarını genişleterek kendisine muhalif olan insanları itaati altına almayı başarmıştır.

1.5. Harezm Seferleri

Batı Türkistan'ı kendi topraklarına kattıktan sonra Emir Timur için diğer önemli bölge Harezm bölgesiydi. Harezm toprakları Cengiz Han ülkeyi bölüşürken en büyük oğlu Cuci'ye batı Harezm'i ve diğer oğlu Çağatay'a ise doğu Harezm'i Kat ve Hive gibi şehirleri vermiştir. Cuci'nin Halefleri Harezm'in yönetimini Kongrat kabilesini tayin etmişlerdir[116]. Harezm bölgesi, Ceyhun nehrinin döküldüğü Aral Gölü'nün güneyinde yer alan ve bu nehrin iki tarafında uzanan deltadan oluşan topraklara verilen isimdir[117]. Harezm bölgesi batısında yer alan Güney Rusya ve İskandinav ülkeleri, doğusunda Çin ve Hindistan, kuzeyinde Sibirya düzlükleri ve güneyinde ise İran gibi ülkeleri birbirine bağlayarak ticaretin yapıldığı kavşak noktası olması hasebiyle önemlidir[118]. Bölge dönemin ipek yolu ticaretinin geçiş noktasında olduğu için ipek, kumaş, baharat, balık, bal, kürk gibi yiyecek giyecek malzemelerin taşınarak pazarlandığı çok önemli bir yerleşim yeriydi. Kırkız bozkırları ve Kızılkum'un sağında yer almaktaydı. Üstyurt düzlüğü ile Karakum çöllerini solunda bırakarak Aral Gölü'ne doğru bir yelpaze şeklinde açılarak Ceyhun Nehri, bölge halkı için yaşam kaynağını oluşturuyordu[119]. Kızılkum çölü, Harezm ülkesine olası saldırılarda savunması için hayati bir öneme sahipti. Stratejik konumu açısından ele geçirilmesi çok zordu. Harezm bölgesinde yaşayan insanlar geçim kaynağını tarım ve ticaret ile sağlıyorlardı. Tüccarlar elde ettiği gelirleriyle eşkiyaların gözünü kamaştırıyordu. Kendi aralarında toplanarak yönetici atıyorlardı. Yöneticiye vergi vererek can ve mal güvenliğini sağlıyordu. Yöneticiye Harezm Şah unvanı verilerek bu toprakları da Harzemşah devleti olarak bilinmekteydi.

---

115 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 399-400.

116 Solmaz," Timur", 907.

117 Erhan Yoska, "Emir Timur'un Harezm Seferleri", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 13/13 (2019): 101.

118 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 35. *Marozzi*, *Timurlenk*, 87.

119 Abdülkerim Özaydın, "Harizm", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16: 217.

Başkenti ilk dönemlerde Kat (Kas) şehri ilerleyen süreçte ise Gürgenç (Ürgenç) veya Arap kaynaklarında Cürcanistan olarak geçmekteydi. Bölgeyi en iyi anlatan Abbasi Halifesi Muktedir tarafından görevlendirilen İbn Fadlan isimli birini İdil Volga Bulgarlarına İslam'ı anlatmak için görevlendirmişti. Harezm'in çok soğuk olduğunu hatta soğuktan insanların ve develerin öldüğünü söylemiştir [120].

Emir Timur, Maveraünehir'i ele geçirdikten sonra İpek Yolu üzerindeki ülkeleri ele geçirmek istiyordu. O dönemde Harezm coğrafyası kültürel, ekonomik ve sosyo-ekonomik açıdan önemliydi. Emir Timur hedeflerine ulaşmak için ilk önce Harezm topraklarına sefer düzenleyecekti[121]. 1372-1388 yılları arasında toplamda beş seferi bulunmaktadır.

Harezm bölgesini Kongrat kabilesinden Tongday'ın oğlu Hüseyin Sufi yönetmekteydi. Beş altı yıldan beri Hive ve Kas şehirlerinin vergilerini toplamaktaydı. Emir Timur, toplanılan vergilerin Çağatay ulusuna ait olduğunu söyleyerek vergilerin artık Han-ı Gürkan unvanıyla kendisinin toplayacağını söylemiştir. İsteklerini Elfe Tavacı isimli elçi vasıtasıyla göndermiştir[122]. Hüseyin Sufi isteklerini kabul etmeyerek "*Ben bu vilayetleri kılıçla aldım, benden de ancak kılıç gücüyle alsınlar".* Sözlerini söylemiştir[123].

Mevlâna Celaleddin Keşi isimli bir alim Müslüman kanı dökülmemesi için Hüseyin Sufi'ye nasihat vermiştir. Hüseyin Sufi, nasihatları dinlemeyerek Mevlâna Celaleddin Keş'i Kurgan hisarında hapse attırmıştır. Emir Timur, Hüseyin Sufi'nin yaptığı saygısız davranışı nedeniyle 1372 yılında Semerkant'tan hazırlanarak Harezm seferine çıkmıştır. Ceyhun nehrinin Sepaye mevkiinde iki ordu karşılaşmıştır. Emir Timur, düşmanın ordusunu dağıttıktan sonra Kat (Kas) şehrinde Hüseyin Sufi'ye doğru ilerlemiştir. Dayanacak gücü kalmayınca barış yapmak istemiştir[124]. Emir Timur'a dost görünen fakat düşmanı olan Huttelan hâkimi Keyhüsrev, Hüseyin Sufi'ye haber göndererek Emir Timur'a güvenmemesini kaleden çıkarak hücum etmesini devamında kendisinin de yardıma geleceğine dair söz vermiştir. Hüseyin Sufi, büyük bir hata yaparak kaleden

120 *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2019), 7.
121 Yoska, "Emir Timur", 101.
122 Yezdi, *Zafername,* 104.
123 Şami, *Zafername,* 78.
124 Yezdi, *Zafername,* 104-107.

çıkmış Emir Timur'un ordusuyla mücadeleye girişmiştir. Çatışmada hayatını kaybederek yerine kardeşi Yusuf Sufi geçmiştir. Ağabeyinin hatasına düşmeyerek Emir Timur ile barış yapacağını söylemiştir[125]. Ak Sufi Hanzade Şekerbike'den dünyaya gelen Sevinbike isminde kızını Şehzade Cihangir ile evlenmesini teklif etmiştir. Sevinbike, Şehzade Cihangir ile evlenerek Harezmlilerle akraba olmuşlardır[126].

Bir yıl sonra yani 1373 yılında Huttelan hâkimi Keyhüsrev'in öldürülmesi nedeniyle Emir Timur'a düşmanlık besleyen Keyhusrev'in oğlu Muhammed Bey, Hızır Yesuri'nin oğulları Muhammed Buhari ve İshak Bey Harezm'e kaçmışlardır. Emir Timur sığınan bu kişilerin iadesini istemiştir. Yusuf Sufi acemi bir lider olması sebebiyle kendisine sığınan insanları geri vermemiştir. Emir Timur kendisine düşmanlık yapanları cezalandırmak için ikinci Harezm seferine çıkmak zorunda kalmıştır[127]. Nizammeddin Şami'ye göre seferin asıl sebebi Yusuf Sufi'nin Kat (Kas) şehrine saldırmasıdır. Karşı şehrinde karargahını kurarak Harezm ülkesine ordusuyla giriş yapmaktaydı. Yusuf Sufi özür dileyerek affetmesini istemiştir. Bu seferlik affettiğini söyleyerek Semerkant'a geri dönmüştür[128].

Emir Timur 1376 yılında Cete ve Harezm coğrafyasına seferler düzenlemiştir. Cete hükümdarı Kamerüddin'e karşı otuz bin kişilik orduyla birlikte Celayirli Adilşah, Sarı Boğa, Elçi Bahadır ve Hitay Bahadır komutasında göndermiştir. Harezm yöneticisi Yusuf Sufi'ye elçi ile haber vererek Cete ordusuna asker göndermesini istemiştir[129]. Harezm hükümdarı, Emir Timur'un vassalı olduğu için Timurlular sefere çıkarken asker desteği vermek zorundaydı. Emrine uymadığı gerekçesiyle kendisi de Semerkant'tan hazırlıklarını tamamlayarak üçüncü Harezm seferine çıkmıştır. Fakat gelen haber ile Batı Türkistan'a gönderdiği ordunun komutanlarından olan Celayirli Adilşah ve Sarı Boğa'nın saf değiştirdiğini öğrenmiştir. Harezm seferini yarım bırakarak Cete seferine çıkmak zorunda kalmıştır[130].

---

125 Şami, *Zafername*, 78-81.
126 Marozzi, *Timurlenk*, 90.
127 Yezdi, *Zafername*, 107-108.
128 Şami, *Zafername*, 81-82.
129 Yezdi, *Zafername*, 112-113.
130 Şami, *Zafername*, 84-86.

1379 yılında Emir Timur, Altınorda Hükümdarı Urus Han' a sefer düzenlemiştir. Yusuf Sufi, Timur ordusunun Altınorda topraklarında olmasını fırsat bilerek Buhara şehrini kuşatma altına alarak yağmalamıştır. Emir Timur, Celaleddin Bahadır'ı elçi göndererek aradaki anlaşmazlığa son vermek istiyordu. Yusuf Sufi gelen elçiyi hapse atarak Tay Boğa isimli komutanına emir vererek Buhara'yı kuşatmasını istemiştir.Olanlara çok sinirlenen Emir Timur,Altınorda seferini tamamlayarak 19-20 Şubat 1379 yılında Harezm seferine çıkmıştır. Harezm kalesini dört bir koldan kuşatma altına almıştır. Yusuf Sufi, haber göndererek "*Biz İkimiz yüzünden pek çok insan azap mı çeksin? İkimiz meydana çıkıp çarpışalım."* demiştir. Emir Timur ise cevap vererek "*Ben de Tanrı'dan bunu dilerdim".* Sözlerini söyleyerek memnuniyetle karşılamıştır[131].

Emir Timur, Harezm kalesine tek başına gelerek beklemeye başlamıştır. Fakat verdiği sözler için pişmanlık duymuş olan Yusuf Sufi Harezm kalesinden dışarı çıkmamıştır. Bu sırada Emir Timur'a Tirmiz'den Turfan'dan kavun gelmiştir. Kendisi yemeyerek Yusuf Sufi'ye göndermiştir. Hakaret ederek hediye gönderilen kavunu kaleden aşağı fırlatmıştır. Savunmadan hücuma geçmiş Hacı isimli Bey'in önderliğinde orduyu göndermiştir. Diğer taraftan Ömer Şeyh orduyla karşılaşmıştır. Yapılan mücadelede birçok insan yaşamını kaybetmiştir[132]. Yusuf Sufi kaçarak Harezm kalesinin yakınlarında bulunan kaleye sığınmıştır. Mancınıklar kurularak kale ele geçirilmek istenmiştir. Halk korkuya kapılmıştır. Yusuf Sufi ele geçirilme korkusuyla üzüntüden vefat etmiştir. Kale kuşatma altına alınmış bilim insanları, sanatkarları ve meslek erbaplarını yanlarına alarak Keş şehrine göndermiştir[133]. Emir Timur kışı Zincir Saray'ında geçirmiş bahar yaklaşınca da Semerkant'a geri dönmüştür[134].

Emir Timur'un düzenlediği dört sefer (1372-1379) sonucunda Harezmde Kongrat kabilesini kesin olarak hakimiyetine alamamıştır. Nedeni ise Emir Timur'u korkutan Altınorda Hükümdarı Toktamış Han idi. Toktamış Han, Harezm ülkesini yöneten Kongrat kabilesi Sufi ailesiyle akrabaydı. Toktamış Han'ın annesi Kongrat kabilesine mensuptu. Emir Timur, Dest-i Kıpçak ile Harezm bölgesi arasında iki cephede

131 Yezdi, *Zafername*, 122.
132 Yezdi, *Zafername*, 122-123.
133 Şami, *Zafername*, 95-97.
134 Marozzi, *Timurlenk*, 99-100.

kalmaktan çekinmiştir. Harezm'e kısa süre de hâkim olsada Kongrat kabilesi ve Sufi ailesini itaat altına alamamıştır. Toktamış Han'ın Harezm' e verdiği destek neticesinde Timurlular ile Altınorda arasında çatışmalara sebep olmuştur. Harezm bölgesi iki devlet sınırları arasında kalarak sürekli mücadele sahası olmuştur. Toktamış'ın Harezm'i mirasçı olarak görmesi toprak talebinde bulunarak içişlerine karışmasına sebep olmuştur. Hatta 1381-1382, 1383-1384 ve 1386 yılları arasında Harezm'e gelerek para bastırmıştır. Kendisinin Harezm'in hamisi olduğunu, annesinden miras kalan topraklarda hükümdar imajı vermeye çalışmıştır. 1388 yılına gelindiğinde Harezm'in yöneticisi Yusuf Sufi'den sonra gelen Süleyman Sufi idi[135].

Emir Timur, Toktamış seferiyle uğraşırken Süleyman Sufi isyan etmiştir. Deşt-i Kıpçak coğrafyasından ayrılarak Mart-Nisan 1388 yılında Harezm seferine çıkmak zorunda kalmıştır. Kunça Oğlan, Şeyh Ali Bahadır, Şeyh Timur Bahadır ve Timur Kutluk Oğlan komutanlar ile yola çıkmışlardır.Eğriyar mevkiine gelerek karargahını kurmuştur. Süleyman Sufi Gürgenç'den kaçarak Toktamış Han'a sığınmıştır[136]. Emir Timur, Gürgenç halkını Semerkant'a iskân ettirmiştir. İmar faaliyetlerine başlanılmıştır[137]. Üç yıl geçtikten sonra şehrin yeniden bayındırlık imar faaliyetlerine hız vermek için Hanki Kavçın'ın oğlu Musika'yı Harezm'e göndermiştir. Harezm kalesinin ihtişamlı görüntüsü Emir Timur tarafından sağlanmıştır[138].

Maveraünnehir ve Harezm gibi ipek yolu üzerindeki önemli ticaret merkezi şehirleri ele geçirerek ekonomik kazançlar sağlamıştır. Sufi ailesini kesin olarak ortadan kaldırarak Harezm bölgesini kendi topraklarını katmayı başarmıştır. Çağatay Devletinin damadı unvanıyla arkasına müthiş bir destek sağlamıştır. Hazinesini ağzına kadar doldurarak ileriye dönük seferlerin masraflarını karşılamıştır. Artık Semerkant'ta yaşayan küçük kabile reisinden öte cihan hakimiyeti peşinde olan biri olacaktı. Uluğ Türkistan'da ele geçirilemeyen bir diğer bölge Horasan'ın ötesinde bulunan Herat şehriydi. Önceliğini Herat şehrine vermekteydi. Maveraünnehir-Horasan bağlantısına hâkim olmak için

135 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 50.
136 Yezdi, *Zafername*, 168.
137 Şami, *Zafername*, 130-131.
138 Marozzi, *Timurlenk*, 100-101.

Herat'ı fethetmek istiyordu. Harezm seferini tamamladıktan sonra bir diğer hedefi ise Horasan bölgesi olmuştur.

1.6. Emir Timur'un Horasan Üzerine Seferleri

Emir Timur, gözünü Horasan topraklarına dikmişti. Horasan'ın siyasi durumu parçalanmış tek merkezden yönetilmeyen bir konumdaydı. Birbirleriyle mücadele içerisinde olmasından dolayı dışardan gelen müdahaleye karşı çok zayıf durumdaydı. Horasan'ın bu durumu iştah kabartmakta olup Emir Timur'un işini kolaylaştırmıştır[139]. Siyasi durumu şu şekildeydi; merkezi Herat olmak üzere Horasan'da Kertler (1245-1383), merkezi Cürcan olmak üzere Astarabad, Bistam, Damgan ve Simnan bölgesinde Toga Timurlular, merkezi Şiraz olmak üzere Fars ve Kirman taraflarında Muzafferîler (1294-1393), merkezi Sebzvar olmak üzere Horasan'ın batı bölgesinde Serbedarlılar ve merkezi Bağdat olmak üzere Irak-ı Arap, Irak-ı Acem ve Azerbaycan coğrafyasına hüküm süren Celayirliler (1336-1432) bulunmaktaydı[140].

Emir Timur, Çağatay ulusunun topraklarında birliği sağladıktan sonra yönünü Horasan'a çevirmiştir. Horasan'ı ele geçirmek kolay olmamıştır. Onu bekleyen birbirinden zor rakipleriyle mücadele etmiştir. Rakiplerine seferler düzenleyerek Horasan bölgesine hâkim olmuştur. Hedefi doğrultusunda Horasan'da güçlü rakibi Herat[141] merkezli Kert devleti bulunmaktaydı. Kertlerin kökenine bakıldığında Moğol istilası sonrasında Gurilerin sarayında yaşayan Kert soyuna mensup Rükneddin Ebubekir tarafından kurulmuştur. İlk dönemler Moğolların hizmetine girerek yaşamlarını devam ettirmişlerdir. İlhanlı yöneticilerle dost kalarak Herat'ın tahrip edilmesine engel olmuştur[142]. İlhanlı devletinin son hükümdarı Ebu Sait Bahadır Han vefat ettikten sonra Herat merkezli Kert devletini kurarak bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Kısa bir müddet bağımsız yaşam sürmüşlerdir. Çağatay Devleti'nin hizmetine girmişlerdir. Kazagan Han'ın vefat etmesi ile yeniden bağımsızlığına

---

139 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 400.

140 Solmaz," Timur", 909. Aka, *Timurlular*, 25.

141 Horasan da bulunan Nişabur, Belh, Merv ve Herat dört önemli şehir merkezlerindendir. Herat şehri Asya'ya bağlayan ticaret merkezlerinden birisi olup eski çağlardan bu zamana kadar halkının refah içinde yaşadığı metropol bir şehirdi. Bknz. Marozzi, *Timurlenk*, 127.

142 Bertold Spuler, *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri (1220-1350)*, çev. Cemal Köprülü (Ankara: TTK Yayınları, 1957), 174-180.

kavuşmuştur[143]. 1370 yılında Herat bölgesinde Giyasüddin Ali ve kardeşi Muizzüddin Muhammet'e ise Serahs bölgesi yöneterek Kert devleti ikiye bölünmüş durumdaydı[144].

Emir Timur, 1380 yılında Kert Devleti'nin Herat bölgesi yöneticisi Giyasüddin'eelçi göndererek kurultay düzenleyeceğini kurultaya katılmasını istemiştir.Fakat tek şartının Seyfeddin Bey'in Herat'a gelmesi halinde kurultaya katılacağını söylemiştir. İsteğine olumlu cevap vererek Seyfettin Bey'i Herat'a göndermiştir. Bir bahane uydurarak kurultaya katılmamıştır. Giyasüddin'in niyetinin farklı olduğunu, Herat'ın surlarını tamir ettirdiğini ve savunmak için hazırlıklar yaptığını Emir Timur'a rapor ederek bildirmiştir. Seyfeddin Bey'in vermiş olduğu rapor doğrultusunda Giyasüddin'i itaat altına almak ve Herat'a hâkim olmak için 1381 yılında sefere çıkmıştır. Şehzade Miranşah Şehzade Cihangir, Seyfeddin Bey, Emir Ak Boğa, Humari, Urus Boğa, Pir Hüseyin Barlas, Muhammet Kazagan, Emir Osman Abbas ve Taban Bahadır gibi kişileri Giyasüddin'e doğru göndermiştir. Serahs hâkimi kardeşi Muhammed, Emir Timur'a itaat ettiğini açıklamıştır. Ağabeyi Nişabur'da Serbedarlılarla mücadele ederken, ordusunun büyük bir kısmı Nişabur'da bulunmaktaydı. Emir Timur, Herat şehrini ele geçirmenin en doğru zaman olduğunu düşünerek Herat'a doğru yola çıkmıştır[145].

Herat şehrinin 60 km. batısında yer alan Fuşenc(Buşenc) isimli kaleyi kuşatma altına almıştır. Korunaklı hendeklerle çevrili olması nedeniyle ele geçirilmesi çok zor olan Fuşenc kalesinde yapılan mücadele sonucunda ele geçirmişlerdir.İran topraklarına hâkim olabilmenin yolunun Fuşenc kalesinden geçtiğini bilen Emir Timur ilerleyen dönemlerde İran topraklarına yapacağı seferlerde bu kaleyi askeri üst olarak kullanacaktır. Savunma yönünden çok önemli olan Fuşenc kalesi, Emir Timur'un İran'da ele geçirdiği ilk kale olması nedeniyle önemlidir[146].

Emir Timur'un Herat şehri önlerine geldiği esnada Giyasüddin tam teçhizatlı bir şekilde hazırlığını yapmıştır. Yapılan mücadelelerde Gıyasüddin Herat kalesini elinde tutamayacağını anlayınca Emir Timur'a teslim olmayı kabul etmiştir. Barış yapmayı

143 Andican, *Emir Timur*, 164.
144 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 401.
145 Yezdi, *Zafername*, 124-131.
146 Aka, *Timurlular*, 26.

kalıcı hale getirmek için Pir Muhammed'i Bican çocuğundan İskender Şeyhin annesi ve Tagay Timur Han'ın kızı olan annesi Sultan Hatun'u Emir Timur'un huzuruna göndermiştir. Misafir gelen insanlara iyi davranmıştır. İhtiyaçlarının karşılanması için emir vermiştir. Müslüman kanı akmaması için Giyasüddin ile barış yapılmasına olumlu baktığını gelen misafirlere söyleyerek onları yolcu etmiştir. İç kaleden dışarı çıkarak Emir Timur'dan özür dileyip affetmesini istemiştir. Emir Timur, Gıyasüddin'i affederek Herat şehrine giriş yapmış ve halkı selamlamıştır. Herat şehrindeki ulema sınıfındaki insanları Semarkant'a göndermiştir. Herat şehrinin fethi ile Kert hanedanın yaklaşık 140 yıllık hakimiyetine son verilmiştir[147].

Herat'ın fethinden sonra Emir Cihanşah Caku'yu Nişabur taraflarına göndermiştir. Kendisi de Tus ve Kelat kalelerine doğru yola çıkmıştır.Kelat hâkimi Ali Bey Canikurbani ile Sebzavar hâkimi Serbadarlı Hoca Ali Müeyyed huzuruna giderek itaatini sunmuşlardır. Toğa Timurlu Mazendaran hâkimi Şah Veli'ye de haber gönderilerek itaat etmesini istemişlerdir. Korkudan o da itaatini sunmuştur. Emir Timur 1381 yılında gerçekleştirdiği ilk Horasan seferini tamamlayarak Semerkant'a doğru yola çıkmıştır[148].

Emir Timur'un, ikinci Horasan seferine çıkmasına sebep olacak olay Mazendaran hâkimi Şah Veli (Veli Bey) ile Kelat hâkimi Ali Bey Canikurbani ittifak yaparak Serbadarlı Ali Müeyyed'in başkenti Sebzevar'a saldırmasıdır. Emir Timur kendine tabii olan birisine yapılan saldırıyı kendisine yapıldığın düşünerek ikinci Horasan seferine çıkmaya karar vermiştir. Veli Bey'e itaat etmesi için mektup göndermiş fakat kabul etmemiştir. Ayrıca Mazendaran bölgesinde yaşayan Beylere de tabii olmaları için mektup göndermiştir. İbrahim el-Kummi, İskender Çelebi ve Erşivend isimli bağımsız beyler, Emir Timur'un hizmetine girmeyi kabul etmişlerdir. Ali Bey'in olduğu tarafa doğru sefere çıkarak ikilinin ittifakını bozmak istemiştir. Kelat kalesine ordusuyla gelmiştir. Şehzade Miranşah'ı Dakçağ kapısına göndermiştir. Ali Müeyyed'in oğlu Şehzade Ali Behra Dakçağ geçidini tutmakla görevlendirilmiştir. Şehzade Ömer Şeyh ise diğer bir kapıyı kuşatmak için beklemiştir. Kaleyi savunmak için Emir Hacı Seyfettin Derbend-i Argunşah görevlendirilmiştir. Emir Timur'un amacı Kelat kalesini

147 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 40.
148 Marozzi, *Timurlenk*, 132-136.

dört bir yandan kuşatarak bir an önce ele geçirmekti. Ali Bey Canikurbani telaşa düşerek hile yaparak önce barış yapmayı istemiş daha sonra hücuma geçmiştir. Yaptıklarından pişmanlık duyup Kelat kalesinden çıkarak Emir Timur'un ayaklarına kapanarak özür dilemiştir. Kelat kalesini kontrol altına almak için Suyurgatmış Han, Şeyh Ali Bahadır ve Şeyhaze Ali'yi görevlendirilmiştir. Yapılan mücadelelerde Kahka (Kahkaha) hisarının tamir edilmesini istemiştir.Gerekli emirleri verdikten sonra Turşiz kalesini ele geçirmek için yola çıkmıştır[149].

Turşiz hâkimi Ali Sedidi olan Turşiz kalesini ele geçirmek isteyen Emir Timur, kalenin önünde ordusuna emir vererek mancılıkla kaleyi ele geçirmek istemiştir. Sedidiler daha fazla dayanamamışlardır. Turşiz kalesi Timurluların eline geçmiştir. Ali Sedidi'yi Türkistan'daki kaleleri koruması için görevlendirmiştir[150].

Emir Timur, Veli Bey'i itaat altına almak için Mazendaran'a doğru yola çıkmıştır. Bu arada Şiraz merkezli Muzafferîler'in hükümdarı Şah Şüca, Ömer Şah isimli elçiyi Emir Timur'a göndermiştir. Şah Şüca akıllı bir politika ile Emir Timur ile dostluk anlaşması imzalayarak ülkesinin işgal edilmesinin önüne geçmiştir. Torunu Pir Muhammed ile Şah Şüca'nın kızını evlendirerek Muzafferîlerle akraba olmuşlardır.Emir Timur'un planı ise Şah Şüca'yı kendi tarafına çekmek istemiştir. İbn Arabşah'a göre ise Emir Timur'un Şah Şüca'yı itaat etmesi için tehdit etmiştir. Şah Şüca, Emir Timur'un tehditler içeren mektubundan korkması nedeniyle barış yaptığını söylemektedir[151].

Emir Timur'un Mazendaran'a varması neticesinde Veli Bey adeta korkuya kapılmıştır. Kendisi ittifak arayışında bulunarak Celayirli Ahmet ile Şah Şüca'ya mektuplar göndermiştir. Mektuplarda Emir Timur'un kendi topraklarını işgal etmesi ile sıranın kendilerine geleceğini söylemiştir. Bu gelişmeler devam ederken Şah Süca, Emir Timur ile anlaşmıştır. Celayirli Ahmet ise bu gelişmeyi umursamamıştır. Yalnız kalan Veli Bey aradığı ittifakı bulamayınca Emir Timur ile barış yapmak zorunda kalmıştır. Emir

149 Yezdi, *Zafername,* 132-135.
150 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 74-75.
151 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 69-72.

Timur, İkinci Horasan seferini de başarıyla tamamladıktan sonra Semerkant'a doğru yola çıkmıştır[152].

Emir Timur, 1383 yılında Sistan bölgesinde çıkan bazı olaylar neticesinde bir kez daha sefere çıkmak zorunda kalmıştır. Sefere çıkmasında etkili olan olaylar şu şekilde olmuştur; Nikudarilerin bölge halkına tacizlerde bulunması, Sebzevar hâkimi Şeyh Davut Sebzavari'nin ihanet ederek şehir darugası Taban Bahadır'ı öldürmesi ve Şeyh Davut'a karşı Şehzade Miranşah Herat'tan Ak Boğa Bey isimli komutan ile Hacı Seyfeddin Bey önderliğinde gönderdiği ordunun Sebzavar'da birçok insanı öldürülmesi neticesinde Şeyh Davut'un korkudan kaçarak Bedrabad kalesine sığınmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonunca Emir Timur Semerkant'tan ordusuyla yola çıkmıştır. Bedrabad kalesinin önünde bekleyen Ak Boğa Bey ile Hacı Seyfeddin Bey'in ordusuyla kaleyi kuşatmaya almışlardır. Kaleyi başarıyla ele geçirdikten sonra hedefi Sebzevar olmuştur. Kale lağımcılar sayesinde yerle bir edilmişlerdir. Kalenin patlatılması sonucunda çok sayıda insan kalenin altında kalarak yaşamını yitirmişlerdir. Sebzevar yağmalanarak ganimetler elde edilmiştir. Emir Timur'un 1362 yılında aksak olmasına sebep olduğu olayı hatırladığı için ölen insanların kellerinden minare yaptırmıştır. Sebzevar'dan sonra Riza kalesinin önlerine gelmiştir. Burada Seistan'ın elde edimesi için kuşatma altına alınmıştır. 22-25 Aralık 1383 yılında Sistan kesin olarak yeniden ele geçirilmiştir[153].

Sistan'ın ikinci önemli şehri olan Bust taraflarında Nikudarilerin lideri Tuman Nikudari Kic ve Mekran dağlık alanda eşkiyalık hareketlerinde bulundu haberini aldı. Şehzade Miranşah'ı üzerine göndermiştir. Yapılan mücadelede Tuman Nikudari itaat altına alınmıştır. Bu sırada Avganiler (Afgan) bir boşluğunu bularak isyan etmişlerdir. İsyanın önlenmesi ile Emir Timur'un sınırı Delhi Sultanlığına kadar ulaşmıştır. Böylece Timur devleti topraklarını genişleterek kendisine muhalif insanları itaat altına alarak imparatorluk yolunda önemli bir adım atmıştır. Horasan seferleri sorunsuz başarıya ulaşmasıyla artık Emir Timur'un İslam dünyasında sözü edilen yeni bir lider olarak

152 Yezdi, *Zafername*, 135-139.
153 Yezdi, *Zafername*, 140-150.

ortaya çıkmasına sebep olacak, adım adım İran ve Anadolu coğrafyasına doğru yönünü çevirecektir[154].

Toğa Timurlu Veli Bey 1384 yılında Mazendaran'ı tekrardan ele geçirmek için sefer hazırlıkları yapmıştır. Emir Timur, Veli Bey'i itaat altına almak için ordusuna hazırlık emrini vermiştir. Veli Bey, yapılan mücadele yenileceğini anlayınca ailesini Gerdkuh kalesinde bırakarak kendisi Rey şehrine kaçmıştır. Emir Timur, Şeyh Ali Bahadır, Ömer Abbas Kimari İnak ve Hudaydad Hüseyni'yi Veli Bey'in yakalanması için görevlendirilmiştir. İbn Arabşah'a göre Rey hâkimi Muhmemed Cevkari isimli kişi Emir Timur'dan aldığı mektup doğrultusunda Veli Bey'i yakalayıp öldürerek kellesini huzuruna göndermiştir[155].

Emir Timur, Toğa Timurlulara karşı çıktığı sefer sonucunda Rey, Astrabad, Rüstemdar ve son olarak Celayirlilere bağlı Sultaniye şehrini de ele geçirerek önemli üst bölgeleri kendi topraklarına kattı. Timur Devleti sınırları artık Kuzey İran ile Sultaniye bölgesini de içine alacak topraklara sahipti. Orta Asya ile Anadolu arasında İpek Yolu ticaret merkezlerini ele geçirmiştir. Emir Timur, muhaliflere kendisinden izinsiz ticaret yapılamayacağını kabullendirmiş oluyordu [156].

Sonuç itibariyle Barlas boyundan Emir Timur, Çağatay hükümdarı olarak Cengiz Han'dan sonra Asya coğrafyasına hükmeden ikinci hükümdar konumunda olmuştur. Amansız mücadeleler vermiş Maveraünnehir'i, Batı Türkistan'ı ve Harezm gibi ticaret merkezlerini topraklarına katmıştı. Çağataylıların soyundan gelen hanımlarla evlenerek Çağataylıların damadı unvanıyla Çağatay topraklarının mirasçısı konumda olarak fetihler gerçekleştirmiştir. Sınırlarını genişleme politikası çerçevesinde Horasan'a ardından İlhanlı Devleti'nin hükmetmiş olduğu toprakları (Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem) ele geçirmek için harekete geçmiştir. Tabi bu dönemde karşısına ciddi anlamda rakipler ortaya çıkmıştır. Emir Timur'un düzenleyeceği seferlerin güzergahında Karakoyunlu Devleti'nin toprakları bulunmaktaydı. İşte bu iki Devleti'nin sınır anlaşmazlıkları uzun sürecek mücadelelerin zeminini hazırlayacaktır.

---

154 Andican, *Emir Timur*, 168.
155 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 75-77.
156 Marozzi, *Timurlenk*, 149-151.

İKİNCİ BÖLÜM

KARAKOYUNLU DEVLETİ

KURULUŞ DÖNEMİNDE KARAKOYUNLULAR

2.1. Türk Tarihinde Kara Kelimesinin Anlamı

Türk tarihine bakıldığında kara kelimenin farklı anlamlarda kullanılmıştır. Nedeni ise Türk dil yapısının zengin olmasıdır. Kara kelimesi genelde olumsuz anlamlarda kullanılsa da bazen de olumlu anlamlarda kullanılmıştır.Kullanım yerleri kısaca şu şekilde sıralanabilir; renk, yön, bitki örtüsü, ölüm, matem, ünvan, cesaretlilik, yiğitlik, kahramanlık ve devletin isimlendirmesinde vb. gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Öncelikle ünvan anlamında kullanılmasına en iyi örnek Oğuz kağanın babası Kara Handır. Oğuz kağan destanında geçen olaya göre, Nuh Peygamber'in oğlu Yafes'e Türkistan'ı vermiştir. Dhib Yavgu[157] Han isminde oğlu dünyaya gelmiştir. Dört erkek çocuk dünyaya gelmiştir. İsimleri sırasıyla; Kara Han, Or Han, Kür Han, Küz Han'dır. Oğuz Kağan babası Kara Han'dan dünyaya gelmiştir[158]. Ebülgazi Bahadır Han'ın Şerece-i Terakime adlı eserinde Oğuz kağanın soyunu farklı aktarmıştır. Eserde verilen bilgilere göre Nuh peygamberin oğlu Yafes'i kuzey kutbuna gönderdi. Ölünce yerine varisi oğlu Türk Devlet'inin başına geçmiştir. Türk'ün,Tütek isimli oğlundan Amılca Han dünyaya gelmişti. Amılca Han da vefat edince veliaht olarak Bakuy Dip Han iktidara gelmiştir. Bakuy Dip Han'ın torunundan Moğol Han'ın çocuğu Kara Han dünyaya gelmiştir. Oğuz Kağan'ın babası da Kara Han'dır[159]. Türk mitolojisinde "Kara

---

157 Dhib anlamı taht, makam ve Yavgu ise halkın önderi anlamındadır. Bknz. Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1982), 17.

158 Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı*, 17.

159 Ebulgazi Bahadır Han, Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terakime), haz. Muharrem Ergin (İstanbul: *Tercüman Yayınları*, 1974), 23-25.

Han" zorba, kanun ve töreye uymayan kişilere verilen ünvandır. Oğuz Kağan babasını İslam'a davet etmiş fakat davetini kabul etmemiştir. Müslüman olmayarak töreye karşı geldiği için bu ünvan verilmiş olabilir[160].

Uygur Devleti 840 yılında tarih sahnesinden çekilince yerine Maveraünnehir'de Karahanlı Devleti kurulmuştur. Devletin ismi Hükümdarların "Kara Han, Kara Kağan" ünvanlarını kullanarak devleti yönettikleri için Karahanlı Devleti şeklinde kaynaklarda bilinmektedir[161]. İlk hükümdarı Bilge Kül Kadir Karahanlı Devleti'nin temelini attıktan sonra "Kara Han" ünvanı ile ülkesini yönetmiştir. Hutbelerde, sikkelerde ve komşu devletlere kendisini ispatlamak için elçiler gönderdi. Bir diğer hükümdar Satuk Buğra Han İslamiyet'e olan katkılarından ve Müslüman halka iyi davranmasından dolayı halkın sevgisini kazandığı için Abdülkerim Satuk Buğra Kara Han ünvanını kendisine vermiştir[162]. Annemarie Von Gabain'a göre Karahanlı Devleti'nin ismi, Hükümdarları İslam dünyasının merkezi olarak kendilerini görmeleri sebebiyle İslam dünyasının bekçisi anlamında Karahan (Kuzeyin Hükümdarı) ünvanı ile adlandırılmıştır[163].

Gazneli Devleti'nin kurucusu Gazneli Mahmud güçlü kudretli olduğunu göstermek için kendisine "Kara Han" ünvanını vermiştir [164]. Buradan da anlaşılacağı gibi kara genelde olumsuzluk anlamında olsa da cesaret, kahramanlık, gücü ve kudreti temsil ettiği için kullanılmıştır. Türk tarihinde I. Göktürk Devleti'nin kurucusu Bumin Kağan'ın oğlu Kara İlci Kağan[165], Osmanlı Devleti'nin kurucusu Kara Osman Bey, Akkoyun Devleti'nin hükümdarı Kara Yülük Osman Bey ve Karakoyunlu hükümdarları Kara Mehmet, Kara Yusuf gibi ünlü kişilere verilen Kara ünvanları örnek

160 Behiye Asude Özcan, "Türk Slav Kültüründe Siyah Renk", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5/18(2018): 279.

161 Kamuran Gürün, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi(Harezmların Sonuna Kadar)* (Ankara: Karacan Yayınları, 1981), 270-271.

162 İsmet Parmaksızoğlu ve Yaşar Çağlayan, Genel Tarih I Eski Çağlar ve Türk Tarihinin İlk Dönemleri (Ankara: *Funda Yayınları*, 1976), 378.

163 Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi,2002), 183.

164 Ahmet Kütük, "İslam/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Renkler ve Anlamları", *Türkiye Mecmuası*, 24/2(2014):162.

165 Ahmet Taşağıl, *Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)* (İstanbul: Bilge Kültür Yayınları, 2020), 128.

verilebilir[166].Aslında Kara ünvanı alan kişilerin ten renginin esmer olması ile ilgisi olmadığı savaşlarda gösterdiği başarılarından dolayı verilmiştir [167].

Kara kelimesi aynı zamanda ölümü, üzüntüyü, matem ve yas tutmayı ifade etmiştir. Türkler tarih boyunca atalarına önem vererek ölen önemli kişiler için kara elbiseler giyerek yas tutmuşlardır. Yas tutmaya en iyi örnek Büyük Selçuklu Devleti'ni zirve noktasına getiren Melikşah'ın oğlu Davud'un ölümüne duyduğu üzüntüdür.12 Mayıs 1082 yılında Sultan Melikşah'ın oğlu Davud İsfahan'da vefat etti. Babası çok sevdiği oğlunun ölümüne çok üzülmüş hatta intihar etmek istemişti. Erdoğan Merçil'in hazırladığı Selçuk-Name de geçen bilgilerde şu ifadeler geçmektedir: "*Yıkanmasına izin vermedi. İkna edilerek gömüldü. Atlara kar çullar (hayvan sürüsü) giydirdiler. Saçlarını kuyruklarını kesip eyerlerini ters vurdular. Melikşah yemeden içmeden kesildi. Gece gündüz gözlerinden yaş aktı. Şehir halkı bütün evler ve çarşıda yas ve matem üzerine birleştiler. 7 gün bu durumda kaldılar."* [168]Azerbaycan Türklerinde dini ritüel haline gelen yas tutma merasimleri Bayram günlerine denk gelirse "Kara Bayram" olarak isimlendirilmiştir[169].

Türk Devletlerinde hakimiyetin sembolü olarak bayraklarında kara renk kullanılmıştır. Oğuz Türklerinde Firdevs'inin Şehnamesinde geçen İran-Turan mücadelelerinde Turan hükümdarı Efransiyab'ın(Oğuz Kağan) bayrağını temsil eden renk karaydı. Şehnamede Oğuz Kağan'ı savaş meydanında tanıtırken şu ifadeler söylenmiştir." *Senin bana sorduğun Türk, erkek bir ejderha gibi savaşır; nefes verirken ateşler saçar; intikam almak için savaşa başladı mıydı bir bela bulutu kesilir. Onun bayrağı da elbisesi de karadır. Kolları demir kaplıdır, külahı da demirdendir. Üzerindeki demir zırh altın işlemelidir, tulgasının üzerinde de kara bir bayrak vardır."*[170] Şehnamede geçen kara kelimesi Oğuz Kağan'ın bayrağının rengi olduğu ifade edilmiştir.

166 Özcan," Türk ve Slav Kültüründe", 280.

167 Elvin Yıldırım," Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamları" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi,2012), 145.

168 Ahmet Bin Mahmud, *Selçuk-Name I*, haz. Erdoğan Merçil (İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1977), 139-140.

169 Özcan," Türk ve Slav Kültüründe", 279.

170 Firdevsi, *Şehname II*, çev. Necati Lugal (İstanbul: MEB Yayınları, 1994), 50.

Kara renk, Oğuz Türklerinde milli bir renk olarak benimsemiştir. Gaznelilerde hakimiyet alameti olarak kara rengi kullanmıştır. Büyük Selçuklu Devleti'nde kara rengi Abbasilere bağlılığını göstermek için kullanılmıştır. Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey Bağdat'a geldiğinde yedi siyah cübbe giyerek Abbasi Halifesinin huzuruna çıkmıştır. Harezmşahların bayrağı kara renkti. Sebebi ise Harezmşahlar kendilerini Büyük Selçuklu Devleti'nin devamı olduğunu anlaşılmaktadır[171]. Osmanlılarda ise en tipik örnek Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla yerine kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediyye ordusunun bayrağının rengi kara olmasıdır. Kara renk İslamiyet'i temsil eden renk olduğu için Türkler önem vermiştir[172].

Türkler, Batı yönünü ak (Beyaz), Doğu yönünü Mavi (Gök), Güney yönünü kızıl ve Kuzey yönünü Kara (Siyah) sembollerle ifade etmişlerdir. Anadoluda denizlerin yönünü Karadeniz(kuzey) Akdeniz(güney) isimlendirmişlerdir. Kuzeyden esen rüzgârlara "Karayel" ismini vermişlerdi[173]. Günümüzde Türkmenistan'ın sınırları içerisinde yer alan Karakum çölünün isimlendirilmesi Horasan merkez alındığında, Horasan'ın kuzeyinde kalan kısım olması nedeniyle bu isim verilmiştir[174]. Büyük Hun hükümdarı Mo-tu (Mete Han) Çin seferini düzenlerken Pai-teng dağında Çin ordusunun etrafını sarmıştır. Mete Han ordusunu dörde ayırmış; doğu yönünde gökyüzü renginde(mavi) atlar, güney bölgesinde al(kırmızı) renginde atlar, batı bölgesinde ak(beyaz) renginde atlar ve son olarak kuzey bölgesinde bulunan atlar için ise de yağız(kara) renkde atlar ile ordusunu bölerek yönetmiştir. Atlarının rengi ile bir ilgisi olmadığı askeri birliklerin flaması ile bu isimledirme yapılmıştır[175]. Hun Devleti'nin yıkılması sonucunda Hunların devamı olan Avrupa Hunları Macar kaynaklarında "Kara Hunlar" yani Kuzey Hunları ismiyle geçmektedir[176]. Yukarıda geçen Karahanlı Devleti hakkında birtakım bilgileri yeniden açıklamakta fayda vardır. Karahanlı Devleti kurulduğu coğrafya itibariyle Balasagun, Semerkant ve Kaşgar gibi şehirlere hâkim konumdaydı. Bu topraklar Horasan'ın kuzeyinde bulunduğu için Karahanlı Devleti olarak ismiyle adlandırılmıştır.

171 Kütük," İslam/Türk Devlet", 143-150.
172 Reşat Genç," Türk İnanışları İle Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil", *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 9/27(1997):1103.
173 Genç," Türk İnanışları", 1102.
174 Çoruhlu, Türk Mitolojisinin, 183.
175 Ahmet Taşağıl, *Bozkırların İlk İmparatorluğu Hunlar* (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2020), 80.
176 Kütük," İslam/Türk Devlet", 162.

Osmanlılar Boğdan şehrinin kuzeyinden söz ederken kaynaklarda ”Kara Boğdan” ismini vermiştir[177].

Kara kelimesine deyimlerde rastlanılmaktadır. Örneğin kış mevsiminin şiddetli, zorlu ve çetin anlamında “Kara Kış” deyimi kullanılmıştır. Kışın soğuk zor hava şartlarını anlatabilmek için bu deyim kullanılmış olabilir[178]. Farklı anlamlarda da kullanılmaktaydı. Mesela kara gün, karalar bağlamak, kara bulutların çökmesi kara para ve karaborsa gibi örnekler verilebilir[179].

İyilik ve kötülük yani zıt kavramlar için ak kara terimleri kullanılırdı. Şaman inanışına göre Ak Şaman ve Kara Şaman olarak ikiye ayrılır. Ak Şamanlar iyi ruhlarla ilişki kurarken, Kara Şamanlar ise kötü ruhlar (Albız) yani şeytani alemlerle ilişki kurabilenlere isim olarak verilmiştir. Akkoyun-Karakoyun, Ak Hazar- Kara Hazar, Ak Tatar-Kara Tatar ve Ak Kalmuk-Kara Kalmuk gibi kavramlar olumsuzluk anlamında kullanılmayarak iki farklı grubu ayırt edebilmek amacıyla sembolik olarak isimlendirilmişti[180].

Orhun Abidelerinde “*Üste mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış. İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutu vermiş.”*[181] geçen cümlede yağız sözcüğü yer, toprak ve kara anlamında kullanılmıştır. Orhun abidelerinde geçen bir diğer terim ise Kara Budun, Türklerde vergi alınan sıradan halk tabakasına verilen isimdi[182].

---

177 Salim Küçük,” Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010/54 (2010): 196.

178 Çoruhlu, Türk Mitolojisinin, 184.

179 Abdülkadir Yuvalı ve Erhan Yoska, *Türk Dünyasının Ortak Kültürel Değerleri* (Konya: Kömen Yayınları ,2019), 390.

180 Çoruhlu, Türk Mitolojisinin, 184-186. Şükrü Öztürk,” Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi,2015), 340-341.

181 Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989), 20.

182 Ergin, *Orhun Abideleri*, 117. Ahsen Batur, *1200 Yıllık Sürgün” Türk” Sözünün Hazin Serüveni* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 52.

2.2. Karakoyunlu Adı

Karakoyunlu Devleti isminin kökeni hakkında farklı görüşler vardır. Karakoyunlular Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Kafkasya, İran, Irak ve bir süre Herat bölgesine hâkim olmuş birçok Oğuz Türkmenlerinide itaati altına alarak devletini kurmuşlardır. Atlı göçer evli hayat tarzını benimseyen Türkmenler geçimlerini hayvancılıkla sağlıyorlardı. En çok besledikleri hayvan ise koyundu. Karakoyunluların besledikleri koyunlar nedeniyle devletinin ismi verilmiş olabilir. Bir diğer ihtimal ise komşusu Akkoyunlular ile yetiştirdikleri koyunları karışmasın diye Akkoyunlar, koyunlarına ak renk ile boyaması Karakoyunlularında kara renk ile koyunlarını boyayarak belirtmiş olması nedeniyle Akkoyun ve Karakoyun ismi verilmiş olabilir[183].

Oğuz destanına göre 24 Oğuz boyunun sembolü yırtıcı kuşlardır. Bu yırtıcı kuşların etinin yenmesi yasaktı. Moğol tarihçisi Reşiüddün'e göre bu yırtıcı kuşlara "Ongun" ismi verilmiştir. Ongun, Oğuz Türklerinde kutsal ve mutluluk verici anlamındadır. Her Oğuz boyunun kendine özgü yırtıcı kuşu yani ongunu vardı. Yırtıcı kuşların asla eti yenemez, öldürülemez, vurulamaz hatta kötülük dahi yapılamazdı. Türkçe karşılığı Tözdür. Tözün anlamı ise kök menşe anlamına gelmekteydi. Bu inanışın ismine de Totemizm denirdi. Kutsal saydıkları bu hayvanlar insan şekline girmiş putlar ve heykelciklerdi. Heykeli taşıyan kabilenin kötülüklerden koruyabileceği inancı hakimdi. Oğuz Türklerinin onguna neden önem verdikleri niçin arma yaptıkların net bir cevabı yoktur[184]. Bu çerçevede Minorsky'e göre Karakoyunlar'ın ongunları ise besledikleri hayvanın isminden almış olabileceği tezini öne sürmüştür. Ongunların etinin yenilemeyeceği için bu tezin geçerli olması düşük ihtimaldir. Bayrakların sembolünde kara renkte koyun olması ihtimali daha yüksektir[185].

Karakoyunlular Şii mezhebi Akkoyunlular Sünni mezhebi benimsemiştir. Sünni İslam dünyasında Karakoyunlulardan bahsederken dinden uzak oldukları, eşkıyalık yaptıkları

---

183 Öztürk," Türk Kültüründe", 338.

184 Jean-Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, çev. Aykut Kazancıgil (İstanbul: İşaret Yayınları, 1994), 194. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi C.I* (Ankara: TTK Yayınları, 2010), 32.

185 Faruk Sümer, *Kara Koyunlular* (Başlangıçtan Cihan-Şah 'a Kadar) C.I (Ankara: TTK Yayınları, 1967), 13. Sergey Grigoreviç Aganacov, *Oğuzlar*, Rusçadan çev. Ekber N. Necef, Ahmet Annaberdiyev (İstanbul: Selenge Yayınları, 2002), 206.

ve hac yolunda kafilelere saldırdıkları gibi nedenlerden dolayı sevilmedikleri için Karakoyunlu ismi verilmiş olduğu ileri sürülmektedir[186].

Dede Korkut hikayelerinde geçen bir olaya göre, Bayındır Han'a Dirse Han misafir olarak gelmiştir. O dönemde Dirse Han'ın çocuğu olmaması sebebiyle dinlenmesi için kara otağa götürülmüştür. Yemek içinde ise Kara Koyun yahnisi ikram etmişlerdir. Türk örf ve adetlerinde çocuğu olmayan ailelere bu tür uygulamalar yapılmıştır. Dede Korkut hikayelerinde adı geçen Kara Koyun terimi ile Karakoyun Devleti arasında bir ilişkisi aydınlatılamamıştır[187].

Karakoyunluların kurucusu Bayram Hoca, Oğuz Türklerinden Baran boyuna mensuptu. Baran kelimesi Mardin yöresinde koç anlamına gelmektedir. Doğu Anadolu ve Güney Anadolu bölgesinde mezar taşlarında koç ve koyun figürün olması akla Baran kelimesiyle benzerlik olabileceğini getirmektedir. İlhanlı Devleti Celayirliler ve Eretnalıların para basmak için darphanenin olduğu yere Baran ismini vermişlerdir. Anadoluda Baran isimli iki yerleşim merkezi bulunmaktadır. İlk yerleşim merkezi Muş ilinin Varto ilçesidir. İkinci yerleşim merkezi Bingöl eski ismiyle bilinen Çapakçur'dur. Çapakçur'un kuzeybatısının aşağısında bulunan Karavelyan köyüdür. Karakoyunlular Muş Bölgesine hâkim olarak burada para kestirmiştir. Bu şehri benimsedikleri için komşu devletlerle mücadele ederek hâkim olmak istemişlerdir[188]. Baran kelimesiyle Karakoyunluların benzerlik göstermesi nedeniyle devletin isimlendirmesinde ilişkisi vardır. Baranlılar hakkında detaylı bilgiler Karakoyunlu ulusunu oluşturan oymaklar isimli başlıkta verilecektir.

2.3. Karakoyunluların Kökeni

XIV. yüzyılda Van gölü çevresi merkez olmak üzere Erciş, Erzurum, Muş, Sincar, Horasan, diğer dağlık alanlar hariç, Irak-ı Arap, Irak-ı Acem ve Azerbaycan'a da hâkim olup bünyesinde Türkmenleri de idare eden dönemin en önemli Türk Devleti

---

186 Hacer Banu (Paşaoğlu) Konyar, "Karakoyunlu Dönemi İmar Faaliyetleri" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2004), 26.

187 Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I* (Ankara: TDK Yayınları, 1989), 78.

188 Sümer, *Kara Koyunlular*, 17-19.

olmuştur[189]. Konar göçer yaşam tarzını benimseyen geçim kaynağı hayvan besiciliğidir. En önemli icraatları Doğu Anadolu ve Güney Anadolu da yaşayan Türkmen topluluklarını iskân etmesiyle Batı Azerbaycan'ın Türkleşmesini sağlamıştır[190].

1380-1469 yılları arasında siyasi ömrü kısa olsa da yapmış oldukları politikalarla Azerbaycan Türkleşmiştir. Karakoyun Devleti'nin tarihi tam olarak aydınlatılmamıştır. Kökenleri, atalarının kim olduğu, Anadolu'ya gelmeden önce nerede yaşadıkları ve Anadolu'ya nasıl geldikleri dönemin çağdaş kaynaklarında çeşitli rivayetlerde anlatılmıştır. Çeşitli bilgi kirliliği olması sebebiyle doğru bilgilere ulaşılamamaktır[191]. Çağdaş dönemin kaynakları doğrultusunda Karakoyunluların kökenini ele alacağız.

Karakoyunlular ilk yaşadıkları yerleşim merkezi ile ilgili olarak "*Bunların aslı Aksay-ı Türkistan'da Gazkırd dağlarındandır. Eski zamanlarda Azerbaycan ve Bitlis'e gelmişlerdir. Göçebedirler."* şeklinde bilgiler yer almaktadır [192]. Zeki Velidi Togan bu fikri bilgiyi desteklemektedir. Ona göre de Karakoyunlular Sırderyada yaşamış olup, Moğol istilasında Töre Bey isimli önderleriyle 3.000 hanelik topluluk ile Horasan'a, Horasan'dan da Doğu Anadolu'ya göç etiğini söylemiştir. Devamında Sırderyanın Kazı-kurt dağlarında yaşadığını Kıpçaklarda akraba olduğunu, Kıpçaklarla beraber Sırderya'nın kuzeyinden birlikte göç ettiklerini belirtmiştir[193]. Faruk Sümer ise Türkistan'dan Gazkurd dağlarında yaşadıklarını Kara Yusuf'un yedinci atası Oğuz Han'ın torunlarından Türe Bey idaresinde Azerbaycan'dan Bitlis'e geldiklerini buradan da Erzurum Diyarbakır bölgesine doğru göç ettiklerini söylemiştir[194].

Karakoyunluların ilk yurdu Türkistan'ın Sırderya yakınlarındaki Gazkırd dağı Karaçuk günümüzde Kara-tav dağlarının bir kısmında yaşamaktaydılar. Bu bölge Oğuz Yabgu Devleti'nin sınırları içerisinde yer almaktaydı.Selçukluların ataları da Karaçuk ve

189 Süleyman Memmedov, "Karakoyunlular ve Batı Azerbaycan" Türkler C.VI (Ankara: *Yeni Türkiye Yayınları*, 2002), 1519.

190 Muhsin Behrâmnejâd, *Karakoyunlular Akkoyunlular (İran ve Anadolu'da Türkmen Hanedanları)*, çev. Serdar Gündoğdu-Ali Biçer (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 27.

191 İlhan Erdem ve Mustafa Uyar," *Karakoyunlular: Tarih Sahnesine Çıkışları ve Kökenleri" Türkler C. VI* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 1504.

192 Devletşah*, Devletşah Tezkiresi(Tezkiretü'ş -Şuara) III*, çev. Necati Lugal (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1977), 456-457.

193 Togan, *Umumi Türk*, 363.

194 Sümer, *Kara Koyunlular*, 36-37.

Sığnak bölgelerinde yaşıyorlardı. Karakoyunluların ataları olarak bilinen Baran boyuna mensup kişilerin baskısı sonucu Cend ve Maveraünnehir bölgelerine doğru göç etmek zorunda kalmışlardır. Böylece Selçukluların tarih sahnesine çıkmasına katkıda bulunmuşlardı. Oğuz Yabgu Devleti'nin kurucuları arasında Karakoyunlular ataları Baran boyu bulunmaktaydı. Moğol istilasına kadar burada yaşıyorlardı. Moğol istilası sonucunda göç etmişlerdir[195].

Anadolu'ya gelmeleri ile ilgili iki rivayet vardır. İlk rivayet Akkoyunlularla birlikte İlhanlı hükümdarı Argun döneminde Türkistan'dan Azerbaycan'a geldikleri, Akkoyunlular Diyarbakır bölgesine yerleştikleri Karakoyunluların ise Erzincan Sivas bölgesine yerleştikleri şeklindedir. Mükrimin Halil Yınanç ekleme yaparak bu bilgilerdeki yanlışlığına değinerek Argun isminin Osmanlı kaynaklarında telaffuzunda yanlış yapıldığını söylemiştir. Gerçekde Türkmenlerin Oğuz Kağan'ın İran seferinde Azerbaycan'dan Doğu Anadolu'ya geldiğini İran kaynaklarında geçen bilgiye göre Oğuz Kağan isminin Osmanlı kaynakları yanlış tercüme ettiği için bilgi kirliğine sebep olmuştur[196]. İkinci rivayet ise 30.000 çadırdan oluşan Karakoyunlu nüfusu, Cengiz istilasından kaçarak Töre Bey liderliğinde Türkistan'dan Maveraünnehir'e İran yolu istikametinde Doğu Anadolu'ya göç etmişlerdir. İkinci rivayetin doğru olması kuvvetle muhtemeldir. Moğol Devleti'nden önce Karakoyunlulara ait net bir bilgi yoktur[197].

Karakoyunluların siyasi birliğini tamamladıktan sonra Oğuz Türklerinin hangi boyuna mensup olduğu meselesi aydınlatılamamıştır[198]. Oğuz Kağan'ın Deniz Han'dan olan oğulları Iğdir, Kınık, Büğdüz ve Yıva'dan birisi olabileceğiydi[199]. Moğol istilasından önce Berçem (Terçem) adlı boy beyi ailesiyle birlikte Yıva boyunun yaşadığıHemedan bölgesine gelerek Baharlu[200] oymağını yurt edinmişlerdi. Yıvaların bir kısmı Karakoyun

---

195 İsmail Mehmedov, *Türk Kafkası'nda Siyasi Siyasi ve Etnik Yapı (Eski Çağlardan Günümüze Azerbaycan Tarihi)*, haz. Ekber N. Necef- Şamil Necefov (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009), 321.

196 Sümer, *Kara Koyunlular*, 35-36.

197 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* (Ankara: TTK Yayınları, 1969), 180.

198 Ayşe Atıcı Arayancan, "Karakoyunluların Menşei Hakkında Bazı Görüşler", içinde *Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, ed. Tufan Gündüz- Mikail Cengiz (Ankara: Türkiyat Araştırmaları Enstitü Yayınları, 2015), 137.

199 Sümer, *Kara Koyunlular*, 14-15.

200 XII. yüzyılda Selçuklu Meliklerinden Süleymanşah Hemedan bölgesindeki Bahar kalesinde konakladığı için bu nedenle bu isim buradan gelmektedir. Karakoyunluları, Süleymanşah'ın atası

hanedanın amcaoğulları Sad'lu oymağı kadim yurtları olarak kaynaklarda geçen Nahçivan bölgesine idare etmekteydiler. Yıvalıların Musul-Kerkük bölgesinde yaşaması ve aynı dönemde Karakoyunluların bu bölgelerde kışlaması nedeniyle Karakoyunluların Yıva boyuna mensup olabileceği tahmin edilmektedir [201].

Karakoyunluların Baran boyuna mensup olduğu hakkında ortak görüşler vardır. II. Murat 1449 yılında, Osmanlı elçisi Şükrullah'ın Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'ın huzuruna elçi olarak göndermiştir. Şükrullah eserinde Cihanşah'ınsoyları hakkında bazı bilgiler vermektedir. Eserinde: "*Sultan Murad benim ahret kardeşimdir. Bu kardeşlikten başka da akrabamdır dedi. Akrabalığın sebebi ise: "Tarihi okuyucu Mevlâna İsmail'i çağırsınlar ve Oğuz tarihini getirsinler." dedi. Mevlâna İsmail geldi ve Moğol yazısıyla (Uygur Alfabesi) ile yazılmış kitap getrdi. Kitaptaki bilgilere göre Oğuz'un altı oğlu olmuştur. İsimleri; Gök Alp, Yer Alp, Deniz Alp, Gün Alp, Ay Alp, Yıldız Alp di. Cihanşah şöyle dedi. "Kardeşim Sultan Murat'ın nesebi Oğuz oğlu Gök Alp'e ulaşıyor. Gök Alp'in oğulları, Kızıl Boğa oğlu Kaya Alp oğlu Süleymanşah oğlu Ertuğrul'a kırk beşinci göbekte erişmiştir. Kara Yusuf'un nesebi ise kırk birinci göbekte Deniz Alp'e erişmektedir." dedi. Devamında ise "Kardeşim Sultan Murat'ın nesebi bizim nesebimizden ağadır. Gökle deniz arasındaki fark olduğu gibi "*ifadeleri geçmektedir[202]. Karakoyunlular Osmanlılar Oğuz Kağan'ı atası olarak kabul etmesi mücadelelerin son verilmesi artık barış dönemi olması istenmiştir[203]. Cihanşah'ın asıl hedefi Osmanlılarla kardeş olduklarını belirterek kan dökülmesini istemeyerek II. Murat ile barış yapmak istemesidir. Cihanşah'ın diğer bir amacı soyunun Oğuz Kağan'a dayandırarak meşruluk tartışmasına son verebilmek için bu sözleri söylemiş olabilir[204]. Olası başka bir ihtimaldir ki Batı Haçlı birliğine karşı Osmanlı-Karakoyunlu Müslüman Türk İttifakını sağlayarak Batı Hristiyan dünyasına cihat yapmaktır.

---

olarak gördükleri buna delil göstermişlerdir. Baharlu oymağı ile akraba olabileceği tahmin edilmektedir. Bknz. Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009), 83.

201 Faruk Sümer," Yıva Oğuz Boyuna Dair", *Türkiye Mecmuası*, 9/0(2010):156.

202 *Oruç Bey Tarihi-Ahmedi Dastan ve Tevarih-i Müluk-i Al-i Osman -Şükrullah Behcetü't-Tevarih (Üç Osmanlı Tarihi)*, haz. Atsız (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011), 204.

203 Arayancan, "Karakoyunluların", 138.

204 Konyar, " Karakoyunlu", 27.

Ebu Bekr-i Tihrani eserinde Karakoyunlulardan bahsederken Kara Yusuf'u tanıtırken "Kara Yusuf-i Barani" ile tanıtmıştır. Ebu Bekr-i Tihrani Karakoyunluları Baran boyundan geldiğini söylemiştir[205]. Babürname'de yine benzer bilgiler geçmektedir ki Karakoyunlu Hükümdar'ının Baran soyundan geldiği ifade edilmiştir[206]. İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Karakoyunluların Baran boyundan geldiğini söylemiştir. Fakat Karakoyunluların kurucusu Bayram Hoca'nın Baharlu oymağına mensup olduğunu belirtmiştir[207].

Osman Turan'ın da görüşü Karakoyunluların soyunun Baran boyundan geldiğini ifade etmiştir[208]. Yengi-kent[209] Yabgu Devleti Ali Baran ve oğlu Şah Melik idaresinde yönetiliyordu. Selçuklularla mücadele içerisindeydiler. Oğuz Yabgu Devleti yıkılınca Horasan'a göç ederek kendilerinin inşa ettikleri Yazır vilayetine ikamet etmeye başladılar. Moğol istilası ile birlikte Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldılar. 1260'larda Doğu Anadolu ve Kuzey Suriyede görünmeye başladılar. Baranların en önemli olayı 1029 yılında Selçuklulara mensup Karahanlıların safında savaşan Alp Kara Barani isimli askerin ani baskınla Selçuklu ordusunu perişan etmiştir. Selçuk'un oğullarından Yusuf Yınal'ı da öldürmüştür. Ertesi yıl Tuğrul Bey ve Çağrı kardeşler intikamını alarak Alp Kara Barani'yi öldürmüşlerdir. Şöhreti o kadar ünlenmiştir ki Azerbaycan bölgesinde doğan çocuklara Baran ismi verilmiştir[210].

---

205 *Ebu Bekr-i Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 34.

206 *Babürname (Babür'ün Hayatı) C.I*, çev. Reşit Rahmeti Arat (İstanbul: MEB Yayınları, 1970), 15.

207 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 180.

208 Turan, *Selçuklular*, 79-80.

209 Yenikent tüccarların konakladığı şehirdi. Arapça el- Karyet'ül-hadise, Farsça Dih-i nev Türkçe Yenikent ismiyle bilinir. Müslümanlar ve Müslüman olmayan Oğuz Türkleri yaşamaktaydı. Oğuzların Başkentiydi. Oğuzların hükümdarları kışları burada yaşamaktaydı. Günümüzde Şehrin kalıntıları Cankent isimli şehirde bulunmaktadır. Bknz. V.V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Dersleri*, haz. Hüseyin Dağ (Ankara: Çağlar Yayınları, 2004), 50. Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2020), 170.

210 Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi (İstanbul: Boğaziçi Yayınları*, 1998), 194-195.

2.4. Karakoyunlu Ulusunu Oluşturan Oymaklar

Tarihi kaynaklarda Karakoyun ulusunu oluşturan oymaklar Ağaç Eri, Sad'lu Baharlu, Duharlu, Karamanlu, Alpağut, Çakırlu, Ayinlü, Hacılu, Döğerlü, Bayramlu, Karakoyunlu Baranlu, Mamuşlu ve Kara Ulus şeklinde geçmektedir.

2.4.1. Ağaç Eri

Ağaç Erlerin V. yüzyılda Rus kroniklerinde Rusyada yaşayan Akatzir isimli kavimle akrabalık bağı vardır[211]. Sasani kaynaklarında Paikuli bölgesinde yaşadıkları hakkında bilgi verilmektedir. Taberistan Cürcan bölgesinde Çöl, Yazar ve Ağaç Eriler ile birlikte yaşamaktaydı. Sasani Hükümdarı Enüşirvan kendisine zorluk yaşatabilecekleri gerekçesiyle Azerbaycan'a tehcir etmiştir[212]. Anadolu'ya göç etme sebebi, neden Ağaç Eri ismiyle anıldıkları ve hangi soya mensup oldukları hakkında kesin bir bilgi verilmemiştir[213].

Ağaç Er'inin anlamı Ağaç Adamdır.Meslekleri Çiftçilik, hayvancılık yetiştirmek değildi. Onların mesleği tahta kesmek, kereste işlemek ve taşımaktır. Geçimlerini bu şekilde karşılıyorlardı. Yerleşik hayata geçmedikleri davar, sığır gibi hayvanları yoktu. Irklarını koruyarak Orta Asya Türkleriyle aynı fiziki özelliğe sahiptirler. Babalarının sözünü dinlerler. Eşlerine sadıktırlar. Sözüne güvenilen kişiler olmuştur[214].

Ağaç Eriler'in kökeni hakkında farklı görüşler vardır.Claude Cahen Ağaç Eriler Oğuz Türklerinden olmadığını Rusya'dan Anadolu'ya göç eden bir halk olduğunu ifade etmiş, Türk olup olmadığının ispatlanamadığını söylemiştir[215]. Ziya Gökalp'in görüşlerine göre Türklerde Ağacın kutsal olduğunu ifade etmiştir. Örnek göstererek Ağaç Erin Oğuz Türk boyuna mensup olduğunu belirtmiştir. Oğuzlarla birlikte Anadolu'ya göç ettiklerinin çeşitli isimler alarak Tahtacılar ve Orman Adamları ile de anıldıklarını ifade etmiştir[216]. Faruk Sümer'in görüşlerine göre Tahtacıların Ağaç Eriler'in torunları

---

211 Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına*, 11.

212 Faruk Sümer," Ağaç-Eriler", *Belleten*, 26/103 (1962): 521.

213 Togan, *Umumi Türk*, 170.

214 Besim Atalay, Bektaşilik ve Edebiyatı, çev. Vedat Attila (İstanbul: Ant Yayınları, 1991), 30-31.

215 Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı (İstanbul: Tarih Vakfi Yurt Yayınları, 2000). 110.

216 Ziya Gökalp, *Türk Töresi*, haz. Hikmet Dizdaroğlu (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,1976), 40.

oldukları ağaçlardan tahta biçmek ve ağaç dilme işleriyle uğraşarak geçimlerini sağlıyorlardı. Kökenleri Türklerdi. İnançları Kızılbaş dinine inanıyorlardı. Çalışkan oldukları, yerleşim yeri olan köylerinin orman eteklerinde olduğu ve evleri tahtadan ya da bazıları üstü çinko ile örtüldüğünü söylemiştir[217]. Fuat Köprülü'nün görüşlerine göre Tahtacıların, Kızılbaş Türkleriyle aynı kökende olduğunu söylemiştir. Kereste işleriyle uğraştıkları başına buyruk yaşayarak devlete bağlı olmayarak yaşadıklarını ifade etse de Ağaç Erilerle akraba olup olmadıkları hakkında bilgi vermemiştir[218]. Prof. Dr. Ali Selçuk'un görüşlerine göre Ağaçeriler hakkında Anadolu'da yaşayan Tahtacılar'ın ataları oldukları, Anadolu'da ikamet eden Alevi Türkmenlerinin bir kısmının Tahtacılar oluşturduğunu dolayısıyla Ağaç Erilerin torunları Tahtacılar, Anadoluda Türk Alevi inanışını benimseyerek hayatlarını devam etmişlerdir[219]. Bir diğer görüş ise Oğuz, Kıpçak ve Uygur Türklerinden oluşmuş topluluğa verilen isimdi. Ormanda yaşadığı için bu isimle anılmıştır. Anadolu bölgesinde; Maraş, İçel, Antalya, Torosların ormanlık alanlarında ve Ege'den Çanakkale'ye kadar uzanan Tahtacılar Ağaç Eriler'in torunları olduğudur[220]. XVI. yüzyılda Osmanlılarda tahrir defterlerinde "Cemaat-i Tahtacıyan" adıyla bahsedilmiştir[221]. Farklı fikirler olsa da genel kabul gören Ağaç Eriler'in Türk oldukları daha sonra Tahtacılar ile bilinen insanlarla akraba olabileceğidir.

Dönemin çağdaş tarihçileri İbn Şaddad, Abul Farac, Makrizi ve Raşidüddin Ağaç Erilerin Türkmen olduklarını söylemektedir. Örneğin Raşidüddin: "*Bu ad yani (Ağaç-Eri) eski zamanlarda mevcut değildi. Oğuz kavimleri bu ülkelere gelince onlardan bir bölük ormanlık bölgede yurt tutmuş ve bundan dolayı Ağaç-Eri yani orman adamı adıyla adlanmıştır. Nitekim Moğol kavimlerinden bazı kimselerin yurtları da ormanlara yakın olduğundan Hoyin İrgen denilmiştir."* şeklinde bilgi vermiştir[222].

---

217 Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları* (Ankara: AÜDTCF Yayınları, 1972), 174.

218 Franz Babinger ve Fuat Köprülü, *Anadolu'da İslamiyet*, çev. Ragıp Hulusi (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 22-23.

219 Ali Selçuk, "Sözün Yazıya Direnişi: İki İnanç Sistemi Üzerine Bir Karşılaştırma", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/2(2010): 199-201.

220 Ahmet Kuşci, *Orta Toros Tahtacıları (Tarih ve Kültür)* (Ankara: İksad Yayınları, 2021), 31-32.

221 Sümer," Ağaç-Eriler", 528.

222 Sümer," Ağaç-Eriler", 521-522.

Ağaç Eriler Anadolu'ya göç ettikten sonraki süreç hakkında ise Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasından önce izlerine rastlanılmaktadır. Moğol istilası öncesinde Antakya ve Halep'in kuzeyindeki sınır bölgelerinde yaşayan Suriye Türkmenleri ile beraber yaşayarak akraba olmuşlardır. Suriye'de yaşayan dönemin çağdaş yazarı Ağaç Eriler hakkında şu bilgileri vermektedir: "*Bu Türkmenler kentleri ve şatoları olmayan vahşi insanlardır. Daima keçe çadırlarda yaşarlar. Koyun, keçi, öküz ve inek gibi uzun tüylü hayvanları vardır; çobanlar gibi yaşarlar. Hiçbir toplulukla bu yörelerin Müslüman sakinleri veya eli silah tutan kişileriyle asla karışmazlar...* sözlerini söylemiştir[223].

Moğol istilasıyla karşı karşıya kalan Ağaç Eriler, canlarını kurtarabilmek için Anadolu'ya göç etmişlerdir. Moğollardan gizlenebilmek için ormanlık alanlara gizlenmişlerdir. Anadoluda yoğun olarak Maraş-Malatya bölgesinde yaşamaktadır. Torosların eteklerinde Ege bölgesinde ormanlık alanlarda yaşayan Ağaç Eriler de bulunmaktadır. Tebriz ve Kazvin bölgesine göç edenler ise İranda kurulan Kaçar hanedanının ataları olduğu iddiası olsa da kanıtlanamamıştır[224].

Selçuklu kaynaklarında Ağaç Eriler ile ilgili bilgiler yer almaktadır. 1240 yılında Babai isyanı olarak bilinen isyanda Selçuklu Devleti'ne Maraş bölgesinde kargaşa çıkarmışlardır. Babai isyanında önemli katkıları bulunmaktadır[225]. İbn Bibi'nin verdiği bilgiye göre 1255 yılında Selçuklu tahtında İzzeddin Keykavus vardır.Bağdat, Şam, Musul, Mardin, Rum ve Frenk beldelerinden gelen elçilerin getirdikleri hediyeleri Maraşda yaşayan Ağaç Eriler yol kesmeye ve haraç toplamaya başlamışlardı. Durum o kadar ciddi bir hal almıştı ki insanları öldürmekten de geri kalmıyorlardı. Bu durum karşısında Selçuklu Devlet adamları önlem almak için Kadı İzzeddin, Beylerbeyi Şemseddin Yavtaş ve birkaç askerle yola çıktılar. Amacı Ağaç Erileri ortadan kaldırmak ve güvenliği yeniden tesis etmekti. Kayseri'ye doğru gelen Selçuklu ordusu, Baycu

223 Cahen, *Osmanlılardan*, 110.
224 Togan, *Umumi Türk*, 170.
225 İlyas Gökhan," XIII. Yüzyılda Maraş", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, O/13(2005): 203.

Noyan'ın Erzincan'a doğru geldiğini öğrenince Ağaç Eri seferine son vererek geri dönmek zorunda kalmıştır[226].

İlhanlı hükümdarı Hülagü,Bağdat seferinden sonra 1261-1262 yılında Türkmenleri itaat altına almak için 20.000 kişilik orduyu Ağaç Eriler'in üzerine göndermiştir. Ağaç Eriler yenilmiştir. Savaşın sonucunda çok sayı da ölenler ve esir edilenler vardı. Kaçanlar Suriye'ye yerleşmişlerdir[227]. Kaçanlardan bazılarının Sis ve Sivas bölgesinde yerleştikleri görülmüştür[228].

Ağaç Eriler, Dulkadiroğulları, Akkoyun ve Karakoyun devletlerinin hizmetine girerek yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Karakoyunluların hizmetinde devam ettirenler Devletin önemli kademelerinde görev almışlarıdır. Akraba bağları da bulunmaktadır. Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmet'in kız kardeşi Tatar Hatun[229] Ağaç Eri Beylerinden Hasan Bey'in annesiydi.

Karakoyunlu ordusunda görev yapan önemli beyler vardır. Bu beylerden ilki Kara Mehmet döneminde yaşamış, Tatar Hatun'dan doğan Hasan Bey'dir. Ağaç Eri reisi akraba olması ve değerli komutan olması sebebiyle önemli bir kişiliktir.İskender Mirza döneminde yaşamış Hüseyin Bey'dir. Alıncak kalesi seferinde İskender Mirza'nın kardeşi Cihanşah kuşatıldığında Hüseyin Bey İskender Mirza safındaydı. Ağaç Eri Sulan Bey de İskender Mirza'nın tarafındaydı. Ali bey, Cihanşah döneminde önemli emirlerindendi. Akkoyunlularla yapılan savaşda esir düşmüştür. Yapılan anlaşmaya göre serbest bırakılmıştır. Akkoyun hükümdarı Uzun Hasan ileMerend yakınlarında yapılan savaşda görev almıştır. Hayatının son dönemlerinde Uzun Hasan'a hizmet ederek yaşamıştır. Hacı Hasan Bey, Cihanşah vefat edince Hasan Ali'nin emrine girmiştir[230]. Görüldüğü gibi Karakoyunlu Devleti'nde önemli hizmetler vermişlerdir.

---

226 İbn Bibi, *El Evamirü'l- Ala'iye Fi'l- Umuri'l- Ala'iye(Selçukname) II*, haz. Mürsel Öztürk (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996), 143-144. Sümer," Ağaç-Eriler", 523.

227 Sümer," Ağaç-Eriler", 524.

228 Gökhan," XIII. Yüzyılda", 207.

229 Kara Yusuf'un halası Tatar Hatun ismiyle de anılmaktadır. Ağaç Eri beylerinden Hasan beyin annesiydi. bknz. Faruk Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999), 274.

230 Sümer," Ağaç-Eriler", 527.

Karakoyunlular XV. yüzyılda Erzurum-Musul bölgesi merkezinde devletini kurarak Azerbaycan, Irak-ı Arab (Bağdat)ve Irak-ı Acem (Tebriz) bölgelerini fethederek geniş bir imparatorluk kurmuşlardır[231]. Geniş topraklara hâkim olarak çeşitli aşiretler sınırları içerisinde yaşıyordu. Devletin düzenli iskân politikası neticesinde Maraş bölgesinde yaşayan Ağaç Eriler'i İran bölgesine yerleştirmişlerdir[232].

Ağaç Erilerinin günümüzde İran'da Küh-gülüya eyaletinde 2000 bin evlik nüfusu bulunmaktadır. Avşar, Beydili ve Tilki gibi oymaklara ayrılmaktadır. Türkiyede yaşayanlar ise Adana, İçel, Antalya, Isparta, Muğla, Denizli, Aydın illerinde "Tahtacılar" ismiyle anılmaktadır[233]. Tahtacıların, Ağaç Eriler'inin torunları olduğu bilinmektedir[234].

2.4.2. Sad'lu

XIV. yüzyılda Sad isimli beyinin yönettiği boya bu isim verilmiştir. Karakoyunlular ile akraba olabileceği tahmin edilmektedir. Sad Bey'in çocukları Karakoyunluların amca çocuklarıydı[235]. Nahçivan ve Sürmeli asıl yurtlarıydı. Aras Nehri boylarında ve Ağrı Dağı'nın eteğinde uzun süre yaşadılar. Bu nedenle Çukur-ı Sa'd ismiyle de bilinmektedir. Safevi Devleti'nde Erivan eyaletinde Çuhr-i-sa'd veya saat çukuru isimli yerleşim yeri Sadlularla ilgilidir[236].

Karakoyunlu ordusunda Sad'lu boyuna mensup kişiler görev yapmıştır. Kara Mehmet'in ölümünden sonra taht mücadelelerinde Kara Mehmet'in kardeşinin oğlu iddiasında bulunan kişi Sad'lu boyundan Kara Hasan'dı. Bu mücadele Kara Yusuf'un iktidara gelmesiyle son bulmuştur[237].Kara Yusuf 1410 yılında Tebrizde Celayirli Sultan Ahmet ile yapılan savaşda Sad'lu Pir Hüseyin Bey görev yapmıştır[238]. 1421 Eleşkirt

---

231 Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü,* (Ankara: Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1976), 5.

232 Faruk Sümer," Azerbaycan'ın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış", *Belleten,* 21/83(1957): 444.

233 Sümer," Ağaç-Eriler", 528.

234 Sümer, *Kara Koyunlular,* 31.

235 Sümer, *Kara Koyunlular,* 20.

236 Enver Konukçu," Karakoyunlu Temürlü Mücadelesinde Avnik", *XIV. Türk Tarih Kongresi TTK Yayınları,* 1/0(2002): 373.

237 Sümer, *Kara Koyunlular,* 22.

238 Ahmet Korkmaz," Kara-Koyunlu Ordusunda İnsan Unsuru ve Görevliler", *GTTAD,* 3/5(2021): 68.

meydan savaşında Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey İskender Mirza'nın ordusunun sol cephesini yöneten Sad'lu Mehmet Bey'e hücum etmişti. Savaşın sonucunda Kara Yülük Osman Bey'in oğlu Devre Bey'e esir düşmüştür. Oğulları Pir Gayb ve Pir Üveys de esir olarak ele geçmiştir[239]. Cihanşah döneminde Hüseyin Bey 1450-1456 yılları arasında Akkoyunlulara karşı 10.000 kişilik ordusuyla yapılan mücadelelerde başarı sağlayamamıştır[240]. Hüseyin Bey Cihanşah adına Esterebad valiliği de yapmıştır. Timurlu Hüseyin Mirza tarafından öldürülmüştür. Saru Pir Ali Cihanşah'ın Bağdat'ın alınmasında önemli rol oynamıştır. Şatt suyunda boğularak ölmüştür. Oğulları Mir Süphan Bey ve Emir Bey Hasan Padişah'ın hizmetine girmişlerdir[241]. Sad'lular Karakoyunlular yıkıldıktan sonra Akkoyunlular ve Safevilerin hizmetine girmiştir[242].

2.4.3. Baharlu

Hemedan yakınında bulunan Bahar kalesinden ismi gelmektedir. Süleymanşah'ın Bahar kalesinde kaldığını bu nedenle Karakoyunluların soyunu Baharlu oymağından geldiği ifade edilmiştir[243]. Baharlular, Karakoyunlu ordusunun temelini oluşturmaktadır. Baharlularla kız alıp vererek akraba olmuşlardır. Baharlu reisi Ali Şeker Bey önemli hizmetlerde bulunmuştur. Akkoyunlularla yapılan savaşlara katılmıştır[244]. Cihanşah'ın ölmesiyle birlikte Şehzade Ebu Yusuf Mirza'ya tahta çıkmasına yardım etmiştir. Baharlular, Karakoyunlular yıkılınca Akkoyunlulara tabii olmayarak Horasan'a kaçıp Timurlulara sığınmışlardır. Timurlular yıkılınca Babür Devleti'nin hizmetinde bulunmuşlardır. Babürlülerin Hindistan seferine katılmışlardır. XVI. yüzyılda Dekken merkezli Kutbişahi (Kutubşahi) Devleti'ni kuran Sultan Kulu Baharlu oymağına mensuptur[245].

---

239 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 67.

240 İlhan Erdem," Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu Ordularına Genel Bir Bakış", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/37(2005): 70.

241 *Kızılbaşlar Tarihi (Tarih-i Kızılbaşan), trc. Tufan Gündüz* (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015), 66.

242 Sümer, *Kara Koyunlular*, 23.

243 Turan, *Selçuklular Tarihi*, 83.

244 Sümer, *Kara Koyunlular*, 23-25.

245 Erdem," Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu", 70.

2.4.4. Duharlu

Erzurum ve Bayburt bölgesinde yaşıyorlardı. İlk zamanlarda Akkoyunlulara bağlıydılar.Duharluların lideri Yusuf Bey Trabzon Rum imparatorluğu ile yapılan savaşda şehit düşmüştür. Akkoyunlu Tur Ali Bey, Yusuf Bey'in intikamını almıştır. Kara Yusuf'un 1410 yılında Ermenistan'ı fethetmesiyle Karakoyunlu Devleti'ne katılmışlardır. Pir Ahmet Bey, Kara Yusuf ve İskender Mirza dönemlerinde önemli hizmetlerde bulunmuştur[246]. 1434 yılında Kara Osman Bey Erzurum'u ele geçirse de Duharluların yardımıyla tekrardan Karakoyunluların hakimiyetine geçmiştir. 1457 yılında Uzun Hasan Bayburt'u savaşsız ele geçirmiştir. 1467 de Duharlular, Akkoyunluların hizmetine girmiştir. Akkoyunlular yıkılınca Osmanlı Devleti'nin hakimiyetini kabul etmişlerdir. Osmanlı kaynaklarında "Tokarlu" denilirdi. Duharluların topraklarını Tımar sistemine dahil etmişlerdir[247].

2.4.5. Karamanlu

XV. Yüzyılda Azerbaycan'da Berde (Barda) ve Gence bölgesinde yaşayan Emir Karaman isimli boy beyinin soyundan gelenlere verilen isimdi. Kara Yusuf'un valisiydi. Şirvanşah İbrahim Bey ile yapılan savaşda görev almıştır. İskender Mirza döneminde oğlu Piri Karaman önemli emirlerindendir[248]. İskender Mirza'dan ayrılarak Cihanşah'a katılmıştır. Son Karakoyunlu Hasan Ali, Uzun Hasan'a yenilince Karamanlılara sığınmıştır[249]. Safevi Devleti'nin atası Şeyh Cüneyt'e katılarak Safevilerin temelini atmışlardır. Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'in destekçisi olmuşlardır. XIX. Yüzyılda Şirvan ve Şakki bölgelerinde yaşıyorlardı. Günümüzde ise Kuzey Azerbaycan'da Berde ve Gence'de yaşamaktadırlar[250].

246 Sümer, *Kara Koyunlular,* 26.
247 İlhan Edem," Akkoyunlu Devletini Meydana Getiren Aşiretler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 6/1(1991): 253.
248 Sümer, *Kara Koyunlular,* 26-27.
249 Erdem," Akkoyunlu Devletini", 245.
250 *Kızılbaşlar Tarihi,* 65.

2.4.6. Alpağut

Kelime anlamı tek başına düşmana saldıran anlamındadır. Kaşgarlı Mahmud'a göre cesur, savaşçı anlamında kullanılmıştır[251]. Moğolca vergi veren ve vergi sorumluluğu olan kişilere Albatu veya Alpagut denilirdi. Alban kelimesinden türetilerek Albagıt ve Alpavut isimleri verilmiştir. İlerleyen süreçde tebaa ve millet gibi anlamlarda da kullanılmıştır[252].

Yaşadıkları bölgeler Orta Aras Vadisi, Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem'de yaşıyorlardı. Kara Yusuf döneminde Hemedan'da yaşıyorlardı[253]. Karakoyunlu oymakları arasında en savaşçı oymaktır. Genellikle Karakoyunlu ordusunun sol kanadında görev alırlardı.Eleşkirt meydan savaşında İskender Mirza'nın sol kanadında bulunan Korkan Bey ve Yakup Bey bulunuyorlardı. Yakup Bey, Cihanşah'ın tarafına geçmiştir. Oğulları ve kendisi önemli mevkilere gelmiştir[254]. Örneğin Bağdat valiliğine Tavacı Pir Mehmet tayin edilmiştir. 1469 yılında vefat etmiştir. Karakoyunlular yıkılınca Akkoyunlulara sığınmışlardır. 1473 yılında Akkoyunlular ile Osmanlı Devleti arasında Otlukbeli savaşında Akkoyunlular safında yer almışlardır[255]. XVI. yüzyılda Safeviler tarafından Kuzey Azerbaycan, Şirvan ve Karadağ bölgelerine iskân edilmişlerdir[256].

2.4.7. Çakırlu

Farsça Çakırlı, Türkçe Çekirli'dir. İsmin kökeniCelayirli emirlerinden Emir Çakır'dan gelmektedir. Yaşadıkları bölge Erdebil ve civarıydı. Emir Çakır, Emir Timur'un İran'ı fethetmesinden sonra onun hizmetine girmiştir[257]. Azerbaycan'ın Çağataylılar tarafından alınmasında önemli katkısı olmuştur. Emir Timur'un vefat etmesiyle birlikte Karakoyunlulara sığınmışlardır. Emir Çakır'ın oğlu Bistam (Bastam) Bey Kara Yusuf'un hizmetine girmiştir[258]. Emir Timur'un vefatı sonrasında Timur Devleti'nde iç

---

251 Kaşgarlı Mahmud, *Divanu Lugatit-Türk, haz. Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu* (Ankara: TDK Yayınları, 2014), 7.
252 Togan, *Umumi Türk*, 288.
253 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 66.
254 Sümer, *Kara Koyunlular*, 27-28.
255 Erdem," Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu", 71.
256 Erdem," Akkoyunlu Devletini", 245.
257 Sümer, *Kara Koyunlular*, 28-29.
258 Togan, *Umumi Türk*, 364.

karışıklıklar yaşanmıştır. Ömer Mirza ve Ebubekir Mirza Azerbaycan bölgesinde mücadele etmeye başlamıştır. Kara Yusuf da bu durumdan istifade ederek Bistam Bey'le birlikte 23 Nisan 1408 yılında Tebriz yakınlarında Ebubekir Mirza'yı mağlup etmiştir. Azerbaycan'da Miranşah ile yapılan mücadelede de yardım etmiştir. Yardımlarının karşılığında Divan reisliği ile birlikte Erdebil, Kızılağaç ve Mugan bölgelerinin valiliği verilmiştir[259]. Bistam Bey'in Karakoyunluların kuruluşunda çok büyük katkıları olmuştur. Onun sayesinde Tebriz merkez olmak üzere Doğu Anadolu ve Güney Anadolu ve Azerbaycan'a hâkim olmuşlardır[260]. Karakoyunlular yıkılınca Uzun Hasan'ın hizmetine girmişlerdir. Bistam Bey'in torunu Bayezid'in oğlu Ömer Bey Otlukbeli savaşında Akkoyunluların safında yer almıştır. Fatih Sultan Mehmet tarafından esir olarak ele geçirilse de serbest bırakılmıştır[261].

2.4.8.Ayinlü

Yaşadıkları yer tam yeri bilinmemekle beraber, Doğu Anadolu'da yerleşim merkezlerinden birinde yaşadıkları bilinmektedir[262]. Kara Yusuf döneminde Bayezid Bey önemli emirlerdendir. Karakoyunlu emiri Pir Ömer Akkoyunlu Kara Osman Bey'in oğlu Yakup Bey'den Kemah'ı almak için Kara Yusuf'tan yardım istemiştir. O da 20.000 kişilik orduyla Beyezid'i Ayinlü, Emir-i Divan Bayram Bey, Baba Hacı Bey ve Emir İlyas-ı Hacılu önderliğinde göndermiştir. Kemah kalesi kuşatmasında görev almıştır[263].

2.4.9. Hacılu

Döğerlerin bir diğer koludur. Kerkük ve Erbil'de Döğerlerle birlikte yaşamaktaydılar. Kara Yusuf'un nerdeyse bütün seferlerinde görev alan Hacılu İlyas Bey'dir. İlyas Bey kaynaklarda Döğerlü olduğu ifade edilmiştir[264]. 1467 yılında Cihanşah'ın ölümü sonrasında Uzun Hasan'a sığınmışlardır. Uzun Hasan Hacılu emirleri kale muhafızlığı

259 Sümer, *Kara Koyunlular*, 29.
260 Erdem," Akkoyunlu Devletini", 250.
261 Erdem," Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu", 71.
262 Sümer, *Kara Koyunlular*, 30.
263 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 56.
264 Sümer, *Kara Koyunlular*, 30.

görevine tayin etmiştir. Safevilerde "Türkmen Oymak" olarak bilinirlerdi. XVIII. yüzyılda Orta Suriye ve Orta Anadoluda yaşamaktaydılar[265].

2.4.10. Döğerlü

Kelimenin kökeni döğmek-döymek (yenmek, mağlup etmek) anlamındadır. Türkçede döğen, yenen ve mağlup eden anlamında kullanılmaktadır[266]. Yaşadıkları yerleşim yeri Kuzey Suriye'dir[267]. Mardin'in güneyinde bulunan Şenyurt ile Nusaybin arasında Döğeroğlu ismiyle iki tane köy bulunmaktadır. Bu bölgelerde de Döğerlerin izine rastlamak mümkündür[268].

Döğerlilerin yöneticisi Salim Bey bulunmaktaydı. Kara Mehmet 1383 yılında Musul Hacılarını yağma talanlarda bulunduğu gerekçesiyle Salim Bey üzerine sefere çıkmıştır. Kara Mehmet'in elinden kaçarak Memlük Sultan'ı Berkuk'a sığınmıştır. Sultan, kendisine gelmesinden dolayı memnuniyetle karşılamıştır. Hil'at giydirip Halep emirliği görevine tayin etmiştir[269]. Memlükler, Döğerleri kuzey sınırlarında bulunan orduların çoğunluğunu oluşturmuştur. 1389 yılında Kara Mehmet vefat edince taht mücadelesinde Salim Bey araya girerek barış yapılmasını sağlamıştır. Kara Yusuf'un iktidara gelmesinde etkili olmuştur. Bu dönemden sonra Döğerler, Karakoyunluların yönetiminde söz sahibi olmaya başlamışlardır[270].

2.4.11. Bayramlu

Azerbaycan'ın Hoy bölgesine hâkim olan Bayram Bey'in isminden gelmektedir. Kara Yusuf'un emirlerinden olup, ailesine mensup kişilere Bayramlu denirdi[271]. 1419-1420 yılları arasında 20.000 kişilik orduyla Akkoyunlulara karşı Erzincan'ı savunmak için görevlendirilmiştir. 1421 yılında Eleşkirt meydan savaşında oğlu Şehzuvar Bey ile birlikte İskender Mirza'nın sol kanadında görev almışlardır. Oğlu Şehsuvar Bey Divan

---

265 Erdem," Akkoyunlu Devletini", 253.
266 Faruk Sümer," Döğerlere Dair", *Türkiye Mecmuası*, 10/0 (1953): 140.
267 Erdem," Akkoyunlu Devletini", 252.
268 Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969), 76.
269 Sümer," Döğerlere", 142-144.
270 Erdem, Akkoyunlu Devletini", 252.
271 Sümer, *Kara Koyunlular*, 31.

reisliği görevinde de bulunmuştur[272]. Cihanşah döneminde Şah Ali Bey önemli emirlerdendi. Cihanşah vefat edince Hasan Padişah'ın hizmetine girmiştir. Azerbaycan, Doğu Anadolu ve Irak-ı Arap bölgelerinde bulunan bazı kalelerde görev almışlardır[273]. 1467- 1469 yıllarında Akkoyunlulara katılmışlardır. Uzun Hasan döneminde Timurlu Ebu Said ve Hüseyin Baykara'ya karşı yapılan savaşlarda Bayramlular önemli rol oynamışlardır[274].

2.4.12. Karakoyunlu

Karakoyunlu oymağı ile ilgili bilgiler Divan-ı Hümayun kararlarında geçen vesikalarda geçmektedir. Yaşam tarzları konargöçerdir. Yazın Vilayet-i Rum (Sivas, Amasya Çorum, Bozok, Divriki, Canik, Arabgir) bölgelerinde yayladıkları, kışın ise Şam'da kışladıkları hakkında bilgiler verilmektedir[275].

2.4.13. Baranlu

Baran kelimesi Türk boyu ismi olduğu gibi Kazak Türklerinde at rengi, Kırgız Türklerinde kuvvet, iyi çelik, kılıç ve Başkurt-Tatarlarda kuzu anlamındadır. Van gölü etrafında yaşayan Türkmenlerde koyun anlamındadır. Hakkâri ve Diyarbakır yöresinde koç, koyun gibi anlamlarda kullanılmıştır[276].

Baranlular Sırderya'nın kuzeyinde yaşamaktaydı. Sırdeya'nın Kazı-kurt dağlarında yaşıyorlardı. Moğol istilası başlayınca Töre Bey liderliğinde 3.000 hanelik nüfusu ile Anadolu'ya göç etmiştir. Baranluların kökeni Berendiler ve Kıpçaklarla akraba olacağı tahmin edilmektedir. Berendiler, Kıpçaklarla birlikte göç ederek Anadolu'da Baranlular'ın ataları olabileceğidir[277].

Rus kaynaklarında, Peçenek ve Oğuzlardan (Tork) başka Rus knezliğindegörev yapmış bir grup olabileceğini bu grubun ise Türk olup isimlerinin de Berendi denilmekteydiler. 1500,2000 ve 30.000 kişilik nüfusa sahip olabileceğinden söz edilmektedir. Berendiler

272 Erdem," Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu", 71.
273 *Kızılbaşlar Tarihi*, 28.
274 Erdem," Akkoyunlu Devletini", 247.
275 Ahmet Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1930), 69.
276 Fahrettin M. Kırzıoğlu, *Kars Tarihi I* (İstanbul: Işıl Matbaası, 1953), 466.
277 Togan, *Umumi Türk*, 363.

Oğuz Türklerine mensup Peçeneklerden farklı topluluk olabileceği görüşü hakimdir. Oğuzlarla akraba olup olamayacağı netlik kazanmış değildir[278]. Berendilerin Anadolu'ya göç etmesinde Moğolların etkisi vardır. Kıpçaklar Moğollardan kaçarken yanlarına Berendiler katılarak göç etmişlerdir. Moğolların Kafkasya coğrafyasına düzenledikleri iki sefer vardır. İlk sefer 31 Mayıs 1223 yılında Cengiz Han'ın komutanlarından Subitay Noyan ve Cebe Noyan'ın Kıpçaklara akınlarda bulunmuştur. Tarihde Kalka savaşı olarak bilinen savaşda Kıpçaklar zorunlu olarak göç etmiştir. İkinci sefer ise 1239-1240 yıllar arasında Cuci soyundan gelen Batu Han (Sayın Han) Kıpçakları yenerek tarih sahnesinden silmesidir. Kıpçaklar canlarını zor kurtarmış can havliyle farklı bölgelere kaçmışlardır. Kıpçakların yanında kaçan Berendiler Doğu Anadolu'ya gelerek Erciş merkez olmak üzere Karakoyunluların kurulmasının temelini atmışlardır[279].

2.4.14. Mamuşlu

İlk zamanlarda Mamuşlu reisi Ali Bey, Akkoyunlu Kara Osman Bey'in hizmetinde yaşamlarını devam ettirmiştir. 1450 yılında saf değiştirerek Cihanşah'ın hizmetine girmiştir. Cihanşah ise yapmış olduğu başarılarından dolayı Huzistan valiliği görevine tayin edilmiştir[280].

2.4.15. Kara Ulus

Kara Mehmet döneminde dağlarda yaşayan Kürtler, Karakoyunluların himayesinde yaşıyorlardı. Amacı Emir Timur'a karşı yapılan mücadelelerde Kürtlerin askeri desteğini almaktı. Kürtlerin nüfusu 50.000 civarıdır. Süleymani, Zırki ve Mahmudi Kürtlerinden oluşmaktaydı. Kürtler, Karakoyunluların hizmetine girdikleri için "Kara Ulus" ismiyle anılmıştır. Bu unvanının anlamı tabiiyet sıfatı amacıyla verilmiştir. Irak-ı Arap bölgesinde yaşıyorlardı[281]. XIV-XV. yüzyıllarda Kara Ulus oymağına mensup kişilerden bazıları Hemedan, Güney Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde

---

278 Akdes Nimet Kurat, *IV- XVIII. Yüzyılda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri* (Ankara: TTK Yayınları, 2019), 67-68.

279 Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda*, 92-97.

280 Ayşe Atıcı Arayancan," *Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür) 1438-1467*" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010), 62.

281 Sümer, *Kara Koyunlular*, 32.

yaşıyorlardı. Cihanşah döneminde büyük bir kısmı Azerbaycan coğrafyasına iskân edilmiştir. Azerbaycanda Türk olmayan unsurlar varlıklarını devam ettirmişlerdir[282].

2.5. Karakoyunluların Anadolu'ya Gelmesi ve Bayram Hoca'nın Faaliyetleri

İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han 1335 yılında vefat edince, Anadolu'da siyasi istikrarsızlık baş göstermiştir. Moğolların eski gücünü kaybetmesiyle Türkmen hakimiyeti başlamıştır. İlhanlı topraklarında ortaya çıkan siyasi boşluktan yararlanan Türkmenler, kendi başına hareket etmeye başlamış ve Moğol esaretinden kurtularak özgürlüklerine kavuşmuşlardır.

Karakoyunluların Anadolu'ya gelmesi hakkında çeşitli rivayetlere değinmiştik. Karakoyunluların Ebu Said Bahadır Han'ın vefat etmesiyle Anadolu'da ismi geçmeye başlamıştır. Bu dönemde Karakoyunluların başında Bayram Hoca bulunmaktaydı. Çobanlılar, Sutaylılar ve Celayirliler gibi Türkmenlerin çatışmalarında taraf olmuştur.Bağımsız olarak hareket etmeyerek ilk başta Sutaylıların himayesi altında hayatlarına devam etmişti. Emir Çoban'ın torunu Küçük Şeyh Hasan ile Celayirli Büyük Şeyh Hasan ittifakıyla Sutaylılara saldırmışlar fakat başarılı olamamışlardır. Neticesinde Sutaylılar taht mücadelesine girmiştir. Sutay'ın oğlu Hacı Tugay ile yeğeni Barımbay'ın[283] oğlu İbrahim Şah arasında mücadele yaşanmıştır. Hacı Tugay'ın hâkim olduğu bölgeler Musul, Ahlat ve Erzurumdur. İbrahim Şah ise Diyarbakır'a hâkim olmuştur. Karakoyunluların kurucusu Bayram Hoca, Hacı Tugay'ı desteklemekteydi. 1343 yılında İbrahim Şah amcası Hacı Tugay'ı öldürerek iktidarını sağlamlaştırmıştır. İbrahim Şah felç geçirerek hastalanmıştır. İki yıl felçli yaşamasına rağmen 1350 yılında vefat etmiştir. Onun ölümü Sutaylıları zayıflatmıştır[284]. Sutaylılar Diyarbakır'dan Orta Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Sutaylıların yeni hükümdarı Hacı Tugay'ın oğlu Pir Muhammed olmuştur[285].

---

282 Sümer," Azerbaycan'ın Türkleşmesi", 444.

283 Sutay hükümdarı Barımbay veya Baranbay ismi ile Karakoyunluların ataları Baranlılar ile ilgili bir bağlantı kurulmuştur. bknz. Faruk Sümer, *Anadolu'da Moğollar* (Ankara: TTK Yayınları, 1970), 107.

284 Sümer, *Kara Koyunlular*, 37.

285 İsmail Aka*," Selçuklu Sonrası Doğu Anadolu'da ve Kafkasyalar 'da Türk Varlığı", Türkler C. VI.* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 1463.

Pir Muhammed, Mardin hükümdarı Melik Salih'e İbrahim Şah'ın dul kızıyla evlenmek istediğini söylemiştir. Melik Salih Mardin'e davet ederek görüşmek istemiştir. Pir Muhammed Mardin'e geldiğinde Tay- Boğa'nın oğlu Ağça sakal lakablı Hüseyin Bey tarafından öldürülmüştür. Pir Muhammed'in ölümüyle birlikte Anadolu'da kesin olarak Moğol hakimiyeti son bulmuş ve Türkmenlerin sözü geçmeye başlamıştır[286]. Türkmenler aralarında Hüseyin Bey'i destekleyerek yeni lideri olarak ilan etmişlerdir. Hüseyin Bey'in yardımcısı Karakoyunlu Bayram Hoca olmuştur. Bayram Hoca, Erciş bölgesini yöneterek siyasi faaliyetlerinin temelini atmıştır[287].

Hüseyin Bey, sınırlarını genişletmek için komşu beyliklere mektuplar göndermiştir. Hısn-ı keyf (Hasankeyf) hükümdarı Melik Adil'den ve Kürt emirlerinden vergi vermelerini ve İlhanlı valilerin gönderdikleri hediyeleri vermesini talep etmiştir. Bu isteği Melik Adil reddetmiştir. Erzen, Muş, Bitlis, Ahlat ve Meyyafarikin emirleriyle ittifak yapmıştır. Hüseyin Bey ile Bayram Hoca ile ortak hareket etmiştir. Türkmenler Hasankeyf'e bağlı Heysem kalesine saldırmışlardır. Türkmenlere itaat etmediği taktirde saldırıya devam edeceklerini söylemiştir. Melik Adil gururlu bir kişilik olması sebebiyle itaat etmemiştir. Melik Adil'in bu tavrı Erzen hakimini saf değiştirmesine sebep olmuştur. Melik Adil'in başarısını kıskanması ve Hasankeyf Eyyubilerinden korkması gibi etkenler etkili olmuştur. İki taraf Batman'ın batısındaki Salat Çayının kıyısında karşılaşmışlardır. Melik Adil ve adamları esir olarak ele geçirilmiştir. Bazı şartlar karşılığında serbest bırakılmıştır[288]. İlk kez Türkmenler ile Hasankeyf Eyyubileri arasında çatışma olmuştur. Önceden barış yapılarak sorunlar çözülmekteydi.Bayram Hoca Türkmenlerin galip gelmesinde büyük katkılar vermiştir[289]. 1351 yılında Hüseyin Bey ile Bayram Hoca arasında çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle Musul'un kuzeyinde Ayn- Kiyara bölgesinde Hüseyin Bey öldürülmüştür. Melik Adil'in Bayram Hoca'yı kışkırttığı kuvvetle muhtemeldir[290]. Bir diğer ihtimal ise Bayram Hoca'nın Türkmenlerin başına geçmek istediği için öldürmüştür. Bayram Hoca Musul'u almak

286 Sümer, *Kara Koyunlular,* 39.
287 Sümer, *Anadolu'da*, 108.
288 Ali Mınat, "Bir Ortaçağ Kenti: Hasankeyf" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi,2008), 113-114.
289 Sümer, *Kara Koyunlular,* 39.
290 Mehmedov, *Türk Kafkası'nda*, 322.

istediyse de Hüseyin Bey'in yeğeni Ordu Boğa erken davranarak ele geçirmiştir[291]. Yapılan mücadelelerin sonunda Musul'u yeniden ele geçirmeyi başarmıştır. Musul'un yönetimini kardeşi Berdi Hoca'ya vermiştir.Karakoyunlular Anadolu'da artık tek başlarına bağımsız hareket etmeye başlamışlardır[292]. Azerbaycan coğrafyasında Çobanoğulları ile Celayiroğulları arasındaki mücadelelerden yararlanarak Anadolu'da tek söz sahibi olmuştur[293]. Moğolların kendi aralarındaki mücadeleleri çok iyi değerlendiren Bayram Hoca, Karakoyunluları tarih sahnesine çıkarmayı başarmıştır. Doğu ve Güney Anadoluda yaşayan Türkmen gruplar, Karakoyunlulara katılarak Devlet'in güçlenmesini sağlamışlardır. Bayram Hoca'nın kurmuş olduğu devletin sınırları Erciş merkez olmak üzere Diyarbakır, Muş ve Erzurum şehirleriydi. Bayram Hoca, hâkim olduğu bu bölgenin geçmişteki hâkimi İlhanlı Devleti'ydi. Coğrafi konum itibariyle ipek yolu ticaret merkezi güzergahındaydı. Karakoyunlular, yaşadıkları toprakların bu kadar önemli olması sebebiyle komşu devletlerin ilgisini çekmiştir. Karakoyunluların hâkim olduğu bu bölgenin geçmişte İlhanlı Devleti sınırları içerisinde olması nedeniyle Moğol taraftarlarının Karakoyunlu Devleti'ne destek vermesini kolaylaştırmıştır[294].

2.5.1. Bayram Hoca Döneminde Karakoyunlu-Celayirli İlişkileri

Celayirli[295] Şeyh Hasan 1356 yılında Bağdat'da vefat etmiştir. Yerine oğlu Üveys tahta geçmiştir. Babasının bıraktığı toprakları genişletmek için 1359 yılında Azerbaycan bölgesine hâkim olmuştur. 1363-1364 yıllarında Bağdat valisi Mercan Hoca isyan etmiştir. Şeyh Üveys isyanı bastırmak için Tebriz'den Bağdat'a gelmiştir[296]. İsyanı bastırdıktan sonra Bağdat'ta konaklarken Hasankeyf Emiri Melik Eşref elçi göndererek Bayram Hoca'nın tüccar kafilelerine saldırdığını söyleyerek şikâyetde bulunmuştur. Bir

---

291 Mınat, "Bir Ortaçağ", 114-115.

292 Sümer, *Kara Koyunlular*, 40.

293 Sümer, *Anadolu'da*, 108.

294 Hasan Geyikoğlu, " Kara-Koyunlar'ın Van-Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Kültürel Mirasları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15/37(2010): 210.

295 Celayirliler, Cengiz Han'ın ünlü komutanlarından Muhalli Noyan'ın soyundan gelmektedir. Moğol istilası ile birlikte Cengiz Han'ın yanında Anadolu'ya gelerek İlhanlı devletinin önemli kademelerinde görev almışlardır. İlhanlı Devleti yıkılınca bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Bknz. Abdülkadir Yuvalı, *İlhanlı Tarihi* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları,2017), 375.

296 Sümer, *Kara Koyunlular*, 41-43.

diğer şikâyet ise Mardin Emiri Melik Mansur'dan gelmiştir. Bayram Hoca'nın yukarı memleketlere doğru saldırıya geçtiğini ve Mardin'e kadar geldiğini söylemiştir. Devamında Veziri Altın Boğayı Mardin'i koruması için gönderdiğini Bayram Hoca'ya yenildiğini acilen yardım etmesini istemiştir. Şeyh Üveys, Bayram Hoca'ya haddini bildirmek için sefere çıkmıştır. Bayram Hoca Erciş, Erzurum ve Musul bölgelerine hâkim olmuştur. Şeyh Üveys, kardeşi Berdi Hoca'dan Musul'u almıştır[297]. Berdi Hoca'nın akibeti hakkında iki rivayet vardır. İlk rivayet esir düştüğü ikinci rivayet ise Şeyh Üveys'in elinden kaçmıştır. Şeyh Üveys aldığı bilgiye göre Karakoyunlu ordusu Muş ovasında olduğunu öğrenmiş ve Çapakçur (Bingöl) Ashab-ı Keyf mağarasına yönelmiştir. Fırat nehrini geçerek Muş ovasında iki ordu karşılaşmışlardır. Bayram Hoca ağır yenilgi almıştır. Karakoyunlu toprakları yağma edilmiştir. Yapılan anlaşmaya göre 20.000 koyunu Celayirlilere haraç olarak vermeyi kabul etmiştir. Celayirlileri vassalı olarak kabul edecekti. Şeyh Üveys bir hafta Muş'ta kaldıktan sonra Tebriz'e geri dönmüştür. Bayram Hoca sözünde durmayarak 1369 yılında Musul'a saldırmıştır. Bayram Hoca Hasankeyf emiri Melik Eşref'ten yardım istemiştir. Melik Eşref'in kardeşi Melik Nasır Bayram Hoca'nın kardeşi Berdi Hoca'nın damadıydı. Akrabalık ilişkisinden dolayı yardım talebinde bulunmuştur. Melik Eşref, Artuklu hükümdarı Melik Muzaffer'in veziri Emirşah kumandasındaki orduyla yardım göndermiştir. Cizre, Bitlis, Zırki ve Süleymani bölgelerinden yardım gelmiştir. Sincar valisi kalabalıktan korktuğu için kaçarak Şam'a sığınmıştır[298].Bu sırada Caber Kalesi hâkimi Döğer reisi Salim Bey Memlüklerin Şam ve Halep ordularına yenilerek Beşiri ve Hazzo bölgelerine kadar kaçmıştır. Melik Eşref'e sığınma talebinde bulunmuştur. Ailesi birlikte Karuha Geçidine yerleştirilmiştir. Memlüklerin Salim Bey'e haddini bildirmek için ordularıyla Musul'a kadar gelmiştir. Bayram Hoca Musul kuşatmasındayken Memlüklerin ordusunun geldiği haberini alınca Musul kuşatmasını kaldırmıştır[299].

---

297 Bülent Yılmaz, "Celayirliler Kabile-Devlet" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi,2002), 137-138.

298 Kâtip Ferdi, *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi (Mardin Mülük-i Artukiyye Tarihi ve Kitabeleri Vesair Vesaiki Muhimme),* Neş.Ali Emiri Haz. Metin Yardımcı (İstanbul: Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayınları,2006), 137.

299 Yusuf Baluken,"Hasankeyf Eyyübileri"(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi,2016), 176-181.

1374 yılında Celayir hükümdarı Şeyh Üveys vefat etmiştir. Yerine Hüseyin Bey geçmiştir. Devlet yönetiminde tecrübesiz olduğu için yerine Sarı Adil Bey geçmiştir[300]. Muzafferî hükümdarı Şah Suca, Celayirlilerin iç karışıklıklarından faydalanarak Irak ve Azerbaycan'ı ele geçirmek için harekete geçmiş ve Celayir ordusunu yenmiştir[301]. Bayram Hoca Celayirlilerin zor durumunu fırsata çevirerek Sürmeli, Alakilise, Aladağ, Nahçıvan ve Hoy çevresini topraklarına katmıştır. Şeyh Üveys ile yapmış olduğu anlaşmayı geçersiz sayarak vergi vermekten vazgeçmiştir[302]. Bu dönemde Eratna Devleti zayıflamış ve Sutaylı Devleti ise ortadan kalkınca Erzurum, Avnik ve Hasan kalesi Karakoyunluların eline geçmiştir[303].

1375-1376 yıllarında Bayram Hoca, Musul'dan ayrılarak hayvanlarını otlatmak için Zozan'a gelmişti. Pir Baba isimli birisi Musul'u rahatlıkla ele geçirmiştir[304]. Bayram Hoca Musul'a gelince Pir Baba ile anlaşmaya vardı. Anlaşmaya göre Musul ve Sincar'a karşılık Bayram Hoca'nın kızı ile evlenmiştir[305].

1377 yılında Şeyh Hüseyin ve Sarı Adil önderliğinde Karakoyunlulardan intikam almak için sefere çıkmışlardır. Aladağ'dan yola çıkarak ilk önce Van Gölü çevresindeki Bend-i Mahi'yi ele geçirmişlerdir. Bayram Hoca, Erciş'e gelince Bayram Hoca'nın yeğeni Kara Mehmet yönetimi ele geçirmiştir. Erciş'i kuşatma altına almış ve Kara Mehmet itaatini sunmuştur. Fakat şartı Erciş'i teslim etmek için iki hafta süre verilmesini istemiştir. Amacı amcasına haber vererek zaman kazanmaktı. Diğer bir amacı ise Erciş'in etrafına hendek kazmaktı. Şeyh Hüseyin bir hafta sonra Kara Mehmet'in tuzak kurduğunu haber alarak harekete geçmiştir. Bayram Hoca Erzurum'dan hareket ettiği Erciş'e geldiğinde ise Şeyh Hüseyin, Muhammed Devati, Yahya Fetih ve Yahya İdris kumandasında orduyu göndermiştir[306]. Yapılan mücadelede Karakoyunlular kesin olarak yenilmiştir. Elli Karakoyun askeri esir edilmiştir. Kara Mehmet ise olanları haber alınca Celayirlilere itaatini sunarak 20.000 koyun vergi vereceğinin sözünü vermiştir.

---

300 Sümer, *Kara Koyunlular,*43.
301 Yılmaz, "Celayirliler", 161.
302 Aka," Selçuklu Sonrası", 1464.
303 Hasan Taşkıran," XV. Asırda Bitlis ve Çevresinin Siyasi Tarihi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*,6/4(2020): 1137.
304 Sümer, *Kara Koyunlular,* 43.
305 Baluken, " Hasankeyf", 185.
306 Sümer, *Kara Koyunlular,* 44.

Vergiyi de Tebriz'e bizzat kendisi gelerek vereceğini söylemiştir. Yirmi gün sonra Tebriz'e gelerek Şeyh Hüseyin'in huzurunda vergiyi vermiştir. Şeyh Hüseyin, Kara Mehmet'in sözünü tuttuğu için vergiyi iade etmiştir[307].

1380 yılında Karakoyunluların kurucusu Bayram Hoca vefat etmiştir. Yerine kardeşi Berdi Hoca, Karakoyunluların tahtına gelmiştir. Bayram Hoca hayatı boyunca Karakoyun Devleti için çalışmıştır. Anadolu'daki siyasi boşluktan faydalanarak Türkmen hakimiyetini güçlendirmiştir. Moğolların baskılarından bunalan Türkmenler çareyi Bayram Hoca'nın etrafında toplanmakta bulmuşlardır. Bayram Hoca'nın ölümü Türkmenleri derinden etkilemiştir. Berdi Hoca tahtta bir süre kalmasından sonra yerine yeğeni Kara Mehmet tahtta geçerek Karakoyunluların yükseliş dönemine girmiştir[308].

307 Yılmaz," Celayirliler", 162.
308 Sümer, Kara Koyunlular, 45.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMİR TİMUR DÖNEMİNDE KARAKOYUNLU MÜNASEBETLERİ

3.1. Emir Timur Öncesi Ortadoğu Coğrafyasının Siyasi Durumu

Emir Timur, Devleti'nin sınırlarını genişleterek Ön Asya coğrafyasına kadar ulaşmış durumdaydı. Horasan bölgesini ele geçirince Ön Asya coğrafyasına komşu olmuştur. Kendisi bu kadar hızlı bir şekilde bu topraklara gelmesi tabii ki de beraberinde huzursuzluklar çıkmıştır. Emir Timur'un yayılmacı politikasına karşı elbette rakipleri olacaktı.

Ön Asyada bulunan siyasi unsurlardan ilki Osmanlı Devleti'ydi. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'dir[309]. Soyu Oğuz Kağan'ın Kayı boyuna mensuptur. Ataları, Türkistan'dan Halep'e daha sonra Kuzey Batı Anadolu'ya gelerek Söğüt Domaniç'e yerleşmiş ve Osmanoğulları Beyliği olarak bilinen devletin temelleri atılmıştır[310].

Ön Asya'da bulunan diğer bir siyasi unsur Akkoyunlular Devleti'dir. Akkoyunlu Devleti, Oğuz Kağan'ın Bayındır boyuna mensup olup, XIII. Yüzyılın sonlarına doğru Horasan'dan Azerbaycan'a buradan da Doğu Anadolu'ya göçen Türkmen devletidir. Kurucusu Kara Yülük Osman Bey'dir[311]. Devleti'nin sınırları Doğu Anadolu, Azerbaycan, Irak-ı Acem ve Irak-ı Arap, Harput ve Diyarbakır'a kadar olan bölgeyi

---

309 Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer (İstanbul: YKY, 2003), 61-62.

310 Müneccimbaşı Ahmed Dede Efendi, *Sahâifü'l-Ahbâr (Müneccimbaşı Tarihi)*, C. I., Çev. İsmail Erünsal (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1945), 51-56, 131-134.

311 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 189.

içermekteydi. Düşmanı sınır komşusu Karakoyunlu devleti olup, sürekli bu iki devlet çatışma içerisindeydi. Emir Timur bu durumu fazlasıyla kendi lehine kullanacaktır[312].

Akkoyunlular dışında İç Anadolu'da Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti bulunuyordu. Kayseri-Sivas bölgesini yöneten Kadı Burhaneddin 9 Ocak 1345 yılında Kayseri'de doğmuştur. Soyu Oğuz Kağan'ın Salur boyuna mensuptu. Atası Mehmet Harezm bölgesinden Kastamonu'ya gelerek yerleşmiştir. Eratna Devleti bünyesinde kadılık ve Vezirlik görevlerinde bulunmuş değerli bir şahsiyettir. Eratna Devleti'nde çıkan iç çekişmelerden faydalanmıştır[313]. 1381 yılında Kadı Burhaneddin bağımsız olduğunu ilan ederek kaynaklarda Kadı Burhaneddin Devleti olarak bilinen Devleti kurmuştur. Sınır komşusu olan Osmanlı Devleti ile mücadele içerisindeydi. Asıl hedefi Orta Anadolu'ya ve Danişmendiye topraklarına yeniden hâkim olmak istemesi Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmiştir. Hakimiyet sahası küçük olsa da etkisi çok büyük olmuştur[314]. Emir Timur'un istila hareketine karşı ittifak arayışında bulunarak topraklarını Timurluların işgal etmesine engel olmak istemiştir. Bürokrasi yönünün güçlü olması Ortadoğu siyasetinin değişmesinde etkili olmuştur[315].

Ön Asya'da yer alan bir başka devlet Celayirlilerdi. Celayirli Devleti'nde bu dönemde Celayirli Ahmet iktidardaydı. İbni Arabşah, Celayirli Ahmet'i Mugisüddin b. Ahmet b. Şeyh Üveys b. Şeyh Hasan b. Hüseyin b. Akbuğa b. İlkan olarak tanıtmaktadır[316]. Kökeni hakkında dedesi İlkan, İhanlı hükümdarı Ebu Sait Han'ın oğlu Argun Han'ın torunu Şerafüddin Han'dır. Devletin sınırları güneyde Bağdat, kuzeyde Azerbaycan bölgesine kadar uzanmıştır[317]. 1381 yılında tahta geçerek Celayirlilerin yeni hükümdarı olmuştur. Bu dönemde dış politika ile pek ilgilenememiştir. Şehzade Bayezid ve Adil Ağa ile mücadele içerinde olarak Celayir tahtını korumakla meşguldü. Timur istilası

312 Behrâmnejâd, *Karakoyunlular Akkoyunlular*, 77.

313 Aziz B. Erdeşir Esterabadi, *Bezm ü Rezm (Eğlence ve Savaş)*, Çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 52-56.

314 İsmail Hakkı Uzunçarşılı," Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed" ,*Belleten*, 32/126 (1968): 191.

315 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)* (Ankara: AÜDTCF Yayınları, 1970), 15-19.

316 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 111- 115.

317 Yılmaz,"Celayirliler", 178.

başlayınca korkudan Memlük Devleti'ne sığınması zaten güçlü bir iktidarının olmadığının bir göstergesidir[318].

Suriye ve Mısır coğrafyasındaki en büyük siyasi teşekkül konumunda Memlüklü Devleti olmuştur. Kendi içerisinde ikiye ayrılmıştır. Birincisi olan Bahri Memlükler, 1250-1382 tarihleri arasında hüküm sürmüşlerdir. 1261 yılında Kıpçak Türk'ü Baybars'ın Ayn Calut savaşı ile Moğolları yenmesi büyük bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten itibaren Mısır'da Baybars iktidara geçerek Memlük Devleti'ni kurmuştur. İkincisi ise Burci Memlükleri 1382-1517 tarihleri arasında hüküm sürmüştür. Bu dönemde Memlük Devleti'nin Hükümdarı Sultan Berkuk'tu. Sultan Berkuk, Burci Memlüklerinin kurucusudur[319]. Hedefi yukarı Fırat'ı ve Suriye topraklarının uzandığı bölgeleri ele geçirmek istiyordu. Fakat ne yazık ki Timur Devleti'nin gelişi bütün planlarını alt üst etmiştir. Mektuplaşmalarda Emir Timur'un, Berkuk için Çerkez Oğlancığı demesi mücadelelerin fitilini ateşlemiştir[320].

Timurlu Devleti'nin müttefiki durumunda olan bir başka devlet Burak oğulları olarak da bilinen Erzincan Beyliği'dir. Erzincan Beyliğine, 1381 yılında Mutahharten (Taharten, Tarathan, Tahurten), iktidara gelmiştir. İsmi Hasan-ı Rumlu, Ruy Gonzales de Clavijo, İbni Arabşah ve Ebu Bekr Tihrani'nin eserlerinde Taharten ismi geçmektedir[321]. Johannes Schiltberger'in eserinde Tarathan ismi geçmektedir[322]. Şerafüddin Ali Yezdi'nin eserinde Tahurten ismi geçmektedir[323]. Aziz b. Erdeşir-i Esterabadi'nin eserinde ise ismi Mutahharten'dir[324].

---

318 Fatih Korkmaz," Sultan Ahmed Celayir Dönemi ve Celayirli-Timurlu İlişkileri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2017), 15-17.

319 Cüneyt Kanat, "Memlük-Timurlu Münasebetleri" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 1996), 24-31.

320 Saadettin Baştürk, "Timur'un Ortadoğu- Anadolu Seferleri, Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları", Samsun, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* (Ortadoğu Özel Sayısı) (2010): 15.

321 Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, Çev. Mürsel Öztürk (Ankara: TTK Yayınları, 2020), 129. Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur*, Trc. Ömer Rıza Doğrul (İstanbul: Ses Yayınları,1993), 78. Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 153. Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 36.

322 Johannes *Schiltberger, Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, Çev. Turgut Akpınar (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), 62.

323 Yezdi, *Zafername*, 158.

324 Esterabadi, *Bezm ü Rezm*, 249.

Erzincan Beyliği'ni Emir Taharten yönetmekteydi. Sınırları Erzincan, İspir, Bayburt, Kemah, Çemişkezek, Tercan, Karahisar ve Erzurum'dur. Ayrıca Trabzon'dan da haraç almaktadır[325]. Amacı sınırlarını Anadolu'nun içleri ile Irak-ı Arap coğrafyasına doğru genişletmekti. Kadı Burhanettin, Karakoyunlular ve Osmanlı devleti gibi rakipleri bulunmaktaydı. Rakiplerine karşı tek başına mücadeleden tedirgin oluyordu. Emir Timur, ile hedefleri aynı olması iki devleti yakınlaştırmıştır. Erzincan beyliği, ilerleyen süreçde Timurluların vassalı konumunda olup, Emir Timur'un Anadolu'ya yapacağı seferlerde üst bölgesi olarak idare etmiştir[326].

Adı geçen devletlerin dışında Anadolu' da küçük beylikler bulunmaktadır. Bu beylikler; Karaman Beyliği, Germiyan Beyliği, Lâdik Beyliği, Eşref Beyliği, Hamit Beyliği, Menteşe Beyliği, Saruhan Beyliği, Karesi Beyliği, Candar Beyliği, Aydın Beyliği, Dulkadir Beyliği ve Ramazan Beyliğidir. Emir Timur'un, Ön Asya'ya geldiğinde coğrafyası yapısı siyasi, dini, kültürel vb. açıdan parçalanmış bir durumdaydı[327].

Emir Timur, Ortadoğu coğrafyasına geldiğinde siyasi parçalanmışlık Ön Asya'da olduğu gibi Ortadoğu'da da söz konusuydu. Emir Timur, siyasi çekişmeleri çok iyi bir şekilde analiz ederek rakiplerinin zayıf yönlerini bilmektedir. Eğer ani bir seferle Ön Asya'ya gelseydi rakiplerin tek çatı altında toplanıp müttefik olabilirdi. Bu ihtimali dikkate alarak seferlerini farklı zamanlarda yapma politikasını uygulamıştır. Bu strateji ile rakiplerin müttefik yapmasına engel olmuştur. Tarihin bir cilvesidir ki Anadolu ve Suriye'deki iç çekişmelerin olması Emir Timur'un ilerleyişinikolaylaştırmıştır[328].

Ön Asya'ya ilk seferini kaynaklarda üç yıllık sefer olarak bilinen seferini yapacaktır.

---

325 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 36.

326 Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)* (Ankara: TTK Yayınları, 1989), 6-7.

327 Adı geçen beyliklerin kurulduğu coğrafya ve siyasi tarihleri hakkında detaylı bilgiler için Bknz. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 1-179.

328 Baştürk," Timur'un Ortadoğu",23.

3.2. Emir Timur'un Üç Yıllık Seferleri

Emir Timur'un sefer güzergahı Irak-Acem, Irak-ı Arap, Azerbaycan ve Doğu Anadolu bölgesi olmuştur. 1386-1388 yılları arasında gerçekleştirdiği seferine "Üç Yıllık Seferler" ismiyle anılmaktadır. Üç yıllık seferin sebebi Mekke'ye hacca giden kafileye Luristan'da yaşayan dağlıların saldırıp yağmalaması sonunda onları cezalandırmak içindir[329].

Celayirli Ahmet'in elinden Sultaniye'yi aldıktan sonra ilk işi Küçük Luristan hâkimi Melik İzzeddin'in Bağdat'a giden kervana saldırdığını bölge halkının da şikâyetçi olduğunu haber alınca bu meseleyi çözmek için sefere çıkmıştır. Melik İzzeddin'i itaat altına aldıktan sonra diğer seferini Azerbaycan'a olacaktır. Celayirli Ahmet'in Bağdat'tan Tebriz'e doğru hareket ettiğini haber alan Emir Timur, Seyfettin Bey komutasında orduyu göndermiştir. Sultaniye'yi savaşsız ele geçirmiştir. Bu kez Celayir topraklarının tümüne hâkim olmak istiyordu. Üzerine gelen orduyu görünce telaşlanarak yeniden Bağdat'a kaçmıştır. Korkudan hazinesini yarı yolda bırakarak Bağdat'a gelmiştir[330]. Emir Timur Tebriz'e gelerek burada konakladıktan sonra Tebriz'e yeni yönetici Muhammed Sultanşah'ı tayin ederek kendisi Nahçıvan'a[331].

Nahçıvan üzerinden Tiflis merkezli Gürcistan Krallığını fethetmek için gelmiştir. Bu dönemde Gürcü kralı Melik V.Bukrat (Bakratid) iktidarda bulunmaktadır. Emir Timur, kendisini İslam dünyasının lideri olduğu için kafir ülkelere cihat yapmak ve İslam'ı yaymak istiyordu. Kafir ülkesinin hemen yanında Gürcü krallığı bulunuyordu. Tiflis kalesi önüne ordusuyla birlikte gelmiştir. Gürcü ordusu kalenin ele geçirilmemesi için tedbirler almıştır. Timur ordusu sonunda Tiflis kalesini ele geçirmiştir. Gürcü kralı Melik V.Bukrat, Emir Timur'un huzuruna getirtilerek itaat etmesi sağlanmıştır. Avlanmak için tören yapılmıştır. Emir Timur, galibiyeti kutlayarak Gürcistan coğrafyasında Timurlu idaresine tehlike oluşturabilecek unsurlara karşı dört bir yana askerlerini göndermiştir. Karabağ taraflarına gelerek burada kışlamıştır[332]. Karabağda kaldığı sürede ise yıllardır kimseye itaat etmeyenŞirvanşah hâkimi Şeyh İbrahim ile

329 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 404.
330 Yezdi, *Zafername*, 150-155.
331 Marozzi, *Timurlenk*, 161-165.
332 Şami, *Zafername*, 118-124.

Gilan hükümdarları Timur istilasından korktukları için haraç vermeyi kabul etmişlerdir[333]. Gürcü Kralı Melik Bukrat, Emir Timur'un huzuruna gelerek Müslüman olmayı kabul etmiştir. Beraberinde birçok Gürcü Hristiyan insanlar da Müslüman olmuştur[334].

3.2.1. Çapakçur Savaşı

Emir Timur, Doğu Anadolu bölgesine doğru geldiğinde onun en büyük rakiplerinden biri Karakoyunlu Devleti'ydi. Karakoyunlularda 1380 yılında Bayram Hoca vefat etmiş yerine yeğeni Kara Mehmet iktidara gelmişti. Kara Mehmet'in ilk faaliyetlerine bakıldığında Erciş (Van) merkezli küçük bir devlet olmayı kabul etmeyerek sınır komşularıyla mücadele etmiştir. Kendi varlığını ispat ederek Celayirli Ahmet, Kadı Burhaneddin ve Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey ile mücadele içerisinde olmuştur[335].

Emir Timur'a gelen haberlere göre Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmet, Hicaz yoluna giden hacılara saldırılarda bulunmuş devamında buradan geçen tüccarların mallarını gasp etmiş hatta buranın kontrolünün kendisine geçtiğini ilan etmiştir. Emir Timur'un, Kara Mehmet'in yapmış olduğu bu saldırgan tutumunu kabul etmesi mümkün değildi. Bu nedenle Kara Mehmet'in derhal bu saldırgan tutumuna son verilmesi gerektiğini söyleyip Nahçıvan'dan yola çıkarak Karakoyunlular üzerine sefer düzenlemek için hazırlıklara başlamıştır[336].

Emir Timur önce Bayezid kalesi önlerine gelerek burayı ele geçirmiştir. Avnik kalesi önlerinde bekleyerek kuşatma altına almıştır. Avnik kalesi Kara Mehmet'in oğlu Mısır isimli şehzade yönetimindeydi[337]. Aras Nehri yakınlarında Avnik kalesi bulunduğu konum açısından çok önemli bir Kaleydi. Tebriz- Erzurum güzergahında bulunan sarp kayalıklardan oluşan Kaledir. Erzurum'un güney doğusunda bulunan bu kale ele geçirilmesi çok zor olup, Türkmenlerin yoğunlukta yaşadığı Kaledir. Timur'un ordusu

333 Manz, "Timur ve Hakimiyetin Sembolü", 265.
334 Fahrettin Çiloğlu, *Dilden Dine, Edebiyatdan Sanata Gürcülerin Tarihi* (İstanbul: Ant Yayınları, 1993), 53-54.
335 Yezdi, *Zafername,* 158-159.
336 Konukçu," Karakoyunlu Temürlü", 371-375.
337 Aka, *Timurlular,* 28.

Avnik kalesini kuşatırken, Emir Timur Erzurum'a gelerek buraya hâkim olmuş ve çok değerli ganimetler ele geçirmiştir. Erzincan hâkimi Mutahharten'e (Taharten) elçi göndermiştir. Taharten, gelen elçilere iyi davranarak Timurluların vassalı olduğunu ve haraç vermeyi kabul ettiğini ifade etmiştir. Bu tutumun sebebi doğu Anadolu'da yalnız hareket edemeyeceği güçlü bir devlet ile ittifak etmesi gerektiği için Emir Timur'a itaat etmeyi kabul etmiştir[338].

Erzincan'dayken Şehzade Miranşah'ı üç tümenlik orduyla Kara Mehmet'i takip etmesi için göndermiştir. İki ordu Çapakçur suyu bölgesinde (Ab-ı Çabakcur, günümüzde Bingöl ili) karşılaşmıştır. Çapakçur'da bulunan sarp kayalıklardan oluşan dar bir geçitte Karakoyunlu ordusu pusuda bekleyerek Şehzade Miranşah'ın komuta ettiği orduyu kıskaca almışlardır. Ne olduğunu anlayamayan Timur ordusu ağır mağlubiyet almıştır[339]. 1387 yılında Çapakçur'da yaşanan ağır yenilgi, Timurlu kaynakları üstün körü geçiştirilerek anlatılmaktadır. Çapakçur savaşının önemi, Emir Timur'un ilk kez yenildiği savaş olması açısından önemlidir[340]. Bu yenilgi den çıkan sonuca göre Timur ordusunun Doğu Anadolu'ya ele geçirmek için hazır olmadığıdır[341]. Karakoyunlu Devleti hükümdarı Kara Mehmet'in ise küçük bir galibiyet alsa da Doğu Anadolu ve Irak-ı Arap'ı elinde tutmak için güçlü olmadığı ordusunun meydan savaşlarında yenilebileceğini anlamıştır[342].

Emir Timur, Çapakçur mağlubiyetini haber aldıktan sonra Muş, Adilcevaz ve Ahlat kalelerini ele geçirerek mağlubiyetin intikamını almıştır[343].

3.2.2. Üç Yıllık Seferin Sona Ermesi

Emir Timur, ordusundaki moral bozukluğuna son vermek adına Van ve Vestan kalesine doğru ilerlemiştir. Van kalesini Melik İzzeddin yönetiyordu. Yirmi gün Van kalesi muhasara edilerek ele geçirilmiştir. Melik İzzeddin'i Doğu Anadolu vilayeti valisi olarak tayin etmiştir. Selmas ovasına doğru ilerlerken Urmiye hâkimi Dizek,

338 Erdem ve Uyar" Karakoyunlular:", 1505-1506.
339 Sümer, *Kara Koyunlular,* 49-51.
340 Kanat ve Alican, *Timur*, 96-97.
341 Erol Güngör, *Tarihte Türkler* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990), 139.
342 Solmaz," Timur", 913.
343 Şami, *Zafername,* 124-125.

Timurlulara itaat edeceğini söylemiştir. Dizek'e Urmiye'nin yönetimini yeniden tayin etmiştir[344].

Bu dönemde Emir Timur, Meraga'dan Gilan'a konaklamak için gelmiştir. Burada Şiraz vilayeti hâkimi Şah Süca'nın oğlu Zeynelabidin'e mektup göndererek kendisine tabii olmasını istemiştir. Şiraz hâkimi, Emir Timur'a bahaneler uydurarak dolaylı bir şekilde tabii olmayı reddetmiştir. Zeynelabidin'e haddini bildirmek için Hemedan'dan yola çıkarak İsfahanda karargahını kurdurmuştur. İsfahan darugası Zeynelabidin'in dayısı olan Muzaffer Kaşı, Rükneddin Said ve şehrin ileri gelenleri Emir Timur'u karşılamamıştır. Emir Timur, haraç ödemelerine karşılık canlarını bağışlamıştır. Toplanacak vergileri tahsil edilmesi ve güvenliği için Muhammet Sultanşah, Bayan Timur ve Nur Mülk Barlas'ı görevlendirmiştir. Halkın arasında fitneci olan Ali Küçeba isimli birisi haraçları toplayan tahsildarı öldürmesi ve beraberinde üç bin askerinin öldürülmesi Emir Timur'da büyük bir şaşkınlık meydana getirmiştir. Olaya o kadar sinirlenmiştir ki şehrin yağma yapılmasına izin vermiştir. Verilen sayıya göre yetmiş bin insan katledilmiştir. Kellelerden minare yaptırmıştır.1362 yılında Sebzevar'da gerçekleşen katliamın bir benzeri de İsfahan'da gerçekleşmiştir[345].

Asıl hedefine doğru Şiraz'a hareket etmiştir. Zeynelabidin, Emir Timur'un üzerine geldiği haberini alınca korkudan amcaoğlu Tüster vilayeti hâkimi Şah Mansur'a sığınmıştır. Zeynelabidin'in Şah Mansur ile araları bozuktu. Şah Mansur, Zeynelabidin'in adamlarına çeşitli vaatlerde bulunarak kendi safına çekmeyi başarmış ve amcaoğlunu tutuklayarak Emir Timur'a teslim etmiştir. Şah Mansur, Emir Timur'a haraç vermeyi kabul ederek şehrinin yağmalanmasına engel olmuştur. Bayram namazını burada kıldıktan sonra Şah Şüca'nın akrabaları; Şah Süca'nın kardeşi ve Kirman hâkimi Sultan Ahmet, Şah Şüca'nın torunu Sultan Ebu İshak, Şah Süca'nın yeğeni ve damadı olan Yezdşah Yahya ve Şah Şüca'nın oğlu Sultan Muhammed Timurlulara itaat ettiklerini açıklamıştır. Civar şehir beyleri Gurgin Milat'ın soyundan gelenlerde Emir Timur'un huzuruna gelerek artık hizmetinde olduklarını söylemiştir. Böylece Irak-ı Acem'in bütün şehirlerini ele geçirmiştir. Fetihnameler hazırlatarak kendisine tabii olan

344 Yezdi, *Zafername*, 159-161.
345 Yezdi, *Zafername*, 161-164.

bütün şehirlere göndermiştir. Emir Timur, Altınorda hükümdarı Toktamış Han'ın Maveraünnehir'e saldırdığı haberini alarak derhal harekete geçerek yola çıkmıştır[346].

Kara Mehmet, Emir Timur'un Maveraünnehir'e gitmesini fırsat bilerek Tebriz şehrini ele geçirmiştir. Kara Mehmet, Sultan Berkuk'a ittifak kurmak için girişimde bulunmuştur. Sultan Berkuk ise bu duruma memnun olmuş teşekkürlerini iletmiştir. Amcası Mısır hocayı Kahire'ye göndermiştir [347].

Emir Timur'un üç yıllık seferi Irak-ı Acem, Irak-ı Arap, Doğu Anadolu ve Azerbaycan coğrafyasına gerçekleştirerek, çok sayıda ganimetler elde etmiştir. Üç yıllık seferinin sonuçlarına bakıldığında Timurlu Devleti'nin nefesi artık Ön Asyada hissedilmeye başlanmıştır[348]. Ön Asya'da yaşanan mücadeleler halkı psikolojik olarak yıpratmıştı. Emir Timur bu durumu kullanarak fetihlerinde kolaylık sağlamıştır[349]. Uluğ Türkistan'dan gelip Ortadoğu'ya taze kan olmuştu. Konumuz çerçevesinde üç yıllık sefer neticesinde ilk kez Karakoyunlularla mücadeleye girişilmiştir. Bundan sonra yapılan münasebetler 1387 yılından itibaren başlayacaktır. Timurluların sınırları batıda Anadolu'ya güneyde ise Hürmüz boğazına ulaşmıştır. Artık Timur Devleti- Karakoyun Devleti sınır komşusu olmuştur. Sınırdaş olmaları ilerleyen süreçte yapılacak mücadelelerin temelini oluşturmuştur[350].

3.3. Emir Timur'un Beş Yıllık Seferleri

Emir Timur, üç yıllık seferini (1386-1388) yarım bırakarak Toktamış Han üzerine gitmek zorunda kalmıştı. Altınorda seferini hallettikten sonra yeniden Ortadoğu coğrafyasına beş yıllık seferler (1392-1396) düzenleyecektir[351]. Beş yıllık seferleri düzenlemek için birtakım nedenleri vardı. En temel nedenlerden birisi Cengiz Han'ın damadı ve İlhanlı Devleti'nin mirasçısı olmasıdır. Uluğ Türkistan'dan Cihangirlik iddiasıyla yola çıkması Cengiz Han'ın istila ettiği yerleri yeniden ele geçirmektir[352].

---

346 Andican, *Emir Timur*, 172.
347 Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlük Sultanlığı* (İstanbul: İÜEF Yayınları, 1961), 92.
348 Sümer, *Kara Koyunlular*, 52.
349 Şami, *Zafername*, 126-128.
350 Kanat, "Memlük- Timurlu", 48-49.
351 Yücel, *Timur'un Ortadoğu*, 9.
352 Baştürk," Timur'un Ortadoğu", 16.

Nizameddin Şami'de geçen ifadeye göre "*İran memleketleri gezmek memleketi muhaliflerden temizlemek istemesi"* bir başka nedendi[353]. Hayrunnisa Alan'a göre ise "*Emir Timur'un Dest-i Kıpçak seferindeyken yüz çeviren bazı yerli hakimleri tekrar itaat altına almak"* olarak yorumlamıştır[354].

Emir Timur yarım kalan seferini tamamlamak istiyordu. İki cephe (Dest-i Kıpçak- Ön Asya) arasında kalmayı tehlikeli gördüğü için Altınorda seferini tamamladıktan sonra zaman kaybı yapmayarak beş yıllık seferin hazırlığını yapmıştır. Sefere çıkarken rahatsızlanmış tedavisi için Seyfettin Bey kontrolünde tedavi edilmiştir. İyileştikten sonra 22 Temmuz 1392 yılında Irak-ı Acem'e doğru yola çıktı. Seyfeddin Bey'i Semerkant'ta bırakmıştır. 19 Eylül 1392'de Şehzade Muhammed Sultan, Şehzade Pir Muhammet Cihangir ve Emir Cihangir ile birlikte Astarabad'a gelerek Curcan nehrinin sahilinde karargâh kurmuşlardır. 9 Ocak 1393 yılında Mazendaran'a doğru sefere çıkmışlar ve sonucunda Kazvin, Luristan ve Sultaniye'yi ele geçirerek Muzafferiler hanedanını kesin olarak ortadan kaldırmıştır. Devamında Emir Timur, ordusuyla birlikte Bağdat şehri yakınlarına gelmiştir[355].

Bağdat şehri bu dönemde Celayirli Ahmet'in kontrolündeydi. Bağdat şehri[356] İslam dünyası için çok önemli bir şehirdi. Yapılan mücadeleler sonucunda Bağdat Timurluların hakimiyetine girmiştir. Celayirli Ahmet, kaçıpMemlük Sultanı Berkuk'a sığınmıştır. Komşu devletler artık Timur istilasının başladığını anlamış bu duruma karşı ne yapılacağı ile ilgili meclisler toplanmıştır[357].

---

353 Şami, *Zafername*, 153.

354 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 65.

355 Yezdi, *Zafername*, 197-215.

356 Bağdat Şehri, Abbasi Halifesi Mansur (754-775) döneminde temeli atılmıştır. Osmanlı kaynaklarında Bağdat için "Darü'l İslam" ismi ile anılmaktadır. Bu ismin anlamı Müslümanların yoğunlukta yaşadığı şehir anlamında kullanılmıştır. Dini olarak önemli bir şehir olmasının yanında ekonomik olarak coğrafi konumu itibariyle son derece değerlidir. Basra-İsfahan-Suriye-Horasan ve Orta Asya'ya giden ipek baharat yolunun kavşak noktasıdır. Dolayısıyla Emir Timur, Bağdat şehrine çok ayrı önem vererek dini ve ekonomik açıdan Bağdat şehrini Celayirli Ahmet'ten almak istiyordu. Bknz. Ahmet Turan Yüksel," Kuruluş Döneminde Bağdat'ın Ticari Yapısı ve İlişkileri", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29/29 (2010): 7-20.

357 Baştürk, "Timur'un Ortadoğu", 15.

Bağdat'ı ele geçirdikten sonra Bağdatda kaldığı süre içerisinde Tikrit adında kalede eşkiyalık hareketinde bulunulduğu ve Emir Timur'a şikâyette bulunmuşlardır[358]. Yatık Sufi, Emir Celal Hamit, Burhan Oğlan, Şah melik, Şeyh Ali Bahadır ve Seyyit Hoca'yı Tikrit (Tekrit) kalesini kuşatmak için görevlendirmiştir[359]. Tikrit kalesi yapılan mücadelelerde ele geçirilmiştir[360]. Tikrit'deyken Erzincan hâkimi Mutaharten, Dulkadiroğullarından Suli Bey, Karamanoğullarından Alaeddin Bey, Kayseri-Sivas hâkimi Kadı Burhaneddin, Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey ve Karakoyunlu Kara Yusuf'a mektup göndererek kendisine itaat etmesini istemiştir[361].

Emir Timur'un gönderdiği mektuba Karakoyunlu Kara Yusuf[362] ve Kadı Burhaneddin reddetmiştir. Diğer taraftan ise Suli Bey, Mutaharten ve Kara Osman Bey sevinçle karşılayarak artık Ön Asyada en güçlü desteği Timurlulardan alarak rahat bir nefes almışlardır. Karakoyunlularla artık gün geçtikçe politikaları sertleşiyordu. Kara Yusuf kendisini Türkmenlerin lideri olarak görmekteydi. Bu düşünce tabii ki de Türkmenlere propaganda aracı olarak kullanılıyordu. Türkmenlerin tek kurtarıcısı olarak Kara Yusuf'u görmüşlerdir[363].

Emir Timur, hız kesmeyerek Amid (Diyarbakır), Musul ve Mardin'i hakimiyeti altına almayı başarmıştır. Mardin hâkimi Sultan İsa'yı itaat altına alması ile Doğu Anadolu'da önemli kaleleri almıştır. Re'sülayn'da karargahını kurarak seferlerini buradan yönetmiştir. Şehzade Miranşah, Karakoyunlu topraklarını yağmalayarak birçok at ve koyunu ele geçirmiştir. Emir Timur ilerleyişi devam etmiştir. Alancuk (Alıncak) kalesine doğru gelmiştir. Kara Yusuf, Emir Timur'un geldiği haberini alınca yanında bulunan Türkmenlerle birlikte kaçmıştır. Peşlerine Burhan Oğlan, İybac Oğlan ve

358 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 115-117.
359 Yezdi, *Zafername*, 227-231.
360 Şami, *Zafername*, 169-176.
361 Yücel, *Timur'un Ortadoğu*, 12. Yücel, *Kadı Burhaneddin*, 122.
362 Kara Mehmet 1389 yılında vefat ederek Karakoyun tahtı boş kalmıştır. Tahta geçebilmek için Pir Hasan ile mücadeleye girişmek zorunda kalmıştır. Destek olarak Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey ile Emir Timur'dan yardım istemiştir. Sonuç itibariyle Kara Yusuf Tebriz'e gelip iktidarı ele geçirerek Karakoyunlu Devleti'nin yeni hükümdarı olmuştur. Bknz. Behrâmnejâd, *Karakoyunlular Akkoyunlular*, 29. Sümer, *Kara Koyunlular*, 54-55. *Tihrani*, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 34-36.
363 Yücel, *Kadı Burhaneddin*, 123.

Şahanşah Bahadır'ı Karakoyunluların üzerine göndermiştir. Kara Yusuf Muş civarında görüldüğünü Şehzade Miranşah'ı da yardım etmesi için görevlendirmiştir[364].

Emir Timur, Alıncak kalesinden sonra daha önce ele geçiremediği Karakoyunluların sığınak yaptığı Avnik kalesi önlerine ordusuyla birlikte hazırlıklara başlamıştır[365]. Karakoyunluların hâkim olduğu bölgeleri kuşatan Emir Timur, Karakoyunluları böylece köşeye sıkıştırmak istemiştir[366].

3.3.1. Avnik Kalesi'nin Ele Geçirilmesi

Emir Timur, 1387 yılında Avnik kalesini kuşatma altına alsa da kaleyi alamamıştır. Şehzade Miranşah ile gönderilen ordunun Türkmenleri ortadan kaldırmak için peşlerine düşmüştür. Bu dönemde Avnik kalesi Nizameddin Şami'de geçen ifadeye göre *"Türkmenler isyan ve serkeşlik ettikleri zaman bu kaleye sığınarak onu kendilerine bir istinadgah olarak kullanıyorlardı."*[367] Yani Türkmenler başı sıkışınca sığınak olarak Avnik kalesini kullanıyorlardı. Avnik kalesi Ezurum-Tebriz yolu üzerinde sarp kayalıklardan oluşan son derece ele geçirilmesi zor bir kaledir[368].

Avnik kalesini Kara Mehmet'in oğlu Mısır Hoca yönetmektedir. Emir Timur, Şehzade Muhammed Sultan'ı görevlendirerek Avnik kalesine doğru göndermiştir. Emir Timur ise 16 Haziran 1394 yılında Alış otağına gelerek karargahını kurmuş ve kaleyi kuşatma altına almak için harekete geçmiştir. Kaleyi ele geçirse de Mısır Hoca dağa kaçmıştır. Timur ordusuna hazırlık yapıp yolları taş ve çamurlarla kapatarak surları sağlamlaştırmış Türkmenleri de tedbirli olması konusunda uyarmıştır. Timur ordusu dağa tırmanmayı başarmış artık iki ordu karşı karşıya gelmiştir. Mısır Hoca yenileceğini anlayınca oğluyla birlikte birtakım hediyeleri de yanında göndererek şu sözleri Emir Timur'a söylemesini istemiştir: *"Bende senin askerlerinle savaşacak güç yok. Huzuruna gelmeye mecalim yok. Şimdilik gönülleri rahat bir şekilde dönsünler, ben*

364 Şami, *Zafername*, 178-187.
365 Yezdi, *Zafername*, 231-241.
366 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 115-123.
367 Şami, *Zafername*, 187.
368 Konukçu, "Karakoyunlu Temürlü", 371.

daha sonra içim rahat olarak huzuruna geleceğim." Emir Timur da cevap vererek: "*Atang kormasun, kelip bizni körsün."* sözleriyle vermiştir[369].

Ertesi gün Erzincan emiri Mutaharten, Mısır Hoca'nın yanına gelerek nasihat vermiştir. Nasihat da ise "*Seni, böyle karşısında yedi iklim padişahların pes dediği bir Emire muhalefete sevkeden fikir ne kadar fasid bir fikirdir, senin gibilerin mukavemete çalışmaları akıl karı bir iş değildir, ona aciz ve meskenet göstermekten başka hiçbir şey seni kurtarmaz."* sözlerini söyleyerek itaat etmesini istemiştir[370]. Mutaharten'in araya girmesi Emir Timur'a koşulsuz şartsız itaatinin göstergesiydi. Amacı, Mısır Hoca'yı korkutarak kan dökülmeden kaleyi ele geçirmekti. Mutaharten'in sözleri Mısır Hoca'nın endişeye kapılmasına neden olmuştur. Emir Timur'u oyalamak için altı yaşında oğlu ile akrabası Satılmış isimli kişiyi huzuruna göndermiştir. Hileye başvurup oyalamaya başladığını anlayınca gelen elçileri tutuklamıştır. Şehzade Muhammed Sultan ani bir baskınla şafak vakti kaleyi kuşatma altına almıştır. Kaleden okun ucunda mektup atıldı. Mektupta "*Sizlere gelen Satılmış, Mısr'ın elinde kalan en iyi adamıdır ve ondan daha bahadır adamı yoktur. Eğer onu tutuklarsanız, Mısr'ın direnme azmi kırılacaktır."* sözleri yazılmaktadır[371]. Anlaşılan Satılmış, Mısır Hoca için değerli bir kişiydi. Emir Timur, bu durumu fırsata çevirmek istiyordu.

Altı yaşındaki oğlunu Emir Timur'a göndererek babasının itaat etmesiyle canını bağışlayacağını söylemiştir. Ancak itaat etmeyi kabul etmeyerek savaşmayı tercih etmiştir. Mancınık kurmuş ve kalenin önemli bölgelerini yıkmışlardır. Mısır Hoca'nın annesi kaleden aşağı inerek Emir Timur'a "*Sizin karşınıza dikilip, sizinle vuruşmak onun ne haddine, fakat korkusundan dışarı çıkamıyor."* Emir Timur'da cevap olarak "*Eğer oğlun canını kurtarmak istiyorsa, kaleden çıkıp huzurumuza gelmek zorunda."* sözleri ile artık sabrının kalmadığını belirtmek istemiştir[372].

Emir Timur askerlerine çevreden ağaç kestirmesine emir vermiştir. Dahi planla getirilen odunları taş ve balçıkla kule yaptırmıştır. Hatta yapılan kule Avnik kalesinden daha yüksekti. Kulenin üzerinden mancınıkla kaleyi dövmeye başladılar. Mısır Hoca

369 Yezdi, *Zafername*, 242.
370 Şami, *Zafername*, 188.
371 Yezdi, *Zafername*, 242.
372 Yezdi, *Zafername*, 243.

çaresizlikten ne yapacağını bilememiştir. Annesiyle oğlunu göndermiştir. Affetmesini istemişlerdir. Yanında bulunan adamları kaleden çıkarak teslim olmuşlardır[373]. Yapacak bir şey olmayacağını anlayınca kendisi de kaleden çıkarak Şehzade Muhammed Sultan'a teslim olmuştur. Kırk üç günlük muhasara sonucunda Avnik kalesi ele geçirilmiştir[374]. (31 Temmuz 1394) Emir Timur, Mardin hâkimi Sultan İsa'yı Sultaniye şehrine devamında Mısır Hoca'nın da başkent Semerkant'a göndermiştir[375].

Emir Timur, Avnik kalesinin ele geçirilmesinde yararlı olan askerlerini ödüllendirmiştir[376]. Avnik kalesinin yönetimine Emir Atalmış (Atılmış) tayin edilmiştir[377]. Emir Timur, Avnik kalesini hakimiyeti altına aldıktan sonra Gürcistan bölgesine doğru yola çıkmıştır[378].

Emir Timur Gürcistan seferiyle başarı bir şekilde Tiflis ve Şeki şehri gibi yerleşim merkezlerini hakimiyeti altına almıştır. Almış olduğu bilgilere göre Deşt-i Kıpçak hâkimi Toktamış Han'ın Derbent kapısına (Demir kapı)[379] kadar gelerek Emir Timur'a saldıracağı haberini öğrenmiştir. Beş yıllık seferini yarım bırakmak zorunda kalmış ve İkinci Deşt-i Kıpçak seferine çıkmıştır[380].

Emir Timur'un beş yıllık seferinin sonuçlarına bakıldığında Muzafferîleri ortadan kaldırarak Şiraz bölgesi ve çevresine hâkim olmuştur. Bağdat,Kazvin, Sultaniye ve Luristan gibi İlhanlıların zamanında önemli şehirlerini ele geçirmiştir. Doğu ve Güney Doğu Anadolu'ya yaklaşarak Alıncak kalesi, Avnik kalesi, Tekrit kalesi, Musul, Amid (Diyarbakır) ve Mardin gibi önemli yerleşim merkezilerini kendi topraklarına katmıştır.

---

373 Yezdi, *Zafername*, 244-245.

374 Şami, *Zafername*, 188-190.

375 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 124.

376 Sümer, *Kara Koyunlular*, 57-58.

377 Konukçu," Karakoyunlu Temürlü", 375-376.

378 Yücel, *Kadı Burhaneddin*, 123. Yücel, *Timur'un Ortadoğu*, 13.

379 Eskiçağdan beri Kafkasya'dan Anadolu'ya geçişin en önemli merkezi Derbent geçididir. Rabrazan ve Kabas arasındaki boğazdan, geçidin Hazar sahiline kadar en geniş yeri yaklaşık 30 km'dir. Geçidin yakınlarında bulunan; Velikent, Berikey, Uluterkeme, Mamedkala ve Delichoban gibi yerleşim merkezleri bulunmaktadır. Tarih boyunca farklı isimlendirmelerle bilinmektedir. Araplar, Elbap, Elebvap ve Babül Ebvap Farslar, Derbend-i Hazeran Türkler, Demir Kapı isimlendirmişlerdir. Demir kapı Kafkasya'dan Anadolu'ya uzanan göç yollarından biridir. Bknz. Oktay Özgül ve Nezehat Ceylan,"Eskiçağda Kafkasya Geçitleri (Daryal ve Derbent)", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 4/13 (2017): 38.

380 Şami, *Zafername*, 191-192.

Tabii bu süreç içerisinde Ön Asya'nın önemli şahsiyetleri olan Yıldırım Bayezid, Berkuk, Kadı Burhaneddin, Celayirli Ahmed ve Kara Mehmed arasında mektuplaşmalar yapılarak Emir Timur'a karşı ittifak arayışları olmuştur. Hatta Altınorda hâkimi Toktamış Han ile de iletişime geçmişlerdir. Bu ittifak arayışında yaşanan olayları konumuz dahilinde Karakoyunlularla olan kısmını ele aldık. Emir Timur'un müttefik arayışında bulunarak Suli Bey, Alaeddin Bey, Mutaharten ve Kara Yülük Osman Bey ile birlikte hareket etmişlerdir. XIV. yüzyılın sonlarına doğru bloklaşma siyaseti yaşanmıştır. Bloklaşma siyaseti sonunda büyük bir patlak verecek ilerleyen zamanlarda Ankara Savaşı (1402) ile son bulacaktır[381].

Emir Timur'un Kafkasyada olduğu sırada Kara Yusuf fırsattan istifade edecek kaybettiği toprakları yeniden ele geçirmek isteyecektir.

3.3.2. Emir Timur'un Toktamış Seferindeyken Kara Yusuf'un Faaliyetleri

Emir Timur, beş yıllık seferini tamamlamak zorunda kalarak Toktamış üzerine sefere çıkmıştı. Onun bu zor durumundan faydalanmak isteyen Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf, fırsattan istifade ederek atalarının merkezi olan Erciş (Van) şehrini kuşatma altına almış ve yeniden Erciş Karakoyunluların hakimiyetine geçmiştir. Hücuma geçen Kara Yusuf, karşısında kimse olmadığı için Doğu Anadolu bölgesinde başıboş hareket ediyordu. Onu durduracak en ufak bir güç bile yoktu. Erciş valisi İzzeddin Şîr Timurluların temsilcisi olup, Kara Yusuf'a karşı mücadeleye girişmiş fakat yenilerek barış yapmak zorunda kalmıştır. İzzeddin Şîr Avnik kalesi hâkimi Atalmış'dan (Atlamış) yardım istemiştir. Atlamış Han, yardım ihtiyacına olumlu cevap vermiş dört yüz atlı askerileriyle güneye doğru yola çıkmıştır.Atlamış Han, yolda Kara Yusuf'un kardeşi Yar Ali ile karşılaşmış yapılan mücadelede esir düşmüştür. Atlamış'ı Mısır Sultan'ı Berkuk'a göndererek hapsedilmesini istemiştir. Buradaki amacı Emir Timur ile mücadelede yalnız kalmamak Sultan Berkuk'uda mücadelenin içerisinde bulunmasını sağlamaktı. Emir Timur, Atlamış'ın serbest bırakılması ve kendisine teslim edilmesi için Kahire'ye elçi göndermiştir. Fakat Atlamış serbest bırakılmayacak ve hatta

381 Yücel, *Timur'un Ortadoğu*, 122-138.

ilerleyen süreçte Memlüklerle ilişkilerin gerginleşmesinin nedenlerinden birini oluşturacaktır[382].

Kara Yusuf ilerleyişini devam ettirerek Aladağ'a gelip buradan da Hoy'a doğru yola çıkmıştır. Emir Timur, Altınorda seferindeyken arkasından iş çeviren Kara Yusuf'a haddini bildirmek için Şehzade Pir Muhammed'in komutasında Devlet Hoca, Tevekkül Bahadır, Bekiş ve Ebu Sait Barlas gibi emirlerle birlikte altı bin kişilik orduyu Şiraz bölgesine gitmelerini için görevlendirmiştir. Altı bin kişilik ordu, Kara Yusuf'un faaliyetlerini durdurmak için Tebriz'e gelmiştir. Türkmenlerin lideri, öncü kuvvetlerini Kandere'de bulunmaktadır. Şehzade Pir Muhammed kuvvetlerini Kandera'ya göndermiştir. Kara Yusuf üzerine gelen orduyu haber alınca çareyi kaçmakta bulmuştur. Timur ordusu, Karakoyunlu lideriniBend-i Mahı bölgesine kadar takip etmiştir.Fakat onu Avnik kalesine kadar gitselerde bulamamışlar ve nihayet iki taraf arasında sıcak çatışma yaşanmıştır [383].(Eylül-Ekim 1395)

Kara Yusuf'un Timurlularla mücadelesini Arap kaynaklarında abartılarak anlatılmıştır. Kara Yusuf beş bin kişilik ordusuyla yirmi bin kişilik Timur ordusunu yendiğini belirtilerek taraflı bir bakış açısıyla orduların mevcut sayıları konusunda yanlış bilgiler vermiştir[384].

Avnik kalesinin yöneticisi Atlamış Han'ın Memlükler tarafından hapsedilmesi ve Emir Timur'un defalarca mektuplar göndererek serbest bırakılmasını istemişse de bu isteği reddedilmiştir[385]. Avnik kalesinin yeni yöneticiliğine Dolanay Bey tayin edilmiştir. Şehzade Pir Muhammed, Kara Yusuf'un faaliyetlerine son veremeyerek geri dönmek zorunda kalmıştır[386].

382 Sümer, *Kara Koyunlular,* 59.
383 Yezdi, *Zafername,* 255.
384 Yücel, *Timur'un Ortadoğu,* 47-48.
385 Tekindağ, *Berkuk Devrinde,* 92-93.
386 Konukçu," Karakoyunlu Temürlü", 377.

3.4. Emir Timur'un Yedi Yıllık Seferleri

Emir Timur, Altınorda seferinden sonra Hindistan seferine çıkmıştır. Hindistan'da cihat yaparken Azerbaycan'dan gelen haberler canını sıkmıştı. Gelen habere göre, Gürcü ve Ermeni askerler fitne hareketlerinde olduğu bölge halkının bu durumdan son derece rahatsız olduğunu öğrenmiştir[387]. Bir diğer haber ise oğlu Şehzade Miranşah'ın akıl sağlığını bozulduğunu ve İbni Arabşah'a göre babasına gönderdiği mektup ile babasına karşı saygısız sözler söylemiştir[388].

Emir Timur, oğlunu kontrol altına almak ve Gürcü askerlerin faaliyetlerine son vermek için Ön Asya'ya yeniden sefer düzenlemek istemiştir. Hindistan seferinde çıkan masrafları nedeniyle Timur hazinesi zor durumdaydı[389]. Tekrardan hazineyi doldurmak için Ön Asya'nın zengin topraklarını hakimiyeti altına almak zorunda kalmıştır. Hem güveni sağlamayı hem de topraklarını genişleterek gelir kaynaklarını artırmayı planlamıştır. Bu nedenler üzerine Emir Timur, Ön Asya'ya 1399-1404 yılları arasında "yedi yıllık seferler" ismiyle bilinen sefere çıkacaktır[390].

Emir Timur, ordusunun hazırlıklarını tamamladıktan sonra Eylül 1399 yılında Semerkant'tan yola çıkmıştır. Sefere çıkarken çeşitli bölgelere görevlendirmede bulunmuştur. Azerbaycan bölgesine Şehzade Şahruh'un beylerinden Pir Muhammed Polat, Seyyit Hoca, Cihan Melik Mulkat ve Şeyh Ali Bahadır, Tebriz'e Süleymanşah Bey, Batı Türkistan'a Seyfettin Bey, Emir Şemsettin Abbas, İlyas Hoca ve Hudaydad-ı Hüseyn-i, Semerkant'a Şehzade Muhammed, Andican'a Ömerşeyh, Bağdat'a Şehzade Rüstem, Şiraz'da bulunan Şehzade Pir Muhammed ve Sevincek Bey'in iki bin kişilik ordusu ile birlikte görevler vererek yedi yıllık seferin kendi lehine olmasını arzuluyordu[391].

Yedi yıllık sefere hazırlık yaparken ittifak bloğunda yaşanan gelişmeler son derece önemlidir. Öncelikle Kadı Burhaneddin ile Kara Osman arasında yapılan mücadelede

---

387 Şami, *Zafername*, 254.
388 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 175-180.
389 Yezdi, *Zafername*, 322-324.
390 Abdurrahman Daş, "Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid'ın Mektuplaşmaları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1/15 (2004): 143.
391 Yezdi, *Zafername*, 324-327.

Kadı Burhaneddin öldürülmüştür. Diğer bir gelişme ise 20 Haziran 1399 yılında Mısır Sultan'ı Berkuk vefat etmiş ve yerine on iki yaşındaki küçük oğlu Farac (Ferec) tahta geçmiştir[392]. İki önemli kişinin ortadan kalkması Emir Timur için büyük bir şanstı. Emir Timur'un rakiplerine herhangi bir şey yapmadan ortadan kalkması kendi lehine dönmesine neden olmuştur[393]. Kadı Burhaneddin devleti eski gücünü yitirmiş, on iki yaşında Ferec'in Memlüklülerde iktidara gelmesi Devleti dış politikada yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerin yaşanması Emir Timur'un işini kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla İttifak ortaklarından ikisinin ortadan kalkması güç dengesi ibresini Timurlulara dönmüştür[394].

Emir Timur'un yedi yıllık seferlerinde asıl hedefimiz Karakoyunlu Kara Yusuf'un faaliyetleri çerçevesinde Timurlularla olan ilişkileri anlatacağız.

3.4.1. Kara Yusuf İle Celayirli Ahmet'in Osmanlı Devleti'ne İltica Etmesi

Emir Timur, oğlu Miranşah meselesi ile Gürcüler üzerine yeniden sefer düzenleyip kargaşaya son verdikten sonra Bağdat ve Tebriz'e hareket ederek Celayirli Ahmet ve Kara Yusuf üzerine sefer düzenleyecektir. 1394 yılında Emir Timur, Deşt-i Kıpçak seferindeyken Celayirli Ahmet Bağdat'ı kuşatarak daha önce Timur Devleti adına Bağdat'ın valiliğini görevinde bulunan Hace Mesut Sebzevari isimli kişiyi yenerek şehri yeniden ele geçirmiştir. Şehzade Miranşah, Bağdat'ı kuşatmak istese de Gürcülerin Tebriz'deki faaliyetleri nedeniyle Tebriz'e geri dönmek zorunda kalmıştır [395].

Kara Yusuf, bu dönemde ise 1396 yılında Musul'u ele geçirerek kardeşi Yar Ali'ye hediye olarak vermiştir. 1397 yılında Şehzade Miranşah'ın Musul'a sefer düzenleyerek şehri ele geçirmiştir. Bu gelişme sonrasında Kara Yusuf kaçarak Şam'a sığınmıştır. Emir Timur'un 1399 yılında Azerbaycan'dan üzerine geldiğini öğrenince Erciş'te bulunan ailesini de yanına alarak Musul'a tekrardan ele geçirmiş ve burada kendisini Timur istilasına karşı korumak istemiştir[396].

---

392 Kanat, "Memlük-Timurlu", 92-93.
393 Yücel, *Kadı Burhaneddin*, 159.
394 Tekindağ, *Berkuk Devrinde*, 113.
395 Yılmaz," Celayirliler", 209.
396 Sümer, *Kara Koyunlular*, 59-61.

Daha önce görevlendirdiği Şehzade Rüstem ve Sevincek Bey komutasında iki bin kişilik orduyla Cam'dan Şiraz'a doğru yola çıkarak Bağdat'ı kuşatmak için hareket etmiştir. Şehzade Pir Muhammed de arkalarından yardıma gelecekti ki hastalanarak Nevbincan-ı Şulistan'tan (Şiraz-Errrecen)geri dönmek zorunda kalmıştır. Şehzade Rüstem, Ram-ı Hürmüz'de yer alan Lur-i Esterg (Batı Luristan) bölgesini yağmalamıştır. İlerleyişi devam ederken Celayirli Ahmet'in adamlarından olan Mendeli hâkimi Ali Kalender isimli kişiyi esir olarak ele geçirmiş ve Mendeli'yi yağmalamışlardır[397].

Ali Kalender, Emir Timur'un Bağdat'a doğru geldiğini Celayirli Ahmed'e haber vermiştir. Ali Bey, şaşkınlıkla çaresiz kalınca, Bağdat'ı savunmak için kapıların kapatılması için emir vermiştir. Bu sırada Bağdatda rüşvetin yolsuzluğun kol gezdiği bunu yapan kişinin de Sultan Ahmet'in kendisi olduğu ortaya çıkmasını önlemek için kendi adamlarından iki bin kişiyi öldürtmüştür. Ayrıca süt annesi Vefa Hatun'u da Vasıt şehrine göndererek boğdurmuştur. Bunlar yetmez gibi hanımlarını ve hizmetkârlarını da öldürerek Dicle nehrine atmıştır[398]. Yapmış olduğu faaliyetler neticesinde Sultan Ahmed'e muhalif bir kesim karşısına çıkmıştır. Bu sırada Şehzade Rüstem'e Şiraz'a geri dönmesini emretmiştir. Geri dönmesinin nedeni ise Pir Muhammed hastalanmış ve ordusundaki Tacik askerlerin fitne çıkarması neticesinde, Emir Sait Barlas isimli emir tarafından yakalanarak Kuhendiz kalesine hapsedilmiştir. Şehzade Rüstem gelen talimatla derhal Bağdat'tan Şiraz'a dönmüştür. Şehzade Rüstem'in geri çekilmesi Sultan Ahmet'i sevindirmiştir. Şehzade Rüstem'in gitmesini fırsat bilerek muhalif kesim ile Timurlular arasında kalmasına karşı Kara Yusuf'un yanına gizlice giderek Bağdat'ın yağmalanmasını istemiştir. Kara Yusuf yardım talebini kabul etmiştir[399]. Fakat Bağdat ele geçirilince yağma edilmemesi için haraç vererek yağma edilmesinin önüne geçmiştir. Türkmenlerin yardımı sayesinde Bağdat şehrine giriş yapmıştır. Yaptığı yardımlarından dolayı teşekkür etmiş Kara Yusuf'un Musul'a gitmesini istemiştir. Bağdat'ta kaldığı süreç içerisinde Emir Timur ile ilgili casusların vasıtasıyla bilgiler alıyordu. Son aldığı bilgiler ile Emir Timur'un Sivas'a geldiğini haber

397 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 75-76.
398 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 407-408.
399 Yezdi, *Zafername*, 332-334.

almıştır[400]. (1401) Sivas'a gelmesi sırasında kendisinin geleceğini tahmin etmiş Bağdat'a Farac isimli birisini naip olarak bırakarak ailesiyle birlikte Kara Yusuf'un yanına sığınmıştır. İki hükümdar fikir alışverişinde bulunarak ortak bir amaç doğrultusunda eğer birlikte hareket etmezler ise Emir Timur'un Anadolu ve Şam'ı ele geçirmesiyle karşı karşıya kalacaklarını dile getirmişler birlikte köşeye sıkışmamak için bu nedenle ortak hareket etmeye karar vermişlerdir. Yani Emir Timur'a karşı iki hükümdar resmen ittifak yapmışlardır[401].

İki ittifak ortağı Bağdat'ta kalmanın tehlikeli olduğunu anlayarak kendilerine daha güvenli bir yer aramışlardır. Emir Timur'a karşı korunmak için bu dönemde Osmanlı Devleti hükümdarı Yıldırım Bayezid ve diğeri ise Memlük Devleti Sultanı Ferec'ti[402]. Öncelikle Memlüklere sığınmayı düşünmüşlerdir. Hit kasabasından köprü kurup Fırat nehrinden geçerek Mısır sultanın toprakları olan Halep şehrine gelmişlerdir. Celayirli Ahmet'in yanında oğlu Şehzade Mutasım ile birlikte önemli komutanlarından Siyavuş, Şahin, Ali Paşa, Melik Ferruh, Mahbub ve Akboğa Şukurci'den oluşan yedi bin kişilik ordusu bulunmaktaydı. Kara Yusuf'un yanında Kasım, Pir Hüseyin Sa'd, Busat, İlyas, Yar Ali Birader, Pir Ömer, Emir Yusuf vardı.Karaçuk'uKahire'ye elçi göndererek kendilerini kabul etmelerini istemişlerdir[403]. Bu sırada Emir Timur, Bingöl civarında olup Sivas'ı kuşatma altına almaya hazırlanıyordu. Emir Timur, Sultan Ferec'e mektup göndermiş mektubunda eğer Kara Yusuf ve Celayirli Ahmet'in iltica talebini kabul ederse kendisine iade edilmesini talep etmiştir[404].

Halep valisi Timurtaş (Demirtaş) kalabalık olarak gelen orduyu görünce korkuya kapılarak kendisini öldüreceklerini ve Halep'i ele geçireceklerini zannederek hücum etmeyi tercih etmiştir. İki hükümdarda ne olduğunu anlamadan kendilerini savunmak için Hama hâkimi Dokmak'tan yardım isteyerek yapılan mücadeleden galip olarak ayrılmışlardır. Dokmak ve Bire (Birecik) hâkimi Emir Nasıreddin b. Şöhri esir olarak ele geçirilmiştir. Yüz bin dirhem karşılığında fidye vererek serbest bırakılmıştır[405].

400 Kanat,"Memlük-Timurlu", 94.
401 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 282.
402 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* C.I (Ankara: TTK Yayınları, 2011) 302.
403 Arayancan," Karakoyunlu Hükümdarlarından", 74-75.
404 Yücel, *Timur'un Ortadoğu*, 124-128.
405 Şami, *Zafername*, 297.

Mısır Sultanı, olayları duyunca artık iltica talebini reddederek Şam valisine emir vererek yakalanmasını istemiştir. Sultan Ferec'e gönderdikleri mektupta kendilerinin bir suçu olmadığını sadece kendilerini savunmak için savaştıklarını söylemiştir. Mısır Sultanı ise bu sırada Kara Yusuf ve Sultan Ahmet yüzünden Emir Timur ile çatışmaya girmek istemiyordu. Zaten her an çıkabilecek kıvılcım ile iki devlet karşı karşıya kalabilirdi. Bu riski almak istemiyordu.Memlüklere sığınma ümitleri kalmayınca Yıldırım Bayezid'e sığınmışlardır[406]. Clavijo, eserinde Sultan Ahmet ile ilgili Emir Timur'un istilası sonrası Mısır'a kaçtığını ve halen orda kaldığını söylemiştir. Clavijo, bu dönemde Celayirli Ahmet'in Memlüklere sığınmak için gittiğini söyleyerek yaşanan olayları doğrulamıştır[407].

Bu gelişmeler sonrasında iki dost Osmanlı Devleti topraklarına doğru yola çıkmıştır. Nedeni bilinmeyen bir sebepten dolayı Behisten bölgesine gelmeden Kara Yusuf geri dönmüştür. Sultan Ahmet ise Malatya, Elbistan, Sivas, Ankara ve en sonunda Aksaray'a gelmiştir. Emir Timur, Kara Yusuf ve Celayirli Ahmet'in Yıldırım Bayezid'e iltica edeceklerini öğrenince Bingöl yaylasındayken Şehzade Miranşah'ın oğlu Ebu Bekir Mirza ve yanında Payende Sultan-ı Barlas, Sevincik ve Pir Hüseyin Barlas ile birlikte göndermiştir[408]. Kara Yusuf ise üzerine gelen orduyu öğrenince Hille bölgesinde beklemeye karar vermiştir. Yapılan mücadelede Karakoyunlular yenilmiştir. Oğlu İspend ve İskender esir düşerken kardeşi Yar Ali öldürülmüştür[409]. Canını zor kurtaran Kara Yusuf, Yıldırım Beyazıd'a iltica etmiştir. Yıldırım gelen misafirleri memnuniyetle karşılayarak Sultan Ahmet'e Kütahya'yı, Kara Yusuf'a ise Kayseri ile Aksaray'ı dirlik olarak vermiştir. Bayezid'in amacı Timur istilasına karşı bu iki hükümdarı koz olarak kullanmaktı[410]. Bu dönemde Yıldırım Beyazıd'ın Emir Timur ile mektuplaşmaları Ankara Savaş'ının çıkmasının habercisiydi[411].

406 Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-Ahbâr*, 143.
407 Clavijo, *Anadolu Orta Asya*, 94.
408 Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-Ahbâr*, 143.
409 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 76.
410 Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevarih* C.I çev. İsmet Parmaksızoğlu (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979), 229-230.
411 Güngör, *Tarihte Türkler*, 140.

3.4.2. Ankara Savaşında Kara Yusuf'un Rolü

Celayirli Ahmet ile Kara Yusuf'un Osmanlı Devleti'ne sığınması Osmanlı- Timurlu ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. Ankara savaşı ile sonuçlanan iki devletin ilişkilerinde Emir Timur-Bayezid'in mektuplaşmaları ve Kara Yusuf'un bu mektuplaşmalardaki rolü hakkında konuyu ele alacağız.

Osmanlı Sultanı, bu dönemde Haçlılarla meşguldü. Sultan Ahmet ve Kara Yusuf'un iltica etmesini memnuniyetle karşılaşmıştır. Onların rahat etmesi için elinden geleni yapmıştır. Kendisine sığınan mağdur insanlara yardım etmek Türk-İslam kültüründe yer almaktadır. Bu iki hükümdara bu bakış açısıyla davranmıştır. Timur istilasından korkup kaçan insanları himaye ederek Emir Timur'a karşı üstünlük sağlamak istemiştir. Celayirli Ahmet'in kızı ile Bayezid'in oğlu Şehzade Mustafa Çelebi ile söz keserek akrabalık bağı kurulmuştur. Kara Yusuf'a ise kaybettiği toprakları yeniden ele geçirmesi için yardım edeceğini vaat etmiştir. Baş belası (Emir Timur) ile yapılacak mücadelede ortak hareket edeceklerinin sözünü vermiştir. Devamında eğer yardım etmez ise Rum (Anadolu) topraklarını kaybedeceğini yani Anadolu'nun Timur istilasına maruz kalacağını Timurluların bu coğrafyada gözü olduğunu söyleyerek Bayezid'i kışkırtmıştır[412].

Kara Yusuf yaklaşık sekiz ay, Sultan Ahmet ise iki ay Osmanlı topraklarında ikamet etmişlerdir. Osmanlı kaynaklarından biri olan Neşri tarihinde iltica meselesini şöyle aktarmaktadır. "*Şöyle rivayet ederler ki, Padişah-ı âlempenah Bursa'da mütemekkin olup mühendisler ve mimarlar ve benna'lar bir ulu cami bünyesinde urub şürb-i hamrdan vaz gelip ulema-i izamla ve meşayih-i kiramla musahabet edip iera-i şer'i kavim üzere müstakim olup alemi mezalimden hali kılıp bir vechile adl etdi ki gani ve fakir, aziz ve hakir gazi ve şerif, kavi ve zaif hep anun zıll-i himayetinde asude olup memleket-i Osmaniye bir vechile abadan oldu ki etraf-ı memalik, vilayet-i Osman'a haset ederlerdi. Ol esnada Ahmet Celayiri ki eben an ceddin Bağdad'un melikleridir. Ve dahi Kara Yusuf b. Mehmed ki Karakoyunlu'nun emiriydi. Timur şerrinden terk-i vatan edip bu ikisi Şam diyarına gitmişlerdi. Sultan-ı Mısır ikisin dahi tutup, hapsedip enva-yı hile ile Mısır Sultanı hapsinden halas olup, Sultan Bayezid hizmetine yetişip Sultan-ı Bağdat Ahmet Celayiri iki ay miktarı dergâh-ı cihanpenahta olup ondan icazet talep*

[412] Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevarih*, 231.

edip yine vatan melufuna varıp Bayezid Han takviyetiyle Irak'ta mütemekkin oldu. Ama Reis-i Karakoyunlu Yusuf, sekiz ay miktar kemer-i hizmeti beline bağlayıp Bayezid hizmetinde olup ahir Hünkârı Arabistan'a tahrik edip Hünkâr dahi leşker-i azim cem edip yiye içe, kona göçe Malatya'yı ve Divrik'i ve Darende'yi ve Behisni'yi fethedip Sultan-ı Mısır'ın divitdarın tutup öldürüp ol vilayeti harap etti. Andan Ercincan'a varıp Erzincan Beyi Mutahharten Beyi istikbal edip itaat gösterdi. Hünkâr Erzincan hisarını Kara Yusuf'a verip gitti. Kara Yusuf on altı gün hemen beylik edip Erzincan halkıyla muamele edemeyip kendi iradetiyle Erzincan'ı terk etti. Erzincan halkı yine gelip evvelki beylerini istediler. Hünkâr dahi Mutahharten Beyi yine bunlara emir nasp etti. Ama ehl-i beytini sürüp Bursa'ya getirdi. Ondan sonra Hünkar'a kadıların fi'li azdı, rüşvet alırlar diye şikâyet ettiler." sözlerini söylemiştir[413].

Ebu Bekr-i Tihrani'nin eserinde Emir Timur'un Suriye ve Anadolu coğrafyasına seferler neticesinde Kara Yusuf'un, Osmanlı Devleti'ne iltica etmesini anlatarak devamında ise iade edilmesini istemiştir. Eserde geçen ifadeye göre "*Sonra Sahib Kıran (Timur), Karabağ'a döndü. Orada Yıldırım Bayezid'in elçisi, sevgi ve bağlılık duygularını samimi olarak arz etmek için yüce tahtın ayağına gelerek elçilik görevini yerine getirdi. Daha önce Hazret-i Sahib Kıran (Timur), Emir Yusuf'un kökünü kazımak için atının dizginini Azerbaycan tarafına çevirdiği sırada Emir Yusuf, muzaffer ordudan korkup kaçarak Yıldırım Bayezid'e sığınmıştı. Hazret-i Sahib Kıran (Timur), ona verdiği cevapta," Her zaman cihat eden, küfür ve inat sahiplerine karşı koyan Yıldırım Bayezid'e karşı bizim, dostluk ve samimiyet duygularından başka duygumuz yoktur. Bununla beraber onun yapacağı iş, her zaman yol kesme ile, fitne ve fesatla uğraşan, İslam diyarında karışıklık ateşi düşüren Emir Yusuf'u bağlayıp bu tarafa göndermek, kendi ülkesinden çıkarmak; ya da aramızdaki dostluğun temellerinin güçlenmesi, samimiyet duygularının canlanması için onun öldürülmesine emir verilmesidir" buyurdu."* diyerek konu hakkında detaylı bilgiler vermiştir[414].

Justin Marozzi'de iltica olayını şu şekilde anlatılmaktadır: "*Efendinizin Avrupalı kafirlerle savaş ettiği haberini aldığımız içindir ki ordumuzla ülkesine yürümekten geri durduk; Müslüman bir ülkeyi batırmamız olsa olsa kafirlerin işine yarardı" diyordu. "Fakat hiçbir şey, onun Türkmen Kara Yusuf gibi, tacirleri soyan, gezginlerin canına kıyan ve buna benzer bir sürü rezillik eden, dünyanın en büyük haydut ve eşkıyasına sığınak sağlamış olduğunu duymak kadar canımızı sıkmamıştır. En fenası, bu kepaze herifin, koyunun koynundaki kurt misali,*

---

413 Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi)*, C.I, Haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen (Ankara: TTK Yayınları, 1949), 333-335.

414 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 45.

Müslüman bir ülkenin bağrında yaşıyor olmasıdır." Bayezid, ya Kara Yusuf'u mahkûm edip zincire vurarak Timur' a teslim etmeli veya topraklarından sürmeliydi. Buna ilaveten, Fırat' ın batısındaki Kemah Kalesi'ni eski sahibi ve Timur'un müttefiki Mutahharten'e geri vermeliydi." [415]

Dönemin kaynaklarına bakıldığında iki sultanın ilticası Timurlu-Osmanlı ilişkilerini etkilemiştir. Yıldırım Bayezid'e baskıda bulunarak Emir Timur'a karşı sefer düzenlemesini istemişlerdir. Emir Timur, Kara Yusuf'un Hicaz yolunda hacılara zarar vermesinden ve hatta eşkıyalık hareketlerinde bulunmasından dolayı rahatsız olmuştur. Kendisinin Müslümanların hamisi olduğunu söyleyerek iade edilmesini istemiştir. İade edilmemesi söz konusu olarak Müslümanlığını sorgulaması gerektiğini hatta kafir olabileceğini söylemiştir. Bayezid ise kendisine sığınan insanları asla vermeyeceğini söyleyerek ikili arasında çatışmalar başlamıştır[416].

Bu olay Nizameddin Şami'de "*Ben Rum diyarı üzerine yürümek, asker sevketmek taraftarı değilim, onlar daima frenklere karşı gaza yaptıklarından böyle bir hareketle frenklerin kuvvetlerinin artmasına ve müslümanların zayıflamasına sebep olmak istemem, fakat, civarda bulunan yabancılardan daha ziyade, müslüman memleketlerine zarar veren, yol kesen, bir şakiden başka bir şey olmayan Kara Yusuf'u, Bayazıd himaye etmiş ve memleketinde ona yer vermiştir; bu cihetten Bayazıd'ın bu üç şarttan birini kabul etmesi luzımdır: 1) onu öldürmekle bu meseleyi halletmek, 2) tarafımızdan muhakemesi edilmek ve cezası verilmek üzere bize teslim eylemek, 3) yahut bunlardan sarfınazarla, mumaileyhi doğrudan doğruya memleketten çıkarmak. Bu şartlardan birisini ihtiyar ile bu mesele halledilirse, aramızda baba oğul gibi bir münasebet, bir dostluk ve ittihad hasıl olur; kız alır, kız veririz ve kafirlere karşı yaptığınız gazalarda elimizden geldiği kadar size yardım ederiz."* şeklinde geçmektedir[417].

Osmanlı Sultanı ise cevabında: "*...Mısır hâkimi ile aranızda geçen olaylardan dolayı bizim niyetimizi doğru anlamamışsınız. Biz arzu etsek Mısır'ı feth etmeye her zaman kadiriz. Ahmet Celâyir tekrar geri Osmanlı topraklarına gelirse, Kara Yusuf ile birlikte ikisini size teslim etmemi istemişsiniz. Biliyorsunuz ki Hûlâgu Dârü's-Selâm'ı alıp İran'ın çoğunu eline geçirdiği sırada, halifenin amcası çocuklarından bir iki kişi Mısır'a Kâhire Vâlisi Baybars'a sığındılar ve onun himayesine girdiler. Hülâgu'nun Bağdat Vâlisi olan Karaboğa Noyan, Baybars'la cenk*

415 Marozzi, *Timurlenk*, 345.
416 Özer," Timur'un Yaptığı", 461-462.
417 Şami, *Zafername*, 297.

ettiler. Halifenin amcasını Mısır askeri sanıp, orada şehit ettiler. Kaçanlar şimdiye kadar Kâhire'de kaldı ve Hülâgû Han onları geri istemedi ve takip de etmedi. Şimdi bu dostunuz feleğin tokadını yemiş bir iki kişiyi himaye etmekle hatırınızı kıracak bir durum olamaz. Zira Hülâgû böylesine cüz'i şeylerden vaz geçmiştir. Muradımız Sivas ve çevresinden elinizi çekmenizdir. Bunu yerine getirmeniz güzel bir işaretinizin gereği olduğu anlaşılacaktır. Ancak herhâlde Allah'ın takdirinden kaçılmaz ve bizim kimseden korkumuz yoktur..." diyerek isteklerinin kabul edemeyeceğini İlhanlıların kurucusu Hülagü Han ile Memlüklerin kurucusu Baybars'ın arasındaki olayları benzeterek aynı akıbetin olmaması için uyarıda bulunmuştur[418].

İbni Arabşah'ın eserinde geçen bilgilere göre "*Onlar hemrahlarıyla birlikte sizin himayenize sığındılar, halbuki onlar nereye sığınsalar oraya bela ve kulfet uğramıştır. O ikisinin Rum sultanının kanatları altında olmasından Tanrı esresin. Dolayısıyla onlara penah verişten ozunuzu esreyin ve hatta aksine onları çıkarıp gönderin onları yakalayın ve yakaladığınız yerde öldürün. Siz bizim emrimize muhalif iş yapmaktan kendinizi alıkoyun. Aksi halde gazabımıza çarpılırsınız. Esasen siz bizim düşmanlarımız ve onlara benzeyenlerin ahvalini, ayrıca onların başlarındakilerin savaşlarını ve aldıkları darbeleri işitmişsinizdir. Onlara ne yapacağımız sizce bilinmektedir. Tartışmak ve çekişmek şöyle dursun aramızda edi-budu sözleri dahi artırmayın. Biz size kendi delillerimizle beyan edip örnekler dahi verdik."* bilgiler vererek Emir Timur hem nasihat hem de tehditlerde bulunarak iltica edenlerin iade edilmesini istemiştir[419].

Osmanlı kaynaklarında Hoca Sadeddin Efendi'de geçen ifadeye göre,

"*Yazıcıyla kâğıdı hem mektubu arattı.*

İşin yüzegelme yönünü ona bağlattı

Benden bir yalvarmadır bu, kudretli Kaysere

Gönül okşayan nameml sen de öyle süsle

Altından başlıkla yazılmalı adı sanı

Bu zamanın hanlarından üstün olsun şanı

418 Daş, "Ankara Savaşı Öncesi", 149.
419 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 289.

Ey bu köhne cihanın soylu ulu ağacı

Akıllılar katında olur mu bunun lafı

Tatlı bir yüzle karşılaşmadım bu ülkede

Konuk olmaya Rum'a Kayser'e geldimse de

Dilediği gibi gönlün, işler bitirilir

Orada keremlice misafirlik edilir

Söylensin her konuda baş dostu ben olayım

İslam diyarıdır çünkü Rum, istemem asla

Bu hücumdan ve benden bir şey gelmesin ona

Böylece dinin düşmanları memnun olurlar

Cizyeyi ödeyenler bundan dirlik bulurlar

Şimdi öcümü komayan sayısız askerle

O diyara doğru yürüyüp geldiğimde

Ülke talan edilir, insanları d esir

Sonra vebali hilekâr adından bilinir

Adamlarıma ver Kemah anahtarlarını

Ferah olsun cihan şimdiden bitsin sıkıntı

Kara Yusuf, hoşa gitmeyen o, yol kesici

Neylediki hacılara Hac yolunu kesti

Adalet kılıcıyla cezasın vermek gerek

Ona ne saygı ne de ilgi göstermek gerek

Anadolu'da hükmün böyle olur kararlı

O bakımlı topraklar da sana bağlı

Sözleri ile Emir Timur isteklerini nazik bir dille istemiştir[420]. Bayezid, Kara Yusuf ile Sultan Ahmet'in kışkırtmalarına nedeniyle sefer düzenlemeye karar vermiştir. Şüphesiz Osmanlı Devleti'nin Timurlular üzerine sefer düzenlemesinde bu kışkırtmalar tek sebep olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Timur istilasına karşı koyabilmek için hücuma geçmek istiyordu. Erzincan hâkimi Taharten, daha önceden Osmanlı Devleti'ne itaat etmemesi nedeniyle yeniden itaat altına almak ve iki hükümdarın kışkırtması nedenlerinden dolayı Erzincan'a doğru sefer düzenlemeyi kararlaştırmıştır[421]. Ordusuyla birlikte 1401 yılında yola çıkmıştır. Emir Timur, bu arada Irak-ı Arap coğrafyasında olduğu Bağdat şehrini kuşatmayla meşguldü. Bayezid, Erzincan'ı kuşatmış sonunda ele geçirmiştir. Taharten'in komutanı Mukbil esir olarak ele geçirilmiştir. Erzincan'ın yönetimini Kara Yusuf'a vermiştir. Mutaharten'in ailesini de Bursa'ya göndererek rehine bırakmıştır. Kara Yusuf'un on altı günlük Erzincan hakimiyeti sürmüştür. Erzincan halkı Karakoyunluları istemeyerek eski yöneticisinin geri getirilmesini istemiştir[422]. Yıldırım, bu sırada Kara Yusuf'a Erzincan'ı vermesiyle geri dönmüştü. Bu durumun Emir Timur'un karşısına çıkabileceğini korkudan geri çekildiği yorumu yapılmaktadır. Erzincan halkının da bu isteğini göze alarak Emir Timur ile karşı karşıya kalmak istemiyordu[423]. Neticesinde Erzincan'ı yeniden Taharten'e geri vermiştir. Taharten'e yardım gönderebilmek için Şehzade Şahruh'u göndermiştir. Gerektiğinde Bayezid ile çatışmaya girebilmesi için ona emir vermiştir[424]. Avnik'i geçtikten sonra Taharten binbaşısı Şeyh Ali'yi göndererek Bursa'da bulunan ailesinin iade edilmesi için yardım istemiştir. Nihayet huzuruna çıkarak af dilemiş ve barış yapılmasını istemiştir. Yıldırım, daha sonra ailesini göndermiştir[425].

Ankara savaşına doğru giden süreçte Yıldırım-Timur arasında mektuplaşmalarda ana konu Kara Yusuf'un iadesi meselesi olmuştur. Emir Timur, Karabağda kışladıktan sonra Kemah kalesi önlerine gelmiştir. Kara Yusuf'un Osmanlı topraklarını terk ettiği

420 Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevarih*, 251-252.
421 Yezdi, *Zafername*, 377.
422 Yücel, *Timur'un Ortadoğu*, 130-131.
423 Sümer, *Kara Koyunlular*, 62-63.
424 Mehmed Neşri, *Neşri Tarihi*, 335.
425 Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevarih*, 242-243.

Yıldırım ile arasının açıldığı haberini almıştır. Burada çıkan haberin yalan olduğu asıl hedefin Emir Timur'un, Kara Yusuf'un peşini bırakmak için bu haberin ortaya atıldığı ihtimali vardır. Emir Timur haberi almadan önce Kemah kalesinde Bayezid'e gönderdiği mektubunda *"Orduyu hümayun o tarafa müteveccihen hareket etmiştir. Karar, vaktiyle verilen karardır: Kara Yusuf'u hudut harici etmek, onu himayeden el çekmek lazımdır. Çünkü o yolkesen bir şakidir. Semavi bir kitap olan Kur'an'ın hükmü ile onu öldürmek ya idam etmek, hudut harici eylemek yahut onun elini, ayağını kesmek icap eder."* teklifinde bulunmuştur. Sonrasında ise Kara Yusuf'un Osmanlı topraklarını terk ettiği haberi alınca da mektubunda "*Mademki Kara Yusuf gitmiştir, o halde ailesini bize teslim et, bu suretle kararımız yerine gelsin ve böylece sulh yapmış olalım"* sözlerini söylemiştir[426].

Emir Timur, Celayirli Ahmet'in Irak-ı Arap coğrafyasına geri döndüğünü duyunca Osmanlı Sultan'ına mektup yazarak "*Ahmed Celâyir şimdi Bağdat yakınlarına gelmiş, biz de oraya asker göndermişiz. Tekrar size taraf kaçar gelirse sahip çıkmayıp, bilâkis yakalayıp bize teslim etmeniz sizden isteğimizdir. Erzincan'a varıp, yerleri tahrip için şimdilik serhadda durularak elçilerinizin gelmesini beklemekteyiz..."* sözlerini söyleyerek Sultan Ahmet'in yeniden iltica etmesi durumunda müdahale etmemesini istemiştir[427].

Ankara savaşı öncesi iki taraf arasında mektuplardan anlaşılacağı üzere soğuk hava esmekteydi. Emir Timur, Anadolu üzerine sefer düzenlemeyi düşünmeye başlayarak sefere çıkmadan önce Bayezid'e, Çimbay ve Elçikbay elçilerden oluşan heyetle birlikte şu sözlerle mektup yazmıştır: "*Diyeceğimiz şu ki, elçileriniz geldiler ve bizler sizin güzel sözlerinize vakıf olduk. Eğer bu söylediklerniz doğru ise, Türkmen Kara Yusuf'u bize gönderin yahut bu belayı Müslümanların başından def edin. Ayrıca büyük beylerinizden birini bize gönderin ki, aramızda ahit olsun; karşılıklı vardı-geldi olsun ve Müslümanlar rahat etsinler. Eğer dediğimizi yapmazsanız, olacak olanların sorumlusu sizsiniz."* sözlerini söylemiştir[428].

Kemah kalesini ele geçirdikten sonra Osmanlı Sultan'ı, Emir Timur'a yeni bir mektup göndermiştir. Şerafüddin Yezdi'ye göre Yıldırım özür dileyip affedilmesi için on kuş ve

426 Şami, *Zafername*, 299.
427 Daş,"Ankara Savaşı Öncesi", 149.
428 Yezdi, *Zafername*, 382.

on atı hediye olarak gönderse de Emir Timur kabul etmeyerek devamında şöyle demiştir:" *Saadet yar olmayan kişiye nasihat ve güzel sözler fayda vermez. O memlekete bizim askerimizden bir zarar gelmeyeceğini kaç kez söyledim. Ama olmadı. Yıldırım Bayezid her gün bir söz söylüyor, ama hiçbir sözünde sebat etmiyor. Eğer o Kara Yusuf'u ve Kemah kalesini bize teslim etseydi, kendisi de memleketi de zarar görmezdi. Allah'a şükür ki, Kemah kalesini kendi gücümüzle aldık. Şimdi gidip ona söyleyin: Madem sözümüzü dinlemedin, erkekler gibi savaşa hazırlan."* sözlerini söylemiştir[429].

Nizameddin Şami' de aynı içerikte başka bir mektup yazılmıştır. Mektupta, "*Bir kimseye devlet yar olmazsa kendisinin hayrını isteyen, nasihat edenlerin nasihatleri ona fayda vermez, sözünde duran kişi mert olan kimsedir; sözü ve işi birbirine uymamak namertlik alametidir. Eğer Sen Kara Yusuf'un ailesini göndermiş olsaydın hanedanın selamette kalırdı. Kemah kalesi meselesinde mübarek Mürde azad etseydin, kendi boynunu mezellet halkasından kurtarmış olurdun, elhamdülillah biz san hiç minnet etmeden kaleyi teşhir ettik.Şimdi merdane sebat et ve intikamımıza hazır ol"* sözlerini söylemiş ve mektuplaşmalarda tehdidin dozu giderek artmıştır[430].

Bayezid ise Emir Timur'un mektuplarına karşı çok kızmış hatta İbni Arabşah'da geçen ifadeye göre, *mektupdaki sözleri duyunca (öfkeden) ayağa fırladı. Sinirinden kaynayıp köpürdü. "Bu uydurma sözlerle beni korkutmak mı istiyor? Yoksa bu yalan ve asılsız laflarla bana karşı fitne mi çıkarmak istiyor? Yoksa beni Acem padişahları gibi mi sanıyor? Ya ki ne dedikleri anlaşılmayan Dest (-i Kıpçak) Tatarları gibi mi görüyor? Yoksa ordu toplama konusunda Hindistan askerleri gibi mi sanıyor? Yoksa benim askerlerimi Irak askerleri gibi birbirine düşmüş diye mi düşünüyor? Ya da benim İslam gazilerimi Şam askerlerine mi benzetiyor? Ya ki kendisinin kol yığınlarını benim askerlerim gibi zannediyor? Yoksa onunla ilgili tüm haberlerin bana gelmediğini mi sanıyor? Onun padişahları nasıl aldattığı, valileri nasıl ele geçirdiği, (sonra) nankörlük ettiği, kendisiyle o padişahlar arasında neler geçtiği, o padişahlardan bazılarını sürekli nasıl zayıflattığı hepsi bana malum. Bu işlerin hepsini insanlara anlatır, onun gizlediği sırlarını açıklarım Heyhat! O, daha yolun başındanken bir eşkiya, kan dökücü ve ahlaksız bir zinacı, verdiği sözü yaptığı anlaşmayı bozan, doğru yoldan yanlış yola sapan bir sahtekardı. Sonra etrafa korku saldı, kırdı döktü, çevresine zarar verdi ve hır çıkarıp zorbalığa soyundu..."* demiştir Mektupta geçen bu sözler Yıldırım'a ait

429 Yezdi, *Zafername*, 387.
430 Şami, *Zafername*, 301.

olabileceği gibi İbni Arabşah'ın kendi yorumu ile olayları anlattığı tahmin edilmektedir[431].

Bu sırada Kara Yusuf, nedeni bilmeyen bir sebepten dolayı Ankara Savaş'ından birkaç ay önce Bursa'dan ayrılarak Irak-ı Arap coğrafyasına doğru giderek Bağdat'ın kuzeyinde yer alan Fırat nehrinin kıyısında bulunan Hit kasabasına yerleşmiştir[432]. Kara Yusuf'un, Timurlu-Osmanlı savaşının çıkabileceğini önceden tahmin ederek canını kurtarmak için kaçtığı yorumu yapılabilir.

Emir Timur, Haziran 1402 yılında harekete geçerek Erzurum-Erzincan ve Kemah'ı geçerek Kayseri'ye ulaşmıştır[433]. Yıldırım Bayezid ise savaşın kaçınılmaz olduğunu bilerek Tokat taraflarına doğru gelmiştir. Tokat şehrinin dar ormanlık bir alan olduğunu su kuyularının başlarını tutarak Timur ordusunu beklemiştir. Neticesinde iki ordu orta çağın en büyük savaşı olarak nitelendirilen "Ankara Savaşı" cereyan etmiştir[434]. Ankara'nın çubuk ovasında yapılan mücadelede Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'in ordusu yenilerek esir olarak ele geçirilmiştir[435]. Ankara Savaşı 28 Temmuz 1402 yılının Cuma günü gerçekleşmiştir. Mücadeleyi Emir Timur'un kazanmasıyla Osmanlı Devleti'nde fetret devri başlayacaktır[436]. Anadolu beylikleri yeniden bağımsız olup Anadolu'nun siyasi birliği bozulmuştur[437]. Batı dünyasında büyük bir sevinçle karşılanarak kutlamalar yapılmıştır[438]. Osmanlı Devleti artık Timur devletine vergi vererek tabii olmuştur. Bu gibi sonuçlar ile birlikte Ankara savaşı tamamlanmıştır[439]. Sonuç itibariyle Ankara savaşına giden süreçte Celayirli Ahmet ve Kara Yusuf'un Osmanlı Devleti'ne iltica etmesi Ankara savaşının sebeplerinden biri olmuştur.

---

431 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 292-294.
432 Sümer, *Kara Koyunlular*, 63-64.
433 Arabşah, *Acaibu'l Makdur*, 301-307.
434 Yezdi, *Zafername*, 388-394.
435 Şami, *Zafername*, 303-307.
436 Yücel, *Timur'un Ortadoğu*, 136-138.
437 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 81-84.
438 Güngör, *Tarihte Türkler*, 206-209.
439 Oruç Bey, Ahmedi, Şükrullah, *Üç Osmanlı Tarihi*, 50-54.

3.4.3. Kara Yusuf'un Memlük Devletine İltica Etmesi

Ankara savaşından önce Celayirli Ahmet ile Kara Yusuf, Osmanlı topraklarından ayrılarak Irak-ı Arap coğrafyasına doğru gelmişti. Bayezid'in yenilmesiyle birlikte artık Timurluların önünde kimse durmaya cesaret edememiştir. Fakat iki dost kaybettiği toprakları geri almak adına kollarını sıvamıştır. Hille ve Bağdat valileri korkup kaçarak Emir Timur'a sığınmışlardır. Eski topraklarına nihayet kavuşmuşlardır[440].

İstikrarlı bir yönetim sergilerken Sultan Ahmet, büyük bir hata yaparak oğlu Hille hâkimi Tahir'in emirlerinden birisi olan Firuz Ağa'yı tutuklatmıştır. Babasının kendisini öldüreceği şüphesiyle Urmiye hâkimi Emir Muhammed, Firuzşah (Ferruh Şah), Emir Kalender ve Mikail ile ittifak yaparak babasına karşı cephe almıştır. Fırat nehrini geçerek babasına karşı sefer hazırlıklarına başlamıştır. Endişeye kapılarak arkadaşı Kara Yusuf'u yardım etmesi için çağırmıştır. Yapılan savaşda Kara Yusuf'un yardım etmesiyle savaştan galibiyetle ayrılmıştır. Oğlu Tahir yapılan mücadelede nehirden düşerek boğulmuştur[441]. Celayir Sultan'ının nedeni bilinmeyen bir sebepten dolayı Hille'den Bağdat'a gelmiştir. Bağdat'a gelmesinin sebebi rivayete göre dostu Kara Yusuf ile arası bozularak ona kötü niyeti olduğu kendisine bir şey yapabileceğini anladığı için yanından ayrılmıştır[442]. Bağdatda gizlenirken Kara Hasan isimli birisi tarafından gizlice kaçarak Tikrit şehrine geldiler. Tikrit hâkimi Oyrat Sarık Ömer ona hediyeler vererek gönlünü hoş etmiştir. Kara Yusuf'un hizmetine girmek istemeyen Devletyar, Adil ve Şeyh Maksut gibi bazı Celayir emirleri Tikrit'e gelmiştir. Tikritde daha fazla kalamayacağını anlayınca Şam'a doğru Mısır sultanı Ferec'e iltica etmek için hareket edecektir[443]. Kara Yusuf ise Irak-ı Arap ve Bağdat şehrine hâkim olarak sınırlarını genişletmiştir[444].

Emir Timur, Bingöl yaylasındayken Bağdat ve çevresinin Kara Yusuf'un eline geçtiğini duyunca şu sözleri söylemiştir: "*Diyarbakır yoluyla gidilsin ve nerede düşmana rastlanırsa temizlensin. Güzün havanın ılık olduğu Irak-ı Arab'a gitsin. Önce Kara*

440 Sümer, *Kara Koyunlular,* 64-65.
441 Yezdi, *Zafername,* 414.
442 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 48.
443 Yılmaz," Celayirliler", 218.
444 Yücel, *Timur'un Ortadoğu,* 134.

*Yusuf'un işini bitirsin. Onu defettikten sonra Bağdat'ın imarıyla uğraşsın ve bu işi kısa zamanda bitirsin."*diyerek yapılan meclis sonrası Bağdat'ı Mirza Miranşah'ın oğlu Ebu Bekr'e (Ebubekir) vermiştir[445]. Ayrıca Irak-ı Arab, Vasıt, Basra, Mardin'i ve köy kasabalarını da yönetmesi için ona vermiştir. Kara Yusuf ile mücadele etmesi için yardımcı olarak Devlet Hoca İnak, Seyfeddin Bey, Payanda Sultan Barlas, Emir Hüseyin Barlas, Sevincek Bey ve Sencer'i görevlendirerek Kara Yusuf'a haddini bildirmek için yola çıkmışlardır. Yolda diğer başka bir ordusu bulunan Şehzade Rüstem'i de Bağdat'a göndermiştir[446].

Timur ordusu, Fırat nehrini geçip aşağı tarafta bulunan Sib köyünün karşısındaki Nehrü'l-Ganem yakınlarında Kara Yusuf ile karşılaşmıştır. Kara Yusuf ise bu esnada hendek kazarak tuzak yapmakla meşguldü. Şehzade Rüstem, hendeklerden geçerek hücuma geçmiş ve kardeşi Yar Ali'yi atından düşürüp öldürmüştür. On beş hanedandan oluşan ailesi esir ele geçirildi[447]. Ganimetlerden deve, at ve koyun o kadar ele geçirildi ki haddi hesabı yoktu. Yar Ali'nin kesik başını, Emir Timur'un huzuruna getirilmesi büyük bir sevinçle karşılanarak kutlamalar yapıldı. Irak-ı Arap coğrafyasında artık muhalefet edecek unsur kalmamıştı. Kara Yusuf'un akıbeti ise canını zor kurtararak eski dostu sultan Ahmet gibi Memlük topraklarına doğru kaçmıştır. Bu olay Temmuz-Ağustos 1403 yılında gerçekleşmiştir[448].

Kara Yusuf, can havliyle kaçarak Rahbe'ye sığınmak istese de Emir Nuay'r'ın saldırısına uğramış, Dımaşk (Şam) şehrine doğru gitmiştir. Şam valisi Şeyh Mahmudî, Kara Yusuf'a iyi davranıp misafir etmiştir. Mısır Sultanı Ferec'e durumu haber vermiş ve gelen habere göre hapsedilmesini istemiştir. Bu arada Sultan Ahmet de Şam'da olup, onun da hapsedilmesini istemiştir. Emir Timur ile yapmış olduğu anlaşma gereği iltica olaylarında kişilerin hapsedilmesi konusunda ortak karar almışlardır. Sultan Ferec anlaşmaya aykırı tutum içinde olmayarak iki Hükümdar'ında hapsedilmesini istemiştir. Bu dönem de eski Avnik hâkimi Atlamış'ın Emir Timur'a iade edilmesi konusu çözüme kavuşmuştu. İşte bu nedenle Mısır sultanı daha yeni Emir Timur ile arasının iyi

445 Yezdi, *Zafername*, 414-415.
446 Şami, *Zafername*, 345.
447 Yezdi, *Zafername*, 422.
448 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 48.

olmasından dolayı çekinmiştir. Farklı bir bakış açısıyla olaya bakıldığında Ankara savaşının üzerinden henüz bir yıl geçmişti. Timur istilası, Osmanlı Devleti'ni yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Yıldırım Bayezid ile aynı akıbeti yaşamamak için Sultan Ferec, Emir Timur'un her dediğini yapıyordu[449].

Kara Yusuf, Şam kalesinde Burcu'l Hammam'da Celayirli Ahmet ise Burc-u Silsile bölümünde hapsedilmiştir. Emir Timur'un baskısı ile Yıldırım Bayezid'e söylediği sözleri tekrarlayarak hac kafilesini yağmaladıkları eşkıya oldukları gibi sözler söylemiştir. Gönderdiği mektubun içeriği "*kendisinin bütün fetih ve zaferlerinden bahsederek Cengiz Han ve torunlarının ülkelerinin asıl varisi kendisi olduğunu bu nedenle İlhanlıların yıkılmasından sonra bu bölgeye yürüdüğünü ve Allah'ın yardımı ile bütün bölgeleri ve büyük sultanları emri altına aldıklarını anlattı ve Sultan Ahmet Celayir'in bağlanarak kendi huzuruna getirilmesini, Kara Yusuf Türkmen'in ise eşkıyalık yaptığı hac kafilerinin yolunu kestiği için öldürülmesini istedi."* [450] şeklindedir. Sultan Ferec, gelen bu mektup neticesinde verdiği emirle öldürülmesini istemiştir. Fakat Şeyh Mahmudî emri yerine getirmemiştir[451]. Hasan-ı Rumlu'nun eserinde ise Sultan Ferec, Dımaşk valisinin kendisine muhalefet edeceğini tahmin etmiş kendisine yardım etmeleri için hapisten çıkarmıştır. Diğer kaynaklardaki gibi Sultan Ferec, ölüm emrini verdiği bilgisi Ahsenü't Tevarih'te tam aksine yaşamaları için hapisten çıkardığını ifade etmektedir[452].

Sultan Ferec, 4 Şubat 1403 yılında iki sultanın durumlarını Emir Timur'a haber vermek için Kahire'den gönderdiği elçi Hacip el-Huccab Mengli Boğa liderliğinde mektup yazmıştır. Mektupta: "*En yüksek en adil, muzaffer, dinin yardımcısı ve en büyük makam olan İslam'ın ve Müslümanların dayanağı, Timur Gürkan'a bu mektup tarafımızdan yazıldı. İlk önce yüce makama şunu arzetmek isteriz ki; elçiniz olan Ahmed bin Gulbek ve Seyfeddin Kanıbay en-Nasıri vasıtasıyla bize gönderdiğiniz mektuptan, yakınız olan Emir Atlamış'ın size sağ salim ulaştığını ve iyi olduğunu öğrendik ve buna sevindik. Biz daha önce yapmış olduğumuz ittifak gereği, eğer bizim tarafımızdan herhangi bir suçlu kaçıp size sığınırsa, onun zincire vurulup*

449 Sümer, *Kara Koyunlular*, 65.
450 Yılmaz," Celayirliler", 219.
451 Sümer, *Kara Koyunlular*, 65-66. Kanat, "Memlük- Timurlu", 203-204. Behrâmnejâd, *Karakoyunlular Akkoyunlular*, 30-31. Marozzi, *Timurlenk*, 366.
452 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 53.

bize iadesini istiyoruz. Aynı şekilde sizin tarafınızdan bir suçlu kaçıp bize sığınırsa, onu yakalayıp sizin için hazırlayacağız. Yine biz, kim sizinle harp halinde olursa, onunla harp edeceğimize ve kim sizinle barış içinde olursa bizde onunla iyi geçineceğimize söz veriyoruz. …elçilerinizi bu kadar uzun süre tutmamızın sebebi ise; Ahmed Celayir ile ilgili durumun belli olması ve bunu size gerektiği şekilde iletebilmek içindi. Çünkü o Bağdat'tan kaçıp Haleb'e geldi. Biz de tarafımızdan görevlendirdiğimiz kişileri, Haleb'e onu alıp Dımaşk'a getirsinler diye gönderdik. Bundan bir süre sonra ise bize Kara Yusuf bin Kara Mehmed'in yanında az bir askerle Dımaşk'a ulaştığı haberi geldi. Bunun üzerine tarafımızdan bir emir görevlendirilip göndererek bu iki şahsı yakalatıp Dımaşk kalesine hapsettirdik. Bütün bunları da daha önce size verdiğimiz söze sadık olduğumuzu göstermek için yaptık. Artık onların her ikisi de sizin emrinizdedir.'[453] diyerek Sultan Ferec'in, Emir Timur'dan korktuğu çekindiği anlaşılmaktadır.

Şam'da yaklaşık bir yıl içerisinde hapis hayatı yaşamışlardır. Bu süre içerisinde kendi aralarında anlaşma yaparak buradan çıktıklarında düşmanlarına karşı birlikte hareket edeceklerini Irak-ı Arap Celayirli Ahmet'e ve Azerbaycan ise Kara Yusuf'a bırakılması hususunda mutabık kalmışlardır. Şeyh Mahmudî Kahire'den gelen emri yerine getirmeyip öldürmemiştir. Onun da bir planı vardı. Mısır sultanı ile arasının bozuk olduğu Memlük tahtında gözü olduğu anlaşılmaktadır[454]. Hapisten çıkarmak için bir şartı vardır. Şartı ise Sultan Ferec ile yapacağı mücadelede yardım edeceklerine dair söz vermelerini istemiştir. Hapis hayatından kurtulmak için her şartı kabul edeceklerini söylemişlerdir. Hapisten çıkartarak yanında her ikisine de yüz bin dirhem ve üç yüz at vermiştir[455]. Celayirli Ahmet'in yanında birkaç yüz adamı olmasına rağmen Türkmenlerin birçoğu Kara Yusuf'un dışarı çıkarak aralarına gelmesini dört gözle bekliyorlardı[456]. Bu sırada Kara Yusuf'un yeni doğan bir çocuğu olduğunu haber alarak sevinmiştir. Kara Yusuf'un doğan çocuğunun ismi Pir Budak'tı[457]. Emir Timur'un ölümünden kısa bir süre önce serbest kalmaları ilerleyen süreçte Timurlu tahtının iç çekişmelerinden faydalanarak Irak-ı Arap ve Azerbaycan coğrafyasında saldırılarda bulunarak tehlikeli olmaya başlamışlardır.

---

453 Kanat, "Memlük- Timurlu", 204-205.
454 Sümer, *Kara Koyunlular*, 67-68.
455 Yılmaz," Celayirliler", 219-220.
456 Erdem ve Uyar" Karakoyunlular: Tarih Sahnesine", 1507-1508.
457 Arayancan," Karakoyunlu Hükümdarlarından", 80.

3.5. Emir Timur'un Çin Seferi ve Vefat Etmesi

Emir Timur, yedi yıllık seferini başarıyla tamamlayarak rakiplerini yenebilecek gücü olabileceğini göstermiş oldu. Kendisi Müslümanların Emir'i, Cengiz Han'ın Damat'ı olarak görmesi sebebiyle son bir hedef olan Çin (Hitay) kalmıştı. Çin seferinin nedenlerinden birisi de dini etkendi. Çin'i Müslüman yapmak için gaza ve cihat anlayışı en önemli nedendi[458]. Çin'i bu dönemde Ming hanedanı yönetmekteydi. 1398 yılına kadar Hongwu iktidarı vardı. O ölünce yerine torunu on dört yaşında Jian-Wen tahta geçti. Kendisi acımasız bir yönetim sergileyerek etrafındaki insanları öldürmüştür. Bu uygulamasına son vermek için amcası Zhu Di 1402 yılında başkent Nanting'i ele geçirerek iktidara gelmiştir. İktidara gelince "Yongle" unvanını almıştır. Emir Timur, Çin'de yaşanan iktidar değişikliğini fırsat bilerek Çin seferine çıkmaya karar vermiştir[459]. Diğer bir neden ise Cengiz Han'ın yarım kalan Çin seferini kendisi tamamlamak istemiştir. Son olarak ipek ve baharat yolunu Uluğ Türkistan'dan Anadolu'ya kadar ticaret merkezlerine hâkim olmuştu[460]. Ticaret güzergahında Çin ülkesi de vardı. Dünyanın ticaretini eline geçirmek için Çin'e hâkim olması gerekirdi. İşte bu sebeplerden dolayı Emir Timur, Çin seferine çıkmaya karar verdi[461].

Şerefüddin Yezdi'nin eserinde Emir Timur'un yapmış olduğu meclis sonrasında almış olduğu kararı "*Yüce Yaratan bize öyle bir güç verdi ki, kılıç zoruyla dünyayı fethedip, yeryüzündeki padişahları itaat altına aldık. Allah'a şükürler olsun ki, O'nun bize nasip ettiği bu nimet pek az padişaha nasip olmuştur. Artık gönlümüzden geçen, bundan sonra da kafirlerin üzerine yürüyüp gaza etmek, o dinsizleri Allah'ın inayetiyle iman yoluna sokmaktır. Hitay ve Çin üzerine yürüyecek, oralardaki puthaneler ve ateşgedeler yerine mescitler hankahlar kuracağız.*"[462] sözleriyle ifade etmiştir.

Hazırlıklarını tamamladıktan sonra Çin seferi için 27 Kasım 1404 yılında Semerkant'tan yola çıkmıştır. Aksulat bölgesine gelerek burada ordusuyla karargâhını kurmuştur. Aksulat'tan hareket ederek 14 Ocak 1405 yılında Otrar'a gelerek burada Berdi Bey isimli kişinin evinde konaklamıştır. Otrarda konakladığı süreçte

458 Andican, *Emir Timur*, 394.
459 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 424.
460 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 87.
461 Kanat ve Alican, *Timur*, 175.
462 Yezdi, *Zafername*, 440.

rahatsızlanmıştır. 2 Şubat 1405 yılında rahatsızlığı artmıştır. Doktoru Mevlâna Fazlullah Tebrizi iyileşmesi için tedavi uygulamıştır. Yapılan tedavilere vücudu cevap vermemiştir[463]. O da ölümünün yaklaştığını anlayarak vasiyetname yayımlamıştır. Vasiyetnameye göre: "*İyi biliyorum ki, ruh kuşu bu kafesten çıkıp gitmek istiyor. Ben Tanrı'ya sığınıyorum ve sizleri de O'na emanet ediyorum. Ben öldükten sonra arkamdan feryad-ı figan etmeyin, hiçbir faydası olmaz. Tanrı'dan benim günahlarımı affetmesi için dua edin, ruhum için Fatiha okuyun ve tekbir getirin. Allah'a şükür İran ve Turan'da bize karşı çıkacak kimse kalmadı. Biliyorum, günahlarım çoktur; ama Allah'dan ümidim odur ki, zalimlerin ellerini mazlumların başlarından uzak tuttuğum için bana rahmet etsin. Hayatım boyunca güçlünün zayıfı ezmesine asla izin vermedim. Bu dünyada edebi yaşayan kimse olmadı ve bana dahi vefa mal etmeyin ki, Müslümanlar zarar görmesinler. Yoksa kıyamet günü sizden hesabını sorarlar. Şimdi; Pir Muhammed Cihangir'i veliaht tayin ettim ve kaimmakamım olarak Semerkant'ı ona verdim. Bağımsız olarak ve tedbirler alarak orada otursun, ülkelerin ve ordunun dertleriyle meşgul olup, tebaanın problemlerinden haberdar olsun. Sizler de onu itaat edip ona yardımcı olmalısınız ki, düzen bozulmasın ve Müslümanlar zarar görmesinler ve kaç yıllık emeklerim zayı olmasın. Öyle davranın ki, uzaktakiler sizin ittifak içinde olduğunuzu anlasın ve kimse size başkaldırmaya cesaret edemesin."*[464] Vasiyeti gereği en çok sevdiği Pir Muhammed Timurlu tahtına geçecekti[465]. Yanında yardımcı olarak da Şah Melik ve Şeyh Nureddin Bey görevlendirmiştir[466]. Hastalığının yedinci günü 18 Şubat 1405 yılında dünyaya gözlerini yummuştur[467]. Vefat ettiğinde yetmiş bir yaşında bazı kaynaklarda altmış dokuz yaşında olduğunu ifade edilmiştir[468]. Otuz altı yıllık saltanatında sayısız seferlere katılmıştır. Yaptığı tüm seferlerinde başarıyla tamamlamıştır[469]. Hoca Ilgar köyünden sıradan birisi Anadolu'nun içlerinden Hindistan'a kadar uzanan geniş topraklarda hakimiyet kurmayı başarabilmiştir[470]. Onun ölümü ile İslam dünyası başsız kalmıştır. Rakipleri rahat bir nefes alarak kaybettiği toprakları geri almak için hareket etmiştir. Öncelikle Kara Yusuf fırsattan istifade

463 Kanat ve Alican, *Timur*, 176-177.
464 Yezdi, *Zafername*, 447.
465 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 89.
466 Hasan Taşkıran, "Timurlu Devlet Adamlarından Emir Şah Melik ", *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 12/3(2020): 523.
467 Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, 425.
468 Andican, *Emir Timur*, 398-399.
469 Wilhelm Barthold , *Türkistan Halklarının Tarihi*, Çev. Gülnisa Aynakulova (Ankara: Astana Yayınları ,2018) 290.
470 Barthold, *Uluğ Bey*, 49.

ederek Azerbaycan coğrafyasında faaliyetlerini yoğunlaştıracaktır. Timurlularda da taht mücadeleleri Karakoyunlu Kara Yusuf'un işini kolaylaştıracaktır[471].

Emir Timur'un, Karakoyunlular ile politikasına bakıldığında Ön Asya coğrafyasına geldiği dönemde çatışma içerisinde değildi. Emir Timur'un, Ön Asya'da saldırgan tutumu ile beraber Karakoyunlurla ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Karakoyunlu Hükümdarları Kara Mehmet ve Kara Yusuf döneminde Emir Timur'a itaat etmemesi mücadelelerin nedenini oluşturmuştur. Emir Timur'un ölümüne kadar Karakoyunlular ile ilişkiler çatışma içerisinde olmuştur. Çatışmalar neticesinde Ön Asya'da siyasi dengeler değişmiştir. Emir Timur'un ölümüne kadar Timurlular üstün konumdaydı. Emir Timur'un halefi Şahruh döneminde ise Kara Yusuf kaybettiği toprakları almıştır. Şahruh, düzenlediği Karakoyunlular seferleriyle birlikte kaybettiği toprakları Kara Yusuf'tan geri almıştır. Timurluların, Karakoyunlular ile ilişkileri Karakoyunluların 1469 yılında yıkılışına kadar çatışma içerisinde olmuştur[472].

471 İsmail Aka, Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447), (Ankara: TTK Yayınları, 1994), 31.
472 Yücel, Timur'un Ortadoğu, 122.138.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMİR TİMUR SONRASI TİMURLU-KARAKOYUNLU MÜNASEBETLERİ

4.1. Emir Timur'un Vefat Etmesiyle Birlikte Timurlu Tahtında İç Çekişmeler

Timur Devleti'nin kurucusu Emir Timur'un 18 Şubat 1405 yılında vefat etmesi İslam dünyası için büyük bir kayıptı. Beklenmeyen ölümü Ön Asya'da siyasi dengelerin değişmesine neden olmuştur. Tırnaklarıyla kazıyıp fethettiği bu toprakları çocukları ve torunları maalesef sahip çıkamayarak birbirleriyle mücadeleye girişmişlerdir[473].

Emir Timur, Çin seferine çıkmadan önce Karabağ'da kışlarken 6 Nisan 1404 yılında Timurlu topraklarını paylaştırmıştır. Taksimata göre; Ömer Şeyh'e İlhanlı Devleti'nin kurucusu olan Hülagü Han'ın yönettiği topraklar olan Hürmüz'den başlayıp Fars, Kirman devamında Rey'den Azerbaycan'a kadar Irak-ı Acem, Irak-ı Arap, Şam, İskenderiye, Arran, Mugan, Şirvan, Şemahi, Gilan, Karabağ, Derbent, Abhazya, Gürcistan, Hicaz bölgesini de dahil olduğu Doğu Anadolu bölgesinin bir kısmı Ankara savaşı ile birlikte İstanbul'a kadar olan tüm toprakları vermiştir[474]. Hizmetine Şirvanşah İbrahim, Van hâkimi İzzeddin Şîr, Gürcü kralı Köstendil, Mardin hâkimi Sultan İsa, Meraga hâkimi Çalık, Urmiye hâkimi Dizek ve Erdebil hâkimi Bistam Bey'i görevlendirmiştir. Ömer Şeyh'in oğulları Pir Muhammed'e Şiraz'ı, İskender'e Hemedan, Nihavend, Rucard, Lur-i Küçek'i ve Rüstem'e ise İsfahan'ı vermiştir. Miranşah'ın oğlu Ebu Bekir Mirza'ya Irak-ı Arap'ı vermiştir. Halil Sultan'a Arran, Ermenistan, Gence, Baylakan, Berdaa ve Trabzon'a kadar olan bölgeleri Ömer Şeyh'in emrinde yönetmesi şartıyla vermiştir. Ömer Şeyh'e yardımcı olarak Atabey Emir Cakü'yu atamıştır[475]. Şahruh'un oğulları Uluğ Bey'e Sayram, Aşpara, Taşkent ve Çin

---

473 Andican, *Emir Timur*, 386-387.
474 Yezdi, *Zafername*, 426-427.
475 Aka, *Timurlular*, 47.

sınırına kadar olan Moğol vilayetleri ve İbrahim Sultan'a ise Andican (Endican), Hoten ve Kaşgar dahil tüm bölgeleri vermiştir. Şahruh'a Herat, Horasan ve Maveraünnehir'i vermiştir[476].

Anlaşılacağı üzere Emir Timur'un ülkeyi dörde bölerek çocuklarına ve torunlarına paylaştırmıştır. Dolayısıyla Azerbaycan ve Irak-ı Arap bölgesine kadar olan toprakları Miranşah ve oğullarına, Irak-ı Acem'in orta ve güney bölgeleri Ömer Şeyh'in oğullarına, Afganistan'dan Kuzey Hindistan'a kadar olan toprakları Cihangir'in hayatta yaşayan tek oğlu Pir Muhammet'e ve son olarak da Herat merkezli Horasan ve Maveraünnehir başta olmak üzere doğuda kalan toprakları da Şahruh ve oğullarına pay ederek bölüştürmüştür[477]. Bu taksimatın bir benzeri de Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu Cengiz Han'ın vefat etmeden önce Moğol topraklarını paylaştırması ile benzemektedir[478].

Emir Timur, 18 Şubat 1405 yılında vefatı İslam dünyasında şok etkisi yapmıştır. Kendisi Müslüman olması nedeniyle bütün Müslümanların lideri olarak tanınmıştır. Sayısız seferleriyle geniş toprakları fethetmiştir. Ondan sonra Timurlu tahtında eski gücünden yerinde yeller esiyordu. Otuz altı yıllık saltanatında başarılı istikrarlı bir yönetim sergilemiştir. Emir Timur'un başarılarını halefleri devam ettirememiştir. Çocukları ve torunları ile Timur Devleti'nin değerli beyleri arasında mücadeleler olmuştur. Bu mücadele aslında Timurlularda saltanat kavgasına neden olmuştur. İç çekişmelerin yoğun olduğu bölgeler üç bölgeye ayrılmaktadır; birinci bölge Maveraünnehir-Horasan bölgeleri, ikinci bölge Azerbaycan-Irak-ı Arap-Irak-ı Acem bölgeleri ve son olarak üçüncü bölge ise Fars- Kirman-Huzistan bölgelerinde yaşanmıştır[479]. Taht mücadelelerinde Maveraünnehir ve Azerbaycan bölgelerinde yaşanan gelişmeleri konumuz dahilinde olduğu için ele alacağız.

476 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 103.
477 İsmail Aka," Şahruh'un Kara-Koyunlular Üzerine Seferleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 4/1(1989): 2.
478 Manz, "Timur ve Hakimiyeti Sembolü", 270.
479 Alan,*Bozkırdan Cennet,* 99.

4.1.1. Maveraünnehir ve Horasan Bölgesinde Mücadeleler

Emir Timur'un Otrar'da vefat etmesiyle vasiyetini yerine getirmek için kolları sıvayan Şah Melik ve Şeyh Nureddin görev yerlerinde olan Şehzadelere mektuplar göndermeye başladılar. Hızır Kavçın'ı Şehzade Hüseyin ile Şiraz'da bulunan Halil Sultan'a göndererek derhal geri gelmeleri için mektup yazmışlardır[480]. Devamında Şeyh Timur Kavçin'i Herat'ta bulunan Şahruh'a, Ali Derviş'i Tebriz'de bulunan Ömer Şeyh'e, Emir Timur'u Bağdat'ta bulunan Miranşah ve Şehzade Ebu Bekir'e mektuplarda Emir Timur'un ölümünden bahsederek herhangi bir kargaşa yaşanmadan görev yerlerinde kalmalarını istenmiştir[481]. Vasiyete göre veliaht olan Pir Muhammed ise Gaznin taraflarında bulunduğu gönderilen mektupta Timurlu tahtının varisi olduğunu bir an önce Semerkant'a gelerek iktidara gelmesi gerektiğini ifade etmişlerdir[482].

Emir Timur'un, naaşı defnedildikten sonra yapılan mecliste alınan karar gereği vasiyetin yarım kalmaması ve Çin seferini tamamlamak için Şehzadelerin yaş olarak en büyüğü olan Halil Sultan'ı görevlendirmişlerdir. Seferi tamamladıktan sonra Semerkant'a geri dönerek vasiyetin tamamlanması hususunda hem fikir olmuşlardır[483].

Ölümünden birkaç gün geçtikten sonra vasiyet konusunda beyler, Mirzalar ve hanımlar meclisde görüştüler. Herkesin ortak fikri Pir Muhammed'in veliaht olarak iktidara gelmesi gerektiğidir. Fakat bu sırada başkentten uzak yer olan Kandahar şehrinde olduğu bu nedenle gelene kadar geçici olarak Timurlu tahtına Şahruh'un geçmesini istemişlerdir. Dolayısıyla vakit kaybetmeden Semerkant'a Şahruh'un gelmesi ile barışın istikrarın olabileceğini düşünmüşlerdir. Fakat beklenmedik olaylar neticesinde istenilen sonuca ulaşılmamışlardır[484].

Semerkant'ta beklenmeyen olaylar şu şekilde cereyan etmiştir. Emir Timur'un kızından olan Şehzade Hüseyin bin veya iki bin civarı atlı kuvveti ile Semerkant'ı kuşatmıştır.

---

480 Yezdi, *Zafername*, 449.

481 Aka, *Timurlular*, 49.

482 Mehibe Şahbaz,"Timurlu Mirzalar Meselesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27/2 (2018): 21. Hasancan Meral," Mîrza Mîranşâh ve Askeri Faaliyetleri", *History Studies*, 9/1 (2017): 151.

483 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 33.

484 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 29-31.

Diğer bir olay ise Taşkent'te bulunan Mirza Halil Sultan'ın Semerkant'ta ordusuyla gelerek burada bulunan Emir Hudaydad-ı Hüseyni, Emir Yadgarşah Arlat, Emir Şemseddin Abbas ve Burunduk Bey gibi önde gelen beyleri çeşitli vaatlerle kandırarak Semerkant'ta Timurlu tahtına geçmiştir. Bu iki haberi de duyan vasiyetin yerine getirilmesi için görevlendirilen Şah melik ve Şeyh Nureddin'i kızdırmıştır. Başkent'te bulunan Timurluların muhafızlarından olan Argunşah'a mektup göndererek Halil Sultan'ın derhal tutuklanmasını fitnecinin birisi olduğu kontrol altına alınmadığı taktirde kötü sonuçlar olabileceğini söylediler. Halil Sultan'ın Semerkant'taki faaliyetlerine son vermek ve Emir Timur'un vasiyeti Pir Muhammed'i tahta geçirmek için çıkış yolu arıyorlardı. Taşkent'teki beylere mektup göndererek Halil Sultan'ın yanından ayrılarak kendi tarafına geçmelerini istemiştir. Durum karmaşık hal alınca Şah Melik, yanına Mirzalardan Uluğ Bey ile İbrahim Sultan'ı yanına alarak Semerkant'a doğru yola çıkmışlardır. Semerkant'a geldiklerinde Halil Sultan, Argunşah'a vaatlerde bulunarak kendisinden başka kaleyi kimseye açmamasını istemiştir. Şah melik, Çıharrahe kalenin kapısının önüne yaklaştığında kapının yüzüne kapatıldığını görmüştür. Argunşah'a Pir Muhammed'in Emir Timur'un vasiyetine göre veliaht olduğunu, kalenin kapılarını açmadığı taktirde vasiyetine uymadığını söylemiştir.Ne kadar dil dökse de başkente girememiştir. İstekleri olmayınca Buhara şehrine dönmüşlerdir. Son çare ise Şeyh Nureddin, Argunşah ile görüşmek istemiş fakat başarısızlıkla sonuçlanarak geri dönmüştür. Argunşah'ın kaleyi açmamasının nedeni ise Pir Muhammed'i veliaht olarak kabul etmesi o gelene kadar kalenin Halil Sultan'ın eline geçmemesi için kaleye kimseye açamayacağı yönündedir. O bu düşüncesi ile aslında hem Pir Muhammed ile Halil Sultan arasında ikili oynayarak iki tarafın tepkisini çekmek istememiştir[485] .

Mirza Halil Sultan 18 Mart 1405 yılında Semerkant'a gelerek resmen Timurluların yeni hükümdarı olduğunu açıklamıştır. Akıllı bir politika ile karşı tarafın tepkisini çekmek istemediği için vasiyete uygun olarak Muhammed Sultan'ın dokuz yaşındaki oğlu Muhammed Cihangir'i "Han" ilan ederek göstermelik tahta çıkmasını sağlamıştır. Arka planda devletin asıl sahibi Mirza Halil Sultan'dır. Bu olaya benzer geçmişte

485 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*,33-40.

hatırlanacağı üzere Emir Timur kendisini Cengiz Han'ın damadı olduğunu ispat etmek için han soyundan gelen Suyurgatmış'ı göstermelik olarak Han ilan etmişti[486].

Semerkant'ta yönetimi ele geçiren Halil sultan, Timurlu hazinesini yanında bulunan beylere dağıtarak kendisine sadakatli yandaş taraftar olmasını hedeflemiştir. Emir Timur'un hazinesi bitmek üzeredir. Aslında bakıldığında Halil Sultan'ın devlet yönetiminde hiçbir tecrübesi olamadığı için Timurlulara pahalıya mal olmuştur[487].

Şahruh, Herat'ta babasının ölümünü duyunca 1 Mart 1405 yılında hareket ederek Semerkant'a doğru gitmek için yola çıkmıştır. Herat'ın korunması için Hasan Sufi, Alike Kükeltaş, Hoca Rasti ve Emir Mızrab Bahadır'ı bırakmıştır. Herat kalesinin burçlarını onarmak için Emir Firuzşah Tarhan'ı görevlendirmiştir. Maveraünnehir'deki durumu öğrenmek için Hızır Hoca ile Şeyh Hasan Kavçin'i göndermiştir.Bu sırada Buharada bulunan Şeyh Nureddin ve Şah Melik gibi Pir Muhammed'in iktidara gelmesini isteyen kişiler yaptıkları toplantıda Şahruh'a yardım etmek için aralarında anlaşarak Şah Melik'in, Semerkant'a gitmesi konusunda hem fikir olmuşlardır. Şeyh Nureddin ise Buhara'da kalarak buradaki asayişi sağlamak için görevlendirilmiştir. Şah Melik Amu Derya'yı geçerek Dize geçidinde Şahruh'u beklemiştir. Şahruh ise bu sırada Andohy'i geçerek Amu Derya kıyısında bulunan köprüye gelmiştir. İkisi de buluşarak Halil Sultan meselesini düşünmüşlerdir. Emir Timur'un kızı olan Togay Şah'ın oğlu Sultan Hüseyin Şahruh'un ekibine katılmıştır.Tam bu arada Halil Sultan'dan haber gelmiştir. Habere göre kendisinden başka Maveraünnehir'de gücün olmadığı, bu bölgenin kendisine bırakılmasını karşılığında ne isterler ise kabul edeceğini söylemiştir. Şahruh'un planı Timurlu hazinesini bir an önce ele geçirerek ziyan olmasını engellemek istemiştir. Şah Melik'i hazinenin getirilmesi için görevlendirmiş kendisi de Andhoy'a gelmiştir[488].

Halil Sultan'ın vermiş olduğu sözleri tutmaması Şahruh'u tedirgin etmiştir. Şah Melik'e on bin kişilik orduyu emrine vermiştir. Buna karşılık Halil Sultan ise beş yüz atlı askerleriyle Dize geçidini tutmuştur. Yapılan mücadelede Halil Sultan yenilmiştir. Barış

---

486 Aka, *Timurlular*, 50-53.
487 Şahbaz,"Timurlu", 22.
488 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 24-27.

görüşmeleri yapılarak yeniden vaatlerde bulunan Halil Sultan bu kez de Maveraünnehir'in yönetimini Şehzadeler arasında herhangi birine vereceğine kendisine verilmesini istemiştir. Şahruh yine aynı isteği olan Timurlu hazinesinin Pir Muhammed'e verilmesini istemiştir[489]. Devamında Amu Derya'nın öteki tarafının yönetimini de kendisine vereceğini söylemiştir. Halil Sultan yine aynı şekilde sözünde durmamıştır. Şahruh Horasan'dan aldığı haberler nedeniyle Halil Sultan meselesini ötelemek zorunda kalmıştır. 26-27 Mayıs 1405 yılında Herat'a geri dönmüştür[490].

Pir Muhammed, Semerkant'ta doğru yola çıkarak dedesinin vasiyeti gereği tahta çıkmak istemekteydi. Halil Sultan üzerine gelen ordunun haberini alınca yanında bulunan Sultan Hüseyin komutasında otuz bin kişilik orduyu göndermiştir. Amu Derya'nın kıyısına gelen Sultan Hüseyin yanında görev yapan Pir Ali Taz tarafından Timurlu tahtının asıl sahibi kendisinin olduğunu söyleyerek kandırmıştır. Hedefinde değişiklik yaparak Halil Sultan'ı tahtan uzaklaştırmak için Semerkant'a doğru hareket etmiştir. Keş bölgesinde bulunan Necef (Nahşeb) şehrinin Çekdalik mevkiinde 16 Temmuz 1405 yılında iki taraf mücadeleye girişmek için hazırlanırken Sultan Hüseyin'e ihanet eden ordusundaki beyler, Halil Sultan'ın tarafına geçmiştir. Canını zor kurtarıp Belh taraflarına doğru kaçmıştır. Andhoy ve Şaburgan bölgesi hâkimi Süleymanşah'a sığınmıştır. Pir Muhammed karşı tarafın birbiriyle anlaşmazlık olmasına çok mutlu olmuştur. Süleymanşah'a mektup göndererek derhal kendisine teslim edilmesini istemiştir. Onun amacı kendisine rakip olan kişileri bertaraf ederek dedesinin vasiyetini yerine getirmektir[491].

Süleymanşah ve Sultan Hüseyin aralarında ittifak yaparak Pir Muhammed'in üzerine yürümüştür. Yapılan mücadelede ağır yenilgi alınca Herat'ta bulunan Şahruh'a sığınmıştır. Serahs bölgesinin yönetimini Süleymanşah'a vermiştir[492]. Pir Muhammed araya girip Şahruh'dan rica ederek Sultan Hüseyin'in öldürülmesini istemiştir. Bu isteği memnuniyetle karşılayarak Emir Nuşirevan-ı Barlas tarafından Bağ-ı Zübeyde civarında

489 Aka, *Timurlular*, 53-54.
490 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 40-42.
491 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 44-45.
492 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 62-67.

Sultan Hüseyin'i öldürmüştür. Süleymanşah, gelen haberleri duyunca aynı akıbeti yaşamaması için Halil Sultan'ın yanına kaçmıştır[493].

Pir Muhammed, Sultan Hüseyin'in ortadan kaldırılmasıyla önemli bir rakibinden kurtulmuştur. Halil Sultan ile mücadele etmek için ordusuna takviye güç olarak amcası Şahruh'tan yardım istemiştir. Kendi ordusunun yorgun ve bitkin olduğunu söyleyerek yeğeninin yardım çağrısına duyarsız kalmamış, oğlu Uluğ Bey ile Şah Melik'i göndermiştir. Şah Melik ise Amu Derya'ya gelerek, Halil Sultan'dan gelen olası saldırılarda tedbirli olabilmek için köprü kurdurmuştur. Başkentten gelen haberlere göre Emir Hudaydad Hüseynî, Halil Sultan'a karşı ordu göndererek Semerkant'ı fethetmek istemiştir. İki ateş arasında kalan Halil Sultan ise Şah Melik üzerine gitmeye karar vermiştir. Yanında Süleymanşah ile Amu Derya'ya gelerek sefer hazırlıklarına başlamıştır. Tüm çabalarına rağmen Halil Sultan'ın ordusu yenilmiştir. Şahruh'a ait olan hazinenin iade edilmesi şartı ile barış yapmaya razı olmuştur. Şah Melik'in bu şartını mecburen kabul etmek zorunda kalmıştır ve Semerkant'a geri dönmüştür. Şah melik ve Mirza Uluğ Bey ise Kandahar'a gelerek Pir Muhammed'e katılmışlardır[494].

Halil Sultan ile Pir Muhammed mektuplaşarak Timurlu tahtına kimin geçmesi hususunda birbirlerini ikna etmeye çalışmışlardır. İki taraf da bir an önce sonuca varılarak iktidara kimin geçeceği ikilemini bitirmek istemişlerdir. Pir Muhammed, ordusunu hazırlatıp Semerkant'a doğru harekete geçmiştir. Şahruhtüm uyarılara rağmen, ilk önce Buhara'nın ele geçirilip daha sonra Semerkant kolay bir şekilde alınacağını söylemiştir. Ama bu uyarılar Pir Muhammed'i durdurmamış Amu Derya'dan geçerek savaş düzeni almıştır. 1406 yılının şubat ayında Karşı suyu kıyısında yapılan savaşda yenilgiye uğramıştır. Şah Melik ile Uluğ Bey Horasan'a Pir Muhammed ise Belh' e kaçarak canlarını zor kurtarmışlardır. Şahruh Herat'tan gelerek Şah Melik ve Uluğ Bey'den haber alarak yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiştir. Halil Sultan'ın yanında bulunan adamlarından birisinin amcasının yanına göndererek özür dilediği, kendisiyle ilgili herhangi bir sorun olmadığı Pir Muhammed'in kendi ülkesine girerek saldırdığı, bu nedenle savaşmak zorunda kaldığını devamında eski barış anlaşmasına

493 Aka, *Timurlular*, 67-69.
494 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 67-71.

sadık kalacağına dair söz vermiştir. Barış yapıldıktan sonra Semerkant'a geri dönmüştür[495].

Halil Sultan yaşanan tüm bu gelişmeler karşısında plan kurarak rakiplerinden kurtulmak istiyordu. En büyük rakibi olan Pir Muhammed'i ortadan kaldırmak için yapmış olduğu plana göre Pir Muhammed'in yanında bulunan Pir Ali Taz Bey'e Pir Muhammed'i öldürmesi karşılığında istediği toprakları vereceğine dair vaatlerde bulunmuştur. Yaptıkları anlaşma ile 22 Şubat 1407 yılında bir fırsatını bularak ani bir baskınla Pir Muhammed'i öldürmüştür. Pir Muahmmed'in öldürülmesi Timurlu haleflerin aralarındaki mücadeleler daha da alevlenecektir. Vasiyetin yerine getirilmemesi Pir Muhammed taraftarı için çok üzücü bir durum olmuştur[496].

Amcası, Pir Muhammed'in ölümüne çok üzülmüş intikamını almak için Emir Mızrap, Emir Tükel-i Barlas ve Emir Şeyh Lokman-ı Barlas'ı göndermiştir. Pir Ali Taz'ın Yeke Oleng bölgesinde olduğunu öğrenince takip etmelerine rağmen yakalanamamıştır. Şahruh arkasından yetişerek Belh civarına gelmiştir. Amu Derya kıyısında yapılan mücadelede Halil Sultan'ın ordusu yenilmiştir. Anlaşma yapılması kararlaştırılarak Belh'in yönetimini Pir Muhammed'in oğlu Kaydu'ya bırakmıştır. Kendisi de 15 Eylül 1407'deHerat'a geri dönmüştür[497].

1407-1408 yılları arası Semerkant'ta beklenmeyen gelişmeler olmuştur. Bu dönemde kıtlık yaşanmış, halk zor günler geçirmiştir. Halk ile yönetim arasında hoşnutsuzluk baş gösterince güven problemi yaşanmıştır. Diğer tarafta Halil Sultan, orduda görev yapan düşük rütbeli gulamlıktan yetişme beyleri sarayda bulunan dedesinin hanımları ile evlenmelerine engel olmamıştır. Devamında Şad Mülk isimli Hatun ile fazla vakit harcayarak devlet yönetimi ile ilgilenmemiştir[498]. Şad Mülk Hatun'un sarayda haddini aşan tavırlarıyla dış politikaya müdahale etmesi bazı çevreler tarafından hoş

---

495 Aka, *Timurlular*, 69-71.
496 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 74-86.
497 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 60-61.
498 Aka, *Timurlular*, 71-73.

karşılanmamıştır. Bu üç nedenden dolayı Halil Sultan'ın iktidarı konusunda hoşnutsuzluklar olmuştur[499].

Şeyh Nureddin ve Hudaydad Hüseynî gibi Halil Sultan'a muhalif beyler Şahruh'a haber göndererek başkentin ele geçirilmesi için yardım etmesini istemişlerdir. Karşılığında cevap olarak ise en kısa zamanda bu mesele hakkında ilgilenip ordularını hazır bulundurmalarını istemiştir. 1409 yılında harekete geçerek Badgis bölgesine gelmiş, Halil Sultan ise Keş şehrinde yerleşmiştir. Şahruh'a yardımcı olmak için kuzeyde Emir Hudaydad saldırıya geçmiştir. Dört bin kişilik orduyla Keş'ten ayrılarak kuzeye doğru gitmiştir[500]. 1409 yılının mart ayında Semerkant civarında yapılan çatışmada Hudaydad Hüseynî tarafından esir edilmiştir. Fergana tarafına giderek burada konaklamıştır. Ordusunda anlaşmazlık nedeniyle çıkan çatışmada Hudaydad ölmüştür. Fergana'dan kaçmayı başarmış ve Otrar'da bulunan Şeyh Nureddin'e sığınmıştır. Şeyh Nureddin araya girerek Halil Sultan Semerkant'taki iktidarından vazgeçerek, Rey şehrinde yaşamayı kabul etmiştir[501]. Neticesinde Şahruh, Timurlu tahtına oturarak yeni hükümdar olduğunu ilan etmiştir.

Şahruh, Semerkant'ı ele geçirdikten sonra oğlu Uluğ Bey'e vermiş Şah Melik'i de tecrübesine güvendiği için Atabey olarak atamıştır. İdari taksimata devam ederek oğlu İbrahim sultana Belh'i, Pir Muhammet'in oğlu Şehzade Kaydu'ya Kandahar'ı ve Ömer Şeyh'in oğullarından Ahmet'e Fergana'nın yönetimini vererek Timurlu tahtında mücadeleler son bulmuştur. Otrar'ta bulunan Şeyh Nureddin başkenti kuşatma altına almıştır. Uluğ Bey ile Şah Melik'in gayretleri sayesinde mücadeleyi kazanmıştır. 1410 yılında gerçekleşen bu olay neticesinde bir sonuç alınmamıştır. Şeyh Nureddin'in eski arkadaşlarından olan Emir Hargudak ile arasında çıkan çatışma nedeniyle öldürülmüştür. Böylece muhalif tavır takınan rakiplerinden birisi de ortadan kaldırılmıştır[502].

Şahruh, yeğeni Halil Sultan'a on bin askerden oluşan orduyu emrine vererek Irak-ı Acem ve Azerbaycan bölgesinde kaybettikleri toprakları geri almak ve asayişi sağlamak

499 Şahbaz,"Timurlu", 23.
500 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 99-100.
501 Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, 62.
502 Aka, *Timurlular*, 75-77.

amacıyla göndermiştir. 1410 yılında Rey'den hareket ederek yola çıkmıştır. Ömer Şeyh'in oğulları İskender ve Rüstem ile mücadele ederken neticesinde 1411 yılının kasım ayında öldürülmüştür. Şahruh'un amacı zaten rakiplerinden birisi olan yeğeninden kurtulmak ve Ön Asya'daki Timurlu hakimiyetini sağlamak için göndermiştir. Onun ölümü ile en önemli rakipten de kurtulmuş oldu[503].

Batıda bulunan diğer bir yeğeni olan Şehzade İskender'e haber göndererek Kara Yusuf'a karşı sefer düzenleyeceğini söylemiş devamında ise kendisine yardım etmesini istemiştir. Fakat amcasının kendi üzerine sefer düzenleyeceğini tahmin ederek amcasına isyan etmiştir.Neticesinde 1414 yılında Karakoyunlu seferinden vazgeçerek yeğeni üzerine sefer düzenlemeyi karar kılmıştır. İsfahanda bulunan Şehzade İskender'i kuşatma altına almıştır. Kardeşi Rüstem'in yardımıyla ele geçirilmiştir. Gözlerine mil çekerek amcasına baş kaldırmasını gözleri ile ödemiştir. Yardımlarına karşılık Rüstem'e İsfahan'ı, Baykara'ya Luristan ve Hemedan'ı ve Fars bölgesini de oğlu İbrahim Sultan'a hediye etmiştir[504].

Şehzade İskender, gözlerine mil çekilmesine rağmen intikam almak için kardeşi Şehzade Baykara ile isyan etmiştir. Kardeşi Rüstem tarafından isyan kısa zamanda son bulmuştur. Mirza Baykara Şiraz'a kaçmış, İskender ise Kaşkayi aşireti tarafından ele geçirilerek öldürülmüştür. Şahruh durumu kontrol edebilmek için 1415 yılında Herat'tan yola çıkmıştır. Rüstem ile Şiraz'da bulunan Mirza Baykara üzerine yürümüşlerdir. Baykara yaptıklarından pişman olarak özür dilemiştir. Hemedan ve Luristan yönetiminden alınarak Kandahar ve Germsir bölgesine tayin edilmiştir. Şiraz'ı da oğlu İbrahim Sultan'a vermiş, kendisi de 1416 yılının mart ayında Herat'a dönmüştür. Böylece Maveraünnehir ve Azerbaycan bölgesinde kendisine muhalif olan Ömer Şeyh'in oğullarını bertaraf ederek kesin olarak Timurlu tahtına hâkim olmuştur[505].

503 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 106-108.
504 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 88-103.
505 Şahbaz,"Timurlu", 25-26.

4.1.2. Azerbaycan Irak-ı Arap Irak-ı Acem Bölgelerinde Mücadeleler

Timur Devleti'nin kurucusu Emir Timur ölmeden önce 1404 yılında Karabağ'da kışlarken ülkesini çocukları ile torunları arasında paylaştırmıştı. Son seferi olan Çin seferine çıkmadan önce paylaştırılan bölgelerden birisi de Azerbaycan, Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem bölgesiydi. Bu bölgelerin yönetimini torunu Mirza Ömer'e verilmiştir. Babası Miranşah ile kardeşi Ebu Bekir'e ise Irak-ı Arap ve Diyarbakır topraklarının yönetimi verilmesine rağmen Mirza Ömer'e tabii olmalarını istemiştir[506]. Dolayısıyla Mirza Ömer babası ile kardeşinin hamisi durumundadır. Bu taksimatta Emir Timur'un hayatta olduğu dönemde sorun teşkil etmezken onun ölümü ile birlikte aralarında mücadeleler yaşanmaya başlamıştır[507].

Emir Timur'un ölüm haberi ulaştıktan sonra Şehzadeler arasında iktidar mücadeleleri hız kazanmıştır. İlk mücadele Ömer Şeyh'in atabeyi Emir Cakü'nün oğlu Cihanşah saltanat sevdasına kapılarak isyan bayrağını açmıştır. İsyanın sonucunda Cihanşah öldürülmüştür. Mirza Ömer Semerkant'tan gelen mektuplardan dedesinin ölüm haberini aldıktan sonra ne yapacağını bilemediği için ordusuyla geri çekilerek kendisine yapılacak saldırılara karşı tedbirler almıştır. Beklediği ilk saldırı kardeşi Şehzade Ebu Bekir'den gelmiştir. Kendisi kardeşine bağlı kalmayacağı zaten dedesi hayattayken belli olmuştur. Cihanşah'ın ölümünü sebep göstererek intikamını almak için harekete geçmiştir. Ömer Şeyh zaten kardeşinden şüphe duyduğu için saldırıya geçmesini beklemiştir. Azerbaycan'a doğru ordusuyla geldiğinde Sultaniye yakınlarında tuzağa düşürülerek Şehzade Ömer'in emriyle hapse atılmıştır. Kale muhafızına da kardeşinden kurtulmak amacıyla zehirlenmesi emrini vermiştir. Mirza Ebu Bekir, öldürüleceğini anlayınca kale muhafızıyla anlaşarak 15 Temmuz 1405 yılında hapisten kurtulmuş böylece iki kardeş arasında fiili olarak mücadele başlamıştır[508].

Ebu Bekir babası Miranşah ile birleşerek yanlarına müttefik arayışında bulunup neticesinde Semerkant'ı ele geçiren Halil Sultan ile ortak hareket etmek isteseler de Şahruh'un araya girmesiyle müttefik olamamışlardır. Mirza Ömer, Bistam-i Cakir'in

506 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 102.
507 Aka, *Timurlular*, 55-56.
508 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 31-32.

itaat etmemesi ve Şirvanşah hâkimi İbrahim'e sığınması nedeniyle Karabağ'a gitmiştir[509]. Miranşah ve oğlu bu durumu fırsata çevirerek Sultaniye'yi ele geçirmişlerdir. İlk başta babasını tahta oturtarak hükümdarlığını ilan etmiştir. Daha sonra yanındaki beylerin araya girmesi ile babasını tahtan indirip kendisi iktidara geçmiştir[510]. Tebriz'e doğru hareket ederek herhangi bir mücadele olmadan Tebriz'i 1405 yılının son günlerinde ele geçirmiştir[511].

Mirza Ömer, bütün bu gelişmeleri Karabağ'da yakından takip etmiştir. Kardeşinin tehlikeli olması onu korkutmuştur. Meraga'ya gelerek İsfahan ve Fars bölgesi hâkimi olan amcası Ömer Şeyh'in çocukları olan Pir Muhammed, İskender ve Rüstem'den yardım istemiştir. Yapılan ittifak ile Rey civarında bulunan Soğukbulak bölgesinde kardeşinin mallarını yağmalatmıştır. Mirza Ebu Bekir, buna karşılık vermek için hücuma geçmiş, kaybettiği mallarını geri almıştır. 20 Şubat 1406 yılında yapılan mücadelede Şehzade Ömer yenilmiştir[512]. Canlarını zor kurtaran Mirza Ömer ve kuzenleri kaçarak Horasan'a gelmişlerdir. Burada Şahruh'a haber göndererek sığınma talebinde bulunmuştur. Şahruh olumlu cevap vermiş ve Astarabad ve Damgan yöresini dirlik olarak vermiştir. Şahruh'un buradaki amacı Semerkant'ta bulunan Halil Sultan ile bağlantı kurmasını engellemek istemiştir. Tahmin ettiği gibi olmuştur. Şahruh'a karşı isyan hareketinde bulunmuştur. Cam yakınlarında bulunan Burudiye bölgesinde yapılan mücadelede 18 Nisan 1407 yılında yenilmiştir. Başkent'e doğru hareket ederek Halil Sultan ile hareket etmek istemiştir. Murgab bölgesinde Şahruh'un adamlarından olan Berdi ile yaptıkları mücadelede yenilmiştir. Savaşda aldığı yaraları tedavisi için gittiği Herat'ta ölmüştür[513].

Ebu Bekir, Mirza Ömer'in ölümü ile en önemli rakibinden kurtulmuş oldu. Fakat daha sıkıntılı dönem Ebu Bekir'i beklemiştir. Öncelikle Mirza Ömer meselesi ile uğraşırken Sultaniye'yi Şeyh Hacı Irakî kuşatmıştır. Serav hâkimi Bistam oğlu Cakir ile Şirvanşah İbrahim Tebriz'i kuşatmaktadır. Bu iki önemli olay neticesinde Ebu Bekir derhal geri dönmek zorunda kalmıştır. Tebriz'in valisi Emir Muhammed-i Devati daha fazla

509 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 43-45.
510 Meral," Mîrza Mîranşâh " 152.
511 Sümer, *Kara Koyunlular*, 70-71.
512 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 46-50.
513 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 40-43.

kuşatmaya dayanamayarak Bistam-ı Cakir ile anlaşmak zorunda kalmıştır[514]. Böylece 20 Nisan 1406 yılında Tebriz'e giriş yapmıştır. Şehrin ileri gelenleri bu ikilinin arasını açmak için fitne çıkarmışlardır. Şirvanşah İbrahim bu fitnelere inanarak Bistam'ın kardeşi Mansur ile oğlunu tutuklamıştır[515]. Celayirli Ahmet'in Tebriz'e geldiği haberini alınca buraların asıl sahibinin geleceğini kendisinin işi kalmadığını söyleyerek Tebriz'ten Şirvan'a geri dönmüştür[516].

Azerbaycan, Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem bölgesinde yaşanan taht mücadeleleri Ebu Bekir ile Mirza Ömer arasında gerçekleşmiştir. Elbet de iki Şehzade arasındaki çatışmalarda eski düşmanları olan Celayirli Ahmet ve Karakoyunlu Kara Yusuf yararlanmıştır. Mirza Ömer'in ölmesiyle artık Batıda Timurlular adına yönetici konumunda olan kişi Ebu Bekir olmuştur. Mutlak gücü ele geçirmesiyle eski düşmanlarının karşısında kendisini bulmuştur.

4.1.2.1. Mirza Ebu Bekir İle Kara Yusuf Arasında Mücadeleler

Emir Timur'un Ankara Savaşı sonrasında Kara Yusuf ve Sultan Ahmed, Kahire'ye sığınmıştı. Dımaşk valisi Şeyh el-Mahmudî ile anlaşarak hapisten çıkmışlardı. Bu süreçte Otrar'dan gelen acı haberi fırsat bilerek kaybettikleri toprakları yeniden almak için harekete geçmişlerdir. Neticesinde Celayirli Ahmed 3 Temmuz 1405 yılında Mirza Ömer'in bıraktığı Bağdat valisi olan Devlet Hoca İnak'ı yenerek Bağdat'a hâkim olmuşlardır. Hapis hayatı yaşarken anlaştıkları gibi Azerbaycan bölgesi Kara Yusuf'un ve Irak-ı Arap bölgesi ise Celayirli Ahmet'in olacaktı. Mirza Ebu Bekir'in bu dönemde Mirza Ömer ile taht mücadelesine tutuşmuştu[517]. İsfahan'a doğru gitmesi ve devamında Kara Yusuf'un da Tebriz'ten uzak olması sebebiyle Uyrat ve Türkmenlerden topladığı ordu ile 13 Temmuz 1406 yılında Tebriz'i de ele geçirdi. Uzun bir dönemden sonra Tebriz Celayirlilerin hakimiyetine geçti[518]. Şehzade Ebu Bekir'in İsfahan'daki meseleleri hallettikten sonra Tebriz'in Celayirlilerin eline geçtiğini Uyrat Şeyh Ali ile Emir Ali Arab'tan öğrenip Tebriz halkının yardım çağrısı karşısında derhal Tebriz'e

514 Aka, *Timurlular*, 57-58.
515 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 103-104.
516 Sümer, *Kara Koyunlular*, 71.
517 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 58-59.
518 Aka, *Timurlular*, 58.

dönmek için yola çıktı[519]. Sultan Ahmet, üzerine Mirza Ebu Bekir'in geldiğini duyunca Tebriz'in güneydoğusunda bulunan Ucan bölgesine yanında bulunan yedi bin kişilik ordusuyla kaçtı[520]. Sadabad şehrinde Uyrat Şeyh Ali'den gelen haberle birlikte Bağdat'a geri dönmüştür. Ebu Bekir 1406 yılının eylül ayında Tebriz'e giriş yapmak istemiş fakat salgın hastalık nedeniyle Şenb-i Gazan şehrinde konaklamıştır. Daha sonra Merend yolu ile Nahçıvan'a gelmiştir[521].

Karakoyunluların durumuna gelecek olursak Kara Yusuf, Dımaşk'ta hapisten kurtulduktan sonra ilk işi Emir Timur'a kaybettiği toprakları almak için planlar yapmaktaydı. Bu plan doğrultusunda ittifak arayışında bulunmuştur[522]. İttifak yapmak için ilk olarak Cabar Rakka ve Urfa hâkimi Dımaşk Hoca'nın kardeşi Cabar hâkimi Gökçe Musa ile iyi ilişkiler kurarak onun yanında kaldı. Buradan hareket ederek Mardin Artuklu Sultanına gelmiştir[523]. Mardin Sultan'ını tarafından hürmet ve izzet ikramlarda bulunuldu[524]. Hatta o kadar iyi karşılanmıştır ki eşini oğlu Cihanşah doğana kadar Mardin medresesinde bırakmıştır[525]. Kendisi de Musul'a hareket ederek buradan da Bitlis'e gelerek Bitlis hâkimi Şeref oğlu Şemseddin'in yanına gelmiştir[526].

Kara Yusuf, Timurlulara karşı mücadele etmek için komşu bölge hakimlerine ziyaretlerde bulunmuştur. Türkmenlerin liderlerinin hapisten çıkması sevinçle karşılanmıştır. Çok sayıda Türkmen, Kara Yusuf'un etrafında birleşerek düşmanlarına karşı savaşmak için hazırlanmışlardır. Hücuma geçerek atalarının önem verdiği Van (Erciş) bölgesine gelmiştir. Van hâkimi İzzeddin Şîr bulunmaktaydı. Timurlulara bağlı birisiydi. Yapılan mücadelede Van Karakoyunluların eline geçti. İzzeddin Şîr, Mirza Ebu Bekir'e mektup göndermiş devamında eğer yardıma gelmezse Doğu Anadolu dahil tüm bölgeleri ele geçirebilecek güce sahip olan Kara Yusuf'a karşı sefer düzenlemesini istemiştir. Bu dönemde Tebriz'deki veba salgını nedeniyle Nahçıvan'a gitmişti[527].

519 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 103-104. Yılmaz," Celayirliler", 220-222.
520 Sümer, *Kara Koyunlular*, 71-72.
521 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 49-51.
522 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 54.
523 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 49.
524 Aka, *Timurlular*, 58-59.
525 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 104.
526 Muhsin Behrâmnejâd, *Karakoyunlular*, 31. Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 51.
527 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 54.

Türkmenler intikam duygusuyla saldırılarına devam ederek Doğu Anadolu'nun en önemli üstü olan Avnik kalesini kuşatarak Avnik hâkimi Emir Doladay'ı esir olarak ele geçirmiştir[528]. Ahlat, Adilcevaz, Avnik ve Bitlis gibi Doğu Anadolu toprakları Karakoyunluların hakimiyetine geçmiştir. Böylelikle Doğu Anadolu'da Timurlulara ait olan son üslerini kaybetmiş ve bölgede Timurlu hakimiyeti son bularak Türkmenlerin iktidarı ortaya çıkmıştır. Mirza Ebu Bekir, Kara Yusuf'un faaliyetlerine son vermek için Nahçıvan'dan harekete geçmiştir[529]. Kara Yusuf, üzerine Timurluların geldiklerini haber alınca Türkmen emirleri ile toplantı yapmıştır. Kara Yusuf Türkmenlere "*Atalarımızın ve dedelerimizin izinden gitmemiz gerekir; Yazın Aladağ yaylasına, kışın da Diyarbakır ve Fırat sahili kışlağına gidelim. Çağatay ordusuyla savaşmamız doğru olmaz"* Türkmenler cevap olarak "*Eğer Sahip Kıran'ın Azerbaycan'da tuttuğu emirler, hayatta kalsalardı, biz onlarla savaşmazdık. Fakat Mirza Ebu Bekir onları öldürüp yerlerine getirip yücelttiği rezillerden hiçbir zaman korkmayız"* diyerek cevap vermişlerdir[530]. Aslında Kara Yusuf, Mirza Ebu Bekir ile yapacağı savaşda Türkmen beylerin nabzını ölçmek istemiştir.

Ebu Bekir Mirza, Van hâkimi İzzeddin Şiir'in teşvikiyle Karakoyunlu seferine çıkmıştır. İki ordu Nahçivan'ın batısında Aras nehri arasında 14 Ekim 1406 yılında karşılaşmışlardır. Karakoyun ordusunu sağ kolu yeğeni Sa'd oğlu Pir Hüseyin, sol kolda Urmiye hâkimi Dizek akrabaları Esed ve Busat, Döğer İlyas ve Musa ve Türkmenler beylerden Pir Ömer, Karakoç ordunun merkezinde Kara Yusuf, Karaman ve Ali Paşa bulunmaktaydı. Timurlu ordusu ise sağ kolda Nasır, Tekül, İgu Timur, Doladay, sol kolda İzzeddin Şîr ve beraberindeki iki oğlu ile Şeyh Muhammed, İsmail Ateke, Kutluk Hoca, Hoca Berdi, Mirek Mincan yer alırken ordunun merkezinde Mirza Ebubekir ve babası Miranşah bulunmaktaydı. Taraflar arasındaki savaş üç gün sürmüştür[531]. İlk gün karşılıklı ok atma ile geçmiştir. Diğer günlerde Timurlu ordusunda gevşeme olmuş, Karakoyunlu saldırılarında bozguna uğramışlardır. Timurlu askerlerin bir kısmı Aras nehrinde boğulmuş bir kısmı ise esir edilerek bozguna uğramıştır[532]. Kara Yusuf, iki

528 Aka, *Timurlular*, 59.
529 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 51.
530 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 55.
531 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 55-58.
532 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 52-53.

tarafın ordusunun zarar görmemesi için karşılıklı tek başına meydan savaşına çıkmayı teklif etmiştir. Meydan savaşından korkarak kaçmayı tercih etti. İki gece Merend'te sığınmış buradan da Tebriz'e doğru hareket etmiştir. Kara Yusuf'a sinirlenmesinin intikamını Tebriz halkından çıkarmıştır. Tebriz'in yağmalanması için emir vermiş ve iki gün boyunca yağmalanmıştır. Bu sırada Tebriz halkının liderlerinden birisi olan Şeyh Kassab isimli birisi topladığı orduyla Bend-i Rüdkat'a kadar gelmişlerdir. Mirza Ebu Bekir'in geride bıraktığı Sufiyan bölgesinde Mezid Begne isimli Bey'i saldırmışlardır. Saldırıda canını kurtaranlar Ebu Bekir'in huzuruna gelerek Türkmenlerin tamamı gelerek saldırdıklarını söylemişlerdir[533]. Gerçekte Şeyh Kassab, emrinde az kuvvet olmasını gizlemek için geçtikleri bölgelerde gece vakti ateş yakarak ilerlemiştir. Türkmenlerin kendisini yakalayıp öldüreceğini şüphe ederek Sultaniye'ye gelmiş buradan da Rey'de bulunan Soğuk Bulak'a gelmiştir. Kara Yusuf daha fazla ileriye gitmeyerek Timurlulara karşı ilk zaferini kutlamıştır[534].

Türkmenler çok sayıda ganimet elde ederek mücadeleden galip ayrılmıştır. Nahçivan'a gelerek bir süre burada konakladıktan sonra Tebriz'e gelmiştir[535]. Tebriz'de Mirza Ebu Bekir'in yapmış olduğu tahribat nedeniyle halk perişan haldeydi. Halkın Kara Yusuf'u coşkuyla karşılaması kendisini sevindirmiştir[536]. Tebrizlilerin ihtiyaçlarını gidermesi ve oluşan tahribatı onarmak için daruga tayin ederek Merend'e kışlamak üzere yola çıkmıştır. Bu sırada Bistam-ı Cakır huzuruna gelmiştir. Kara Yusuf onu ödüllendirmek için "Emirü'l Ümera" ünvanını vermiştir[537].

1406-1407 yılında Merend'te kışladıktan sonra düşmanını takip etmek için Sultaniye'ye doğru hareket etmiştir. Sultaniye'yi ele geçirdikten sonra Türkmenleri Tebriz, Merega ve Erdebil'e gönderdi. Burada kaldığı dönemde Emir Timur'un ölümünden sonra kaçarak Huzistan bölgesine gelen Muzafferîler hanedanına mensup Zeynelabidin b. Şah Suça'nın oğlu Mu'tasım huzuruna gelerek Karakoyunluların hizmetine girdiğini açıklamıştır[538]. Yanına ordu vererek Hemedan'a gitmesini istemiş

533 Aka, *Timurlular*, 59-60.
534 Sümer, *Kara Koyunlular*, 72-73.
535 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 104-105.
536 Aka," Şahruh'un Kara-Koyunlular", 3.
537 Arayancan," Karakoyunlu Hükümdarlarından", 83-84.
538 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 61-62.

kendisi de Meraga'dan Tebriz'e gelmiştir[539]. Bu sırada Mirza Ebu Bekir ise Kara Yusuf'un üzerine geleceğini öğrenmiş Kulemir mevkiine gelerek haberin doğru olup olmadığını araştırmak için Kertu Bahadır'ı göndermiştir. Olayın doğruluğunu ispatlamak için dört kişiyi şahit olarak Şehzade Ebu Bekir'e getirdi. Bu dört kişi ise Şirvanşah Şeyh İbrahim'in kardeşi Emir Tahmures, Bistam-ı Cakır, Celaleddin Halife ve Emir Karamandır. Bu kişileri sorguya çektikten sonra Kara Yusuf'un üzerine geleceğini kanaat getirince Sultaniye'ye hareket etmişlerdir. Timurlu askerler, Türkmenlerin ani baskınla saldıracağından korktuğunu düşünmüş Sultaniyede iki yüz kişilik bir kuvveti Derviş Kuşcu isimli emiri buranın savunması için bırakmıştır. Kendisi de Rey şehrinin Soğuk Bulak bölgesinde Karakoyunluları karşılamak istemiştir. Rey'de yaz ayını Demavend dağında geçirerek Türkmenlere yapacakları seferi hazırlıklarını sürdürmüştür[540].

Ekim 1407 yılında Mirza Ebu Bekir, Azerbaycan taraflarına doğru hareket etmiştir. Kazvin, Sultaniye ve Erdebil'e Timurlu topraklarına kattıktan sonra 9 Kasım 1407 yılında Meraga'dan geçerek Kirmanşah civarında yer alan Cemcal bölgesine gelerek burada kışlamıştır. Bahar ayı gelince Derguzin'e hareket etmiştir. Burada Caveni Kurbani emirlerinden olan Nevruz, Tahir ve Abdurrahman komutasında beş bin askerleriyle Semerkant'taki hükümdar olan Halil Sultan'dan ayrılarak hizmetine gireceklerini söyleyerek Harezm ve Mazendaran yolunu takip ederek Rey'e gelmiştir[541]. Ebu Bekir onları Sücas bölgesinde bulunan Argun Koruku'ya gelmesini istemiştir. Huzuruna çıkan bu üç emir sonuç itibariyle Ebu Bekir'e tabii olmuştur[542]. Aralarında konuşma yaptıktan sonra Azerbaycan'ın mirasçısı olduğunu belirterek dedesine ait olan bu toprakları Karakoyunlulardan kurtarmak için ant içmişlerdir. Kara Yusuf'a haddini bildirmek için Tebriz'e doğru ordusuyla birlikte hareket etmiştir[543].

Türkmen liderinin üzerine Timur ordusunun geleceğini haber alınca 13 Nisan 1308 yılında Şenb-i Gazan şehrinden yola çıkarak Tebriz'e gelerek burada yaşayan halka emir vermiş ve Timurlulara karşı şehri savunmak için hendek kazdırmıştır. Halka

539 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 53.
540 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 62.
541 Aka, *Timurlular*, 60.
542 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 53.
543 Sümer, *Kara Koyunlular*, 74.

konuşma yaparak "*Ben Türkmen kabilesindenim. Benim yaylağım Aladağ, kışlağım ise Diyarbakır ve Fırat sahilleridir. Saltanat işleri beni ilgilendirmez. Şimdi Mirza Ebu Bekir er meydanına gelmektedir. Onun sizin üzerinizde çok hakkı var. Eğer onun tarafına giderseniz ben asla gücenmem."* demiştir. Bu sözleri dinleyen halk ve emirler başlarını yere koyarak "*Bu hanedanın düşmanlarını yok etmek için bağlılık kemerini canımızın beline taktık. Bu devletin düşmanlarını keskin kılıcımızla hezimete uğratacağız."* diyerek Kara Yusuf'un yanında yer alacağını belirtmişlerdir[544]. Kara Yusuf'un sefer öncesi Tebriz halkının yanında yer alıp almayacaklarına dair şüpheleri vardı. Anlaşılan savaş sırasında saf değiştireceklerini düşünerek önceden hangi tarafta yer alacaklarını anlayarak önlem almak istemiştir[545]. Bu açıklamayı yapması ile ordusuna güveni artarak moral kazanmıştır[546]. Kendisine yardım etmek için Bistam-i Cakır, kardeşleri Mansur ve Ma'sum ile oğlu Ahi Ferec, Sad'lu Pir Hüseyin ile kardeşi Pir Muhammet gibi bazı önemli emirler yirmi bin kişilik orduyla Tebriz'in güneyinde yer alan Serdrud mevkiinde iki ordu 21 Nisan 1408 yılında karşılaştılar[547].

İki tarafında ordularına bakıldığında ilk çatışmanın yaşandığı Aras nehrinde olduğu gibi ikinci çatışmada da Mirza Ebu Bekir'in ordusu kırk bin kişilik mevcudu olup sağ kolunda babası Miranşah, yanında Caveni Kurbani ve emirleri sol kolunda ise İgu Timur, İzzeddin Şîr, Emir Doladay gibi emirler vardı. Karakoyunlu ordusunda sağ kolda oğulları Pir Budak, İskender, İsfend, Şah Mehmet ve Şah Budak yanlarında Sad'lu Pir Hüseyin ve kardeşi Pir Muhammed, Pir Ömer, Pirzad Bey ve kardeşi Yadgar Şah, Çalık, Alike, Pir Ali Sulduz, Esed, Busat, Celaleddin Dizek ve Busat görev almaktadır. Sol kolda Emir Bistam ile kardeşi Mansur, Ma'sum ve Döğer Musa gibi emirler vardı[548]. Merkezinde ise bizzat aynı düşmanı Mirza Ebu Bekir'in olduğu gibi Kara Yusuf vardı [549].

Türkmenler daha önce yendikleri Timurlu ordusunu tekrardan yenebileceğine inanmışlardır. Fakat Timurlu ordusundaki cesaretin yerini korku almıştı. Hücuma geçen

544 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 62.
545 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 105.
546 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 54.
547 Aka, *Timurlular*, 60. Arayancan," Karakoyunlu Hükümdarlarından", 85.
548 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 63.
549 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 54.

taraf Karakoyunlular oldu. Yapılan mücadelede kazanan Kara Yusuf oldu. Ebu Bekir merkezden hücuma geçerek Celaleddin Dizek'in olduğu tarafa saldırmıştır. Neticesinde Celaleddin Dizek'i öldürmüştür. Geriye döndüğünde korkunç manzara ile karşılaşmıştır. Ordusu bozguna uğramış babası Miranşah'ın Döğer Musa'nın kölesi (gulam) tarafından öldürüldüğünü öğrenmiştir[550]. Babası ile aynı akibeti yaşamamak için Sultaniye taraflarına doğru kaçarak burada güvende olmadığını anlamış Yezd bölgesine gitmiştir[551]. Burada babasının kaderini yaşamış ve Kirman hâkimi İdugu Barlas'ın oğlu Sultan Üveys tarafından öldürülmüştür[552].

Kara Yusuf, muzaffer ordusuyla birlikte Aladağ'a geldi. Bistam Bey'i Irak-ı Acem'e göndererek Karakoyun hakimiyetini genişletmek istiyordu. Bistam Bey öncelikle Erdebil'e gelmiş burdan da Sultaniye'ye gitmiştir. Sultaniye'nin muhafızlığı görevinde Derviş Kuşcu bulunmaktadır. Haziran, temmuz aylarına kadar Sultaniye şehrini kuşatma altına almıştır. Uzun süren mücadeleden sonra Sultaniye kalesini ele geçirmiştir. Şehrin savunması için kardeşi Ma'sum'u bırakmıştır[553]. Devamında Kazvin Hemedan gibi İlhanlıların önemli şehirlerini de ele geçirmiştir[554]. Türkmen Bey'i aldığı habere çok memnun olmuş ve yaptıkları hizmetlerine karşılık Bistam Bey'in Irak-ı Acem'in valiliğine tayin etmiştir[555]. Ertesi yıl alınması imkânsız olan Alıncak kalesini

---

550 Miranşah'ın ölümü ile ilgili farklı anlatılmaktadır. Johannes Schiltberger, eserinde Miranşah'ın ölüm fermanını bizzat Kara Yusuf vermiştir. Nedeni ise Kara Yusuf'un kardeşi Miseri (Musa) fakat Ayşe Atıcı Arayancan ise Mısır Hoca ismi ile adlandırmaktadır. Önceden Miseri, Miranşah'ın kardeşi Zychanger'i (Cihangir) öldürmüştür. Miranşah kardeşinin intikamını almak için Miseri'yi esir etmiş daha sonra öldürmüştür. İşte geçmişten gelen Kara Yusuf'un kardeşinin katilinin intikamını almak için Serdrud savaşında öldürülmesini Döğer Musa'yı görevlendirmiştir. Miranşah'ın öldürülmesi ile Kara Yusuf intikamını almıştır. Tebriz sokaklarında mızrakla Miranşah'ın kellesini dolaştırmıştır. Cesedi Sokab şehrine defnedilmiştir. Miranşah'ın adamlarından Şemseddin Guri gizlice gelerek mezarı açmış kemikleri topladıktan sonra Maveraünnehir'e getirerek Keş şehrinde kemikleri mezar yaparak defnetmiştir. Daha sonra Gur-i Emir türbesine kemiklerinin ne zaman getirildiği bilinmemektedir. Miranşah, Horasan'da dokuz Azerbaycan'da on bir yıl hüküm sürmüştür. Bknz. Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında*, 80. Arayancan," Karakoyunlu Hükümdarlarından", 85. Sümer, *Kara Koyunlular*, 76. Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 65. Meral," Mîrza Mîranşâh", 153. Devletşah, *Devletşah Tezkiresi*, 396-397.

551 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 69.

552 Aka, *Timurlular*, 61. Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 54.

553 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 65-66.

554 Aka, *Timurlular*, 62.

555 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 54-55.

Kadı İmameddin'in elinden alınmıştır. Netice itibariyle bölge Karakoyunluların eline geçmiştir[556].

Serdrud savaşının sonuçlarına bakıldığında Karakoyunlular açısından kesin bir zaferle sonuçlanmıştır. Karakoyunlular çok sayıda ganimet ele geçirmiştir. Emir Timur'un ölümü ile üç yıl gibi kısa sürede Azerbaycan ve Irak-ı Acem toprakları Türkmenlerin hakimiyetine girmiştir. Bu duruma etki eden en önemli faktör ise Emir Timur'un ölümü sonrası Timurlu tahtında iç çatışmalar olmuştur[557]. Kara Yusuf ve Celayirli Ahmet bunu çok iyi değerlendirerek Timurluların birbirleriyle mücadele etmesiyle karşılarına zorluk çıkaracak unsur olmamıştır. Timurluların en önemli şehirlerin Karakoyunluların eline geçmesine sebep olmuş böylece beylik aşiret olmaktan çıkarak devlet olmayı hatta İmparator olmasını sağlamıştır[558]. Bölgenin yeni söz sahibi Kara Yusuf olmuştur. Komşu devletlerden Memlükler ve Osmanlılar ilerleyen süreçte Timurlu baskısından kurtulmasında Kara Yusuf'un rolü vardır. Hatta Osmanlı Devleti'nin fetret devri bittikten sonra Anadolu birliğini yeniden tesis ederken Timurlulardan tepki almaması Kara Yusuf'un Timurluları korkutması nedeniyle Timurlu-Osmanlı ilişkilerini etkilemiştir[559]. İktidara gelen Şahruh Azerbaycan ve Irak-ı Acem topraklarını kaybettiklerini anlayınca Karakoyunlular üzerine sefer düzenleyecektir. Serdrud savaşından sonra iki devlet açısından son derece önemli mücadeleler yaşanacaktır.

---

556 Alıncak kalesinin fethedilmesi Ahsenü't Tevarih'te anlatılmaktadır. Öncelikle Kara Yusuf Alıncak kalesini almak için Busat isimli emirini göndermiştir. Kalenin savunmasını Baba Hacı yapmaktaydı. Kaleden gelen ok ile Busat yüzünden yaralandı. Yara nedeniyle ölmüştür. Kara Yusuf, Busat'ın ölümünü haber alınca bizzat kendisi gelerek kalenin kuşatılmasını yönetmiştir. Fakat yapılan tüm çabalara rağmen Alıncak kalesini almayı başaramamıştır. Kalenin fethedilemeyeceğini anlayınca geri dönmek zorunda kalmıştır. Serdrud savaşından sonra Alıncak kalesini Kadı İmameddin koruyordu. Sultan Ahmet'in görevlendirilmesiyle imar çalışmalarını yürütmekteydi. Kara Yusuf, Kadı'ya nişan yazarak kalenin teslim edilmesini istedi. Kadı İmameddin reddetmiştir. Alıncak kalesini korunması için asker seçiminde Türkmenlerden almak istiyordu. Kendisi Nahçivan'nın ileri gelenlerin ailelerinden birisine mensuptu. Yanında bulunan emirler fitne çıkarak Kadı İmameddin'in aklına hükümdar olmasını istemişlerdir. Türkmenler de Kadı'nın yanlarında bulunan devlet erkanında olan kişilerin Fars ve Taciklerden olduğunu söyleyerek kaleyi kuşatmaya karar vermişlerdir. Netice itibariyle Kadı İmameddin öldürülmüştür. Kalenin yönetimini ele geçirenler kaleyi Kara Yusuf'un oğlu Mirza İskender'e verilmesini kararlaştırdılar. Böylece Alıncak kalesi Karakoyunluların eline geçerek Kara Yusuf oğlu Mirza İskender'e Alıncak kalesinin yönetimini vermiştir. Bknz. Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 66-68.

557 Aka, *Timurlular*, 61-62.

558 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 55.

559 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 105.

4.2. Şahruh Döneminde Timurlu-Karakoyunlu Münasebetleri

Timurlu hükümdarı Şahruh[560] 1409 yılında Mirza Halil Sultan ile anlaşarak Semerkant'ı ele geçirmişti. Bu tarihten itibaren Timurluların yeni hükümdarı Şahruh olmuştu. Şahruh iktidara geldiğinde babasının ölümü sonrasında yaşanan taht mücadeleleri son bulmuştur. Taht mücadelelerin bitmesiyle amacı istikrarlı bir yönetime sahip olmak istemiştir. Eski Timurlu barış dönemini tesis etmek için harekete geçti. Timur devletinin zirve noktasını yakalamayı başarmıştır. Fakat düşmanı olan Karakoyunlular güçlenerek Timurluları rahatsız etmeye başlamıştı. Burada konumuz olan Karakoyunluların, Emir Timur'un ölümü sonrasında Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da faaliyetlerini durdurmak için 1420,1429 ve 1434 yılları arasında Karakoyunlular üzerine sefer düzenlemiştir. Bu seferler "Azerbaycan Seferleri" ismiyle kaynaklarda geçmektedir. Şahruh döneminde Karakoyunlularla mücadelelerin en zirve dönemi olmuştur. Üç farklı zamanda yapılan Azerbaycan seferlerini detaylı bir şekilde ele alacağız.

4.2.1. I. Azerbaycan Seferi (Eleşkirt Meydan Savaşı)

Şahruh, I. Azerbaycan seferine çıkmadan önce birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Karakoyun hükümdarı Kara Yusuf, Doğu Anadoluda bağımsız hareket etmeye başlamıştır[561]. Eski dostu Celayirli Ahmet ile yaptığı mücadeleyi kazanarak Celayir topraklarını ele geçirmiştir. Celayirli Ahmet'i ortadan kaldırarak Timurlularla olan sınırlarında artık önemli güç unsuru kalmamıştır. (1410)[562] Yaptığı faaliyetlerde bir yenisini de Tebriz, Kazvin ve Sultaniye şehirleri gibi ticaret merkezlerini ele geçirerek

---

560 Şahruh, 1409-1447 yılları arasında Timurlu tahtında iktidarda kalmıştır. 20 ağustos 1377 yılında Semerkant'ta dünyaya gelmiştir. Emir Timur'un dördüncü oğlu olup annesi Karahitaylar'dan Tugay Terken Ağa'dır. Gençlik yılları babasının uzak memleketlere seferler düzenlerken Semerkant'ın idaresini geçici süreyle yönetirdi. 1397 yılında ağabeyi Miranşah'ın yerine Herat merkez olmak üzere Horasan, Sistan ve Mazendaran'ın yönetimi verildi. Babası ile Ortadoğu seferlerinde yanında bulunmuştur. 12 mart 1447 yılında vefat etti. Cenazesi önce Gevher Şad Medresesinde defnedildi. Daha sonra Timurluların aile Kabristan'ı olan Gur-i Emir'e defnedilmiştir. Dokuz oğlu altı kızı vardır. Kendisi ölünce oğlu Uluğ Bey iktidara gelmiştir. Şahruh dindar bir kişilik sahiptir. Moğol geleneklerini terk ederek İslam Halifesi olmayı benimsemiştir. Ünvanları Bahadır, Yiğit ve Hakan-ı Sait'tir. Bknz. Mustafa Şahin, "Mirza Şahruh'a Karşı Düzenlenen Suikast Girişimleri" *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/19(2014): 2. İsmail Aka, "Şahruh", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 38: 293-295.

561 Aka, *Timurlular*, 64.

562 Yılmaz, "Celayirliler", 229.

Şahruh'a meydan okumuştur[563]. Şahruh kendini İlhanlıların mirasçısı olduğunu söyleyerek ayrıca ticaret merkezilerini kaybetmesi ve geri almak istemesi I. Azerbaycan seferine çıkmasında en temel neden olmuştur[564].

Şahruh bu olayın üzerine Nişabur'da bulunan Ömer şeyhin oğlu Mirza İskender, Uluğ Bey ve Şah Melik'i Karakoyunlular üzerine göndermiştir. Mirza İskender'e Ebu Sait Melik'i elçi göndererek kışı Mazendaran'da kışlayacağını baharda Azerbaycan'a doğru sefer düzenleyeceği kendisine ordusuyla Rey şehrine gelmesini istemiştir[565]. Neticesinde ordu göndermeyerek Şahruh'a isyan etmiştir. Mirza İskender Sistan, Kandahar ve Germsir hakimlerine mektup göndererek, kendisiyle birlikte hareket etmesini istemiştir. Karakoyunlular üzerine gitmek yerine İsfahanda yaşayan Mirza İskender üzerine sefere çıkmıştır[566]. Mart, Nisan 1414 yılında Mazendaran çayırında İsfahan'a yürümüştür. Damgan da Bistam Bey'i elçi olarak göndererek Şahruh'a itaat edeceğini bildirmiştir[567]. Şahruh, Mirza İskender'i itaat altına alıp İsfahan'a hâkim olduktan sonra İsfahan'a kardeşi Rüstem'e vermiştir. Kendisi de Herat'a geri dönmüştür[568]. Dolayısıyla Karakoyunlularla mücadeleyi öteleyerek Mirza İskender'i itaat altına almıştır.

Kara Yusuf Nisan 1415'te Merdanşah isimli elçisini Semerkant'a göndermiştir ve "*Sultaniye ve Kazvin'i verirsen sana itaat ederim*." teklifinde bulunmuştur[569]. Şahruh'un bu teklifi kabul etmesi imkansızdı. Kendisini İslam dünyasının lideri görmesi ve Türk kültüründe teslim olmanın Türk töresine aykırı olduğu için teklifi reddetmiştir[570]. Şahruh'da elçi göndererek Kara Yusuf'un oğullarından birini Herat'a rehin olarak göndermesi durumunda teklifine olumlu cevap vereceğini iletmiştir. Karakoyunlu lideri teklifine olumsuz cevap vermiştir[571].

563 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 108.
564 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 116.
565 Sümer, *Kara Koyunlular*, 94.
566 Aka,"Şahruh'un Kara-Koyunlular ", 5-6.
567 Andican, *Emir Timur*, 545.
568 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 104.
569 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 109-110.
570 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 104-105.
571 Sümer, *Kara Koyunlular*, 94-95.

Şahruh'un amacı savaşsız Karakoyunluları itaat altına almaktı. Bu nedenle Sıddık isimli elçiyi Tebriz'e Kara Yusuf'a gönderdi. Elçinin raporuna göre Kara Yusuf'un bağımsız hareket ettiği etrafındaki kimselerin ona tabii olduğunu çok sayıda askerinin olduğunu kalelerini sağlamlaştırdığını Türkmenlerin savaşmadan itaat altına alınamayacağını kan dökülmeden asla Kara Yusuf'un pes etmeyeceğini iletmiştir[572]. Elçinin raporu sonucunda Şahruh'un I. Azerbaycan seferine çıkmasının görünen nedenlerden birisidir[573]. Diğer nedenlere bakıldığında Miranşah'ın ölümünde Karakoyunluların suçu olduğudur[574]. Şahruh Miranşah'ın öldürülmesinde Kara Yusuf'tan intikam almak amacıyla Karakoyunlulara sefer düzenlemiştir[575]. Osmanlı Devlet'inde fetret devri son bularak tahta çıkan Çelebi Mehmet'e Şubat 1416'ta Burunduk Bahadır'ı Anadolu'ya göndererek itaat etmesini istemiştir. Çelebi Mehmet Timurlulara karşı bağımsız hareket ederek babasının intikamını almak istemiştir. Şahruh'un Azerbaycan seferine çıkmasıyla Çelebi Mehmet'e göz dağı vermeyi planlayarak korkutmak istemiştir[576]. Akkoyunlu Hükümdarı Kara Yülük Osman Bey'in mektubunda Şahruh'u Anadolu'ya çağırmıştır. Mektubunda Anadolu'ya gelmesiyle birlikte Memlüklüler, Osmanlı Devleti, İstanbul-Trabzon-Gürcistan krallıkları, Karaman-İsfendiyar-İzmir Dulkadir hakimleri, Luristan-Şirvan-Huzistan yöneticileri yardım edeceğine yönelik sözler söylemiştir[577]. Bu mektubun Osman Bey'in gerçekten yazmadığı mektubunun çarpıtılmış olabileceği düşünülmektedir. Son neden olarak da babası Emir Timur'un topraklarını tekrardan ele geçirmek, kısacası babasının emanet ettiği bu toprakları alarak vefa borcunu ödemek istemiştir[578].

Timurlularda yapılan meşveret meclisinde alınan karar ile "*Maddesi çürük olan bu cisim, kılıcın ve mızrağın hareketinden başka bir şeyle kesilmez. Azerbaycan ordusunun taşkınlığı, bahadırların saldırısı fırtınasından başka bir şeyle durma noktasına girmez"* diyerek Karakoyunlar üzerine sefer düzenlenmesine karar verildi[579]. Şahruh aldığı karar

572 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 122-123.
573 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 108. Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 116.
574 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 116.
575 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 108. Aka,"Şahruh'un Kara-Koyunlular", 7.
576 Merve Kazanasmaz," Kara-Koyunlu Kara Yusuf ve Zamanı" (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019),138-139.
577 Aka,"Şahruh'un Kara-Koyunlular ", 6-7.
578 Aka, *Timurlular*, 81.
579 Rumlu, *Asenü't Tevarih*, 123.

ile yukarıdaki nedenlerden dolayı 25 Ağustos 1420'te Herat'tan ayrılarak Karakoyunlular üzerine I. Azerbaycan seferine çıkmıştır. Semerkant'ta oğlu Uluğ Bey'i on beş bin orduyla bırakmıştır. Herat'ta ise Seyyid Ahmet Tarhan'ı bırakmıştır. Cebehane'de bulunan otuz bin parça silaha ek olarak on bin silah hazırlatmıştır. Umman, Taberistan, Kaşgar, Horasan, Kabil, Kirman, Irakeyn (Irak-ı Arap ile Irak-ı Acem) gibi şehir yöneticilerinden kılıç, mızrak ve ok istemiştir. Yöneticilerin bu savaş aletlerinin masrafını her yıl verdikleri vergiden keseceğini söylemiştir[580]. Sefer için aldığı kararlardan bir diğeri ise Hitay-Azerbaycan sınırı, Dest-i Kıpçak-Kalmuk, Uluğ Türkistan'ın en uzak bölgelerinden Hindistan'dan ordu topladı. Uluğ Bey'den on bin kişilik ordu göndermesini emretmiştir[581].Kendisi de Herat'a kadar gelmiş yapılan toplantıda alınan kararla öncü kuvvet olarak Şah melik ve Hasan Sufi Tarhan görevlendirilmiştir. Timur ordusunun toplam mevcudu yaklaşık iki yüz bin civarındaydı[582]. Fakat Timur ordusu psikolojik olarak çöküntü içerisindeydi. Sebebi Şahruh'un tahta çıktıktan sonra ilk büyük seferidir. Timur ordusunda en büyük avantajı Hindistan'dan getirdikleri fiillerin olmasıdır. Sefere çıkıldığı dönemde mevsim şartları çok ağır olması havanın sıcak olması orduda bıkkınlık meydana getirmiştir.

Şahruh ordusuyla birlikte ilerlediği güzergâhda türbe ziyaretlerinde bulunmuştur. Bu durumun Şahruh'un dindar olmasıyla alakası vardır[583]. 12 Eylül 1420'te Bahrabad köyünde Şeyh Sadeddin, Harrakan'da Şeyh Hasan-ı Harrakin'in, Bistam'da Bayezid-i Bistam'inin türbelerini ziyaret ederek Allah'a dua ederek savaşın Timurlu Devlet'inin lehine bitmesi için dua etmiştir[584]. İstiareye yatarak hafızlardan on iki bin fetih suresini okutarak ordusunun zafer kazanmasını istiyordu[585].

Öncü kuvvet olarak gönderilen Şah Melik, Payende adında elçiyi Karakoyunlulara göndermiştir. Teklifi Kazvin ve Sultaniye şehirlerini bırakmasını istedi. Karşılığında Suriye, Azerbaycan ve Irak-ı Arap'ın yönetimini Kara Yusuf'a vereceğini söylemiştir. Fakat teklifini reddetmiştir. Kara Yusuf Osmanlı devleti hükümdarı Çelebi Mehmet'e

580 Rumlu, *Asenü't Tevarih*, 123-124.
581 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 117.
582 Aka,"Şahruh'un Kara-Koyunlular", 7-8.
583 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 108.
584 Aka,"Şahruh'un Kara-Koyunlular", 7.
585 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 117.

mektup göndererek Timur devleti hükümdarı Şahruh'un batıya doğru istilasını önlenemezse Çanakkale boğazına kadar gelerek Balkanlardan Dest-i Kıpçak'a Derbend'den Azerbaycan'a kadar olan bölgeleri istila edeceği, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına yol açabileceği ön görüsünü söylemiştir. Bu öngörü Kara Yusuf'un asılsız haberinden ibarettir. Amacı Şahruh'a karşı Çelebi Mehmet ile ittifak yapmaktır[586].

Karakoyunlular Timurluların sefere çıktığı haberini alınca yaklaşık elli bin kişilik orduyla Tebriz'den yola çıkmışlardır. Şahruh Emir Yusuf Hoca'yı Kazvin'e göndermiştir. Bunun üzerine Kazvin valisi korkudan kaçarak Kara Yusuf'un oğlu Mirza Cihanşah'ın yanına Sultaniye şehrine kaçmıştır. Cihanşah Sultaniye kalesine erzak sıkıntısı yaşanmaması için hububat stoklamıştır. Gelen haberlere göre Kara Yusuf'un Tebriz'in Sadabad şehrinin Ucan bölgesinde vefat etmesi tarihin akışını değiştirmiştir. Kara Yusuf'un ölümü Karakoyunluların iç karışıklık yaşamasına sebep olmuştur. Karakoyun topraklarında derin bir hüzün yaşanmıştır. Bu duruma çok üzülen Acem tarihçiler, "*Tebriz'in padişahı Yusuf Bey öldü. Kitabet sözü buna tarih yazıldı."* sözlerini söyleyerek üzüntülerini ifade etmişlerdir[587]. Timur ordusunun kaybetme korkusunun yerini umut ve mutluluk almıştır[588]. Cihanşah babasının ölümünü duyar duymaz Sultaniye'den kaçmıştır. Sultaniye şehri direnmeden teslim olmuştur[589]. Erzak depoları Timurluların eline geçerek Karakoyunluların erzak sıkıntısı çekmesine sebep olmuştur[590]. Şahruh , İbrahim Sultan'ı Meraga'ya , Baysungur'u ise Tebriz'e göndermiştir[591]. Kendisi de Sultaniye şehrine gelmiş ve yağma yapmayı yasaklamıştır[592]. Sultaniye'den yola çıkarak Karabağ bölgesine yerleşip kışı burada geçirmek için hazırlıklar yapmıştır[593].

---

586 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 118.

587 Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevarih*, 177.

588 Behramnejad, *Karakoyunlular, Akkoyunlular*, 33.

589 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 58-59.

590 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 127-131.

591 Sümer, *Kara Koyunlular*, 110-111.

592 Kazım Paydaş, "Timurlu ve Türkmenlerin Şirvanşahlarla Olan Münasebetleri, *"Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25/40(2005):123. Aka,"Şahruh'un Kara-Koyunlular", 8-10.

593 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 118-119. Erol Keleş, "Doğu Anadolu'da Kara Koyunlu –Timurlu Mücadelesi ve Eleşkirt Meydan Muharebesi ", *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2/0 (2017): 228.

Karabağ'da kışlarken Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey'in oğulları Ali Bey ve Bayezid Bey itaatini sunmuşlardır[594]. Bu sırada Kara Yusuf'un ölümünü fırsat bilen Kara Yülük Osman Mardin'e saldırmıştır. Mardin hâkimi Tanrıverdi ile mücadele etmiştir. Gelişen olaylar neticesinde kuşatmayı kaldırarak Nusaybin'e doğru gitmiştir[595].

Karabağ'da kışladıktan sonra, bahar aylarında Tebriz'e doğru yola çıkmıştır. (24 Aralık 1421). Gence-Berdaa bölgesini yurt edinen Karakoyunlu Devleti'ne bağlı olan Yar Ahmet, Timurlu Devleti'ne bağlı hayvan sürülerini sürmeye başlamıştır. Yar Ahmet'in bu hareketine karşı Baysungur görevlendirilmiştir. İsferzen kalesinde Yar Ahmet ele geçirilerek olası isyanın önüne geçilmiştir. Karakoyunlu Yusuf'un oğullarından olan Mirza İsfend Bayezid kalesini kuşatmıştır[596]. Şahruh, Mirza Cuki'yi Bayezid kalesini savunması için görevlendirmiştir. Mirza İsfend, daha fazla dayanamayarak abisi Mirza İskender'in yanına Diyarbakır'a kaçmıştır. Şahruh Erciş, Adilcevaz ve Ahlat kalelerini ele geçirmiştir. Van Hakkâri hâkimi Melik Muhammet, Muş kalesi hâkimi Emir Abdurrahman ve Bitlis hâkimi Şemseddin Timurlu Devleti'ne bağlılığını sunmuşlardır[597].

İskender ve İspend artık savaşın kaçınılmaz olduğunu bildikleri için Eleşkirt bölgesine gelmişlerdir[598]. Akkoyunlu Osman Bey Şahruh'u kışkırtarak savaşın kaçınılmaz olduğunu mücadele etmeden Karakoyunluları yenemeyeceklerini ikna ederek iki ordu Eleşkirt Altın Yahşi (Bahşi) çayında 30 Temmuz 1421 tarihinde karşılaşmışlardır[599]. Karakoyunlu ordusu atlı süvarilerden Timur ordusu ise fillerden oluşmaktaydı. Karakoyunlu komutasında sağ kanadında Sad'lu Pir Muhammed, merkezde İskender Mirza, sol kanadında İsfend Mirza, Bayram Bey, oğlu Şehzuvar Bey, Alpağut oymağına mensup Korkan ve Sorkan beylerden oluşmaktaydı. Timur ordusunun komutasında ise merkezde Şahruh, sağ kanadında Ömer Şeyh'in oğlu Mirza Rüstem, Fars hâkimi Mirza İbrahim, İbrahim Cakü, Emir Mihrab-ı Tarhan b. Hasan Sufi, sol kanadında ise Emir

---

594 Keleş, "Doğu Anadolu'da Kara Koyunlu",228.

595 İlhan Erdem, "Ak-Koyunlu Devleti'nin Kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in Hayatı ve Faaliyetleri (?-1435)", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34/1 (1990): 104-105.

596 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 121-123.

597 Keleş, "Doğu Anadolu'da Kara Koyunlu",229.

598 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 123-125.

599 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 65-67.

İbrahim b. Cihanşah, Alike Kükeltaş, Celaleddin Firuzşah, Fermanşeyh ve Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey bulunmaktaydı. Ön saflarda Mirza Baysungur, Emir Şah Melik, Barlaslardan Şeyh Lokman vardı. Timurlu ordusunda merkezinde Mazendaran'dan getirilen fiiller ve onların arkasında ise okçu yayalar bulunmaktadır[600]. Yapılan uzun mücadelede İskender Mirza Timur ordusundaki fillerin hortumlarını keserek Timur ordusuna büyük zayiat vermiştir. Savaşın seyri Türkmenler lehine olmuştur[601]. Fakat Şah Melik'in İsfend Mirza'nın esir edildiği yalanını ortaya atarak, Karakoyunlu ordusunun dağılmasını sağlayarak savaşı Timurluların kazanmasını sağlamıştır. 30-31 Temmuz 1421 yılında iki gün süren Eleşkirt Meydan Savaşında Timurlu ordusu galip ayrıldı. İskender Mirza ve İsfend Mirza Mardin Musul taraflarına doğru kaçarak izlerini kaybettirmişlerdir. Mirza Cuki ikisini takip etse de yakalayamamıştır. Şahruh, Azerbaycan valiliğini Devletşah'ın Tezkiresinde geçen ifadeye göre oğullarına ve beylerine vermek istemiş fakat İskender Mirza'dan korktukları için bu teklife sıcak bakmayarak reddetmişlerdir[602]. Neticesinde Akkoyunlu Ali Bey'in savaşta gösterdiği üstün başarıdan dolayı Azerbaycan valiliği verilmiştir[603]. Şahruh'un I. Azerbaycan seferini başarıyla tamamlayarak Ekim 1421'te Horasan'a dönmüştür[604].

I. Azerbaycan seferinin sonuçlarına bakıldığında Timurlular için son derece önemli bir galibiyettir. Şahruh'un kendisini ispatlamak için kazandığı ilk büyük savaş olması sebebiyle önemlidir. Emir Timur'un ölümü sonrasında alınan bu galibiyet Azerbaycan ve Doğu Anadoluda Timurlu varlığını yeniden hissettirmiştir[605]. Timurlu ordusunun kendisine güveni artmıştır. Karakoyunluların bağımsız hareket etmesi engellenerek bir nebze de olsa yayılmacı politikalarına son verilmiştir. Sultaniye, Kazvin gibi önemli yerleşim merkezleri yeniden Timurlulara bağlanmıştır. Karakoyunlular için önemli sonuçları ise Kara Yusuf gibi önemli şahsiyetin ölümü Karakoyunluların taht mücadelesine girmesine sebep olmuştur. İskender Mirza'nın Eleşkirt Meydan Savaşında kaçması Türkmenlerin gözünde güveni sarsılmıştır. Karakoyunlu ordusunun Timurlulara karşı meydan savaşında yenilmesiyle gücü sarsılmıştır. Türkmenler intikam

600 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 139-145.
601 Keleş,"Doğu Anadolu'da Kara Koyunlu",230.
602 Devletşah, *Devletşah Tezkiresi*, 457.
603 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 109-110.
604 Aka, *Timurlular*, 83.
605 Erdem,"Ak-Koyunlu Devleti'nin Kurucusu",104-105.

almak için harekete geçerek ilerleyen süreçte II. Azerbaycan seferinin nedenini oluşturacaktır[606].

4.2.2. II. Azerbaycan Seferi (Salmas Ovası Savaşı)

Şahruh'un II. Azerbaycan seferine üç nedenden dolayı sefere çıkmıştır. İlk neden, Karakoyunlu devletinin tahtına babası ölünce İskender Mirza geçmiştir. I. Azerbaycan seferinde aldığı mağlubiyeti kabullenemeyerek öncelikle Şirvanşahların başkenti Şemah'ı başta olmak üzere Azerbaycan'a saldırmıştır. İskender Mirza'nın adamı olan Delü Ahmet Sultaniye yöresine gelerek, ele geçirdiği hayvanları Tebriz'e götürmüştür. Bununla yetinmeyerek kalabalık askerleriyle şehir halkına zulümlerde bulunmuştur. Sultaniyede yaşanan olayları duyan Timurluların hudut valisi İlyas Hoca yardıma gelerek Delü Ahmet'i mağlup edip Tebriz'e kaçmasını sağlamıştır[607]. Şahruh olayları haber alınca tedbir amacıyla Emir Yusuf Hoca ve Seyyidi'yi üç bin atlı askerle birlikte göndermiştir. Devamında ertesi yıl 1423 yılında sınır bölgelerinde gelebilecek saldırılara karşı savunmak için Hızır Hoca ve Hoca Birdi komutasında ordu ile Rey taraflarına göndermiştir[608]. Karakoyunlulara tabii olan Doğu Anadoluda yöneticilere kendisine I. Azerbaycan seferine yardım etmediği gerekçesiyle cezalandırmıştır. Timur Devleti'ne tabii olan Sultaniye, Kazvin, Zencan hâkimi Hoca Yusuf'u hapse atmıştır. Yönetimini Delü Ahmet ve Abdül isimli beylere vermiştir. Ahlat, Bitlis hâkimi Şemseddin'i öldürmüştür[609]. Van Hakkâri İzzedddin Şîr'in oğlu Melik Ahmet'i hapsettirmiştir. Hapiste öldürtmüş Van'ı kendisine bağlayarak yönetimini Yar Ali'ye vermiştir. (1423) Dolayısıyla Mirza İskender'in yapmış olduğu faaliyetler Şahruh'u son derece rahatsız etmiştir[610]. İkinci neden Akkoyunlu Osman Bey'in Doğu Anadoluda oluşan siyasi boşluktan faydalanarak Erzincan ve Mardin'e sefer düzenlemiştir. Seferler sonucunda Bayburt, Erzincan ve Tercan'ı kendi topraklarına katmıştır[611]. Üçüncü neden ise Akkoyun hükümdarı Harput bölgesine yönelmiştir[612]. Harput'u da fethederek oğlu

606 Sümer, *Kara Koyunlular*, 119-124.
607 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 196.
608 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 76-78.
609 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 140-141.
610 Keleş, "Doğu Anadolu'da Kara Koyunlu",231.
611 Erdem, "Ak-Koyunlu Devleti'nin Kurucusu",104-105.
612 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 110.

Ali Bey'i Harput valisi olarak atamıştır[613]. Diğer bir oğlu Habil Bey ise Urfa'yı kuşatmış ve Memlüklülere ağır darbe vurmuştur[614]. Memlüklüler Emir Tanrıvermiş komutasında ordu göndererek Urfa'yı tekrar Memlüklü topraklarına katmıştır. Habil Bey'i esir edip Kahire'ye göndermiştir[615].

Şahruh bu olaylar karşısında mecburen II. Azerbaycan seferine çıkma kararı almıştır. İskender Mirza'yı tekrardan itaat altına almak ve Memlüklü Devleti'ne gözdağı vermek II. Azerbaycan seferinin en önemli nedenleridir. Timur ordusu Şahruh liderliğinde 10 Nisan 1429 yılında Herat'dan yola çıkmıştır. Öncü kuvvet olarak Baysungur, Ali Kükeltaş ve Barlas Şeyh Lokman'ı göndermiştir[616]. Şahruh Doğuda yaşanan isyanların önlenmesi için Karakoyunlu seferini ötelemek zorunda kalmıştır. Doğuda istikrarı sağladıktan sonra sefere çıkmıştır. Cam, Nişabur, Bahrabad, Bistam, Şahrud, Damgan ve Simnan yolu ile 8 Haziran da Rey'e ulaşılmıştır[617]. Burada evliya kabirlerini de ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir[618]. Reyde konakladığı zamanda Fars'tan Mirza İbrahim, Yezd'ten Emir Çakmak, Eburkuh'tan Emir Tarhan veKirman'tan Emir Kanaşirin Timurlu ordusuna katılmıştır[619]. Ramazan Bayramı'nı Sultaniye'de geçirmişlerdir[620]. 2 Ağustos tarihinde gelindiğinde Tebriz yakınlarında bulunan Şenb-i Gazan[621] şehrinde konaklamışlardır.

İki ordu Tebriz'in 100 km. güneybatısında bulunan Selmas (Salmas) ovasında karşılaşmışlardır. (17-19 Eylül 1429) İlk mücadele Türkmenlerin sol kanadında görev alan Cihanşah'a saldırılmasıyla başladı. İskender Mirza'nın yardıma gelmesiyle durumu düzelmiştir. İkinci gün İskender Mirza saldırıya geçerek Timurlu ordusunu zor duruma

613 Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular",12.
614 Erdem, "Ak-Koyunlu Devleti'nin Kurucusu",104-105.
615 Aka, *Timurlular*, 88. Andican, *Emir Timur*, 545-546. Sümer, *Kara Koyunlular*, 127-128.
616 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 196-197.
617 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 80.
618 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 141-142.
619 Aka, *Timurlular*, 88.
620 Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular",13.
621 Şenb-i Gazan şehri İlhanlı hükümdarı reformist Gazan Mahmut Han tarafından kurulan şehirdir. Gazan Han'ın bu şehirde önemli imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Türbeleri tamir ederek ziyarete açılmasını sağlamıştır. Şehrin gelişmesi için külliye inşa etmiştir. Mezarı Şenb-i Gazan şehrine defnedilmiştir. Bknz. Osman G. Özgüdenli, "14. Yüzyılda Tebriz'de Bir Hayır Ve Kültür Kurumu: Şenb-i Gazan (Gazaniyye)", *Tarih Dergisi*, 0/37(2011):254-256.

düşürmüştür. Baysungur bu duruma öfkelenerek hücuma geçmiştir[622]. Timurlu ordusunun durumunu iyi görmeyen Şahruh, askerlerinin galip gelmesi için üçüncü günün sabah namazında kalkarak Allah'a dua etmiştir. Savaşın seyrini değiştiren hamle Şahruh'tan gelerek yedek kuvvetlerini savaşa sürmüştür. Önemli bir hamle sayesinde Türkmenler zor durumda kalarak kaçmak zorunda kalmıştır. Yapılan mücadele uzun sürerek savaşın sonucunda Mirza İskender yenilerek kaçmıştır[623]. Onu takip etmek için Mirza Cuki takip etse de Erzurum taraflarında kaybolmuştur. Hasan-ı Rumlu'nun Ahsenü't Tevarih isimli eserinde ise Erzurum'da değil Muş ovasına kadar takip ettiğini burada kaybolduğunu ifade etmiştir[624]. İskender can havliyle Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır[625]. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde iktidarda II.Murat vardır. Şahruh'un Azerbaycan seferleri düzenlediği dönemde Osmanlı-Karakoyunlu münasebetlerinde çatışma içerisindeydiler. Nedeni ise Yusuf Bey'in oğullarından Erzincan hâkimi Pir Ömer, Osmanlı Karacahisar kalesini ele geçirmesiyle iki devletin arasında çatışma çıkmıştır[626]. Yusuf Bey'in ölümü ile Karacahisar kalesi tekrardan Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Bu çatışma ortamında II. Murat, Mirza İskender'i topraklarına kabul etmiş fakat Timurlulara karşı askeri yardımda bulunmamıştır[627]. II.Murat'ın amacı Şahruh ile ilişkilerinin bozulmasını istememiştir[628]. Zaten ölümüne kadar Timur Devleti'ne vergi vermeye devam ederek bağlılığını devam ettirmiştir[629].

Selmas ovası savaşı olduğu sırada, Horasan'dan Şahruh'a gelen habere göre Mirza Baykara'nın oğlu Muzaffer, Emir Timur'un ölmeden önce veliaht olarak gösterdiği Pir Muhammed'in oğlu Sancar ve Emir Timur zamanında Fars hâkimi olan Pir Muhammed'in oğlu Ömer Şeyh vefat etmiştir. Verdiği emir ile ölenlerin ruhları için yemek verilmesi ve hatim indirilmesini istemiştir. Selmas Ovasında beklemenin anlamsız olduğunu söylemiştir.7 Ekim 1429 yılında hareket ederek Karabağ'da kışlamak için yola çıkmıştır. Nahçıvan üzerinden Alıncak kalesine gelerek Alıncak

622 Sümer, *Kara Koyunlular*, 129.
623 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 80.
624 *Rumlu, Ahsenü't Tevarih*, 197-199.
625 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 142.
626 Aka, *Timurlular*, 89.
627 Subhana Abbaslı, "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türkmen Hanedanları:" Akkoyunlular ve Karakoyunlular" (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2019), 69-70.
628 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 110-111.
629 Behramnejad, *Karakoyunlular, Akkoyunlular*, 39.

kalesi yeniden Timurlu hakimiyetine girmesini sağlamıştır. 17 Kasım 1429 tarihinde Karabağ'a gelerek kışlamıştır[630].

Karabağ'da kışlarken İskender Mirza'nın kardeşi Ebu Sait Mirza Timur Devleti'ne itaatini sunmuştur. Karakoyunlu tahtında hak talep etmiş fakat mücadeleyi kazanamayacağını anlayınca Timurlulara sığınmıştır. Şahruh bu durumdan oldukça memnun kalmıştır. Ebu Sait Mirza'ya hediye olarak Azerbaycan vilayetinin valiliğini vermiştir. Şahruh, Karakoyunlu Şehzade'ye iyi davranmasının sebebi Türkmenlerin iç işlerine karışıp Ebu Sait'in iktidara gelmesini sağlayarak Karakoyunluları Timurlularınvassalı olmasını sağlamak istemiştir[631]. Karabağ'da kışlarken Hristiyan dünyasından elçiler gelmiştir[632]. Elçilerin ortak amacı bu dönemde Osmanlı-Venedik savaşında Timurluları müttefik olarak kendi yanlarına çekmekti[633]. Şahruh'un kendisini İslam dünyasının lideri olarak görmesi nedeniyle elçilerin teklifini kabul etmedi[634]. II. Azerbaycan seferini tamamlayarak 26 Eylül 1430 tarihinde Herat'a dönmüştür[635].

II. Azerbaycan seferinin sonuçlarına göre Şahruh'un artık yenilmesi zor bir hükümdar olduğu anlaşılmıştır. Şahruh'un ünü Avrupa'da duyulmaya başlamıştır. Osmanlı'ya karşı ittifak arayışında olan Haçlı dünyası Şahruh ile temaslarda bulunmuşlardır. Memlüklere gözdağı vererek, olası Timurlulara karşı oluşabilecek ittifak önlenmiştir. Timurluların Anadolu ile Kahire yolu üzerinde herhangi bir engel kalmayarak Memlükler üzerine sefer düzenlenmesi düşünülmüş olabilir. Türkmenler Selmas ovası mağlubiyeti ile birlikte Timurluları yenemeyeceklerini anlamış oldular. Mirza İskender'in Osmanlılara sığınması ile ittifak yapmak istese de II. Murat, Şahruh'tan çekindiği için reddetmiştir. Dolayısıyla Timurluların korkusu hala Anadoluda hissedildiği gözlenmiştir.

630 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 143.
631 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 199.
632 Sümer, *Kara Koyunlular*, 130-131.
633 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 143-145.
634 Andican, *Emir Timur*, 546.
635 Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular",13-14. Aka, *Timurlular*, 89-91.

4.2.3. III. Azerbaycan Seferi

Şahruh'un III. Azerbaycan seferine çıkmasında dört temel neden vardır. İlk neden İskender Mirza'nın kardeşi Ebu Sait Mirza'yı 1431-1432 yılında öldürmesidir. İkinci neden İskender Mirza'nın oğlu Van gölü havzasının hâkimi Yar Ali'nin halkına zulmetmiştir. Yar Ali yaptığı yolsuzlukları haber alan babası huzuruna çağırmıştır. Babasından kaçarak Şirvanşah hâkimi Halilullah'a sığınmıştır. Halilullah durumu değerlendirerek Yar Ali'yi babasına teslim etmeyerek Timurlu ülkesine deniz yoluyla Herat'a göndermiştir[636]. Halilullah'ı cezalandırmak için Şirvanşahların başkenti Şamahi'ye saldırmıştır. Saldırıdan kaçarak Mahmudabad'a kaçarak canını zor kurtarmıştır[637]. Şahruh Şirvanşah ülkesinde olan olayları öğrenmek için Halik Berdi (Halik Virdi) isimli adamını göndermiştir. Vermiş olduğu bilgiye göre İskender Mirza'nın Azerbaycan bölgesinin tamamını ele geçirdiği ve Şirvanşah ülkesini de yağmalayıp halka zulmettiği kendisinin derhal bölgeye gelerek Türkmenlerin saldırılarına son verilmesi gerektiğini söylemiştir[638]. I. Azerbaycan seferi sırasında Mirza Ebubekir'in kızı ile Halillullah evlenmiştir. Dolayısıyla Şirvanşahlarla Timurlularla arasında dünürlük bağı kurulmuştur. Bu mesele artık doğrudan Şahruh'u ilgilendirmiştir. Halilullah yardım için Akkoyunlu Osman Bey'i çağırmıştır. Haberi alır almaz Şahruh'a bilgi vermiştir. Erzurum'u ele geçirerek oğlu Şeyh Hasan'a vermiştir[639]. Üçüncü neden Karakoyunluların Bağdat şehrinde Kara Yusuf'un oğullarından olan Şah Mehmet'in Gaverudlu Baba Hacı tarafından öldürülmesinde rol oynadığı için sorumlu tutulmuştur[640]. Son olarak dördüncü neden Memlüklü Devleti Akkoyunluların başkenti Diyarbakır'a (Amid) saldırması bardağı taşıran son hadise olmuştur[641].

Azerbaycan ve Şirvanşah ülkesinde yaşanan olaylara kayıtsız kalmayarak Karakoyunlular üzerine sefere çıkmak için hazırlıklara başlamıştır. Fakat Timurlu beylerin neredeyse tamamı Karakoyunlular üzerine yapılacak sefere karşı çıkmışlardır. Nedeniyse Mirza Baysungur'un ölümü ile birlikte Timur ordusunun hareket

---

636 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 203-204.
637 Sümer, *Kara Koyunlular*, 132-133.
638 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 149-151.
639 Paydaş, "Timurlu ve Türkmenlerin", 123-125.
640 Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular",14-16.
641 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 111-112. Andican, *Emir Timur*, 546. Aka, *Timurlular*, 92-93.

kabiliyetinin zayıfladığını söyleyerek karşı çıkmışlardır. Emir Firuzşah, Şahruh'u kimsenin olmadığı bir yerde konuşma yapmış, Türkmenlerin faaliyetlerine son vermek için bu seferin düzenlenmesini söylemiştir. Bu konuşma Şahruh'a inandırıcı bulmasıyla III. Azerbaycan seferi hazırlıklarına başlanmıştır[642].

Şahruh son olarak Azerbaycan seferine çıkarak 5 Kasım 1434 tarihinde Herat'tan ayrılmıştır. Herat'a yönetici olarak Emir Nizameddin Fermanşeyh'i bırakarak yola çıkmıştır. Yanına Mirza Cuki, Firuzşah, Alike Kükeltaş ve Şeyh Ali Bahadır oğlu Yusuf Hoca vardı.Şubat 1435'te Rey'e gelmiştir. Beylerin tavsiyesi ile Şahruh kışı Rey'te geçirmiştir. Reyde kışlarken Mazenderan'dan Emir Murtaza'nın torunu Abdülkerim, Rüstemdar'dan Emir Keyumers, Ferah'dan Şah İskender, Hemedan'dan Baba Hacı, Kum'dan Emir Yusuf Hoca, İsfahan'dan Emir Firuzşah'ın kardeşi Hvandşah, Yezd'den Emir Çakmak, Kirman'dan Emir Kanaşirin ve Eberkuh'tan Emir Tarhan gelerek orduya katılmışladır[643]. Şiraz'dan Mirza İbrahim Sultan hasta olduğu için yerine gönderdiği Barlas Emir Behlül katılmıştır.Kaplan kalesi Türkmen Abdülaziz, Kara Yusuf'un yeğenlerinden Cakırlı Bayezid Bey ile Gazan Padişah, Aka Piri, Seyyidi Ahmet Dizek ve Alpağut Yakup Bey gibi Karakoyunlu beyleri Şahruh'un huzuruna gelerek itaatini sunmuşlardır[644]. Cihanşah'ı itaat altına almak için Aka Piri'nin yanında Emir Çakmak ve Kanaşirin'i göndermiştir. Neticesinde Karakoyunlu Cihanşah huzuruna gelerek Timurluların hakimiyet alameti olan kemer, külah ve murassa kılıç giydirilmiştir[645]. III. Azerbaycan seferinde İskender Mirza'nın yönetimine muhalif olan Beyler Timurluların ordusunda saf tutarak Cihanşah'ın komutasında Türkmenlerin ele geçirdiği bölgeleri almak için yola çıkmışlardır[646]. Mirza Cuki ve Şirvanşah hâkimi Halilullah komutasındaki ordu da İskender Mirza'nın üzerine göndermiştir[647].

Şahruh, Rey şehrinden bahar ayı gelince harekete geçerek Kazvin, Sultaniye, Kaplan kalesi ve Zencan üzerinden Miyane de iki üç gün hayvanlarını dinlendirdikten sonra Ucan'dan Tebriz'e gelmiştir. Şirvanşah'ın kardeşleri İshak ve Keykubad isyan

642 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 151.
643 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 211-212.
644 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 151-152.
645 Aka, *Timurlular*, 93.
646 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 112.
647 Paydaş, "Timurlu ve Türkmenlerin", 125. Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular",16.

girişiminde bulunmuşlardır. Fakat Şahruh araya girerek isyanı önlemiştir. İskender'in Alıncak kalesinde olduğunu öğrenince yola çıkmıştır. Ailesini Alıncak kalesinde bırakarak Kabban bölgesine kaçmıştır. Yenileceğini anlayınca Bayram Bey'in kızı eşi Şahım Hanım'ı ve bir oğlunu Anadolu coğrafyasına doğru göndermiştir. Timur ordusu Hoy şehrinden Karabağ'a gelince Ayinlü Bayezid ve Şah Mehmet'in oğlu Şah Ali, Timurlulara katılmıştır[648]. Alıncak kalesini kuşatma altına alarak Türkmenlerin liderini ele geçirmek istemişlerdir. Aldıkları bilgiye göre İskender Bey'in Anadolu taraflarına kaçtığını öğrenmişlerdir. Bunun üzerine müttefiki olan Akkoyunlu Kara Osman Bey'e haber vererek Anadolu'da yolunu kesmesini istemiştir. Takip ederken Erzurum'da iki ordu karşılaşarak mücadele sırasında ağır yaranarak 1435 yılında Erzurum'da Osman Bey vefat etmiştir[649]. Mirza Cuki intikamını almak için altmış bin kişilik orduyla takip etse de Akşehir'de izini kaybetmiştir[650]. Şahruh, savaşın olduğu yere geldiğinde ceset yığınından geçilmiyordu[651]. 12 Kasım 1435 yılında Karabağ'a geri dönmüştür[652].

İskender Mirza ise II. Murat'ın yanına kaçarak kurtulmuştur. İskender Mirza için Şeyh Nureddin Muhammed Bin Mürşiüddin Cüneyd'i Kazeruni Hürmüz adalarının vergisini II. Murat'a teslim ederken "*İskender fitne, fesat,tahrip ve bid'atta bulunduğu şimdi ise kaçmış olup, o taraflara gelecek olursa yakalanarak kendisine gönderilmesini "*istemiştir[653]. Ahsenü't Tevarih'te geçen ifade ise "*Türkmen İskender, habersiz gelen hırsızlar gibi memleketimizin hududuna geliyor ve malları götürüyor. İlkesi zafer olan askerler, o soysuzun üzerine gittikleri zaman karşı koyma cesareti göstermeyecek*

---

648 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 220-222.

649 İskender Mirza ile Kara Yülük Osman arasında yaşanan mücadeleyi Ahsenü't Tevarih'te verilen bilgilere göre iki taraf arasında şiddetli bir çatışma yaşanmıştır. Yapılan savaşta İskender Mirza'nın kuzeni Kılıç Arslan esir düşmüştür. Kara Osman'ın oğulları Mehmet Bey ve Kutluk Bey saldırıya geçerek çok sayıda düşmanlarını öldürmüştür. Türkmenlerde karşılık vermiştir. Savaş ortamını anlatırken savaşın ne kadar şiddetli olduğunu söylemek için savaş alanının kandan Ceyhun nehri gibi dalgalandığını ifade etmiştir. Kara Osman'ın akıbeti hakkında ise attan düştüğünü ya da başından yaralanmış olabileceği ifade edilmiştir. Akkoyunlu ordusu Erzurum'a geri çekilmişlerdir. Kara Osman'ın Erzurum'da durumu kötüleşmiş ve vefat etmiştir. Cesedini Şeyh Hasan defnetmiştir. Eserde geçen bilgilerde Şeyh Hasan'ın şehri terk ettikten sonra İskender Mirza, Kara Osman'ın mezarını açarak başını gövdesinden ayırarak Mısır Sultan'ına ispat etmek için Kahire'ye göndermiştir. Kara Osman'ın intikamını Mirza Cuki almak istese de izini kaybetmiştir. Akkoyunlu devletinin başına Ali Bey geçerek Akkoyunluların yeni hükümdarı olmuştur. Bknz. Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 211-216.

650 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 112.

651 Erdem, "Ak-Koyunlu Devleti'nin Kurucusu",108.

652 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 153-155.

653 Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular", 18.

kaçmaya yöneliyor. Eğer o hududa gelirse, onu yakalayıp yüce dergâha göndersinler" söylenmiştir[654]. Osmanlı Devleti'ne ait önde gelen kaynaklarından olan Hoca Sadeddin Efendi'nin eserinde II. Murat'ın İskender Mirza'nın kendi topraklarına sığınması konusunda bilgiler vermiştir. Bilgilere göre kendisinin köle olabileceğini, babasından kalan servet sahibi olduğunu ve cennet mekânı olan babasına dua etmek için sığınma talebini kabul etmesini istemiştir. II. Murat ise Amasya ve Tokat valisi olan Yörgeç Paşa'ya emir vererek kendisine sığınan hükümdara her isteklerini karşılamasını, konaklaması için yer vermesini, elbiseler ve değerli eşyalar hediye edilmesini istemiştir. Tokat'ta konaklayarak zahire ihtiyacı karşılanmıştır. İlginç olan ise Şahruh'un Osmanlı Devleti'nden çekindiğini hatta Osmanlı askerlerinden korktuğunu bu nedenlerden dolayı İskender Mirza'yı takip etmek istememesi yönündeki bilgilerdir. Bir müddet Tokat'ta kaldıktan sonra yeniden memleketine dönmüştür[655]. Osmanlı kaynaklarında taraflı bilgiler verilse de gerçekte olan ise II. Murat'ın Timurlularla mücadele etmekten korkmuş olmasıdır. Mücadeleye giriştiğinde Yıldırım Bayezid'in akıbetine uğramaktan korktuğu için Timurlu hükümdarıyla anlaşma yoluna gitmiştir[656].

Kabban kalesini kuşatmak için Cihanşah komutasında yanında Emir Çakmak ve Kanaşirin görevlendirilmiştir. Memlük emirlerinden Emir Seyyidi Emir Çakmak ile anlaşarak kalenin hakimiyeti Timurlulara geçmiştir. Neticesinde İskender Mirza'nın eşi Şahım Hanım ve oğlu esir olarak ele geçirilmiştir[657]. Bu başarısından dolayı Ebu Sait'in ölümü nedeniyle boşalan Azerbaycan valiliği Cihanşah'a verilmiştir. Anadoluda bu gelişmeler yaşanırken doğuda ise Özbek Han'ı Ebu'l Hayr'ın Harezm coğrafyasında isyan etmiştir[658]. Böylece Özbek Han'ı bölgeyi kendi topraklarına katmıştır[659]. Harezm bölgesini yağmalayarak halka zulmetmiştir. Şahruh doğuda olan hadiseden dolayı III. Azerbaycan seferini tamamlayarak 14 Ekim 1436 yılında Herat'a geri dönmüştür[660].

III. Azerbaycan seferinin sonucunda, Şahruh artık Azerbaycan bölgesinde etkin bir rol almasıyla birlikte Karakoyunlu Şehzadeleri ve beyleri saf değiştirerek Timurluların

654 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 222.
655 Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevarih*, 177-180.
656 Alan, Bozkırdan *Cennet*, 113.
657 Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, 155-157.
658 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 222-223.
659 Andican, *Emir Timur*, 547.
660 Aka, "Şahruh'un Karakoyunlular",19. Paydaş, "Timurlu ve Türkmenlerin", 125-126.

hizmetine girmişlerdir. İskender Mirza'nın aile üyelerinin yanından ayrılması Türkmenlerin güç kaybetmesine neden olmuştur. Şahruh döneminde Karakoyunlular üzerine son seferi böylece son bulmuştur. Doğu Anadolu ve Azerbaycan bölgesinde huzur ortamının tesis edilmesiyle kargaşa dönemine son verilmiştir[661].

Şahruh döneminde Karakoyunlularla olan münasebetlerine bakıldığında üç Azerbaycan seferinde de Timurluların galibiyetle ayrılmıştır. İlhanlı Devleti'nin önemli şehirleri olan Sultaniye ve Kazvin gibi şehirlerin Karakoyunluların elinden alarak Timurluların hakimiyetine geçmiştir. Bu durum Şahruh'un İlhanlıların mirasçısı olduğu babası gibi Cengiz Han'ın topraklarında hak talep etmesinin göstergesidir. Türkmenleri itaati altına alarak babasının topraklarında karışıklığa son vermiştir. İslam dünyasında saygınlığı artarak Müslüman halkın sevgisini kazanmıştır. Eski düşmanı olan Osmanlı Devleti'ne karşı Haçlı dünyası ittifak yapmak için girişimlerde bulunsalar da Şahruh'un kararlı duruşu ile teklifi reddetmiştir. Emir Timur'un vefat etmesiyle Karakoyunlularla olan mücadeleler artmıştır. Şahruh'un düzenlediği Azerbaycan seferleri ile Karakoyunlularla olan mücadeleler son bulmuştur.

4.3. Ebu Sait Döneminde Timurlu-Karakoyunlu Münasebetleri

4.3.1. Herat Şehrinin Karakoyunlulardan Geri Alınması

Timurlu hükümdarı Ebu Sait[662] döneminde Timurlu-Karakoyunlu münasebetleri son bulmuştur. Ebu Sait dönemine bakıldığında Timur Devleti doğuda Özbekler batıda

---

661 Aka, *Timurlular*, 93-94.

662 Ebu Sait, 1451-1469 yılları arasında iktidara gelen önemli bir kişiliktir. 1424 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Sultan Muhammet ve Miranşah'ın torunuydu. İsmail Aka, kaynaklarda Miranşah'ın oğullarının isimleri arasında Sultan Muhammet'in ismi geçmemesi konusunda şüphe ile yaklaşılması gerektiği kesin bir kanıya varılamayacağını söylemiştir. Babası ölüm döşeğindeyken Uluğ Bey'in yanında Semerkant'ta kalmaya başlamıştır. Gençlik yılları Uluğ Bey'in sarayında geçmiştir. Onun verdiği dersler sayesinde ilmi faaliyetlerde bulunmuştur. Annesinin şeceresi konusunda net bir bilgi yoktur. Bilinen en net bilgi ise erkek kardeşi Minuçehr'in adının yanında annesi İzzeddin Şir'in akrabası olan Şah İslam bint Sohrab Kert'in ismi kayıtlı iken Ebu Sait'in isminin yanında herhangi bir isim geçmemektedir. Babasının başka bir eşi olmadığına göre Şah İslam'ın annesi olabileceği tahmin edilmektedir. Timurlu iktidarına yirmi beş yaşına gelmiştir. Aslında onun iktidara gelmesi Şahruh'un soyundan gelenlerin iktidarı son bularak Miranşah'ın soyundan gelen aile üyesinin hükümdar olması açısından önemlidir. Dolayısıyla ilk kez Miranşah'ın torunlarından birisi olan Ebu Sait tahta oturmuştur. Onun iktidarda olduğu dönemde iç mücadele ve Özbeklerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. İlerleyen süreçte Karakoyunlu Cihanşah'ın Herat'a saldırmasıyla Karakoyunlular ile mücadele başlamış olacaktır.

Karakoyunlular olmak üzere iki cephede mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Şehzadeler arasında çıkan çatışmalarla da meşgul olmuş böylece rakipleri rahatça hareket etme fırsatı bulmuştur.

Karakoyunlular, Şahruh döneminden sonra Timurlularla mücadelede bulunmamıştır. Türkmenlerin yeni hükümdarı Cihanşah tahta geçtikten sonra Timurlulardan intikam almak istemiştir[663]. Cihanşah'ı harekete geçiren olay ise Ebu Sait'in tahta geçmesiyle birlikte Timurlularda iç çekişmelerden ve Özbek saldırılardan zayıfladığını görmüş olup Horasan'a saldırmıştır [664]. 1457 yılında Herat merkezli Horasan bölgesinin yöneticisi Timurlu Ebu'l Kasım Babür'ün vefat etmesi Cihanşah' ı harekete geçirmiştir[665].

1457-1458 yıllarında Horasan da siyasi istikrarsızlık vardır. İdari bakımdan parçalanma söz konusuydu. Bu bölgeye hâkim olmak için üç hükümdar mücadele içerisindeydi. Ayrıca Horasan'da küçük beyliklerde vardı. Bu beylikler sırasıyla; Herat'ta Mirza Alaüddevle'nin oğlu İbrahim, Merv'de Mirza Sencer, Tus'ta Mirza Şah Mahmud, Sistan'ta Emir İskender Türkmen'in oğlu Kasım ve Emir Halil bulunmaktaydı. Bölgede bazı kalelerin denetimi başka emirlerin kontrolündeydi. Örneğin İhtiyaraddin Kalesi Mevlâna Ahmet Yasavul'un, Niretu Kalesi Moğol Pirke'nin, Serahs Emir Abdullah Pirzad'ın, Sakluk Emir Muhammet Hudadad'ın, İmad Kalesi Emir Baba Hüseyin'in, Habuşan vilayetinin kalesi ise Emir Hasan Şeyh Timur'un, Tabes Emir Üveys ve Emir Hondşah'ın hakimiyetindedir. Adı geçen Emirler kimseye bağlı olmayarak bağımsız hareket etmiştir. Tabi bu siyasi parçalanmış bir ortamda Cihanşah'ın ilerlemesi zor olmayacaktır. Dedesi ve babasının hayal kurmuş olduğu Maveraünnehir, Horasan ve Azerbaycan'ın Karakoyunlu topraklarına katması Cihanşah'a nasip olacaktır[666].

Türkmenlerin lideri, 1449-1457 yılları arasında yukarıda ismi geçen emirler ile mücadele içerisinde bulunarak Irak-ı Acem, Irak-ı Arap ve Azerbaycan coğrafyasını ele geçirmek için savaşmıştır. Çatışmaların sonunda 13 Aralık 1457 yılında Herat'ta

---

Bknz. Alan, *Bozkırdan Cennet*, 131-132. Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, 135. Abdülkadir Yuvalı, "Ebü Said Mirza Han", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10: 224.

663 *Tihrani*, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 225.

664 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 160.

665 Andican, *Emir Timur*, 549.

666 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 160-161.

bulunan Mirza İbrahim'i yenmesiyle birlikte Herat Karakoyunluların eline geçmiştir. Herat'ta bulunan Mirza İbrahim'in babası Alaüddevle'ye haber göndererek şehri terk etmesinin daha uygun olacağını söylemiştir. Herat'tan göç ederek şehrin içi boşalmıştır. Halkın şehri terk etmesiyle birlikte sessiz kalmıştır. Göç edenler doğuya Gur ve Garcistan bölgesine gitmiştir. Herat'ta göç etmeyen az sayıda insanlar eşkiyalık hareketinde bulunan insanlardan korktukları için evlerinin kapılarını dahi açamamıştır. Cihanşah ise bu sırada Herat'a yaklaşık 15 fersah (90 km.) mesafede bulunmaktaydı. Halkın göç ettiğini göç etmeyenlerin ise zor durumda olduğunu öğrenmiştir[667]. Şehre haberci göndererek Karakoyunlulara hizmet etmelerine karşılık eşkiyalık yapanların cezalandırılacağı sözünü vermiştir. Sözünü tutarak haksız yere eşyalarını ve hayvanlarını gasp edenlerin cezasını vermiştir. Devamında şehre Daruga olarak Pirzad Bey-i Buhari'yi atamıştır[668].Cihanşah'ın Herat'a girişinde Şeyh Nureddin-i Kazruni, Asileddin Vaiz-i Şirazi, Mevlâna Şeyh Hasan gibi değerli şahıslar karşılamıştır. Merasim düzenleyerek hediyeler sunmuşlarıdır. Cihanşah, Timurlu hükümdarı Şahruh'un tahtına oturarak Ebu Sait'e karşı bir gövde gösterisinde bulunmuştur[669]. Şahruh zamanında geçerli olan hükümleri devam ettirerek halkın düzenini bozmak istememiştir. Bazı atamalar gerçekleştirmiştir; Celaleddin-i Kayni'nin oğlu Abdülcabbar'ı kaza ve ihtisap işleri ile ilgilenmesini yardımcı olarak da Ali Medaric'i görevlendirmiştir. Neticesinde Herat'ın Karakoyunlu toprakları olması için yönetimde yeni şahsiyetler tayin etmiştir[670].

Türkmenlere karşı direniş İhtiyareddin Kalesi Emiri Ahmet Yasuvul'dan gelmiştir. Bu kaleyi Cihanşah'a vermeyerek isyan etmiştir. Türkmenler, isyanı önlemek için harekete geçmiştir. Kaleyi savunmak için sekiz dokuz metre yüksekliğinde duvarlar örerek direkler dikerek beklemeye başlamışlardır[671]. Karakoyunlular kalenin etrafına yerleştirdikleri okçular ile kuşatma altına alınmıştır. Lağımlar kazılarak kale ele geçirilmek istenmiştir. Kaleyi daha fazla savunamayacağını anlayınca Cihanşah'a elçi göndererek barış yapmayı kabul etmiştir[672]. 14 Temmuz 1458 yılında kaleyi teslim

667 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 373-374.
668 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 229.
669 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 168-171.
670 Aka, *Timurlular*, 110-111.
671 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 375.
672 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 230.

etmek zorunda kalmıştır. İhtiyareddin Kalesine Emir Celaleddin Bayezid-i Bistam tayin edilmiştir[673].

Cihanşah, bölgenin tek hâkimi olmasıyla birlikte kanunlar çıkararak Farsça ve Türkçe yazılmasını istemiş, böylece devletinin ihtişamlı olduğunu göstermek istemiştir. Onun bu tavrı göç etmek zorunda kalan Herat halkı geri dönerek eski düzenli hayatına devam etme fırsatı olmuştur[674]. Bu durum Türkmenlerin akıllı politikası sonucunda halka hoşgörülü davranarak Herat'ın Karakoyunlu toprakları olduğunu halka benimsetmiştir[675]. Üç ay içerisinde Herat şehrinde yapılan reformlarla dönemin en önemli şehirlerin arasına girmiştir. Cihanşah'ın Şahruh'un önem verdiği bu şehre yatırımlar yapması Timurluların tepkisini çekmiştir[676]. Ekim 1458 yılında Timurlu hükümdarı Ebu Sait'in Türkmenlerin faaliyetlere son vermek için Semerkant'tan hareket ederek Belh'e geçtiğini öğrenmişlerdir[677].

Ebu Sait, Herat'ta yaşanan olayları öğrenmek için Necmeddin Ömer ve Yusuf Attar'ı Cihanşah'a göndermiştir. Gelen elçileri kabul ettikten sonra kendisi de 28 Ekim 1458 yılında Seyyit Aşur isimli adamını ve vezirini göndermiştir. Bu arada Ab-ı Murgab'ta konaklayan Timurlu hükümdarı gelen elçilere iyi davranarak üç gün üç gece şenlik düzenlemiştir[678]. Şenliğin yapılması Timurlu devletinin ne kadar güçlü ve kudretli olması ile ilgilidir. Seyyit Aşur, Cihanşah'ın barış yapmak istediğini söyleyerek Herat'ta tahta geçtiği dost kalmak istediğini ifade etmiştir. Ebu Sait, memnuniyetle karşılayarak olumlu cevap vermiştir. Ebu Sait'in Karakoyunlularla ilişkileri iyi tutmasının sebebi ise ordusunun sefer yapmaya hazır olmadığı gerekli tedbirler alması için zamana ihtiyacı olması nedeniyle Cihanşah'ın barış teklifini kabul etmiştir[679]. Dedesi Emir Timur'un politikası olan düşmanları ile iyi ilişkilerde bulunarak daha sonra

673 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 171-172.
674 *Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye*, 230.
675 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 376.
676 Aka, *Timurlular*, 111.
677 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 172.
678 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 376-378.
679 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 230.

rehavete kapılan düşmanına ani bir baskınla hazırlıksız yakalayarak yenme politikasını şimdi torunu Ebu Sait uygulamaktadır[680].

Barış yapılmasından sonra Cihanşah, Herat'tan ayrılarak kuzeye giderek Muhtar dağında konaklamıştır. Timurlu hükümdarı aradığı fırsatı ve zamanı bularak barış yapıldıktan yirmi gün sonra Şi'ab-Telal yolundan Herat yakınında yer alan Evbeh kasabasına gelmiştir. Mevcutu elli bin kişilik ordusuyla beklenmeyen bir anda ortaya çıkması Türkmenlerin korkuya kapılmasına neden olmuştur. Cihanşah, derhal Herat'a hareket ederek oğlu Pir Budak'ı emrindeki on sekiz bin kişilik ordusuyla öncü kuvvet olarak göndermiştir. Yapılan mücadelede Türkmenler mağlup olmuştur. Babasının telkinlerde bulunmasıyla daha fazla ilerlemeyerek geri dönmüştür. Cihanşah, Herat'ta bulunduğu sırada Timurlu Şehzade Hüseyin Baykara Esterabad'a saldırarak Cihanşah'ın adamlarından Hüseyin Bey-i Türkmen'i öldürmüştür. Yaşanan olayların devamında Tebriz'te hapisde olan Cihanşah'ın oğlu Hasan Ali Makü kalesinden hapisten kaçarak hazineden aldığı parayla birlikte ordu toplayarak babasına karşı isyan etmiştir. Azerbaycan'ı ele geçirmesiyle birlikte babası Cihanşah "*Bizim Horasan'da kalmamız doğru olmaz. Çoluk çocuğu onun eline bırakıp Sultan Ebu Sait ile savaşmak işi mantığa aykırıdır. Galibiyet ya onun olacak ya da bizim. Galibiyet bizim olduğu taktirde bile Horasan'ı elde tutamayız. Arkada düşman bırakıp Irak ve Azerbaycan'a yönelmek doğru olmaz. Ya o üstün gelirse, ne ederiz? Rezil rüsva olmak ve gurur ateşiyle kendi evine yakmak, aklın ölçüsüne uygun düşmez"* demiştir[681].Kitab-ı Diyarbekriyye de" *Bizim onunla savaş yapmamız uygun düşmez. Hasan Ali isyan edip, Azerbaycan'ı yönetimi altına almıştır. O yüzden Horasan'da beklememiz doğru olmaz. Hazineleri ve memleketleri onun eline bırakmak, Sultan Ebu Said'e karşı kavga ve düşmanlık etmek, aklın ve işin aksi olur. Bu durumda galibiyet ve başarı ya bizim olur ya da onun. Biz onlara galip gelsek bile Horasan'ı koruyamayız. Düşmanı geride bırakıp, Irak ve Azerbaycan'a yönelmek uygun olmaz. Eğer galibiyet onun olursa, ne yaparız? Rezillik rüsvalık toplamak ve kendi evini cehalet ve gurur ateşiyle yakmak, aklın ölçüsüne uygun düşmez. En uygun olanı, onunla barış yapıp Azerbaycan'a hareket etmektir."* [682] şeklinde benzer ifadeler yer almıştır. İki kaynaktan da anlaşılacağı gibi Cihanşah, iki

680 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 172-173.
681 Rumlu, *Ahsenü't Tevarih*, 380.
682 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 231.

cephe arasında mücadele etmenin zor olduğunu bildiği için, Timurlularla barış yapmaya razı olmuştur. Daha önce Timurlulara gönderdiği Seyyit Aşur'u yeniden Ebu Sait'in yanına göndermiştir. Şartının kabul edilmesi halinde barış yapacağını söylemiştir. Şartı ise Cihanşah'ın Horasan, Irak-ı Acem, Irak-ı Arap ve Azerbaycan'dan çekilmesini istemiştir. Devamında Sulhname metnine göre Ab-ı Ruşen, ülkenin sınırı, Astarabad bölgesi kısmı Alaüddevle'nin, Horasan'ın diğer memleketleri ve Kuhistan Sultan Ebu Sait'e verilmesini istenmiştir[683]. Zorunlu olarak şartını kabul ederek barış yapmayı kabul etmiştir. Barış görüşmeleri için toplandıkları Yahyaabad'tan Türkmenler geri çekilmiştir[684]. Herat'ın güneyinde yer alan Murgab ve Ziyaretgah kasabalarından geri çekilmeye başlamışlardır. Aralık 1458 yılında Horasan'dan Türkmenlerin birçoğu çekilmiştir[685]. Cihanşah, dağılmış Türkmen askerlerini toplamaya çalışmıştır. Askerleri geri çekilirken etrafda eşkıyalık hareketlerinde bulunarak esir ve ganimetler elde etmiştir[686].

Ebu Sait Herat'a hâkim olmak için birtakım çalışmalarda bulunmuştur. 15 Aralık 1458 tarihinde İhtiyareddin Kalesi Seyyit Asileddin Arguni ve Mubarizuddin Pehlivan Hüseyin Divane'nin hakimiyetine geçmesiyle birlikte strateji konumda olan kale Timurluların olmuştur. Devamında bölgenin gönlünü kazanmak için bölgenin büyük Şeyhlerinden olan Abdullah Ensari'nin kabrini 21 Aralık 1458'te ziyaret etmiştir. 22 Aralık'ta şehrin merkezine gelerek fakir halka bahşiş ve hediye dağıtmıştır. Herat'ın en büyük Ulu Camii isimli camiisinde Cuma namazı kılmıştır. Şeyh Hoca Muhammet el-Kusuyi, Ebu Sait adına hutbe okumuştur. Daha sonra da kendi adına sikke kestirmiştir[687]. Bu durum Herat'ın Türkmenlerin elinden alınarak Timurluların hakimiyetine geçtiğini Ebu Sait'in ise İslam dünyasının lideri olduğunu tek liderin kendisini olduğunu ispat etmesi açısından önemlidir. Kışı Herat'ta geçirmek istese de bu dönemde kıtlık yaşanmıştır. Halkın daha fazla zorluk yaşamaması için Maveraünnehir'den topladığı askerlerin geri dönmesi için izin vermiştir. Maalesef tarihi

683 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 231-232.
684 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 173-176.
685 Andican, *Emir Timur*, 550.
686 Aka, *Timurlular*, 111.
687 Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, 232.

bir hata da yaparak yanında az sayıda askerin kalmasını fırsat olarak gören Timurlu Mirzaların isyanı ile uğraşmak zorunda kalmıştır[688].

Timurluların, Türkmenlerin elinden Herat'ı almasının sonucuna bakıldığında Şahruh'un önem verdiği Herat'ı tekrardan almasıyla birlikte mirasına sahip çıkmıştır.Karakoyunlular üzerine sefere çıkmadan önce Mirza Ebü'l-Kasım Babür ile anlaşma yaparak Maveraünnehir'de Timurlu yöneticisi olmasıyla birlikte Timurlu toprakları ikiye bölünerek Maveraünnehir ve Horasan olmak üzere ikili yönetim ortaya çıkmıştır. Ebu Sait'in Horasan üzerine seferi ve Herat'ı ele geçirmesiyle birlikte Maveraünnehir ile Horasan'ın eskisi gibi tek merkezden yönetilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Ebu Sait Timurlu topraklarında birliği sağlamıştır. Devamında Maveraünnehir'de sıkışmış olan Timurlu hükümdarı Horasan'a doğru hareket ederek güçlü bir hükümdar olduğunu ispat etmiştir. Hanedan üyelerinin isyan etmesiyle Herat'ı terk etmek zorunda kalarak Mirzalar üzerine sefer hazırlıkları için Semerkant'a geri dönmüştür.

688 Alan, Bozkırdan Cennet, 176-177.

SONUÇ

1380-1469 yılları arasında Timur Devleti ve Karakoyunlu Devleti arasında mücadeleler yaşanmıştır. Mücadelelerin temelini oluşturan unsurlara bakıldığında kuruldukları coğrafya ve yayılma sahası bu iki devleti karşı karşıya getirmiştir.

Öncelikle mücadelelerin başlangıcı Emir Timur'un Ön Asya coğrafyasına sınırlarını genişletmesi birtakım devletlerin korkuya kapılmasına sebep olmuştur. Emir Timur'un Ön Asya'ya geldiğinde karşısında kendisine rakip devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rakipleri ise; Osmanlı Devleti, Altınorda Devleti, Memlük Devleti, Kadı Burhaneddin Devleti ve Karakoyunlu Devleti gibi dönemin güçlü devletler bulunmaktadır.

Emir Timur'un, Ön Asya topraklarına kadar gelmesi ile araştırma konusu olan Karakoyunlularla münasebetler başlamıştır. Emir Timur'un Ön Asya coğrafyasına düzenlediği üç yıllık, beş yıllık ve yedi yıllık seferler neticesinde Karakoyunlularla sınır komşusu olmuştur. Sınır komşusu olması sebebiyle siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle Karakoyunlularla çatışma içerisinde olmuştur. Bu dönemde Karakoyunluların başında Kara Mehmet ve daha sonra 1389 yılında ise yerine Kara Yusuf iktidardaydı. Çatışmaların en temel nedenlerinden birisi Karakoyunlu topraklarının İpek Yolu ticaret güzergahı üzerinde bulunması olmuştur. Kara Yusuf ise topraklarını Timurlulara kaptırmamak için mücadele etmiştir. Mücadeleler karşısında diğer Devlet'lerinde tavırları önemli olmuştur. Neticesinde Emir Timur'un karşısına karşı müttefik blok olmuştur. Bu müttefik blokta Osmanlı Devleti, Kadı Burhanettin Devleti, Memlük Devleti ve Karakoyunlu Devleti vardı. Müttefiklerin bir araya gelip Timurlulara karşı birleşememiştir.

Müttefiklerin arasından Osmanlı Devleti, Timurlulara karşı yalnız kalmıştır. Ankara Savaşı'na giden süreçte Osmanlılar ile Timurluların arasının bozulmasının nedeni Karakoyunlu Kara Yusuf ile Celayirli Ahmet'in Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezid'e iltica etmesiydi. İltica meselesini detaylı ele alınarak Ankara savaşına giden

süreç hakkında bilgiler verilmiştir. Ankara savaşını farklı bir bakış açısıyla ele alınarak literatüre katkı sağlanmıştır. Ön Asya'da Osmanlı-Timurlu mücadelesinde Karakoyunluların etkisi ve devamında Fetret Devrinde Kara Yusuf'un Ön Asya'da yayılmacı faaliyetlerinin neticesinde topraklarını genişletecektir.

Emir Timur'un 18 Şubat 1405 yılında Çin seferine giderken Otrar şehrinde hastalanıp vefat etmesiyle birlikte Ön Asya'yı tehdit eden unsur ortadan kalkmıştır. Emir Timur'un vefatı Ön Asya'da dengelerin bozulmasına neden olmuştur. Timur tehdidi son bularak müttefik blokta olan devletler derin bir nefes almışlardır.

Emir Timur'un vefatı ile birlikte Timur Devleti'nde taht kavgaları başlamıştır. Uzun süren taht kavgalarını Karakoyunlu Kara Yusuf fırsat bilerek zamanında kaybettiği toprakları yeniden ele geçirmiştir. Neticesinde bu toprakların ticaretini ele geçirmiştir. Timurlu tahtında uzun süren mücadelelerin sonunda tahta 1409 yılında Şahruh geçmiştir. Karakoyunlu tehdidinin Azerbaycan coğrafyasına kadar ulaşması Timurluları rahatsız etmiştir. Şahruh iktidara geldiğinde Karakoyunlu tehdidini ortadan kaldırmak için Azerbaycan seferleri düzenlemiştir. Seferlerin sonunda Karakoyunlular eskisi gibi itaat altına alınmıştır. Karakoyunlular seferlerinde Ön Asya'nın Türkmenlerin hakimiyetine geçmesi engellenerek ilerleyişleri durdurulmuştur. Şahruh, Emir Timur'un dış politikasını devam etmiştir.

Son olarak Ebu Sait döneminde Karakoyunlu Hükümdarı Cihanşah'ın 13 Aralık 1457 yılında Horasan bölgesine saldırarak Herat'ı ele geçirmesiyle Karakoyunlularla münasebetler yeniden başlayacaktır. Yapılan uzun mücadeleler sonunda 15 Aralık 1458 yılında Herat olmak üzere Horasan'ın tamamına yakını Timurluların eline geçmiştir.

Sonuç olarak 1380-1469 yılları arasında yaşanan Timurlular ile Karakoyunlu münasebetleri Emir Timur ile başlayıp Ebu Sait ile bitmiştir. Bu dönem içerisinde Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmet ile başlayıp Cihanşah'ın iktidarda olduğu süreç içerisinde mücadele etmişlerdir. Araştırma eserinde çıkarılacak sonucun iki Türk Devleti'nin neden birbiriyle mücadele ettiklerini devamında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Netice itibariyle Timurlu-Karakoyunluların arasında yaşanan münasebetleri siyasi, sosyal ve ekonomik yönden ele alınarak literatüre katkıda bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

Abbaslı, Subhana. "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türkmen Hanedanları:" Akkoyunlular ve Karakoyunlular". Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2019.

Aganacov, Sergey Grigoreviç. *Oğuzlar*, Rusçadan çev. Ekber N. Necef, Ahmet Annaberdiyev, İstanbul: Selenge Yayınları, 2002.

Aka, İsmail. "Şahruh'un Kara-Koyunlular Üzerine Seferleri". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 4/1(1989): 1-20.

Aka, İsmail. "Şahruh". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38: 293-295. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Aka, İsmail. *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*. Ankara: TTK Yayınları, 1994.

Aka, İsmail. *Timurlular Orta Asya'nın Parlak Devri*. İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.

Aka, İsmail." Selçuklu Sonrası Doğu Anadolu'da ve Kafkasyalar 'da Türk Varlığı", Türkler C. VI. Ankara: *Yeni Türkiye Yayınları*, 2002.

Alan, Hayrunnisa. *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020.

Andican, Ahat. *Emir Timur Tarih, Siyaset, Miras*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2019.

Arayancan, Ayşe Atıcı. "Karakoyunlu Hükümdarlarından Cihanşah ve Dönemi (Siyaset-Teşkilat-İktisad-Din-Kültür) 1438-1467". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.

Arayancan, Ayşe Atıcı. "Karakoyunluların Menşei Hakkında Bazı Görüşler", içinde *Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, ed. Tufan Gündüz-Mikail Cengiz, 137-140. Ankara: Türkiyat Araştırmaları Enstitü Yayınları, 2015.

Atalay, Besim. *Bektaşilik ve Edebiyatı*, çev. Vedat Attila, İstanbul: Ant Yayınları, 1991.

Babinger, Franz ve Fuat Köprülü. *Anadolu'da İslamiyet*, çev. Ragıp Hulusi, İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.

Babürname. (Babür'ün Hayatı) C.I, çev. Reşit Rahmeti Arat, İstanbul: MEB Yayınları, 1970.

Baluken, Yusuf. "Hasankeyf Eyyübileri". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2016.

Barthold, V.V. *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.

Barthold, V.V. *Orta Asya Türk Tarihi Dersleri*, haz. Hüseyin Dağ, Ankara: Çağlar Yayınları, 2004.

Barthold, Wilhelm. *Türkistan Halklarının Tarihi*, çev. Gülnisa Aynakulova, Ankara: Astana Yayınları, 2018.

Barthold, Wilhelm. *Uluğ Beg ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, Ankara: TTK Yayınları, 1997.

Baştürk, Saadettin. "Timur'un Ortadoğu- Anadolu Seferleri, Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları".Samsun, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*. Ortadoğu Özel Sayısı) (2010): 13-26.

Batur, Ahsen. *1200 Yıllık Sürgün" Türk" Sözünün Hazin Serüveni*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.

Behrâmnejâd, Muhsin. *Karakoyunlular Akkoyunlular (İran ve Anadolu'da Türkmen Hanedanları)*, çev. Serdar Gündoğdu-Ali Biçer, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.

Bozkurt, Nebi. "İpek Yolu", İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 28: 369-373.Ankara: *TDV Yayınları*, 2000.

Cahen, Claude. *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.

Clavijo, Ruy Gonzales De. *Anadolu Orta Aya ve Timur*, Trc. Ömer Rıza Doğrul İstanbul: Ses Yayınları,1993.

Çakan, Vâris Abrurrahman. "Batur Tanrıkut'tan (Mete'den) Atatürk'e Türklük Üzerine". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*.0/8 (2016): 114-121.

Çınar, Hüseyin, Mehmet Bulut ve İlker Yiğit. Tarihi İpek Yolu'nun Kuzey Anadolu Güzergahı, içinde *Medeniyetler Güzergahı İpek Yolu'nun Yeniden Doğuşu*, ed. Mehmet Bulut, 124. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, 2018.

Çiloğlu, Fahrettin.*Dilden Dine, Edebiyatdan Sanata Gürcülerin Tarihi*. İstanbul: Ant Yayınları, 1993.

Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2002.

Daş, Abdurrahman. "Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid'ın Mektuplaşmaları". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 1/15 (2004): 141-167.

Deniz, Taşkın. "Yeni Umutların Işığında Tarihi İpek Yolu Coğrafyası". *Marmara Coğrafya Dergisi*. 0/34 (2016): 195-202.

Devletşah. *Devletşah Tezkiresi (Tezkiretü'ş -Şuara) III*, çev. Necati Lugal, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1977.

Ebulgazi, Bahadır Han. *Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terakime)*, haz. Muharrem Ergin, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1974.

Erdem, İlhan ve Mustafa Uyar. *"Karakoyunlular: Tarih Sahnesine Çıkışları ve Kökenleri" Türkler* C. VI. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Erdem, İlhan. "Ak-Koyunlu Devleti'nin Kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in Hayatı ve Faaliyetleri (?-1435)". *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 34/1 (1990): 99-108.

Erdem, İlhan. "Akkoyunlu Devletini Meydana Getiren Aşiretler". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 6/1(1991): 243-267.

Erdem, İlhan. "Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu Ordularına Genel Bir Bakış". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 24/37 (2005): 57-77.

Ergin, *Muharrem. Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: TDK Yayınları, 1989.

Ergin, Muharrem. *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989.

Esterabadi, Aziz B. *Erdeşir.Bezm ü Rezm (Eğlence ve Savaş)*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

Firdevsi.*Şehname II*, çev. Necati Lugal, İstanbul: MEB Yayınları, 1994.

Genç, Reşat." Türk İnanışları İle Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil". *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*.9/27(1997): 1075-1110.

Geyikoğlu, Hasan. "Kara-Koyunlar'ın Van-Gölü Çevresindeki Faaliyetleri ve Günümüze Ulaşabilen Kültürel Mirasları". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 15/37(2010): 207-226.

Gökalp, Ziya. *Türk Töresi*, haz. Hikmet Dizdaroğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976.

Gökalp, Ziya.*Kızılelma*, haz. Halil İbrahim Şahin, Ankara: Ötüken Yayınları, 2015.

Gökhan, İlyas. " XIII. Yüzyılda Maraş". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, O/13(2005): 191-222.

Gömeç, Saadettin Yağmur ve Ayşe Gül Fidan. "Türk Devletinin Mesuliyet Anlayışı". *Türk Dünyası Araştırmaları*. 125/247 (2020): 329-334.

Göyünç, Nejat. *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969.

Grousset, Rene. *Bozkır İmparatorluğu Attila, Cengiz Han, Timur*, çev. M. Reşat Uzmen, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2006.

Gültepe, Necati.*Kızılelma'nın İzinde*. Ankara: Ötüken Yayınları, 2019.

Güngör, Erol.*Tarihte Türkler*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990.

Gürün, Kamuran. *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi (Harezmların Sonuna Kadar)*. Ankara: Karacan Yayınları, 1981.

Hasan-ı, Rumlu. *Ahsenü't Tevarih*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: TTK Yayınları, 2020.

Hizmetli, Sabri."Çağatay Devleti", Türkler C.VIII, Ankara: *Yeni Türkiye Yayınları*, 2002.

Hoca Sadeddin Efendi. *Tacü't Tevarih* C.I çev. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

İbn Bibi. *El Evamirü'l- Ala'iye Fi'l- Umuri'l- Ala'iye(Selçukname) II*, haz. Mürsel Öztürk, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

İbn Fadlan Seyahatnamesi. çev. Ramazan Şeşen, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2019.

İbni Arabşah.*Acaibu'l Makdur*, çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2012.

İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul: YKY, 2003.

Kafalı, Mustafa. *" Çağatay Hanlığı", Türkler*, C.VIII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Kafalı, Mustafa. *Çağatay Hanlığı (1227-1345)*. Ankara: Berikan Yayınları, 2005.

Kanat, Cüneyt. ”Memlük-Timurlu Münasebetleri”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 1996.

Kaşgarlı Mahmud. *Divanu Lugatit-Türk*, haz. Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, Ankara: TDK Yayınları, 2014.

Kâtip Ferdi. *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi (Mardin Mülük-i Artukiyye Tarihi ve Kitabeleri Vesair Vesaiki Muhimme)*, Neş.Ali Emiri Haz. Metin Yardımcı, İstanbul: Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayınları, 2006.

Kazanasmaz, Merve. “Kara-Koyunlu Kara Yusuf ve Zamanı”. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019.

Keleş, Erol. “Doğu Anadolu’da Kara Koyunlu–Timurlu Mücadelesi ve Eleşkirt Meydan Muharebesi “. *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*. 2/0 (2017): 218-236.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin.*Kars Tarihi I*. İstanbul: Işıl Matbaası, 1953.

Kızılbaşlar, Tarihi. (Tarih-i Kızılbaşan), trc. Tufan Gündüz, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.

Konukçu, Enver. ”Karakoyunlu Temürlü Mücadelesinde Avnik”. XIV. *Türk Tarih Kongresi TTK Yayınları*. 1/0(2002): 371-386.

Konyar, (Paşaoğlu) Banu Hacer. ”Karakoyunlu Dönemi İmar Faaliyetleri”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2004.

Korkmaz, Ahmet. ”Kara-Koyunlu Ordusunda İnsan Unsuru ve Görevliler”. *GTTAD*. 3/5(2021): 65-76.

Korkmaz, Fatih. “Sultan Ahmed Celayir Dönemi ve Celayirli-Timurlu İlişkileri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2017.

Kurat, Akdes Nimet.*IV- XVIII. Yüzyılda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*.Ankara: TTK Yayınları, 2019.

Kuşci, Ahmet. *Orta Toros Tahtacıları (Tarih ve Kültür)*. Ankara: İksad Yayınları, 2021.

Küçük, Salim. ”Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”. *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*.2010/54 (2010): 185-210.

Kütük, Ahmet. “İslam/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Renkler ve Anlamları". *Türkiye Mecmuası*.24/2(2014): 133-170.

Mahmud, Bin Ahmet. *Selçuk-Name I*, haz. Erdoğan Merçil, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1977.

Marozzi, Justin. *Timurlenk İslamın Kılıcı Cihan Fatihi*, çev. Hülya Kocaoluk, İstanbul: YKY, 2006.

Mehmedov, İsmail. *Türk Kafkası‘nda Siyasi Siyasi ve Etnik Yapı (Eski Çağlardan Günümüze Azerbaycan Tarihi)*, haz. Ekber N. Necef- Şamil Necefov, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009.

Mehmet Fatih Bekirhan, ”Erciş,Van,Karakoyunlu ve Bekiran Tarihi”. Erişim Tarihi 31.12.2023, ERCİŞ, VAN, KARAKOYUNLU ve BEKİRAN TARİHİ (mehmetfatihbekirhan.blogspot.com)

Memmedov, Süleyman. *”Karakoyunlular ve Batı Azerbaycan” Türkler* C.VI. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Meral, Hasancan. ”Mîrza Mîranşâh ve Askeri Faaliyetleri”. *History Studies*. 9/1 (2017): 145-156.

Mıynat, Ali. ”Bir Ortaçağ Kenti: Hasankeyf”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, 2008.

Moğolların Gizli Tarihi.çev. Ahmet Temir, Ankara: TTK Yayınları, 2019.

Müneccimbaşı Ahmed Dede Efendi. *Sahâifü'l-Ahbâr (Müneccimbaşı Tarihi),* C. I., Çev. İsmail Erünsal, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1945.

Neşri, *Mehmed.Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi)*, C.I, haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen, Ankara: TTK Yayınları, 1949.

Oruç Bey Tarihi-Ahmedi Dastan ve Tevarih-i Müluk-i Al-i Osman -Şükrullah Behcetü't-Tevarih. (Üç Osmanlı Tarihi), haz. Atsız, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi* C.I. Ankara: TTK Yayınları, 2010.

Ögel, Bahaeddin. *Türklerde Devlet Anlayışı*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.

Öğreten, Ahmet. ”Türk Kültüründe ”Yada Taşı” ve XVIII. Yüzyıl Sonu Osmanlı-Rus Savaşlarında Kullanılması”. *Belleten*.64/141:(2000): 863-900.

Özaydın, Abdülkerim. ”Harizm”. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16: 217-220. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Özcan, Behiye Asude. “Türk Slav Kültüründe Siyah Renk”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 5/18(2018): 269-292.

Özer, Yusuf Ziya. ” Timur’un Yaptığı İşlere Toptan Bir Bakış”. *Belleten*. 9/36 (1945): 423-468.

Özgüdenli, G. Osman. “14. Yüzyılda Tebriz’de Bir Hayır Ve Kültür Kurumu: Şenb-i Gazan (Gazaniyye)”. *Tarih Dergisi*.0/37(2011): 253-289.

Özgüdenli, G. Osman. *Ortaçağ’da Türkler, Moğollar, İranlılar (Kaynaklar ve Araştırmalar)*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020.

Özgüdenli, Osman Gazi. ”Maveraünnehir”. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28: 177-180. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Özgül, Oktay ve Nezehat Ceylan. “Eskiçağda Kafkasya Geçitleri (Daryal ve Derbent)”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 4/13 (2017): 781-818.

Öztürk, Şükrü. ”Türk Kültüründe Renk Kavramı ve Renklerin Maddi Kültür Unsurlarına Yansıması”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2015.

Parmaksızoğlu, İsmet ve Yaşar Çağlayan. *Genel Tarih I Eski Çağlar ve Türk Tarihinin İlk Dönemleri*. Ankara: Funda Yayınları, 1976.

Paydaş, Kazım. "Timurlu ve Türkmenlerin Şirvanşahlarla Olan Münasebetleri". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 25/40(2005): 113-140.

Refik, Ahmet.*Anadolu'da Türk Aşiretleri*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1930.

Roux, Jean Paul. *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, Trc. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan Özcan, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Roux, Jean Paul. *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul: İşaret Yayınları, 1994.

Sabancı, Taner. "Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı Çalışmaların Kısa Bir Değerlendirmesi". *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*. 1/2 (2018): 81-89.

Schiltberger, Johannes. *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, çev. Turgut Akpınar, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

Selçuk, Ali. "Sözün Yazıya Direnişi: İki İnanç Sistemi Üzerine Bir Karşılaştırma". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15/2(2010): 199-214.

Semedov, A.A. ""Gur-i Emir" Türbesinde Timur'un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri, çev. Abdülkadir İnan. *Belleten*. 24/93 (1960): 139-170.

Solmaz, Gürsoy. *"Timur ve Seferleri"*, Türkler C. VIII. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Sosyal Bilgiler. "Osmanlı Devleti'nin Kısa Sürede Büyümesinin Nedenleri". Erişim Tarihi 22.08.2023, Osmanlı Devletinin Kısa Sürede Büyümesinin Nedenleri - Sosyal Bilgiler

Spuler, Bertold. *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri (1220-1350)*, çev. Cemal Köprülü, Ankara: TTK Yayınları, 1957.

Sultaniyeli, Johannes. *Timur'un Sarayında*, çev. Ahmet Deniz Altunbaş, İstanbul: Kronik Yayınları, 2020.

Sümer, Faruk. " Döğerlere Dair".*Türkiye Mecmuası*. 10/0 (1953): 139-158.

Sümer, Faruk. "Ağaç-Eriler". *Belleten*. 26/103 (1962): 521-520.

Sümer, Faruk. *Anadolu'da Moğollar*. Ankara: TTK Yayınları, 1970.

Sümer, Faruk. *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*. Ankara: AÜDTCF Yayınları, 1972.

Sümer, Faruk. *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü.*Ankara: Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1976.

Sümer, Faruk. *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999.

Sümer, Faruk." Azerbaycan'ın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış". *Belleten*. 21/83(1957): 429-447.

Sümer, Faruk." Yıva Oğuz Boyuna Dair". *Türkiye Mecmuası*.9/0(2010): 151-166.

Sümer, Faruk.*Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah 'a Kadar)* C.I. Ankara: TTK Yayınları, 1967.

Şahbaz, Mehibe. ”Timurlu Mirzalar Meselesi”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.27/2 (2018): 18-32.

Şahin, Mustafa. “Mirza Şahruh’a Karşı Düzenlenen Suikast Girişimleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1/19 (2014): 1-15.

Şahin, Tahir Erdoğan. “İpek Yolu: Tarihsel Geçmişi, Kültürü ve Türk Dünyası İçin Önemi”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 39/67 (2020): 71-97.

Şami, Nizamüddin. *Zafername*, çev. Necati Lugal, Ankara: TTK Yayınları, 1987.

Şeşen, Ramazan. *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2020.

Tarih Portalı. ”Ankara Savaşı ve Fetret Dönemi (1402-1413)”. Erişim Tarihi 22.08.2023, Ankara Savaşı ve Fetret Dönemi (1402-1413) – Tarih Portalı (tarihportali.net)

Tarihi Olaylar. ”Karakoyunlu Devleti (1365-1469)”. Erişim Tarihi 22.08.2023, https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/karakoyunlu-devleti-1365-1469-1431

Taşağıl, Ahmet. *Bozkırların İlk İmparatorluğu Hunlar*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2020.

Taşağıl, Ahmet.*Kök Tengri’nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)*. İstanbul: Bilge Kültür Yayınları, 2020.

Taşkıran, Hasan. “Timurlu Devlet Adamlarından Emir Şah Melik”. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 12/3(2020): 518-535.

Taşkıran, Hasan. “XV. Asırda Bitlis ve Çevresinin Siyasi Tarihi”. *Tarih ve Gelecek Dergisi*. 6/4(2020): 1134-1155.

Tekindağ, Şehabeddin. *Berkuk Devrinde Memlük Sultanlığı*. İstanbul: İÜEF Yayınları, 1961.

Tihrani, Ebu Bekr-i. *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: TTK Yayınları, 2014.

Togan, Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş* C.I. İstanbul: Enderun Yayınları, 1981.

Togan, Zeki Velidi.*Oğuz Destanı*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1982.

Turan, Osman. *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998.

Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2009.

Turan, Osman. *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2014.

Türk Bilimi. ”Emir Timur Fetih Ettiği Ülkeler Haritası”. Erişim Tarihi 22.08.2023, emir Timur Fetih Ettiği Ülkeler Haritası – Türk Bilimi Turks Science | Türk Dünyası Bilim Yayınları (turkbilimi.com)

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed” .*Belleten*. 32/126 (1968): 191-246.

Uzunçarşılı, *İsmail Hakkı. Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK Yayınları, 1969.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, C.I. Ankara: TTK Yayınları, 2011.

Yezdi, Şerefüddin Ali. *Emir Timur (Zafername)*, çev. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2019.

Yıldırım, Elvin. ”Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.

Yılmaz, Bülent. ”Celayirliler Kabile-Devlet". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002.

Yılmaz, Esra. “İpek Yolu Hakkında Kısa Bir Değerlendirme”. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 2/28 (2017): 672-683.

Yoska, Erhan. ”Emir Timur’un Harezm Seferleri”. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*. 13/13 (2019): 98-109.

Yuvalı, Abdülkadir ve Erhan Yoska. *Türk Dünyasının Ortak Kültürel Değerleri*. Konya: Kömen Yayınları. 2019.

Yuvalı, Abdülkadir. ”Daruga”. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8: 505-506. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Yuvalı, Abdülkadir. ”Ebü Said Mirza Han”. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10: 224-225. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Yuvalı, Abdülkadir. *İlhanlı Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları. 2017.

Yücel, Yaşar. *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*. Ankara: AÜDTCF Yayınları, 1970.

Yücel, Yaşar. *Timur’un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*. Ankara: TTK Yayınları, 1989.

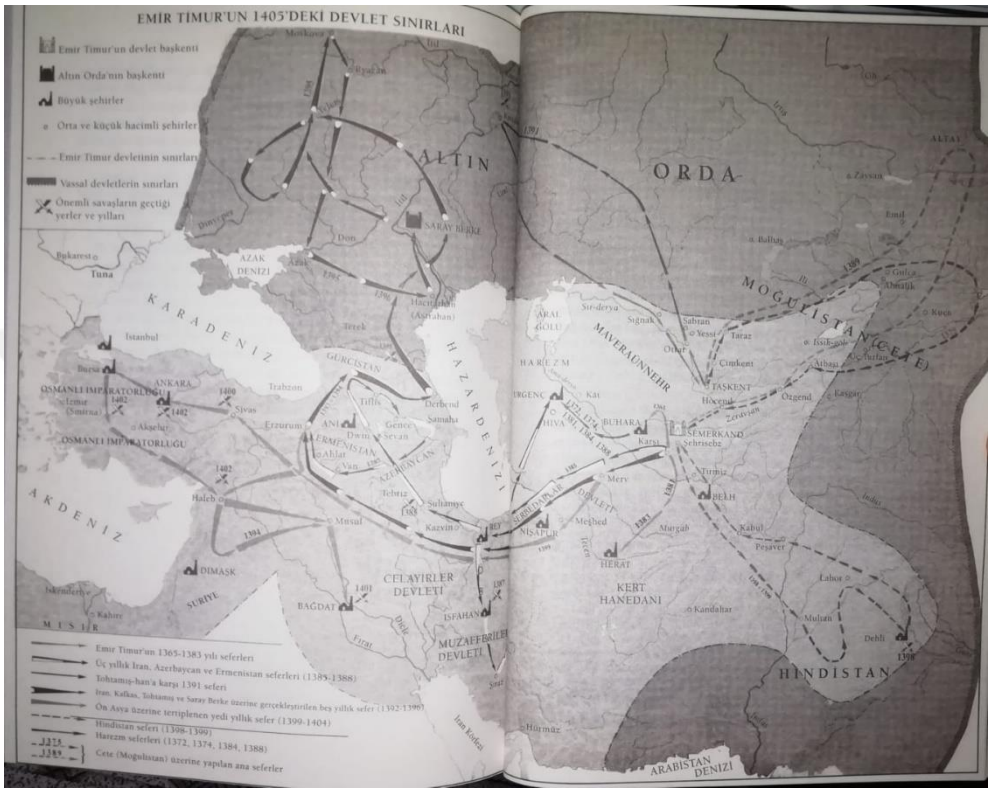
Yüksel, Ahmet Turan. ”Kuruluş Döneminde Bağdat’ın Ticari Yapısı ve İlişkileri”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 29/29 (2010): 7-20.

Yüksel, Musa Şamil. ”Arap Kaynaklarına Göre Timur ve Din”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*.23/1 (2008): 239-258.

Yüksel, Musa Şamil. ”Arap Kaynaklarında Timur”. *Bilig- Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 0/31 (2004): 85-126.

EKLER

EK 1: Emir Timur'un 1405'teki Devlet Sınırları [689]

689 Yezdi, *Zafername*, 470-471.

EK 2: Karakoyunlu Devleti'nin Kurucusu Bayram Hoca Döneminde Karakoyunluların Siyasi Sınırları[690]

690 Mehmet Fatih Bekirhan, "Erciş,Van,Karakoyunlu ve Bekiran Tarihi", (Erişim Tarihi 31.12.2023), erciş, Van, Karakoyunlu Ve Bekiran Tarihİ (mehmetfatihbekirhan.blogspot.com)

EK 3: Emir Timur'un Fethettiği Ülkeler [691]

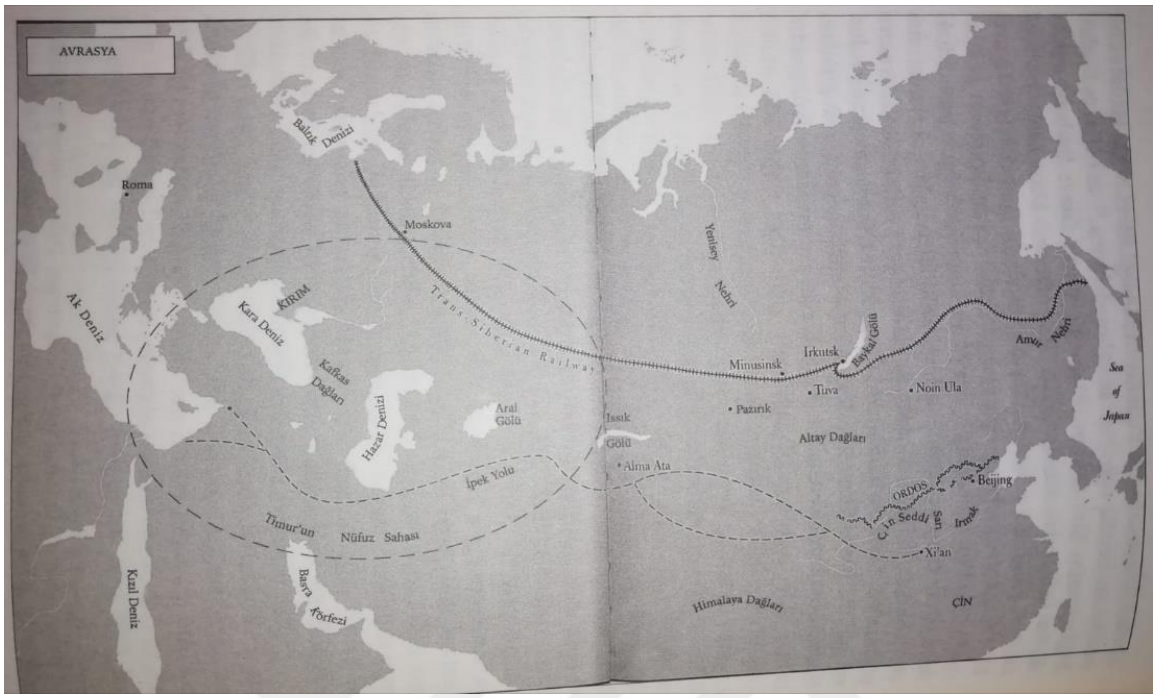
EK 4: XV. Yüzyılın Başında Orta ve Ön Asya [692]

691 "Emir Timur Fetih Ettiği Ülkeler Haritası", (Erişim Tarihi 22.08.2023), EMİR TİMUR FETİH ETTİĞİ ÜLKELER HARİTASI – TÜRK BİLİMİ TURKS SCİENCE | TÜRK DÜNYASI BİLİM YAYINLARI (turkbilimi.com)

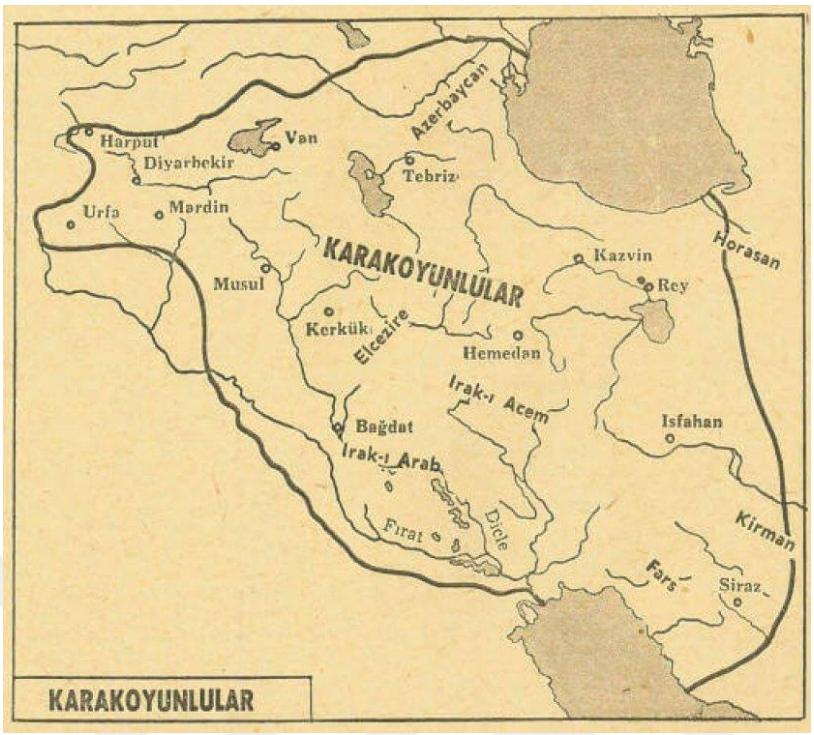
692 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 78.

EK 5: İpek Yolu ve Timur İmparatorluğu'nun Hakimiyet Alanı [693]

693 Alan, *Bozkırdan Cennet*, 266.

EK 6: Karakoyunlu Devleti'nin Hakimiyet Alanı [694]

EK 7: Ankara Savaşı Öncesi Osmanlı Devleti'nin Sınırları [695]

694 "Karakoyunlu Devleti (1365-1469)", (Erişim Tarihi 22.08.2023), https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/karakoyunlu-devleti-1365-1469-1431

695 "Ankara Savaşı ve Fetret Dönemi (1402-1413)", (Erişim Tarihi 22.08.2023), Ankara Savaşı ve Fetret Dönemi (1402-1413) – Tarih Portalı (tarihportali.net)

EK 8: Ankara Savaşı Sonrası Timurluların Sınırları [696]

696 "Osmanlı Devleti'nin Kısa Sürede Büyümesinin Nedenleri", (Erişim Tarihi 22.08.2023), Osmanlı Devletinin Kısa Sürede Büyümesinin Nedenleri - Sosyal Bilgiler